

Επιγεύσεις
γνώσης και ονείρου

Copyright© Αντώνης Β. Καραμπάτσος
Αλεξανδρείας 22
165 46 Ηλιούπολη
210 9922115 - 6977220102
antkarab@otenet.gr

ISBN: 978-960-90668-1-5

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αναπαραγωγή, ολική, μερική ή περιληπτική, ή η απόδοση κατά παράφραση ή διασκευή του περιεχομένου του βιβλίου ή η χρήση των φωτογραφιών και των άλλων γραμμικών στοιχείων του, με οποιονδήποτε τρόπο, μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό, ηχογράφησης ή άλλο, χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του εκδότη ή όσων έχουν νόμιμα τα πνευματικά δικαιώματα των περιεχομένων αυτών (Νόμος 2121/1993 και κανόνες του Διεθνούς Δικαίου που ισχύουν στην Ελλάδα).

ΑΝΤΩΝΗΣ Β. ΚΑΡΑΜΠΑΤΣΟΣ

Επιγεύσεις
γνώσης και ονείρου

Πρόλογος:
Δρ Θανάσης Ν. Καραγιάννης

Αθήνα 2022

Αφιέρωση

*Στον Βασίλη, στον Κωνσταντίνο
και στον Σάββα-Αδαμάντιο*

Περιεχόμενα

Πρόλογος	9
Μια εισαγωγή με λακωνική συντομία	11
1. Στο Καρυοβούνι της Μάνης	13
2. Γιατί κύριε Φρόνιτε;	39
3. Ο Μάνης	57
4. Ο μεγάλος δάσκαλός μας!	85
5. Οι πρόσκοποι από τη Χίο	111
6. Το πέρασμα της ερήμου	129
7. Ο Χρύσανθος και η αριστεία	149
8. Φυγάδες στην άκρη του Ταινάρου	171
9. Οι στάβλοι της Αρχαίας Ολυμπίας	197
10. Με τον Χασάν στη Σάμο – «Μάθε παιδί μου γράμματα»	217
11. Ένας αετός που δεν πέταξε ποτέ	237
12. Άδακρυς ο Δίας αναχώρησε –Το πάρτυ του Ολύμπου–	253
13. Τα λάθη του Ζήνωνα –Φλώρινα, άνοιξη του 2... ..	277
14. Ο Αλκιβιάδης ο ευφυής	293
15. Στην Ίμβρο	305
Λύσεις προβλημάτων	317

Πρόλογος

Ο Αντώνης Καραμπάτσος είναι μια αποκάλυψη για όσους δεν τον γνωρίζουν, αλλά και για όσους δεν τον γνώριζαν καλά και είχαν την τύχη και τη χαρά να τον γνωρίσουν καλύτερα στο διάβα της ζωής τους.

Εκπαιδευτικός και παιδαγωγός αξιώσεων, δάσκαλος και διδάσκων επί σειρά ετών στα πανεπιστήμια, καθόλου όμως παροπλισμένος μετά από την αφυπηρέτησή του, με μαθηματικό και φιλοσοφικό στοχασμό, παιδαγωγική και κοινωνική ευαισθησία, ενίοτε με χιουμοριστική και σατιρική διάθεση, συνθέτει τις ιστορίες του με μυθοπλαστική δεινότητα, μα και με τόση μαστοριά στη φαντασία, *«στη γνώση και στ' όνειρο»*.

Πρόκειται για μια σπάνια περίπτωση βιβλίου, που συνδυάζει με επιτυχία διάφορα θέματα και στο οποίο εμφανίζονται και συμπλέουν αγαστά η λογοτεχνία, η αρχαιοελληνική φιλοσοφία, τα μαθηματικά, η επιστημονική γνώση, η μυθολογία, η ιστορία με ψυχο-κοινωνιολογικούς και κοινωνικο-παιδαγωγικούς στόχους. Εμφιλοχωρούν δε η ανθρωπιά, το μεγαλείο της ανθρώπινης σκέψης, το όνειρο, η φαντασία, η συνεχής αναζήτηση για το τέλειο και το ωραίο.

Ένα αποκαλυπτικό, ποικίλα χρήσιμο και ευκολοδιάβαστο βιβλίο, που ενεργοποιεί τον αναγνώστη, αλλά συνάμα τον μορφώνει, τον χαροποιεί, τον *«απογειώνει»* αισθητικά και γνωστικά, τον προβληματίζει.

Οι ιστορίες του με περιεχόμενο από την αρχαιοελληνική σοφία, τον πατρογονικό μας θησαυρό, αφομοιωμένες μέσα στη δημιουργική διάνοια και στο σπινθηροβόλο πνεύμα του θυμόσοφου Αντώνη Καραμπάτσου, παίρνουν άλλη διάσταση. Κεντημένες σε κοινωνικό και κοινωνιολογικό καμβά, με διαλέγματα από τη μυθολογία μας και τα αρχέγονα και πολιτισμικά περβόλια της ομηρικής ποίησης και με κατασταλάγματα από τη λογική, ορθολογιστική και διαλεκτική σκέψη των κλασικών και σύγχρονων διανοητών μας.

Από τα ποικίλα θέματα των κειμένων δεν παραλείπονται και αναφορές σε ιστορικά ζητήματα.

Προβλήματα και προβληματισμοί διαχέονται περίτεχνα στις σελίδες του παρόντος τόμου, διεγείροντας δημιουργικά και επαγωγικά τη σκέψη του αναγνώστη, οδηγώντας τον σε αμφισβητήσεις, σε αναζητήσεις, σε αναθεωρήσεις, σε ένα πλήθος από διανοητικές ενέργειες, που σκοπό έχουν την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης του, της ανθρωπιστικής και κοινωνικής του επάρκειας, της θετικής ανάπτυξης

και εξέλιξης της προσωπικότητάς του, με θέματα και ερωτήματα, που παρουσιάζονται με ποιοτικό τρόπο και χιούμορ, όπως:

Ποια η διαφορά μεταξύ σοφών και σοφιστών;

Πώς λειτουργεί η μαιευτική και διαλεκτική μέθοδος του Σωκράτη (και του Πλάτωνα);

Ποιος είναι ο μύθος του Ηρό;

Ποια είναι η ομορφιά της ετυμολογίας των αρχαίων ελληνικών ονομάτων; «Γεννιέται ή γίνεται κανείς ταλαντούχος ή ευφυής άνθρωπος;»

Ποια είναι η αξία της ωραιότερης λέξης, της λέξης «αγαπός» στην «Οδύσσεια» του Νίκου Καζαντζάκη;

Τι γνωρίζουμε ουσιαστικά για τα ομηρικά έπη «Ιλιάδα» και «Οδύσσεια»;

Τι σημαίνουν οι όροι: «γνωστική διαφωνία», «γνωστική ακαμψία», «γνωστική ελευθερία», «γνωστική σύγκρουση», «απειθαρχία στη γνώση της αυθεντίας»;

Ποια είναι η ωφέλεια της λύσης προσωπικών και κοινωνικών προβλημάτων με τη λογική και τη μαθηματική σκέψη;

Πώς έγινε «ο εκχριστιανισμός του Αισώπου και η μεταποίηση των μύθων του σε παραβολές»; και τόσα άλλα ενδιαφέροντα θέματα...

Αλλά, και τα προβλήματα που παρεμβάλλει τεχνηέντως στα κείμενά του και θέτει ο συγγραφέας, τι αποκάλυψη, αλήθεια! Θέτει προβλήματα, για τα οποία ζητάει επίμονα από τον αναγνώστη τη λύση τους. Θαυμάζει κανένας την επιμονή του, γιατί είναι αποτέλεσμα βαθιάς γνώσης και επίγνωσης της αξίας της πειθαρχημένης μαθηματικής σκέψης, με αποτέλεσμα να διατηρείται ανοξείδωτη, φρέσκια, δημιουργική, παραγωγική σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο.

Ελπίζουμε ο συγγραφέας να έχει και άλλα τέτοιας ποιότητας βιβλία του, που θα ήθελε να μας προσφέρει, απογειώνοντας τη λογική και κριτική σκέψη μας και διεγείροντας την αγάπη μας στο διάβασμα. Αισιοδοξούμε και αναμένουμε...!

Ο δε τίτλος του βιβλίου «*Επιγέσεις γνώσης και ονείρου*» πιστεύουμε ότι θα λειτουργήσει καταλυτικά και εποικοδομητικά στο μυαλό και στην καρδιά μας, μετά από το γευστικό συμπόσιο που ήδη θα έχουμε απολαύσει...

Δρ. Θανάσης Ν. Καραγιάννης

Μια εισαγωγή με λακωνική συντομία

Το βιβλίο αυτό είναι μια πολυθεματική ενότητα, που αντλήθηκε από πολύχρονη εμπειρία και γράφτηκε μεν από μένα, αλλά θα ήταν παράλειψη αν δεν έλεγα ότι η παρότρυνση φίλων σπουδαιών και εκλεκτών έκαναν το γράψιμο να είναι μια συναρπαστική εμπειρία για μένα και για εκείνους.

Η συνέχεια της καλής επικοινωνίας είναι το βιβλίο αυτό να το προλογίζει ένας εκλεκτός κριτικός βιβλίου και θεάτρου: ο Δρ. Θανάσης Ν. Καραγιάννης που το παρακολούθησε σε πολλά του στάδια. Το γεγονός αυτό δίνει μεγάλη τιμή και χαρά σε μένα όπως και σε κάθε συγγραφέα, όταν άλλοι αναλαμβάνουν να συστήσουν το έργο τους.

Θα περιοριστώ μόνο σε μερικές εισαγωγικές σκέψεις και οδηγίες που, ίσως, θα βοηθήσουν τον αναγνώστη να κατανοήσει τι με οδήγησε στον πρωτότυπο τρόπο αλληλοσύνδεσης λογοτεχνίας και μαθηματικής σκέψης. Είναι αλήθεια ότι η μεν αριθμητική ενεργοποιεί με ευκολότερο και σαφέστερο τρόπο τη δημιουργική σκέψη του ανθρώπου, η δε δύναμη των λέξεων με την εννοιολογική σημειολογία και φαντασία διεγείρει τα συναισθήματα. Τα δύο αυτά όταν συνεργάζονται (λογοτεχνία και μαθηματικός ορθολογισμός), διευκολύνουν τη σκέψη μας.

Οι αριθμοί λοιπόν ασκούν τον νου και την καρδιά οι λέξεις.

Τα μικρά «*διηγήματα*» του βιβλίου με τον τίτλο: «*Επιγεύσεις γνώσης και ονείρου*», έχουν όλα την ίδια δομή ως προς τη μορφή: Το κάθε ένα από αυτά περιλαμβάνει:

1) Ένα ενδιαφέρον θέμα εμπλουτισμένο με εποικοδομητικό διάλογο και

2) ένα μικρό πρόβλημα πρακτικής αριθμητικής, ενταγμένο με λογική ακολουθία η λύση του οποίου παρουσιάζεται με έναν πρωτότυπο τροπο στο τέλος του βιβλίου.

Τα κείμενα αναπτύσσονται με καθαρό λόγο, ορθολογισμό, πυκνότητα λόγου και καταβάλλεται μια προσπάθεια να έχουν λογοτεχνική χάρη και φιλοσοφικό στοχασμό. Είναι σταχυολογήματα από ομιλίες και από συνομιλίες, που μου άρεσαν και θα προσπαθήσω να τις διηγηθώ σαν να μιλάει η Ελλάδα ψιθυριστά, γιατί είναι ... «από εκείνη στην ανάσα βγαλμένα».

Αντώνης Β. Καραμπάτσος

1.

Στο Καρυοβούνι της Μάνης

Μια συντροφιά πέντε ανθρώπων, τρεις γυναίκες και δύο άντρες, μόλις είχαν γευματίσει σε ένα ωραίο παραλιακό ταβερνάκι με την επωνυμία «Καγκελάριος» στην παραλία της Κορώνης. Ο ένας από την παρέα, ο γεωπόνος, έβγαλε ένα βιβλίο το σήκωσε ψηλά και τους έδειξε με αυτό τη Μάνη.

– Να εκεί υπηρετούσε ο φίλος μου και συγγραφέας τούτου του βιβλίου, έλεγε στη παρέα του: τη δικηγόρο γυναίκα του, ένα ζευγάρι φίλων τους και την οδοντίατρο, επίσης φίλη τους.

Η συντροφιά αυτή θα ταξίδευε, αργά το απόγευμα της 4ης Ιουλίου του 2... για την αρχαία Μεσσήνη. Την εβδομάδα εκείνη, κάθε βράδυ, δίνονταν διαλέξεις και ένας από τους ομιλητές ήταν ο συγγραφέας τούτου του βιβλίου.

– Σας παρακάλεσα όλους σας να με συνοδεύσετε γιατί ήθελα να δω και να ακούσω το φίλο μου από τα παλιά, τους είπε.

Η αρχαία και η νέα Κορώνη.

- Πότε τον γνώρισες και πώς; τον ρώτησε ο άντρας του ζευγαριού.
- Μια και έχουμε αρκετή ώρα μπροστά μας μέχρι να ξεκινήσουμε και επειδή είναι ωραία ιστορία, αν έχετε διάθεση, μπορώ να τη διηγηθώ με λεπτομέρειες.
- Ωραία, είπε η οδοντίατρος, εσύ για τα φυτά λες ενδιαφέροντα πράγματα, δεν θα πεις για τους ανθρώπους;
- Ας παραγγείλουμε λίγο ακόμη κρασί, πίνεται ευχάριστα με κουβέ-ντα, συμπλήρωσε πάλι ο άντρας.
- Σε ακούμε!

Ο πύργος στο Καρνοβοούνι.

Το Καρνοβοούνι είναι ένα μικρό χωριό του Ταΰγετου. Εκεί, διορίστηκε ένας νεαρός δάσκαλος το 1975. Δεν ήταν Μανιάτης, όπως εγώ, αλλά φίλος μου αγαπημένος, από τα φοιτητικά μας χρόνια.

Είχα διοριστεί, πρόσφατα, γεωπόνος στην Αγροτική Τράπεζα Μεσσήνης, που είμαι και τώρα, και όταν έμαθα για τον

διορισμό του στα μέρη μου, κανονίσαμε να βρεθούμε την επόμενη μέρα, να τον δω και να του ευχηθώ «καλό ξεκίνημα»!

Συναντηθήκαμε πολύ πρωί στον σιδηροδρομικό σταθμό της Καλαμάτας και περάσαμε όλες τις ώρες μαζί συζητώντας. Λίγο μετά το μεσημέρι, αφού του έκανα το τραπέζι στο εστιατόριο «Γαλλία», πήγαμε στο σταθμό των λεωφορείων, περιμένοντας την αναχώρησή του.

– Εμείς φίλε, του είπα, οι γεωπόνοι, αν ρίξουμε σωστά το λίπασμα θα έχουμε απόδοση στις καλλιέργειες.

– Τι θέλεις να πεις;

– Σε σας τους εκπαιδευτικούς είναι πιο δύσκολο, πρέπει να το έχει η «κούτρα» του μαθητή για να μάθει γράμματα.

– Μην το λες αυτό, φίλε μου, η κληρονομημένη μας ικανότητα, η «κούτρα», που είπες, το «μωαλό» καθενός μας είναι αρκετά σημαντικός παράγοντας, αλλά το σημαντικότερο είναι τι πιστεύουμε εμείς για τούτη τη «κούτρα» που λες.

– Μα τι μου λες τώρα; Σημαντικότερο είναι τι πιστεύουμε εμείς για την κούτρα κάποιου ή πόσο αληθινά του «κόβει» η κούτρα του;

– Πώς ξέρεις εσύ πόσο «κόβει» το μυαλό κάποιου;

– Μα, είναι απλό, αν μαθαίνει γράμματα, ξέρεις ότι του «κόβει». Αν δεν μαθαίνει, σημαίνει το αντίθετο.

– Αυτό μπορεί να είναι μια καλή δικαιολογία για όλους εμάς που διδάσκουμε.

– Ποιους όλους;

– Όλους εμάς: τους γονείς, τους δασκάλους, την κοινωνία όλη.

– Και γιατί είναι δικαιολογία;

– Γιατί συμβαίνει το αντίθετο.

– Δηλαδή;

– Καλέ μου φίλε, ανεξάρτητα πόσο του «κόβει» κάποιου (αυτό με ακρίβεια το ξέρει μόνο ο θεός), αν εμείς πιστεύουμε ότι του «κόβει» λίγο, θα μαθαίνει λίγα και αν εμείς πιστεύουμε ότι του «κόβει» πολύ, θα μαθαίνει πολλά.

– Δηλαδή γίνεται εξυπνότερος κάποιος επειδή το πιστεύουμε εμείς;

– Αυτό ακριβώς.

– Πώς συμβαίνει αυτό;

– Είναι ένα μεγάλο και σύνθετο θέμα αυτό, θέλει ανάλυση, δεν έχουμε χρόνο.

– Δεν θα ξεφύγεις έτσι, δάσκαλε, του είπα, τώρα με έβαλες σε σκέψεις ...

– Θα τα πούμε μια άλλη φορά..., μου είπε.

– Όχι, πες μου τώρα ένα απλό παράδειγμα για να καταλάβω πώς γίνεται αυτό.

– Θα σου πω. Με σένα δεν ξεμπερδεύω τέτοιες κουβέντες που άνοιξα τελευταίες στιγμές τώρα.

– Καλά το κατάλαβες...

– Άκου λοιπόν.

– Λέγε, ακούω.

– Αν εκεί που πρωτοπηγαίνεις γεωπόνος διαδοθεί ότι είσαι ένας εξαιρετικός επιστήμονας της γεωπονικής, δεν θα σε προσέχουν περισσότερο όσοι αγρότες σε συμβουλεύονται;

– Βεβαίως.

– Αν την έχεις ακούσει και συ αυτή τη φήμη την καλή που έχεις, δεν

θα προσέχεις πιο πολύ να μην τους διαψεύσεις;

– Βεβαίως.

– Αν συμβαίνει το αντίθετο;

– Δεν θα έχω αυτοπεποίθηση και θα «κοπιάζω» να πείθω.

– Θα σου κοπούν τα φτερά, φίλε γεωπόνε.

– Έχεις δίκιο.

– Για απάντησέ μου τώρα και σε αυτό. Δεν συμφέρει, λοιπόν, τους γεωργούς να σε παινέσουν και ας μην γνωρίζουν την αλήθεια;

– Δεν το καταλαβαίνω αυτό, ακριβώς.

– Να σου πω και τούτο και ίσως σε βοηθήσω. Δεν συμφέρει και σένα να παινέψεις τους γεωργούς ότι είναι πολύ συνεργάσιμοι και ας γνωρίζεις ότι δεν εμπιστεύονται τους γεωπόνους;

– Γιατί;

– Δεν θα σε νιώσουν πιο φιλικό τους πρόσωπο και καλοπροαίρετο άνθρωπο;

– Ναι.

– Όλοι όσοι παινεύονται δεν θα νοιώσουν καλύτεροι και θα γίνουν πιο συνεργάσιμοι;

– Συμφωνώ, του είπα.

– Σκέψου τώρα, μου είπε, πόσο δυνατό γίνεται αυτό, αν τα παινέματα που λέμε τα πιστεύαμε κιόλας.

– Γιατί δεν τα πιστεύουμε τα παινέματα που λέμε;

– Δεν τα πιστεύουμε τις περισσότερες φορές, γιατί είμαστε ανόητοι και εγωιστές και νομίζουμε ότι ξέρουμε τι χαρίσματα έχει κάθε άνθρωπος και πόσο ακριβώς έξυπνος είναι.

– Φίλε μου με εκπλήσσουν αυτά, αλλά τα ακούω ευχάριστα!

– Άκου τώρα, που μου άνοιξες την όρεξη, να σου πω τι έλεγε ο Σωκράτης μας.

– Ξέρεις, του είπα, ότι το κόνειο που ήπια το λέμε στη Μάνη αμάρραγο;

– Ήταν και λίγο φιλολάκωνας και πρέπει να τον αγαπάς τον Σωκράτη μου, είπε χαμογελώντας.

– Τον Σωκράτη και εκείνους όλους, όταν τους πιάνουμε στο στόμα μας πρέπει να σηκωνόμαστε όρθιοι. Δεν συμφωνείς, δάσκαλε;

– Μπράβο, βρε γεωπόνε, χαίρομαι που το λες!

– Τι είπε, λοιπόν, ο Σωκράτης; ρώτησα τον φίλο μου τον δάσκαλο, είναι σχετικό με την κουβέντα μας;

*Ο Σωκράτης, 470-399 π.Χ., 10ος-5ος αι. π.Χ.,
τοιχογραφία, Μουσείο Εφέσου.*

– Θα σου πω τον σύντομο διάλογο που είχε σε μια συγκεντρωση με γονείς και παιδαγωγούς και κρίνε εσύ.

– Να ακούσω.

– Οι γονείς και οι παιδαγωγοί τον ρώτησαν: «Τι κυρίως μας συμβουλευείς, Σωκράτη, να κάνουμε για τα παιδιά μας;»

Σωκράτης: «Προπαντός να επαινείτε τα ανύπαρκτα προτερήματά τους».

Γονείς και παιδαγωγοί: «Γιατί έπαινο, Σωκράτη, για κάτι που δεν έχουν;»

Σωκράτης: «Γιατί ελπίζουμε ότι όταν το πιστέψουν, ίσως το αποκτήσουν».

Έπεσα σε περίσκεψη ακούγοντας αυτά και έμεινα αμίλητος.

– Θυμάσαι, καλέ μου φίλε, μου είπε ο δάσκαλος, τον γέροντα στο αρχονταρίκι της μονής Σιμωνόπετρας του Αγίου όρους, που είχαμε πάει φοιτητές εκείνο το καλοκαίρι, τι μας έλεγε για τον Αριστοτέλη, όταν του είπαμε ότι σπουδάζουμε;

– Τι μου θύμησες τώρα, βρε φίλε, και βέβαια θυμάμαι. Σαν να τον βλέπω αυτή τη στιγμή. Σήκωσε το δάκτυλο, έδειξε κατά τα Στάγειρα, και είπε: Ο «γείτονάς μου, ο Αριστοτέλης, πίστευε ότι είναι στη φύση του ανθρώπου να του αρέσει να μαθαίνει» και συμπλήρωσε ο καλόγηρος: «πρέπει να νοιώθει τυχερός όποιος σπουδάζει».

– Αν είναι σωστό, φίλε γεωπόνε, αυτό που λέει ο Αριστοτέλης, τότε τι φταίει που πολλοί μαθητές δεν θέλουν να μαθαίνουν;

– Εσύ τι λες δάσκαλε;

– Κάπου το έμαθαν να μη θέλουν να μαθαίνουν.

– Μαθαίνονται αυτά;

– Όλα μαθαίνονται.

– Όλα; ρώτησα με δυσπιστία.

– Όλα, εκτός του να πείσεις έστω και έναν Μανιάτη ότι πολέμησαν και άλλοι εκτός από αυτούς, για την ελευθερία της Ελλάδας.

- Δεν μπορείς χωρίς να με πειράξεις;
- Τα πειράγματα είναι το πιο ευαίσθητο θερμόμετρο που μετριέται η φιλία, φίλε μου, όταν λέγονται χωρίς να πληγώνουν.
- Αχ! τι όμορφο αυτό, ψιθύρισε για να μη διακόψει τη διήγηση του γεωπόνου η Μαργαρίτα η οδοντίατρος, που την παρακολουθούσε με πολύ ενδιαφέρον.
- Έχεις δίκαιο, Μαργαρίτα, είπε ο γεωπόνος και συνέχισε.

Εκείνη τη στιγμή διακόπηκε η συζήτηση που είχα ανοίξει με το φίλο μου δάσκαλο, γιατί από τα μεγάφωνα του σταθμού ανακοινώθηκε ότι: «Οι επιβάτες από τον σταθμό Καλαμάτας με προορισμό Στούπα-Καστανιά-Σαϊδόνα, παρακαλώ να επιβιβαστούν στο λεωφορείο σε πέντε λεπτά».

- Μας διέκοψαν την ωραία κουβέντα, φίλε, του είπα.
- Διάλειμμα θα κάνουμε, φίλε μου, ποτέ δεν θα σταματήσουμε εμείς τις ωραίες κουβέντες.
- Το εύχομαι.
- Η ευχή είναι προφητεία και οι προφητείες πραγματοποιούνται, γεωπόνε.
- Μη μου πεις τώρα, ρε δάσκαλε, ότι πιστεύεις στους προφήτες και τις προφητείες, του είπα, με απορία...!
- Τις προφητείες πιστεύω, όχι τους προφήτες, βρε γεωπόνε.
- Και ποια η διαφορά;
- Οι προφητείες έχουν στοχασμό, ευχή και ευφύια!
- Και οι προφήτες τι, δεν είναι το ίδιο;
- Όχι. Κανένας ευφυής και στοχαστής δεν λέει ότι είναι προφήτης.
- Και τόσοι που λένε οι άνθρωποι ότι υπήρξαν ή υπάρχουν;
- Οι άνθρωποι τους λένε προφήτες, οι ίδιοι ξέρουν ότι δεν είναι προφήτες.
- Τι μυστήρια πράγματα μου λες τώρα, λίγο πριν φύγει το λεωφορείο και δεν έχουμε και χρόνο να τα κουβεντιάσουμε;
- Κοίτα, φίλε, για να τελειώνουμε και να σε αποχαιρετήσω, μου είπε και μου έδειξε με το χέρι του μπροστά μας τον Ταΰγετο.
- Τι μου δείχνεις; ρώτησα.
- Το βλέπεις το μοναστήρι της Βελανιδιάς, εκεί ψηλά στον Ταΰγετο που σου δείχνω;
- Το βλέπω, είπα.

- Εκεί ήταν καλόγηρος ο Παπαφλέσσας.
- Το ξέρω και τι με αυτό;
- Σε ρωτώ, γεωπόνε, ήταν προφήτης ο Παπαφλέσσας;
- Όχι, βέβαια, του απάντησα.
- Συμφωνώ και εγώ. Άκου όμως μια προφητεία που είπε, όταν μάλωσε με τους Τούρκους κι αναγκάστηκε να φύγει από το μοναστήρι για να σωθεί.
- Τι τους είπε;
- «Τώρα φεύγω», τους φώναξε, «αλλά να ξέρετε ότι θα γυρίσω πίσω ή δεσπότης ή πασάς».
- Και πού είναι η προφητεία;
- Πώς δεν είναι; Αφού γύρισε πίσω μετά από λίγα χρόνια όχι μόνο δεσπότης ή πασάς, αλλά υπουργός του έθνους.
- Είναι αλήθεια.
- Δεν είναι, λοιπόν, αυτό προφητεία, που είπε ο Παπαφλέσσας, καλέ μου φίλε;
- Είναι, κατά κάποιο τρόπο, του είπα.
- Όχι κατά κάποιο τρόπο, είναι προφητεία, όπως όλες οι προφητείες και πραγματοποιούνται –όσες πραγματοποιούνται– επειδή τις πιστεύουν οι άνθρωποι και όχι επειδή τις λένε οι προφήτες.

*A. Γεωργιάδης, «στο Μανιάκι».
Ελαιογραφία, 1960.*

– Και ο Παπαφλέσσας πίστεψε στην προφητεία του;

– Ευχή ήταν, που είναι το ίδιο με τις προφητείες, αρκεί να τις πιστέψει κάποιος.

– Επειδή, απλά τις πιστεύουν οι άνθρωποι πραγματοποιούνται οι προφητείες; ρώτησα.

– Βέβαια. Αν τις προφητείες των προφητών δεν τις ακούσουν οι άνθρωποι ή δεν τις πιστέψουν, δεν θα επαληθευτούν ποτέ.

– Γιατί;

– Γιατί καμιά προφητεία δεν είναι αληθινή.

- Τότε πώς επαληθεύονται;
- Γιατί τις πιστεύουν σαν αληθινές οι άνθρωποι.
- Αυτό που είπε και ο Σωκράτης, δηλαδή, του είπα.
- Ακριβώς, μόνο που τώρα αυτό λέγεται «αυτο–εκπληρωμένη προφητεία».
- Δηλαδή;
- Δηλαδή, αν βρεις μια καλή αφορμή και παινέψεις έναν άνθρωπο – πόσο μάλλον περισσότερο ένα παιδί– τότε θα πιστέψει ότι είναι σπουδαίος και θα προσπαθήσει να γίνει σπουδαίος ή σπουδαιότερος ή και σπουδαιότατος.
- Δηλαδή να παινέψω κάποιον αρκεί;
- Αρκεί, φίλε. Μόνο πρόσεχε να βρεις μια κάποια δικαιολογία για να τον παινέψεις, για να σε πιστέψει.

Από τα μεγάφωνα μας ξανακάλεσαν να επιβιβαστούμε.

- Να μου γράψεις, φίλε, του είπα, εντυπώσεις και νέα σου.
- Όρεξη να έχεις να διαβάζεις.
- Στο καλό, φίλε μου.
- Αντίο, φίλε μου, είπε
- Όπα, δάσκαλε, «αντίο»...
- Δεν αφήνεις μύγα να πέσει, ρε γεωπόνε ... το διορθώνω, φίλε μου: «Εις το επανιδείν» ή «Θα τα ξαναπούμε » ή ακόμη καλύτερο «γεια σου, φίλε».

Το τήρησε. Τόμο φτιάχνω με τα γράμματα που μου έγραψε.

Αφού ξεκίνησε το λεωφορείο της γραμμής, μετά από διαδρομή δύο-μισή ωρών, τον αποβίβασε σε ένα σταυροδρόμι της Σαϊδόνας –προς τη Δρυόπη– και συνέχισε πεζοπορία άλλη μια ώρα για να φτάσει τελικά στο χωριό, το Καρνοβούνι ή Αράχοβα, γιατί το χωριό δεν είχε αυτοκινητόδρομο.

Ήταν ωραία και ζεστή μέρα του Σεπτεμβρη και έλαμπαν όλα από ευτυχία μέσα του. Είχε μια καλή δουλειά και «θα ήταν και ο διευθυντής του σχολείου, του εαυτού του διευθυντής, αλλά διευθυντής», έτσι μου έγραψε.

Σε άλλο γράμμα του μου έγραψε: «Πηγαίνοντας για το Καρνοβούνι πέρασα μέσα από το πολύ μικρό χωριό Δρυόπη, φίλε μου γεωπόνε, και

ακούω μέσα από μια αυλή, κρυμμένη από ψηλή μάντρα με εξώπορτα, ένα τραγούδι όλο παράπονο. Ένα παλιό κλέφτικο. Πλησίασα τη μάντρα και σηκώθηκα ψηλά στα δάκτυλα των ποδιών και κοίταξα μέσα. Κάτω από τον ίσκιο μιας μουριάς καθόταν και τραγουδούσε ένας γέροντας, αδύνατος, ξεσκουφωτός, ξερακιανός με ένα βρεγμένο παξιμάδι και ελιές μπροστά του και ένα ποτήρι κρασί. Όλη η Μάνη σε μια εικόνα, σε ένα τραγούδι, φίλε! Το τραγούδι έλεγε “Τι έχουν της Μάνης τα βουνά...” Έμεινα αποσβολωμένος και το άκουσα όλο χωρίς να με βλέπει.

Όταν πήγα να φύγω, με “πήρε το μάτι του” και ξαφνιασμένος φώναξε:

– Ε! παλικάρι στάσου, εδώ στα μέρη μας, δεν περνά στρατολάτης χωρίς να πάρει ένα ποτήρι νερό, γύρνα πίσω.

Γύρισα ζήτησα συγγνώμη και του συστήθηκα.

– Ο παπάς δίνει συγχώρεση, μου είπε, εγώ κερνώ κρασί, θα πιεις;

Ήπια.

Με ρώτησε πώς λέγομαι και από πού είμαι. Κοίταξε τον ήλιο που έγερνε και μου είπε:

– Πήγαινε πριν νυχτώσει και όταν ξαναπεράσεις από δω, φώναξέ με, θα σου τραγουδήσω κι άλλα τραγούδια τέτοια.

– Θα έρθω και θα τα γράψω όλα όπως τα λες, του είπα.

– Δεν τα αγαπούν όσο πρέπει οι Έλληνες τούτα τα τραγούδια, σήμερα, είτε ο γέροντας.

– Μην ανησυχείς, παππού, όταν οι Έλληνες συνέρθουν θα τα αγαπήσουν. Τώρα ντρέπονται για όλα τα παλιά και τα παλιότερα. Δεν είναι τα μόνα που ξεχνούν.

Κούνησε το κεφάλι του ο παππούς.

Χαιρέτησα και έφυγα χωρίς να πω και άλλα. Δεν ήθελα να χαλάσω το καλύτερο καλωσόρισμα που μου έκανε η πατρίδα σου. Δεν γνώριζα, άλλωστε αν είχα χρόνο, ο ήλιος σε μια ώρα θα βασίλευε. Πρώτη φορά στη Μάνη, πρώτη φορά σε άγνωστο και ορεινό μέρος, βιαζόμουν.

Σε όλο το δρόμο αναμόγλευα την ιστορία στο μυαλό μου να βρω τις ρίζες τούτου του τραγουδιού».

– Είχε περιπετειώδες ταξίδι βλέπω, ο δάσκαλος, είπε ο άντρας του ζευγαριού από την παρέα του γεωπόνου, ενώ έκανε νόημα στο γκαρσόνι της ταβέρνας να φέρει λίγο ακόμη κρασί.

– Περιπετειώδες δεν λες τίποτα, δεν υπήρχαν συγκοινωνίες και προ

πάντων δρόμοι τότε, είπε ο γεωπόνος με ένα λυπήχαρο μειδίαμα.

Τότε ήρθε ο ιδιοκτήτης της ταβέρνας και αντί για κρασί τους έφερε πέντε σφηνάκια με ένα ηδύποτο, οίνοπνευματώδες ποτό που συνηθίζουν να σερβίρουν στις ταβέρνες της Κορώνης.

– Είναι χωνευτικό, τους είπε. Να το πιείτε.

– Ποιος το φτιάχνει; ρώτησε ο γεωπόνος.

– Ένας μπάρμπα, μου απάντησε ο ιδιοκτήτης.

– Είναι πάρα πολύ καλό, είπε δοκιμάζοντάς το ο γεωπόνος.

– Να γιατί είναι χρήσιμο να έχεις «μπάρμπα στην Κορώνη», είπε ο ιδιοκτήτης και έφυγε γελώντας...

Όλοι γέλασαν, και αφού τσούγκρισαν προσεκτικά τα λεπτά ποτηράκια, ήπιαν το ποτό τους και ο γεωπόνος συνέχισε τη διήγησή του, που είχε διακοπεί.

– Όταν έφτασε, τελικά, στο Καρυοβούνι, στη μικρή πλατεία του χωριού, δεν υπήρχε ψυχή και τα δύο μικρά μαγαζάκια ήταν κλειστά.

Μια γιαγιά, ο μοναδικός κάτοικος του χωριού εκείνη την ώρα, είδε από μακριά ξένο στο χωριό και αμέσως τον πλησίασε αργά και τον ρώτησε.

– Ποιος είσαι εσύ, παιδάκι μου;

– Κυρία, είμαι ο νέος δάσκαλος του χωριού, της απάντησε.

– Όταν άκουσε η γιαγιά ποιος της μιλούσε και πώς την αποκάλεσε, άφησε στην άκρη το καλάμι στήριγμά της, έφτιαξε το μαντίλι της και με τις παλάμες της έκανε σαν να ένιβε το πρόσωπό της.

– Καλωσόρισες, γιε μου.

– Ευχαριστώ, κυρία, καλώς σας βρήκα!

– Η Λιάκαινα είμαι, γιαγιά να με λες, έχω εγγόνια στα χρόνια σου.

Της είπε το όνομά του.

– Μας βρήκες στη χειρότερη ώρα, όλοι είναι στις δουλειές, θα γυρίσουν σαν σουρουπώσει.

– Μη στενοχωριέσαι, θα περιμένω.

– Άκου στενοχωριέμαι... Δώσ' μου μάτια να βλέπω μορφωμένους ανθρώπους, του είπε.

– Σε ευχαριστώ, της είπε κοκκινίζοντας. Όλοι οι άνθρωποι είναι αξιγάπητοι.

– Δεν αντιλέγω, γιε μου, αλλά να, πώς να το πω, μοσχοβολάνε οι λέξεις τους σαν τους ακούω!

Τούτες οι κουβέντες τον μάγεψαν, χρόνια μετά, όταν με αγωνία οι γονείς κάθε φορά τον ρωτούσαν: «τι να κάνουμε για να μάθουν γράμματα και να μορφωθούν τα παιδιά μας;» τους έλεγε:

– Να κάνετε ό,τι έκανε και η γριά Μανιάτισσα.

– Δηλαδή;

– Να κοιτάτε κατά κει που θέλετε να πάνε τα παιδιά σας και θα πάνε εκείνα. Τίποτε άλλο. Τα άλλα έρχονται μόνα τους. Και τους έλεγε την ιστορία.

– Κάποτε, κυρ δάσκαλε, είπε η γιαγιά, μας είπαν να μας κάνουνε εργοστάσιο ξυλείας εδώ στην περιοχή για να δουλεύει ο κόσμος.

– Τι θα έφτιαχνε το εργοστάσιο; τη ρώτησε.

– Θα έφτιαχνε ξύλα ακατέργαστα, «απελέκητα» που λέμε εμείς, από τα έλατα.

– Εσείς είπατε όχι, φαντάζομαι.

– Σχολεία να μας φτιάξετε, είπαμε και γέμισε, παιδάκι μου, η Μάνη την Ελλάδα με γιατρούς, δικαστικούς, στρατηγούς και δικηγόρους.

– Μπράβο σας, γιαγιά!

– Εμ τι; «ξύλα απελέκητα» είμαστε εμείς χωρίς τα γράμματα, θέλαμε κι άλλα;

– Ο δάσκαλος γέλασε με το υπονοούμενο της γιαγιάς.

– Αυτή είναι η αλήθεια γιε μου, τα γράμματα φτιάχνουν ανθρώπους.

– Εδώ στη Μάνη βγάλατε, όπως μου είπατε, πολλούς γιατρούς, δικαστικούς, στρατηγούς και δικηγόρους. Δάσκαλος δεν σπούδασε κανείς;

– Αχ μωρέ δάσκαλε, δεν με αφήνεις να «απαγκιάσω».

– Γιατί, τι κακό είπα;

– Δεν είπα για δασκάλους για να μην πεις ότι παινεύομαι μπροστά σου.

– Ωστε έχετε και δασκάλους.

– Δασκάλους να δουν τα μάτια σου, στα πανεπιστήμια και στα σχολεία!

– Εσένα τα παιδιά σου, γιαγιά, είναι μορφωμένα;

– Αχ, αχ δάσκαλε, εσύ ένοιωσες τον πόνο μου για τα γράμματα και με «κεντάς»!

Γέλασε ο δάσκαλος και η γιαγιά συνέχισε:

– Δεν ξέρω αν είναι μορφωμένα, άλλοι ας το πουν αυτό, γραμματισμένα όμως είναι.

– Το ίδιο είναι γιαγιά, τι μορφωμένα, τι γραμματισμένα είπε, για να δει πώς τα ξεχωρίζει αυτά η γιαγιά.

– Όχι γιε μου, υπάρχουν γραμματισμένοι που νοιάζονται μόνο πώς να κερδίσουν από τα γράμματα που έμαθαν και όχι πώς να βοηθήσουν τους ανθρώπους ή δεν συμφωνείς;

– Συμφωνώ, γιαγιά, της είπε.

– Ε, αφού συμφωνείς, για λέγε του λόγου σου τι είναι αυτό που κάνει τους γραμματισμένους να μην είναι όλοι τους και μορφωμένοι.

– Αυτό που είπες και εσύ γιαγιά. Η συμπεριφορά με αγάπη. Μορφωμένος δεν γίνεται κανείς.

– Τι είναι αυτό δάσκαλε που λες, τι εννοείς;

– Μορφωμένος, γιαγιά, δεν είναι κάποιος που έγινε μορφωμένος και πάει τέλειωσε. Μορφωμένος είναι κάποιος μόνο όσο δεν σταματά να μαθαίνει και όσο ενδιαφέρεται για το καλό και των άλλων ανθρώπων.

– Εσύ, δηλαδή, τώρα, γιε μου, σαν να λες ότι και εμείς εδώ οι άνθρωποι του χωριού που βοηθάμε με το στέρημά μας να μάθουν γράμματα τα παιδιά μας και δείχνουμε ενδιαφέρον γι' αυτά, είμαστε μορφωμένοι;

– Βέβαια, γιαγιά.

– Τότε το χωριό μας έχει πολλούς μορφωμένους ανθρώπους. Ελπίζουμε να είναι και τα παιδιά μας, που έμαθαν γράμματα, είπε και γέλασε.

– Το πιστεύω, της είπε...

– Βασίλεψε ο ήλιος, και σε λίγο θα έρθουν οι άνθρωποι από τις δουλειές, είπε η γιαγιά, αλλάζοντας κουβέντα. Μέχρι τότε τι να κάνω για σένα;

– Ευχαριστώ, τίποτα, είπε, μόνο θα ήθελα να δω πού είναι το σχολείο.

– Να, του έδειξε, εκεί πέρα είναι. Πήγαινε να το δεις και σαν γυρίσεις θα φέρω κάτι να σε φιλέσω, δεν πιστεύω να είσαι ακατάδεκτος;

– Όχι όχι, είπε, γελώντας, κάνετε όπως θέλετε.

Πήγε στο σχολείο το περιεργάστηκε βιαστικά, δεν είχε κλειδιά για να μπει μέσα. Ήταν ένα τυπικό συμπαθητικό κτήριο με αρχιτεκτονική, λιτότητα και ευρύχωρο προαύλιο, όπως όλα τα σχολεία της ελληνικής επαρχίας, που βοήθησαν οι κάτοικοι με προσωπική εργασία και οικονομική συνεισφορά να κτιστούν (τώρα τα κτήρια αυτά στέκουν ανεξίτηλα

σύμβολα που μαρτυρούν τι ονειρεύονταν οι έλληνες χωρικοί).

Σαν επέστρεψε από την επίσκεψή του στο σχολείο πάλι στην πλατεία, τον περίμενε η ευγενική γιαγιά και του πρότεινε να καθίσουν στην πέτρινη βρύση που ήταν εκεί δίπλα.

Καθίσανε στη βρύση και άρχισε η γιαγιά να σπάει με μια πέτρα καρύδια, που είχε φέρει από το σπίτι της, ενώ ο δάσκαλος έπινε δροσερό νερό από το λιμπί της βρύσης της πέτρινης που ήταν περίτεχνη και έτρεχε πηγαίο νερό.

– Τώρα θα περιμένεις να σου πω περισσότερα για το χωριό μας, είπε, και άρχισε χωρίς να περιμένει απάντηση, αφού το «διάβαζε» η έξυπνη Μανιάτισσα στην καλή του διάθεση και του το είπε:

– Το βλέπω στα μάτια σου πως περιμένουν να μάθεις πώς είναι το χωριό μας.

(Βέβαια, τα αυτιά του περίμεναν, αλλά βλέπετε οι άνθρωποι ποτέ δεν προσέχουν τους σιωπηλούς που αφουγκράζονται, παρά μόνο αυτούς που κάνουν θόρυβο).

– Δεν πιστεύω να σε κουράζω με τις ιστορίες...

– Όχι όχι, είπε γρήγορα και κοφτά, δεν με κουράζεις καθόλου.

Της μίλησε στον ενικό γιατί αυτό νόμιζε ότι τον έκανε πιο φιλικό μαζί της.

– Το χωριό μας, στις είκοσι Αυγούστου, έχει γιορτή και πανηγύρι. Το καλύτερο της μέσα Μάνης, μη σου πω κι όλης της Μάνης!

– Αλήθεια;

– Κόσμο να δεις και χορούς στην Αράχοβα!

– Στο Καρνοβούνι, θέλεις να πεις.

– Το χωριό μας έχει δυο ονόματα, το λένε Αράχοβα, αλλά στα χαρτιά Καρνοβούνι. Εσύ θα το ξέρεις από τα χαρτιά.

– ... Ναι!

– Αλλάξαμε το όνομα για να έχουμε ήσυχο το κεφάλι μας. Σε ρωτάει ο άλλος τι πάει να πει Αράχοβα και λες εσύ, δεν ξέρω και σωστά, αφού τέτοια λέξη οι παλιοί Έλληνες δεν είχαν. Σου λέει όμως τι πάει να πει Καρνοβούνι και λύνεται η γλώσσα σου.

– Έτσι έ; της είπε και γέλασε.

– Δεν ξέρω αν τα λέω και σωστά, αγράμματη είμαι, μην με παρεξηγήεις.

– Δεν σε παρεξηγώ, σωστά τα λες, έχουν κρυφές αλήθειες και τα δύο;
– Τούτο το χωριό, που βλέπεις, συνέχισε η γιαγιά, δεν το διαλέγει άνθρωπος, παρά μόνο αν θέλει τη λευτεριά, που του δίνουν τούτα τα βουνά. Εσύ θα ξέρεις σαν γραμματισμένος, ότι ο Κολοκοτρώνης διάλεγε το διπλανό μας χωριό, τη Μηλέα, να μένει η οικογένειά του, όταν «έσφιγγαν» τα πράγματα. Και στο δικό μας θα ερχόταν, δεν είναι και τόσα αλάργα, μακριά θέλω να πω.

– Οπωσδήποτε.

– Εδώ, όπως βλέπεις είναι γύρω γύρω βουνά. Συγκοινωνία δεν έχουμε ούτε ηλεκτρικό φως. Είμαστε μακριά από τον κόσμο. Όμως να μην λέω και ψέματα έχουμε ένα τηλέφωνο στην κοινότητα. Ακόμα και σήμερα δεν έχουμε συγκοινωνία, αλλά παλαιότερα δεν υπήρχε καν δρόμος για να βγούμε στον έξω κόσμο, παρά μόνο στενά μονοπάτια.

– Όταν δεν υπάρχει συγκοινωνία είναι όλα δύσκολα και οι γιατροί μακριά, της είπε.

– Πού γιατροί; Πού γιατρικά εδώ, δάσκαλε!

Ο δάσκαλος συμφωνούσε κουνώντας το κεφάλι του.

– Οι άνθρωποι στραβώνονταν, κουφαινονταν, έχαναν τη λαλιά τους και τη ζωή τους χωρίς να ξέρουν το γιατί. Όλα τα έριχναν στα κακά δαιμονικά, στις νεράιδες και στα φαντάσματα. Είχαμε γεμίσει εμείς και όλη η Μάνη με νεράιδες! Μια, λένε, την παντρεύτηκε ο Μαυρομιχάλης και έκανε λεβεντογενιά.

– Μπα, τη διέκοψε, κάπου θα την έκλεψε την όμορφη γυναίκα του και ντρεπόταν να το πει. Έτσι θα έφτιαξε τούτη την ιστορία σαν δικαιολογία.

– Ξέρω και εγώ, παιδάκι μου, τι είναι απ' όλα τούτα αλήθεια και τι ψέμα; έκανε λίγη σιωπή και συνέχισε:

– Εδώ, σηκώνεται η τρίχα σου, σαν λένε τέτοιες ιστορίες και τρέμουν από φόβο μεγάλοι και μικροί!

– Υπάρχουν τέτοιες ιστορίες εδώ στο χωριό για νεράιδες; τη ρώτησε με έξαψη και απορία.

– Χιλιάδες, που λέει η κουβέντα, αλλά παίρνει κανείς όρκο ότι είναι αληθινές;

– Δίκιο έχεις.

– Ας αλλάξουμε κουβέντα, είπε η γιαγιά. Φέτος, δάσκαλε, το σχολειό

θα έχει όσους και πέρυσι μαθητές, αφού ο Πέτρος της Λενιώς τελείωσε το σχολείο και μόνο ένας καινούργιος μαθητής θα έρθει για πρώτη φορά.

– Πόσα παιδιά είχε πέρυσι; ρώτησε.

Η γιαγιά δεν απάντησε στην ερώτηση, αλλά είπε:

– Για μου, ίσως αν σου πω μια καλή ιστορία που έγινε πέρυσι τα Χριστούγεννα, ίσως το βρούμε.

Τι λέει αυτή η χριστουγεννιάτικη ιστορία που θα μας βοηθήσει, γιαγιά, είπε γελώντας με κατανόηση, αφού κατάλαβε ότι η γιαγιά προσπαθούσε να τον ενημερώσει για όλα, όσα μπορούσε καλύτερα.

– Άκου και θα δεις γιε μου.

Ο Νίκων και ο Πέτρος και ο Τζανής, τρία μεγάλα παιδιά του γυμνασίου ξεκίνησαν, που λες, την παραμονή των Χριστουγέννων, νύχτα βαθιά, όπως συνηθίζεται εδώ, να λένε τα κάλαντα. Άρχισαν από το σπίτι του Ζαγάκου, ή του Μελιγκάκου ο ένας, από του Γιατράκου ο δεύτερος και από του Ριζάκου, αν θυμάμαι καλά, ο τρίτος. Τα περισσότερα σπίτια τους έδιναν αυγά αντί για χρήματα.

Όταν τέλειωσαν τα κάλαντα, τότες, ο Τζανής, ο Νίκων και ο Πέτρος, άκου δάσκαλε, τι έκαναν.

Του άρεσε το τελικό σίγμα στα «τότες» της γιαγιάς, αλλά δεν είπε τίποτα.

– Λοιπόν, για συνέχισε, γιαγιά. Τι έκαναν τα παιδιά;

– Θα συνεχίσω, του είπε, αλλά πρόσεχε και συ λίγο, μην τα μπερδέψω και δεν τα πω σωστά.

Ο Νίκων είχε περισσότερα αυγά από όλους και αποφάσισε να διπλασιάσει τα αυγά των φίλων του δίνοντας τους από τα δικά του αυγά και του περίσσεψαν, όμως, ελάχιστα.

Ο Πέτρος τώρα είχε περισσότερα αυγά από όλους και αποφάσισε να διπλασιάσει τα αυγά των φίλων του δίνοντάς τους από τα δικά του αυγά και του περίσσεψαν, όμως, λίγα.

Ο Τζανής, τέλος, είχε περισσότερα αυγά από όλους και αποφάσισε να διπλασιάσει τα αυγά των φίλων του δίνοντάς τους από τα δικά του αυγά και τότε, όλοι οι φίλοι, ο Νίκων, ο Πέτρος και ο Τζανής είχαν όλοι, την ίδια ποσότητα αυγών.

Δεν είναι αυτό «θάμα», γιε μου; ή δεν πιστεύεις στα «θάματα»; είπε η γιαγιά.

Έπρεπε να απαντήσει, ευθέως, σε αυτή την ερώτηση, γιατί η γιαγιά ίσως ρώτησε σκόπιμα.

– Όλος ο κόσμος πιστεύει στα θαύματα, της είπε.

– Ποιος γνωρίζει όλο τον κόσμο, παιδάκι μου, εγώ γέρασα και σήμερα μόλις, γνώρισα εσένα.

Κατάλαβε ο δάσκαλος ότι έχει να κάνει με μια τετραπέρατη γιαγιά και δεν χωρούσαν εδώ διφορούμενες κουβέντες και εξυπνακίστικες υπεκφυγές. Έπρεπε να απαντήσει ευθέως αν πιστεύει ή όχι στα θαύματα.

– Εγώ, γιαγιά, πιστεύω και στα θαύματα και στα φαντάσματα, της είπε μισογελώντας, για να βγει από τα δύσκολα.

Δεν φάνηκε να ικανοποιήθηκε απόλυτα με την απάντησή του, γιατί μουρμούρισε με νόημα η γιαγιά:

– Αχ τα γράμματα, τα γράμματα!

«Πώς ακονίζουν τα μυαλά και μας γλιστρά σαν χέλι.

Χαμογελά και λέει πολλά και κρύβει όσα θέλει!»

– Βρέθηκε σε πολύ δύσκολη θέση με την ερώτηση της γιαγιάς ο φίλος μου ο δάσκαλος, είπε ο γεωπόνος. Πόσο περισσότερο μπορεί να μιλήσει κανείς με σαφήνεια και ειλικρίνεια για τέτοια θέματα και ταυτόχρονα να δείχνει ευγένεια σε ανθρώπους, που σέβεται και αγαπά και δεν θέλει ούτε να εκθέσει τις απόψεις του, αλλά ούτε και να τους αμφισβητήσει ό,τι όμορφο πιστεύουν, λέγοντάς τους ότι «δεν ξέρω αν υπάρχουν ή δεν υπάρχουν θαύματα και φαντάσματα. Μπορεί και να υπάρχουν, όπως λένε πολλοί αφελείς. Μπορεί και να μην υπάρχουν, όπως ισχυρίζονται οι ανόητοι». Της απάντησε αυτό που υπέθεσε ότι θα άρεσε στη γιαγιά. Τη λογική και σωστή μεσότητα του «δεν ξέρω», είναι εγωιστικό να τη λες έτσι βιαστικά και πρόχειρα σε ανθρώπους που αγαπάς. Εδώ το κατά συνθήκη ψέμα, να κάνεις δηλαδή ότι συμφωνείς με ανθρώπους που αγαπάς και έχουν ριζωμένες απόψεις είναι πιο ευγενικό. Σε κάθε περίπτωση τέτοιες συζητήσεις, με τέτοιους ανθρώπους, θέλουν ειδικό χειρισμό.

– Καλέ, έχεις ωραίο φίλο! διέκοψε τον γεωπόνο η Μαργαρίτα η οδοντίατρος, και έγινε για λίγο σιωπή στην παρέα.

– Συμφωνώ, μαζί σου Μαργαρίτα, είπε ο γεωπόνος και συνέχισε:

Η γιαγιά δεν πήρε την απάντηση που ήθελε, αλλά φαινόταν ότι τον συμπάθησε και δεν ήθελε να συνεχίσει άλλο τούτο το θέμα και είπε:

– Ναι, δεν έχω αποτελειώσει την ιστορία με τα παιδιά. Θέλεις να μάθεις τι έκαναν με τα αυγά που μοιραστήκαν τελικά;

Και το ρωτάς, γιαγιά; σε ακούω.

– Πουλήσανε όλα τους τα αυγά –έκανε μια δραχμή το ένα– και πήραν δώρα για τα μικρά παιδιά που φοιτούν στο Δημοτικό Σχολείο και τα μοίρασαν την Πρωτοχρονιά!

Αγόρασαν από μια κούκλα για κάθε κορίτσι και από ένα τόπι για κάθε αγόρι. Δυο δραχμές κόστιζε το ένα δώρο και τρεις το άλλο, αλλά δεν θυμάμαι ποιο έκανε δύο και ποιο τρεις δραχμές, το τόπι ή η κούκλα;

– Μπράβο! είπε ο δάσκαλος. Θα τους έφτασαν τα λεφτά, πιστεύω. Πόσα παιδιά είχε το σχολείο;

– Η γιαγιά διστάζει λίγο να απαντήσει. Σκέφτηκε να του τα πει όλα, όπως πολύ καλά τα θυμόταν ή να τον ρίξει στον γιαλό για να δει τι ψάρια πιάνει τούτος ο δάσκαλος;

– Δεν τα θυμάσαι φαίνεται γιαγιά, της είπε, δεν πειράζει.

– Πειράζει, γιε μου, γιατί κάτι τέτοια μου θυμίζουν τα γερατιά μου, αλλά εγώ θα πω όσα θυμάμαι.

– Λέγε μου, αν τους έφτασαν τα λεφτά, τη ρώτησε, για να τη βγάλει από τη δύσκολη θέση, που νόμιζε ότι έβαλε τη γιαγιά. Πού να φανταζόταν ότι η γιαγιά ζύγιζε το μυαλό του δάσκαλου με επιδέξιο τρόπο (αξιολόγηση το λέμε στα πανεπιστήμια και τεστάρισμα στην «αγορά»).

– Θυμάμαι, συνέχισε η γιαγιά, ότι τους έφτασαν τα λεφτά ίσα ίσα, ευτυχώς, αφού το ένα δώρο έκανε δύο δραχμές και το άλλο τρεις, τα αγόρια, θυμάμαι, ήταν δύο λιγότερα, από τα κορίτσια. Πόσα παιδιά είχε το σχολείο δεν θυμάμαι. Πάντως ποτέ το σχολείο μας δεν είχε ποτέ περισσότερα από είκοσι παιδιά.

– Δίκιο έχεις, είπε ο δάσκαλος, αφού το σχολείο ήταν πάντα «Μονοθέσιο Σχολείο».

– Όπως το λες θα ήταν, αλλά θα σπάσω, γιε μου, εδώ μπροστά σου το κεφάλι μου, αν δεν θυμηθώ πόσα παιδιά, ακριβώς, ήταν την περσινή χρονιά στο σχολείο.

– Δεν πειράζει γιαγιά, της είπε με κατανόηση.

– Κλούβιανε φαίνεται το κεφάλι μου, γιε μου.

– Δεν πειράζει, γιαγιά, της ξαναείπε. Όλοι ξεχνάμε.

- Δεν θέλω παρηγοριές, δάσκαλε, γιατρεία θέλω.
- Τι μπορώ να κάνω; είπε και ένοιωσε άσχημα που άφησε η γιαγιά το ζεστό «γιε μου», που έλεγε τόση ώρα και τον είπε «δάσκαλε»...
- Να με βοηθήσεις να θυμηθώ, είπε με απελπισία και με βλέμμα, μάλλον υποτιμητικό στο δάσκαλο.
- Μα πώς; ρώτησε.
- Τότε η γιαγιά γύρισε και του είπε:
- Ξεκούτιانا (χάζεψα από τα γεράματα) εγώ, έγινα ξεχασιάρα, δάσκαλε, και βάζω εσένα σε μπελάδες. Με συμπαθάς. Ας τα αφήσουμε τα προβλήματα.

Τα λόγια αυτά τον διαπέρασαν. Η φράση της γιαγιάς «ξεκούτιανα» ήταν μια ευθεία αυτο-προσβολή της γιαγιάς, ένας αυτο-σαρκασμός, που συνηθίζουν να κάνουν στους εαυτούς τους οι ευγενείς άνθρωποι των χωριών, όταν δεν θέλουν κατάμουτρα να προσβάλλουν κάποιον που σέβονται, αν και λέει ανοησίες.

Προσποιούνται τους αφελείς, παραβλέπουν την ανοησία ή την άγνοια του άλλου και κάνουν πως δεν την καταλαβαίνουν, ενώ μέσα τους λένε: «άνοιξε τα μάτια σου και το μυαλό σου, να δεις καλύτερα».

Κατάλαβε ότι κάτι υπονοούσε η γιαγιά, κάτι περίμενε από το δάσκαλο να σκεφτεί εκείνος και να το βρει και όχι βέβαια να βοηθήσει τη μνήμη της γιαγιάς που τα θυμόταν όλα πολύ καλά.

Συνήλθε από την έκπληξη και άρχισε να ξανασκέφτεται τα δεδομένα του προβλήματος:

Το σχολείο είχε πάντα όχι περισσότερα από είκοσι παιδιά, δύο κορίτσια περισσότερο από τα αγόρια και το ένα δώρο έκανε δύο δραχμές και το άλλο τρεις. Τα λεφτά τα πήραν από τα αυγά που πούλησαν. Αλλά, πόσα ήταν τα αυγά; Πόσα παιδιά είχε το σχολείο; Πόσα ήταν τα αγόρια και πόσα τα κορίτσια; Ποιο από τα δώρα κόστιζε δυο δραχμές και ποιο τρεις; Το τόπι ή η κούκλα;

Πήγε παράμερα ο δάσκαλος χωρίς να πει τίποτα. Σκέφτηκε αρκετά, ενώ η γιαγιά κοιτούσε, τάχα αδιάφορα, μακριά, χωρίς να μιλά. Μια κατά τον πύργο του Γουδέλη και μια κατά την Παναγιά τη γιάτρισσα. Δεν ήθελε να διαταράξει τη σκέψη του δασκάλου.

Είχε γίνει μια άρρητη συμφωνία σιωπής μεταξύ τους, είχαν καταλάβει και οι δύο τι γινόταν.

Πέρασε αρκετή ώρα. Πολλή ώρα απόλυτης σιωπής.

Κάποια στιγμή, χαμογελαστός και ήρεμος πλησίασε τη γιαγιά, έσκυψε στο αυτί της σαν να ήθελε να μην ακούσει άλλος κανείς και τη ρώτησε σαν να είχε τάχα αμφιβολία: «Τόσα ήταν τα αγιά; Τόσα ήταν τα αγόρια και τόσα τα κορίτσια; Τόσο κόστιζαν οι κούκλες και τόσο τα τόπια;»

– Έλα, μωρέ δάσκαλε, έλα γιε μου, να σε φιλήσω, τι κι αν είμαι γριά! Και καλογριά μπορεί να κολάσει το κεφάλι που σκέφτεται!

– Μπράβο, σε σένα γιαγιά! της είπε.

– Σε μένα μπράβο ή σε σένα, γιε μου;

– Σε σένα, γιαγιά!

– Γιατί, με το συμπάθιο;

– Γιαγιά, της είπε. Ανθρώπους για να παινέψουμε έχουμε πολλούς. Ανθρώπους που να παινεύουν θέλουμε, αυτοί είναι οι θησαυροί!

Τον κοίταζε αρκετή ώρα αμίλητη, αρκετή ώρα αμίλητη και σκεπτική.

– Για τους επαίνους, γιαγιά, ζούμε όλοι, προπάντων για τους επαίνους! Ξανά σιωπή η γιαγιά.

– Και η Μάνη, από τους επαίνους μεγάλωσε, της ξαναείπε.

– Από τους επαίνους; τον ρώτησε.

– Δεν βγάζουν αλλιώς φτερά οι άνθρωποι για να πετάξουν, γιαγιά!

– Καλώς όρισες, στο χωριό μας, γιε μου, Καλώς όρισες, κύριε δάσκαλε. Και τον ξαναφίλησε.

Της υποκλίθηκε χαμογελώντας. Τότε τον έπιασε από το χέρι και σαν μητέρα του είπε:

– Αυτά λένε και άλλα πολλά για τα φαντάσματα, αλλά εσύ δάσκαλε, μην τα πιστεύεις αυτά και φοβάσαι.

– Γιατί, γιαγιά, να φοβάμαι εγώ; της είπε.

– Γιατί, παιδάκι μου, τους γκρεμισμένους παλιούς μύλους με τις νεράιδες, που λένε ότι σκότωσαν τον μυλωνά και που όταν περνάμε τις νύχτες πολλοί τρέμουν από φόβο, τον επισκεύασαν φέτος το καλοκαίρι για να έχεις πού να κοιμηθείς...

– Μέχρι τώρα πού έμεναν οι δάσκαλοι που έρχονταν στο χωριό; τη ρώτησε με φανερή ανησυχία.

– Στενόχωρα, σε μια άκρη στο γραφείο του σχολείου.

Ακούγοντας αυτές τις πληροφορίες για την κατοικία του ο δάσκαλος,

έβηξε. Παραλίγο να πνιγεί. Η φαντασία του είχε μεταβάλει τους παλιούς μύλους σε πύργο του Δράκουλα των Καρπαθίων. Ο νους του δεν ξεκόλλαγε από το σπίτι με τα φαντάσματα που του ετοίμασαν για κατοικία. Αλλά ήθελε να κρύψει τον φόβο του. Άντρας 25 χρόνων και να φοβάται τα φαντάσματα, δεν το καταδεχόταν να το παραδεχτεί. Ήθελε να κρατήσει μυστικό, δικό του κρυφό πρόβλημα και ανομολόγητο τον φόβο του για τα φαντάσματα, που λένουν ότι κρύβει το σπίτι που θα έμενε.

Η τετραπέρατη γιαγιά κατάλαβε, ότι αυτό με το σπίτι στους παλιούς μύλους με τα φαντάσματα τον έβαλε σε σκέψεις .

Σταμάτησε την κουβέντα και είπε:

– Ποιος τα πιστεύει σήμερα αυτά, παιδάκι μου; Πιες λίγο νερό, του είπε και προσπάθησε η γιαγιά να αλλάξει θέμα.

Τώρα που τέλειωσα λέγε, του λόγου σου, γιε μου, από πιο καλό μέρος μάς έρχεσαι; τον ρώτησε.

– Εγώ, γιαγιά, γεννήθηκα και μεγάλωσα σε ένα χωριό με ανθρώπους ολόιδιους με σένα. Το χωριό μου το λένε...

Δεν πρόφτασε να συνεχίσει γιατί εκείνη τη στιγμή ήρθαν δύο νέοι άνδρες, που μόλις επέστρεψαν από τις δουλειές τους και ρώτησαν, αν είναι ο νέος δάσκαλος που περιμένουν να τους στείλει ο Επιθεωρητής.

– Ναι, τους είπε.

Συστηθήκανε και στη συνέχεια τον ενημέρωσαν για το σχολείο και για τα παιδιά.

– Αύριο το πρωί θα έρθει από το διπλανό χωριό ο παπάς για τον αγιασμό του σχολείου και μετά θα κάνουμε μια μικρή γιορτή για να αποχαιρετίσουμε τον παλιό δάσκαλο που πήρε σύνταξη και υπηρέτησε εδώ στο χωριό μας αρκετά χρόνια. Θα είναι όλο το χωριό.

– Να πεις κι εσύ, δάσκαλε, που ξέρεις γράμματα, δυο τρεις καλές κουβέντες, σαν αποχαιρετισμό. Ήταν καλός δάσκαλος!

Τώρα πάμε να σου δείξουμε τον πύργο που θα μένεις.

Πού να ήξεραν αυτά που έμαθε για την κατοικία του από τη γιαγιά, θα του έφερναν μεγάλες αγρύπνιες.

Οι χωρικοί τον ρώτησαν το πρωί γιατί δεν έσβησε όλη τη νύχτα η λάμπα πετρελαίου στο σπίτι του, που ήταν κτισμένο πάνω στους παλιούς μύλους. Τους είπε ότι έμεινε ξάγρυπνος για να διαβάσει, αλλά η αλήθεια ήταν ότι διάβαζε για να μένει ξάγρυπνος.

Όλοι όσοι άκουγαν τον γεωπόνο στην παρέα έσκασαν σε δυνατά γέλια.

Το επόμενο πρωί έγινε ο αγιασμός και η μικρή γιορτή για τον αποχαιρετισμό του παλιού δασκάλου.

Ήταν όλοι εκεί. Παππούδες, γιαγιάδες, γονείς, παιδιά. Ο παπάς άρχισε με το «ευλογητός» και όταν τελείωσε τα ψαλτικά βουτούσε τον βασιλικό στη λεκάνη με το νερό που είχε ευλογήσει και άρχιζε να ραντίζει τον κόσμο. Δεν ράντιζε απλά, αλλά τους έλουζε...!

– Να πιάσει ο αγιασμός, έλεγε γελώντας και τους έκανε όλους μούσκεμα.

Στη συνέχεια πήρε το λόγο ο παλιός δάσκαλος και αφού είπε πολλούς επαίνους για τους κατοίκους και τους ευχαρίστησε για ό,τι προσέφεραν στο σχολείο σε χρήματα και εργασία, γύρισε προς τον νέο δάσκαλο και είπε:

«– Σε καλωσορίζουμε, νέε δάσκαλε και σου ευχόμαστε ό,τι καλό!

Να ξέρεις, νέε δάσκαλε, στο αφήνω σαν παρακαταθήκη, ότι: “η πνευματική νοημοσύνη τούτου του έθνους που διατηρείται αιώνες και σπρώχνει τους γονείς να συνεχίσουν την ιερή παράδοση που απαιτεί να θυσιάζουν για τα παιδιά τους από το περίσσειμα ή το στέρημα τους για να τα δουν πρώτα φωτισμένα και μετά τακτοποιημένα στη ζωή είναι πρωτόγνωρη στον κόσμο”.

Να το θυμάσαι αυτό νέε δάσκαλε και να το λες!

Αν είναι σωστός ή όχι ο προσανατολισμός μας στη ζωή, φαίνεται από την προσωπική θυσιαστική προσφορά των γονιών, που βοηθάει να μορφωθούν τα παιδιά τους. Αυτή η θυσιαστική προσωπική προσφορά των Ελλήνων προς τα παιδιά τους είναι ανώτερη από εκείνη των κατοίκων οποιασδήποτε άλλης χώρας, του κόσμου συγκρινόμενη!

Αυτά πρέπει να τα πεις κάποτε σε ένα διεθνές συνέδριο, νέε δάσκαλε!

Οι έλληνες γονείς θυσιάζουν τους εαυτούς τους για να σπουδάσουν τα παιδιά τους.

Να το θυμάσαι, νέε δάσκαλε, και να το λες, είτε βαθειά συγκινημένος.»

Έκανε μια παύση αρκετά μεγάλη και συνέχισε ήρεμα.

«Έζησα και δίδαξα σαράντα χρόνια. Έδωσα φώτα και τα νιάτα μου και πήρα πείρα και σοφία. Πράγματα πολύ χρήσιμα τώρα σε μένα, αφού μόνο αυτά ομορφαίνουν τα γηρατειά.

Δίκαιη πληρωμή νομίζω...

Σας ευχαριστώ όλους!»

Ο νέος δάσκαλος πήρε το λόγο για να πει λίγα λόγια για τον παλιό δάσκαλο, που θα αποχωρούσε.

Ο Ιωάννης Πολέμης, 1862-1924.

Ένοιωσε ότι αυτή θα είναι η συγκινητικότερη ομιλία της ζωής του. Θυμήθηκε το ποίημα του Πολέμη «Το παλιό βιολί» και του φάνηκε πως ταίριαζε στον παλιό δάσκαλο και στην περίπτωση. Όλα όσα είπε ήταν έμπνευση της στιγμής και ίσως ο ωραιότερος ύμνος για τη ζωή!

«Παλιέ μας δάσκαλε,» έτσι άρχισε.

«Σου το υπόσχομαι! Θα το κάνω γνωστό όσο πιο πολύ γίνεται ότι η Ελλάδα αγαπά τα γράμματα όσο καμιά άλλη χώρα.

Στο υπόσχομαι, γιατί το πιστεύω και εγώ ότι η καλύτερη παράκληση των ελλήνων γονέων είναι το “μάθε παιδί μου γράμματα” και δεν είναι μόνο παράκληση, αλλά και προσταγή. Θα το φωνάξω όσο μπορώ, παλιέ δάσκαλε, ότι η Ελλάδα είναι ένα απέραντο εκπαιδευτήριο.

Χαίρομαι για την παρακαταθήκη που μου αφήνεις.

Αλλά πιο πολύ χαίρομαι που έχω την ευκαιρία και την τιμή να πάρω από σένα την σκυτάλη και να συνεχίσω.

Αποχαιρετώντας σε, θα σου αφιερώσω το συμβολικότερο και πιο ταιριαστό στην περίπτωση σου, ποίημα του Πολέμη: “Το παλιό βιολί”.

Μιλά για ένα βιολί που όσο γερνά και παλιώνει τόσο πιο ωραίο ήχο βγάζει.

Το έχεις διδάξει κι εσύ αυτό το ποίημα, πολλές φορές.

Θα ξανακούσεις πάλι σήμερα λίγους στίχους του:

*“Τι κι αν τρώει το ζύλο του το σαράκι; Τι
κι αν περνούν αγύριστοι χρόνοι κι άλλοι χρόνοι;*

*Πιο γλυκιά και πιο όμορφη και πιο δυνατή
η φωνή του γίνεται, όσο αυτό παλιώνει!”*

Με ιαμβικό μέτρο, ο σεμνός ποιητής Πολέμης δίνει τον συμβολισμό της μεγάλης ισορροπίας.

Αυτόν τον συμβολισμό τον κάνω στεφάνι για να σε στεφανώσουμε τώρα που φεύγεις, παλιέ μας δάσκαλε.

Θα μπορούσα να είμαι μαθητή σου και έτσι τώρα να με νοιώθεις! Το βιολί είναι το σύμβολο κάθε όντος που, οδεύοντας προς τη ... δύση, χάνει σιγά σιγά την ικμάδα της ζωής.

Τα πάντα ρει.

Αυτή είναι η πορεία των αιώνων.

Έδωσες τα νιάτα σου και πήρες σοφία!

Αυτός είναι, ίσως, ο ωραιότερος συμβολισμός της ισορροπίας!

Δεν υπάρχει παράδρομος ήπισωγύρισμα.

Είναι ο ίδιος δρόμος των “Κεριών” του Καβάφη, μόνο που τούτος ο δρόμος τελειώνει με αναμμένα κεριά, ενώ ο άλλος με σβηστά.

Δεν κάνω συγκρίσεις των απόλυτα διαφορετικών προθέσεων των δύο ποιητών, ο ένας κρατά νυστέρι και ο άλλος αυλό.

Την αρχή διατήρησης της ακεραιότητας του όλου προσπαθεί να στηρίξει με σύμβολα τούτο το ποίημα που είναι βουτηγμένο σε πελάγη ρομαντισμού!

Θέλει να δείξει την αρμονία της ζωής από την αρχή μέχρι την άκρη της. Να δώσει την ανθρωπομορφική αναλογία του νόμου του Λαβουαζιέ, που επιβεβαιώνει την καθολική αρχή της διατήρησης της ύλης και του πνεύματος.

Φεύγει από το παλιό βιολί η ζωντάνια, η κίνηση, οι υποσχέσεις του αύριο και οι προσδοκίες μιας νέας άνοιξης.

Έρχεται στο παλιό βιολί μια νέα άνοιξη, με τη μελωδία της ζωής, το τραγούδι της, το ιστορήμά της, έτσι όπως την κατάλαβε και την ερμήνευσε η σοφία της μεγάλης συλλογής από ακούσματα και παραλλαγές.

Παλιώνει του βιολιού το ξύλο!

Ξαναανιώνει του βιολιού ο ήχος! Καλέ μας δάσκαλε!

Το βιολί του ποιητή είναι, ίσως, ο παραστατικότετος συμβολισμός της ισορροπίας και δίνει μια πειστική εξήγηση της αναπλήρωσης των κενών με καινά .

Τη φυσική φθορά, το κενό, αναπληρώνει η καινή μελωδία της γνώσης, της αγάπης, της δημιουργίας και ίσως την παραπληρώνει.

Τώρα, το παλιό βιολί μιλάει με τη μεστωμένη αγάπη, τώρα ζυγίζει τα πάθη και τους αναστεναγμούς με την ακρίβεια που τους ταιριάζει.

Με το πάλιωμα κονταίνει το τέλος.

Με το πάλιωμα μακραίνει η αρχή.

Η φθορά του σώματος είναι μια φυσική συνέπεια που αναπόφευκτα θα νικήσει ο χρόνος.

Η δημιουργική προσπάθεια είναι ένα χρέος που θα νικήσει το χρόνο.

Το παρήγορο ισοζύγιο.

Η αίσθηση της δημιουργίας.

Αυτή είναι η εκπλήρωση της πιο μεγάλης ανάγκης μας, που βρίσκεται στην κορυφή μιας πυραμίδας που λέγεται σκοπός της ζωής.

Είναι η μεγάλη ανάγκη για αυτοπραγμάτωση.

Κάθε ανθρώπου!

Κάθε πλάσματος!

Να δημιουργήσει, να αφήσει ένα αποτύπωμα από το πέρασμά του!

Και να πάρει έναν έπαινο!

Τον τελευταίο, τον ωραιότερο!

Τον πήρες σήμερα, παλιέ μας δάσκαλε, από όλους μας!»

Δάκρυσε ο παλιός ο δάσκαλος και ο νέος επίσης!

Ο γεωπόνος σταμάτησε για λίγο και πάλι πήγε να συνεχίσει, αλλά τον διέκοψε η Μαργαρίτα, η κοπέλα της παρέας, που έτρωγαν στην ταβέρνα λέγοντάς του:

– Αυτό, καλέ, δεν είναι μόνο ένας εκτενής ύμνος της ζωής, αλλά μια μικρή διάλεξη και παρακάλεσε να της δώσει ένα αντίγραφο τούτου του γράμματος.

– Στο υπόσχομαι, Μαργαρίτα, είπε ο γεωπόνος και συνέχισε:

Στο χωριό αυτό, το Καρυοβούνι, ο δάσκαλος ο φίλος μου έμεινε λίγο. Μετά πήγε για μετεκπαίδευση και σπουδές στην Αθήνα και το εξωτερικό.

Πέρασαν χρόνια, από τότε. Τον συνάντησα καθηγητή στο πανεπιστήμιο.

- Φίλε, του είπα αστειευόμενος, υπάρχουν νεράιδες στη Μάνη;
- Στη Μάνη, μου είπε, θα δεις –αν βλέπει ο νους σου– ή νεράιδες ή όνειρα και τα δύο σου παίρνουν τα μυαλά!
- Τότε τον φίλησα και εγώ σταυρωτά.
- Όχι γιατί παίνεψε τη Μάνη, αλλά γιατί είπε κάτι αληθινό.

Έβγαλε από την βιβλιοθήκη τούτο το βιβλίο που κρατώ και μου το χάρισε με αφιέρωση που έγραφε: «Να το διαβάσεις με αγάπη για να ομορφάνει.»

- Και η αγάπη έπαινος είναι; τον ρώτησα.
- Ο αληθινότερος, φίλε.

- Αυτός είναι ο φίλος μου, που σας έφερα να ακούσουμε σήμερα το βράδυ και θα μιλήσει για παρόμοια θέματα.
- Δικό του είναι τούτο το βιβλίο, και σου το δίνω να το διαβάσεις, Μαργαρίτα, είπε ο γεωπόνος στην οδοντίατρο και της έδωσε το βιβλίο.
- Η οδοντίατρος πήρε στα χέρια της το βιβλίο του φίλου του, για τον οποίο μιλούσε τόση ώρα. και άρχισε να ξεδιπλώνει σκέψεις και συλλογισμούς.
- Μαργαρίτα, είπε ο γεωπόνος, που την είδε βυθισμένη σε σκέψεις, να το διαβάσεις.
- Ευχαρίστως, είπε η οδοντίατρος, κοκκινίζοντας λες και είχαν διαβάσει όλοι τις σκέψεις της.
- Ήταν φανερά αναστατωμένη.
- Είχε γνωρίσει ανθρώπους στη ζωή της, αλλά δεν τους είχε αφουγκραστεί. Δεν άφησε τα αυτιά της να ακούσουν λέξεις με θαυμαστικά που φαινόταν ότι είχαν για κείνη.
- Τώρα η Μαργαρίτα είναι γύρο στα σαράντα και όμορφη όπως πάντα. Από εκείνες τις ομορφιές του δεκάθλου, πουθενά πρώτη, πουθενά τελευταία, επαρκής παντού, ατείχιστη και ελεύθερη, χωρίς επίμονους πολιορκητές –τους κρατούσε με τα μάτια μακριά.
- Ναι έτσι ήταν μέχρι πριν λίγο, αλλά τώρα, έχει αμφιβολίες, νιώθει ότι αδίκησε πολλούς και ίσως και τον εαυτό της.

Ποιος ξέρει;

Αυτά σκεφτόταν η Μαργαρίτα και βαρυθύμησε.
Είναι άγνωστο μυστήριο το πώς γοητεύονται οι άνθρωποι!
Είναι άγνωστο μυστήριο, αλλά είναι ιερές οι πρωτότυπες διαφορές τους!

– Αρκετά αυτά που είπα για το φίλο μου, είτε ο γεωπόνος.

Πέρασε ευχάριστα η ώρα, αλλά αργήσαμε λίγο. Ας ετοιμαζόμαστε σιγά σιγά για το ταξίδι μας, είτε και σηκώθηκε από το τραπέζι.

– Σωστά, είπαν όλοι και σηκώθηκαν.

Σηκώθηκε και η Μαργαρίτα. Δεν είπε τίποτα από αυτά που σκεφτόταν Μόνο μονολογούσε μέσα της

«Η ζωή δεν είναι ένα φρόνιμο ποτάμι, όπως θέλουν οι άνθρωποι, είναι ένας χείμαρρος που δεν καταλαγιάζει ποτέ. Ας ελπίζουμε, όταν τον διαβαίνουμε, να είναι με το μέρος μας η καλή τύχη», έκανε μια κίνηση, σαν να σκουπίζει κάτι στα μάγουλά της, δεν το πρόσεξε κανείς.

Μπήκε τελευταία στο αυτοκίνητο.

– Τώρα φεύγουμε, είτε ο γεωπόνος.

– Τώρα ξεκινάμε, διόρθωσε η Μαργαρίτα.

Ο γεωπόνος μίλησε με κυριολεξία και η Μαργαρίτα με μεταφορά.

Η σημειολογία των λέξεων... Η λεπτή γοητεία των λέξεων...!

– Καλό μας ταξίδι! είπαν οι άλλοι και αναχώρησαν.

2.

Γιατί κύριε Φρόνιτ;

Καθώς άνοιξα το ηλεκτρονικό μου ταχυδρομείο διάκρινα ένα μήνυμα που μου έκανε εντύπωση. Το όνομα του αποστολέα ήταν γνωστό, μα δεν το περίμενα. Κατακαλόκαιρο ήταν, αρχές Αυγούστου.

Το άνοιξα και άρχισα να διαβάζω. Ήταν πολυσέλιδο. Ένα εκτενές «γράμμα». Όταν τελείωσα το διάβασμα είχα μια αίσθηση ικανοποίησης και χαράς. Με καλούσαν σε μια ωραία γιορτή και θα έκανα ένα ευχάριστο ταξίδι, που μόλις πρόφταινα...

Παραθερίζαμε με μια καλή συντροφιά φίλων μου στη Νέα Χηλή Αλεξανδρούπολης.

«Αγαπητέ δάσκαλε», έτσι άρχιζε το γράμμα.

«Εύχομαι να είστε καλά.

Είμαι η Αθηνά, η δασκάλα που υπηρετώ στις Φέρες του Έβρου.

Παναγία η Κοσμοσώτειρα, Φέρες Έβρου.

Αφορμή αυτών που σας γράφω στάθηκαν τα παρακάτω λόγια που μας είπατε κατά την τελετή αποφοίτησής μας από το μεταπτυχιακό πρόγραμμα του πανεπιστημίου που διδάσκατε πριν από δυο χρόνια.

Είπατε τότε και έκαναν σε όλους μας εντύπωση τούτα τα λόγια: “Αν μου ζητούσαν να δώσω μια συμβουλή στους ανθρώπους, αλλά προπα- ντός στους εκπαιδευτικούς, τι πρέπει να κάνουν για να λάμπουν, θα έλε- γα:

Θα πρέπει να ξεσκουριάζουν τη μόρφωσή τους, κάνοντας σεργιάνια πού και πού, στα μουσεία, στα θέατρα και στα συνέδρια...!”

Θα το θυμάστε φαντάζομαι!

Τούτη η αλληγορική συμβουλή για το “ξεσκούριασμα”, ήταν η αιτία να κάνω ένα ταξίδι, που μου στάθηκε διπλά ωφέλιμο. Λειτουργήσε σαν μια τέλεια χημική αντίδραση οξειδοαναγωγής, με ανταλλαγή ιδεών –όχι ηλεκτρονίων– που τα άλλαξε όλα... Εκεί γνώρισα το πνεύμα της Αρχαί- ας Ελλάδας και το ταξίδι έγινε αφορμή να αλλάξει και η προσωπική μου ζωή, από μια καλή συγκυρία!

Αν έχετε λίγο χρόνο και υπομονή θα ήθελα να σας περιγράψω την πρώτη μου εμπειρία από το συνέδριο, αλλά και μια τυχαία συνάντηση, που τα άλλαξε όλα και θα καταλήξει σε μια γιορτή, που θα ήθελα να είστε κοντά μου...

Αλλά, ας πιάσω το νήμα από την αρχή.

Λίγες μέρες μετά το Πάσχα που μας πέρασε, είχα πάει στο Κολυ- μπάρι της Κρήτης, για να παρακολουθήσω ένα παιδαγωγικό συνέδριο, στο θαυμάσιο κέντρο που διαθέτει η Ορθόδοξος Ακαδημία της ημιαυτό- νομης εκκλησίας της Κρήτης.

Έμεινα με τις καλύτερες εντυπώσεις και για το θέμα του συνεδρίου και για το περιβάλλον της Ορθοδόξου Ακαδημίας, που είναι εντυπωσια- κό και σε εμπνέει...

Η Ορθόδοξος Ακαδημία Κρήτης είναι ένα πρότυπο κοινωφελές ί- δρυμα, αφού εμπνέεται από την πλατωνική παράδοση του “συν-φιλοσο- φείν”, που στην πράξη σημαίνει ότι όταν οι άνθρωποι συζητούν ή συν- σκέπτονται με σκοπό να βρουν το σωστό, την αλήθεια, πρέπει να πι- στεύουν ότι τα πολλά μυαλά σκέπτονται καλύτερα από το ένα!

Προϋπόθεση πρώτη, βέβαια, στον τρόπο αυτό του συν-σκέπτεσθαι είναι να είσαι κάτω από την προστατευτική ασπίδα του “ένα γνωρίζω:

Ορθόδοξος Ακαδημία Κρήτης, στο Κολυμπάρι Χανίων

ότι με την ακρίβεια που θέλει η αλήθεια, τίποτα δεν γνωρίζω.”

Προϋπόθεση δεύτερη, επίσης σημαντική, στον τρόπο αυτό σύσκεψης, είναι να έχουν οι συν-συζητητές αρωγό τους τη συμπάθεια που πρέπει να δείχνει ο ένας στα λάθη του άλλου και τον έπαινο που πρέπει να δίνει ο ένας στη σωστή γνώμη του άλλου.

Είναι οι βασικές παιδαγωγικές βάσεις για να προοδεύει η σκέψη και να προάγεται η συζήτηση.

Εκεί, λοιπόν, στο συνέδριο, κάτω από αυτό το πνεύμα, παρουσιάστηκαν και συζητήθηκαν πολλά θέματα, που είχαν μεγάλο ενδιαφέρον για όλους μας, αλλά το θέμα της εισήγησης, που μου έκανε περισσότερο εντύπωση και συζητήθηκε πολύ, ήταν αυτό που αφορούσε απόψεις του Freud και του Πλάτωνα. Συγκεκριμένα το θέμα έλεγε:

“Μήπως ο Freud διάβαζε Πλάτωνα και δεν το είπε;”

Πάνω κάτω ο εισηγητής είπε τα ακόλουθα:

– Παρακαλώ αγαπητοί σύνεδροι, να δώσετε προσοχή στις δυο απόψεις του Freud και του Πλάτωνα που παρουσιάζονται εδώ και περιγράφουν τον τρόπο που σκεπτόμαστε και ενεργούμε στη ζωή μας και εξηγούν τη συμπεριφορά του ανθρώπου.

Θα διαπιστώσετε ότι είναι ταυτόσημες, σαν να αντέγραψε ο ένας τον άλλον.

Σας επισημαίνουμε μόνο, για χάρη της δίκαιης κρίσης, ότι ο Πλάτωνας τα δίδαξε, τα είπε και τα έγραψε 2.300, περίπου, χρόνια νωρίτερα από τον Φρόιντ.

Λίγο χαμηλόφωνα ψιθύρισε:

– Είπαν τα πάντα οι δικοί μας, τότε που μιλούσαν (αυτοί) και μας άκουγαν (οι άλλοι)!

Χειροκρότησαν μερικοί και ο ομιλητής συνέχισε:

– Ο Freud, αναφορικά με τον τρόπο που διαμορφώνεται η συμπεριφορά μας, διατύπωσε την άποψη ότι αυτή σχετίζεται με τα ανθρώπινα ένστικτα και τον τρόπο που ο άνθρωπος ικανοποιεί τις ανάγκες του.

Ο άνθρωπος, άλλες ανάγκες του μπορεί και πρέπει να τις ικανοποιεί και άλλες ανάγκες του, που δεν είναι ηθικά σωστές, προσπαθεί να μην τις ικανοποιεί.

Προσπαθεί πάντα να μάθει τους κοινωνικούς και ηθικούς κανόνες, μέσα στους οποίους θα κινηθεί για να γνωρίζει ποιοι του επιτρέπουν ή ποιοι του απαγορεύουν να ικανοποιεί αυτό που θέλει, δηλαδή τις ανάγκες του.

Ο Freud πιστεύει ότι την ανθρώπινη προσωπικότητα τη διακρίνουν τρία μέρη:

Πρώτο: Το ένστικτο (το ασυνείδητο “θέλω”), που περιέχει τα αρχέγονα ένστικτα, τις φυσικές ανάγκες κάθε οργανισμού (έτσι όπως τις εκδηλώνει και κάθε ζώο) και προσπαθεί να τις ικανοποιήσει. Το ασυνείδητο “θέλω” ο Freud το ονομάζει “id” –εκείνο– και εννοεί το χωρίς λογική “θέλω” κάθε ανθρώπινου οργανισμού (θέλω ό,τι και κάθε ζώο).

Δεύτερο: Το “υπερεγώ” (πόσο άξιος θέλω να είμαι, να φαίνομαι), που περιέχει όλες τις αξίες που θέλει να παρουσιάσει ο άνθρωπος και που μπορεί, αυτές οι αξίες να είναι: κοινωνικές αξίες, πολιτιστικές αξίες, ακαδημαϊκές αξίες, θρησκευτικές αξίες ή όποια άλλη αξία θεωρεί σημαντική (θέλω ό,τι θα με κάνει αξιέπαινο σε μια κοινωνία αξιόλογων ανθρώπων).

Όλες αυτές τις αξίες τις πιστεύει ο άνθρωπος και θέλει να τις υπηρετεί με συνέπεια, γιατί νομίζει ότι αυτές τον προσδιορίζουν και καθο-

ρίζουν το στίγμα της μοναδικής προσωπικότητάς του.

Αυτό το “υπερεγώ”, συνεχώς μεταβάλλεται κάτω από την ισχυρή επίδραση της γνώσης και των εμπειριών της ζωής μας μέσα στην κοινωνία.

Τρίτο: Το “εγώ” (πόσο άξιος πραγματικά είμαι) που εμπεριέχει όλη τη γνώση και την ικανότητα, που έχει ο άνθρωπος για να εφαρμόσει στην πράξη τη συμπεριφορά, που θα τον βοηθήσει να διατηρήσει την εικόνα του “υπερεγώ” του, που θέλει να δείχνει στην κοινωνία.

Κατά τη διάρκεια της ζωής του ο άνθρωπος, προσπαθεί να ισορροπήσει με επιτυχία, αφενός με την ικανοποίηση των αναγκών του, αφετέρου η ικανοποίηση αυτή των αναγκών του να γίνει με κόσμιο τρόπο, με βάση δηλαδή τα κριτήρια διαγωγής, που γνωρίζει και θέλει να τηρεί.

Αυτό το πετυχαίνει ο άνθρωπος, όταν εφαρμόζει στην πράξη τις κατάλληλες κοινωνικές δεξιότητες και τις συμπεριφορές, στην προσπάθεια να ικανοποιήσει τις ανάγκες του. Έτσι, δεν έρχεται σε σύγκρουση με τις αξίες που πιστεύει και δεν εκθέτει το “υπερεγώ” του.

Επιγραμματικά θα λέγαμε ότι το ασυνείδητο, που περιέχει τα αρχέγονα ένστικτα, υπαγορεύει το τι θέλω (πρωτόγονο “θέλω”).

Το “υπερεγώ” καθορίζει τη συνείδηση και περιορίζει αυτό που υπαγορεύει το ασυνείδητο, από το τι θέλω, σε τι πρέπει να θέλω (κόσμιο “θέλω”).

Το “εγώ”, που περιέχει το λειτουργικό μέρος της συμπεριφοράς μας και καθορίζει το τι “μπορώ” να κάνω με τα “θέλω” και τα “πρέπει” (πόσο μπορώ να εφαρμόσω στη ζωή τα ευγενή “πρέπει” παραμερίζοντας τα πρωτόγονα “θέλω”).

Αυτά λέει ο Freud, αγαπητοί ακροατές, αλλά όποιος έχει διαβάσει τον “Φαίδρο” του Πλάτωνα, θα θυμηθεί ότι τούτο το τριμερές σχήμα του Freud δεν είναι πρωτότυπο. Το συναντά κανείς, αν διαβάσει λίγο προσεκτικά, τον “Φαίδρο” του Πλάτωνα.

Εκεί ο Σωκράτης συμβουλεύει ένα νεαρό, τον Φαίδρο, να ζει με μέτρο, λέγοντάς του να κατευθύνει τα ένστικτα και τις ανάγκες του, σύμφωνα με την ευνότη και κόσμια συμπεριφορά.

Ο Πλάτωνας συμβολίζει την ανθρώπινη ύπαρξη, με ένα άρμα που το σέρνουν δυο διαφορετικά άλογα (ένα μαύρο με πρωτόγονη συμπεριφορά και ένα άσπρο με κόσμια συμπεριφορά) και το κυβερνά ένας ηνίοχος με τη λογική του.

Ο λόγος του Πλάτωνα απλός, ευθύς, κατανοητός, όπως είναι ο πραγματικά σοφός λόγος. “Σοφόν το σαφές”, κατά τον αρχαιοελληνικό λόγο.

Με παραδείγματα κατανοητά και συμβολισμούς καθαρούς και συγκεκριμένους, όπως: με το άσπρο άλογο συμβολίζει τα ευγενή “πρέπει” του ανθρώπου, με το μαύρο άλογο συμβολίζει τα πρωτόγονα “θέλω” του ανθρώπου, με τον ηνίοχο συμβολίζει τη λογική του ανθρώπου. Ο Πλάτωνας χρησιμοποιεί πιο κατανοητά σύμβολα από τα λιγότερο σαφή “εγώ”, “υπερεγώ” και “εκείνο” του Freud.

Αν θέλαμε να κάνουμε ένα παραλληλισμό θα λέγαμε ότι:

Αυτό που ονομάζει ο Freud “εγώ” (τι μπορώ να κάνω), ο Πλάτωνας το ονομάζει “λογική” (τι μπορώ να κάνω) και το συμβολίζει με τον ηνίοχο, αυτόν που κρατάει τα ηνία και κυβερνά.

Αυτό που ονομάζει ο Freud “υπερεγώ” (τι πρέπει να θέλω) ο Πλάτωνας το ονομάζει “ηθική” (τι πρέπει να θέλω) και το συμβολίζει με το άσπρο άλογο, που αγαπά τον κόσμιο τρόπο ζωής, τον κόσμο της τιμής και της σωφροσύνης.

Αυτό που ονομάζει ο Freud “id” –“εκείνο”–, το ένστικτο ή ασυνείδητο (το πρωτόγονο “θέλω”), ο Πλάτωνας το ονομάζει “θυμικό” (το πρωτόγονο “θέλω”) και το συμβολίζει με το μαύρο άλογο, που έχει την αρχέτυπη ακολασία, αλαζονεία και αυθάδεια.

Βασικός στόχος του αναβάτη κατά τον Πλάτωνα (του “εγώ” του Freud) είναι η διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ ενστικτών (“θέλω”) και ηθικών κωδίκων (“πρέπει”).

Η ικανότητα να πετύχουμε σωστή συμπεριφορά εξαρτάται:

1ο: Από το πόσο όμορφο είναι το άσπρο άλογό μας, λέει ο Πλάτωνας, το “υπερεγώ”, λέει ο Freud (που καθορίζει την ωραία πορεία στη ζωή μας, το τι πρέπει να θέλω στη ζωή.)

2ο: Από το πόσο άτακτο, κακό και εγωιστικό είναι το μαύρο άλογο, μας λέει ο Πλάτωνας, το “id” –“εκείνο”–, το ένστικτο, μας λέει ο Freud (που αναστατώνει με τα πρωτόγονα “θέλω” του και χαλάει την ωραία πορεία.)

3ο: Από την ηθική συμπεριφορά μας, τον ηνίοχο, μας λέει ο Πλάτωνας, το “εγώ”, μας λέει ο Freud (που δείχνει πόσο ικανοί είμαστε, πόσο

μπορούμε να εφαρμόσουμε τα ωραία “πρέπει” και να βαδίσουμε την ωραία πορεία της ζωής μας, που θέλουμε.)

Ισορροπημένος άνθρωπος είναι αυτός που θα δαμάσει τα πρωτόγονα “θέλω”, θα διαλέξει τα ευπρεπή “θέλω” και θα μπορέσει να κάνει πράξη στη ζωή του αυτά τα “ευπρεπή θέλω”, που είναι ταυτόσημα με τα ωραία, τα υγιή, τα ισορροπημένα, τα αναγκαία, τα κόσμια “πρέπει”, που ομορφαίνουν τη ζωή...!

Το τριμερές σχήμα του Πλάτωνα είναι πιο σαφές και συμβολικό, σε σχέση με τις έννοιες “εκείνο”, “εγώ” και “υπερεγώ” του Freud.

Τελειώνοντας είπε:

– Ο Πλάτωνας, σαν μαθητής του Σωκράτη, προσπαθεί να μιλήσει απλά, κατανοητά, με διαλόγους, κυρίως, γι’ αυτό και διαφωνούσε με αυτούς, που χρησιμοποιούσαν περίτεχνο λόγο για εντυπωσιασμό και μακριούς, ασαφείς μονολόγους, τους σοφιστές κυρίως.

Σας ευχαριστώ!

– Ερωτήσεις τώρα παρακαλώ...

Το θέμα της εισήγησης άρεσε και φάνηκε από τις πολλές ερωτήσεις, που ακολούθησαν.

Στην αρχή, κανένας δεν έπαιρνε την πρωτοβουλία να κάνει ερώτηση. Μετά από παρότρυνση του ομιλητή, κάποιος από τα πρώτα καθίσματα, ρώτησε:

– Θα μπορούσατε να μας πείτε σε τι διαφέρουν οι σοφοί από τους σοφιστές;

– Στις προθέσεις, είπε.

– Δηλαδή;

– Οι σοφοί προσπαθούν με λογική και με εντιμότητα να βρουν την αλήθεια ή την ψάχνουν. Οι σοφιστές αδιαφορούν για τη λογική και την εντιμότητα και προσπαθούν να περιγράψουν την αλήθεια που νομίζουν ότι γνωρίζουν ή που τους εξυπηρετεί... Η βασική διαφορά είναι στην αντίληψη για την αλήθεια και στην επιλογή λογικών επιχειρημάτων. Οι πρώτοι είναι σοφοί, οι δεύτεροι θέλουν να φαίνονται σοφοί.

– Έχουν έπαρση οι σοφιστές; ρώτησε κάποιος.

– Ας θυμηθούμε πόσο σεμνός είναι ο λόγος του Σωκράτη, αν και έχει πικρή ειρωνεία, όταν λέει στην “Απολογία” του ότι: “Η δική μου σοφία είναι ανθρώπινη, ενώ των σοφιστών (εκείνων που θέλουν να φαίνονται σοφοί) ανώτερη της ανθρώπινης, που πάει να πει ότι: εγώ προσπαθώ να υποτάξω τη σοφία στη λογική, αφού προσπαθώ να βρω τις απλές λέξεις, ώστε να γίνεται κατανοητός ο λόγος μου, ενώ οι σοφιστές προσπαθούν να βρουν τις περίτεχνες και ασαφείς λέξεις, ώστε να γίνεται ακατανόητος ο λόγος τους και να φαντάζει ... σοφός. Εγώ, ήθελε να πει ο Σωκράτης, υποτάσσω τη γλώσσα μου στο νου, ενώ αυτοί υποτάσσουν το νου στη γλώσσα.”

– Τι σημαίνει το “υποτάσσω τη γλώσσα μου στο νου;” ξαναρώτησε ο ίδιος ακροατής.

Ο σοφός λέει: “Εν αρχή ην η σοφία” (δηλαδή, η αρχική βάση είναι η αλήθεια), τα λόγια (η ευφράδεια) είναι η περιγραφή της. Ο σοφός απευθύνεται στη λογική, στο νου των ανθρώπων!

– Ο σοφιστής λέει: “Εν αρχή ην ο λόγος” τα λόγια (δηλαδή η αρχική βάση είναι η ευφράδεια). Η αλήθεια μπορεί και να αγνοηθεί, κατά τους Σοφιστές. Οι Σοφιστές απευθύνονται στις καρδιές, στα συναισθήματα των ανθρώπων.

– Οι σοφιστές συνεγείρουν περισσότερο και γίνονται πιο πιστευτοί; ξαναρώτησε με απορία άλλος ακροατής.

– Βεβαίως! Τα λόγια των σοφιστών συνεγείρουν τα συναισθήματα, δεν λένε πάντα την αλήθεια και τα λόγια που δεν υπηρετούν την αλήθεια, οι άνθρωποι θέλουν και μπορούν να τα στολίζουν και να τα φτιασιδώνουν, για να φαντάζουν ωραία. Γι’ αυτό, πολύ εύκολα και πολύ συχνά τα χρησιμοποιούν οι άνθρωποι, όταν θέλουν να γοητεύσουν με τα λόγια και να κατακτήσουν τα συναισθήματα των ανθρώπων.

Όταν κατακτηθούν τα συναισθήματά μας, τότε τα λόγια (τον λόγο) τα θεωρούμε αληθινά, επειδή τα “αγαπήσαμε”.

Τα λόγια των σοφών, από το άλλο μέρος, προσπαθούν να συνεγείρουν τη λογική. Πρέπει να λένε πάντα την αλήθεια και τα λόγια που υπηρετούν την αλήθεια, δεν πρέπει να στολίζονται και ούτε να φτιασιδώνονται για να φαντάζουν ωραία, γιατί θα βάλουν σε δεύτερο ρόλο την αλήθεια που περιγράφουν. Γι’ αυτό, τα φανταχτερά λόγια τα χρησιμοποιούν οι επιστήμονες σπάνια, –γιατί η αλήθεια για να περιγραφεί θέλει καθαρό και απλό λόγο και τον λόγο αυτό τον χρησιμοποιούν οι άνθρωποι, όταν

θέλουν να κατακτήσουν τη λογική των ανθρώπων...

Όταν κατακτηθεί η λογική μας, τότε, τα λόγια (τον λόγο) τα αγαπάμε επειδή τα θεωρούμε “αληθινά”.

– Ένα παράδειγμα με λόγο σοφού και λόγο σοφιστή θα μπορούσατε να μας πείτε για να δούμε τη διαφορά; ρώτησε κάποιος.

– Η διαφορά δεν είναι εύκολο να εντοπιστεί, γιατί πρέπει να ελέγξουμε τις προθέσεις του συγγραφέα. Υπάρχουν πολλοί εξαιρετικοί συγγραφείς σοφιστές, που έχουν καλές προθέσεις. Δεν λένε την αλήθεια, αλλά δεν παραπλανούν με ψέματα. Λένε εικασίες, που καλλιεργούν τα συναισθήματα των ανθρώπων και τους κάνουν καλύτερους. Ωστόσο, θα προσπαθήσω, κάπως πρόχειρα, να βρω ένα παράδειγμα.

– Ευχαριστούμε, είπε κάποιος ακροατής, ας είναι και πρόχειρα.

– Μπορείτε να μου πείτε, παρακαλώ, τον αστερισμό που ... ανήκετε; ρώτησε τον ερωτώντα ο ομιλητής.

– Ανήκω στον αστερισμό του Τοξότη, είπε δειλά ο ακροατής και γέλασε από αμηχανία αλλά και με εμφανή απορία!

– Ωραία, είπε. Ανοίξτε τώρα το εξελιγμένο κινητό τηλέφωνό σας και στο διαδίκτυο αναζητήστε και διαβάστε για τον αστερισμό του Τοξότη, ένα κείμενο που έχει γράψει ένας αστρονόμος και ένα κείμενο που έχει γράψει ένας αστρολόγος. Θα δείτε τη διαφορά...

– Δηλαδή;

– Το πρώτο θα λέει λόγο με αλήθειες, το δεύτερο θα λέει λόγο με αοριστίες, ασάφειες και υπερβολές, για να ξεγελάσει και να αρέσει. Το πρώτο λέει αλήθειες και γι’ αυτό μας αρέσει, το δεύτερο, επειδή μας αρέσουν αυτά που λέει, θεωρούμε ότι λέει αλήθειες.

– Το δεύτερο είναι σοφιστεία;

– Κάθε κείμενο που λέει μια αναπόδεικτη εικασία με στόχο να παραπλανήσει από πρόθεση ή από πλάνη ή από άγνοια, δεν περιέχει σοφία αλλά ... σοφιστεία.

Ένας άλλος ακροατής άλλαξε θέμα και ρώτησε:

– Γιατί δεν κάνει ο Φρόνιτ στο έργο του αναφορά στον Πλάτωνα;

Ο εισηγητής του απάντησε:

– Κι εγώ διερωτώμαι! Ίσως να είναι σύμπτωση απόψεων δύο σοφών. —«Τριγωνικότητα των ιδεών», λέγεται αυτό. Ίσως και να το αποσιώπησε ο Φρόνιτ, —κακώς βέβαια ...!

- Οπότε; ρώτησε κάποιος, τι ισχύει από τα δύο;
- Ή εγώ αδικώ τον Φρόνιτ, είπε ο ομιλητής, αν επινόησε ο Φρόνιτ όσα λέει, χωρίς να έχει διαβάσει τον «Φαίδρο» του Πλάτωνα.
- Ή;
- Ή, ίσως, τι να πω, ο Φρόνιτ αδικεί τον Πλάτωνα, αν όσα λέει, τα λέει ενώ έχει διαβάσει τον “Φαίδρο” του Πλάτωνα, χωρίς να το αναφέρει.
- Μα τέτοια σύμπτωση; ρώτησε κάποιος με εμφανή δυσπιστία!...

- Άλλη ερώτηση, παρακαλώ:
- Τότε, κάποιος ρώτησε: – Ο “Φαίδρος” του Πλάτωνα έχει ερωτικό ή παιδαγωγικό περιεχόμενο;
- Ο εισηγητής, μετά από μικρή παύση, απάντησε:
- Βαθιά ερωτικό κατά το γράμμα του κειμένου, αλλά και βαθιά παιδαγωγικό κατά το πνεύμα του.
- Αγαπητοί μου, συνέχισε ο ομιλητής, θα μιλήσω και εγώ σαν σοφιστής, για να παινέσω τον Πλάτωνα. Σίγουρα κάποιος γνωστός θεός θα κράταγε το χέρι του Πλάτωνα, όταν έγραφε τον “Φαίδρο”. Μα το θέμα είναι ποιος; Η Αθηνά ή η Αφροδίτη;
- Δηλαδή;
- Θεωρώ ότι ο Πλάτωνας με τη βοήθεια της Αθηνάς παιδαγωγεί τον Έρωτα της Αφροδίτης ..., και γέλασε ...
- Άλλος ακροατής ρώτησε:
- Ο Freud είναι ψυχολόγος, ο Πλάτωνας παιδαγωγός. Εδώ φαίνεται να ταυτίζονται. Πώς ερμηνεύετε αυτή τη σύμπτωση;
- Απάντηση εισηγητή:
- Η επιστήμη είναι ενιαία. Τη χωρίσαμε για να τη σπουδάσουμε καλύτερα. Το έργο του Πλάτωνα έχει μεγάλο επιστημονικό εύρος. Ο Πλάτωνας δεν έγραψε άμεσα παιδαγωγικό έργο, αλλά έμμεσα όλα του τα έργα –η επιστήμη που υπηρετεί– είναι εφαρμοσμένη παιδαγωγική.

- Τότε; ρώτησα κι εγώ λίγο δειλά. Είπατε ότι ο σοφός άνθρωπος προτάσσει στο λόγο του την αλήθεια με αποδείξεις λογικές ή με λογικές εικασίες, με πολλές επιφυλάξεις, χωρίς βεβαιότητες. Δηλαδή, σοφός είναι όποιος έχει στόχο με λόγια ή έργα να δείξει την “λάμψη” της αλήθειας. Αντίθετα ο σοφιστής προτάσσει στο λόγο του τον εαυτό του και με στόμφο, με προσεκτικό διάλεγμα γοητευτικών λέξεων και ασαφών

υπαινιγμών, εντυπωσιάζει τον ακροατή. Κάνει επίδειξη της σοφίας του;

– Ακριβώς, αγαπητή μου κυρία, όπως τα είπατε. Οι άνθρωποι εντυπωσιάζονται από τις ασαφείς έννοιες των σοφιστών, γιατί πιστεύουν ότι δεν είναι δυνατόν να ομιλεί κάποιος με τέτοιο στόμφο, λεξιλόγιο και βεβαιότητα, χωρίς να έχει και να παρουσιάζει ξεκάθαρη εικόνα των λεγομένων του.

Το ακροατήριο χειροκρότησε.

– Μα, είπατε ότι υπάρχουν και αξιόλογοι σοφιστές; ξαναρώτησα.

– Πάρα πολλοί σοφιστές είναι αξιόλογοι, όταν ο λόγος τους έχει στοχασμό και προσπαθεί να ωθήσει τα συναισθήματα των ανθρώπων και τις σκέψεις σε κατευθύνσεις ηθικές και δεν ψεύδονται από πρόθεση. Αυτή είναι η διαφορά του σοφού από τον σοφιστή, η πρόθεση.

Το είδατε στο λόγο του επιστήμονα αστρονόμου και του αερολόγου αστρολόγου ...

– Τότε, μας διέκοψε ο προεδρεύων του συνεδρίου, λέγοντας ότι έχουμε παραβιάσει λίγο το χρόνο της ομιλίας μας.

Έτσι, τελείωσε στο σημείο αυτό η εισήγηση που με εντυπωσίασε.

Παρακολούθησα και άλλες εισηγήσεις που με γέμισαν με ωραίους προβληματισμούς και ενθουσιασμό. Ένοιωσα κάτι να αλλάζει μέσα μου και να καταλαβαίνω τι σημαίνει “ξεσκούριασμα” του νου. Όλα μέσα μου άρχισαν να λάμπουν και ήθελα να κάνω κάτι και εγώ για τους μαθητές μου, να τους στείλω από την Κρήτη ένα μήνυμα με ευχές, για να αγαπήσουν ό,τι μας κάνει καλύτερους: “Τους δασκάλους και τα σχολεία.” Για τούτο, όταν τελείωσε το συνέδριο, πήγα στο κυλικείο της Ακαδημίας και αγόρασα 25 κάρτες, με την εντυπωσιακή φωτογραφία της Ακαδημίας, που βρίσκεται στο Κολυμπάρι. Όλες ίδιες, 25 κάρτες, όσα και τα παιδιά της τάξης μου. Έγραψα επάνω στην κάθε μια κάρτα: “Εύχομαι, καλέ μου μαθητή, να σε δω κάποτε προσκυνητή σε τούτο το εξωκκλήσι της γνώσης”.

Τις έβαλα σε 25 φακέλους και το ίδιο απόγευμα τις ταχυδρόμησα. Ήθελα επίσημα με αυτό τον τρόπο να πάρουν από το ταχυδρομείο ένα μήνυμα. Πού ξέρεις; σκέφτηκα, κάποιος από τους μικρούς μου μαθητές μπορεί να ονειρευτεί...! Έτσι δεν αρχίζουν τα όνειρα των ανθρώπων, όταν τους προκαλέσουμε μια μεγάλη συγκίνηση;

Τώρα, βέβαια, που τελείωσα με τις εντυπώσεις μου από το συνέδριο, θέλω να σας μιλήσω για μια σημαντική συνάντηση, που είχα και άλλαξε όλη τη ζωή μου, αλλά δεν ξέρω πώς να αρχίσω για να ομορφύνει η περιγραφή μου.

Λοιπόν, την Κυριακή του Θωμά, όταν τελείωσε το συνέδριο, επέστρεφα από το Κολυμπάρι της Κρήτης στις Φέρες του Έβρου, που υπηρέτω σαν δασκάλα, όπως σας είπα.

Η πτήση Χανιά-Αλεξανδρούπολη είχε μικρή καθυστέρηση και, καθώς περίμενα στην αίθουσα αναμονής, κοίταξα αφηρημένη το όνομά μου, που ήταν γραμμένο με μεγάλα κεφαλαία γράμματα στην ετικέτα της βαλίτσας μου “ΑΘΗΝΑ-ΦΕΡΕΣ” και ο νους μου γύρισε στην Ορθόδοξη Ακαδημία.

Γιατί τάχα την εμπνέει ο πλατωνικός λόγος και όχι το πρωτότυπο, που είναι ο σωκρατικός λόγος; σκέφτηκα. Ίσως έχουν δίκιο. Την τεχνική της διαλεκτικής μεθόδου, της τεχνικής δηλαδή εκμείευσης λογικής γνώμης με τον διάλογο, πρώτος τη χρησιμοποίησε ο Σωκράτης, αλλά ο Πλάτωνας την εκλέπτυνε τεχνικά και παιδαγωγικά με τον γραπτό του λόγο και τη δίδαξε στη Σχολή του, που πήρε το όνομα “Ακαδημία Πλάτωνα”.

Έτσι έδειξε τις αρετές της μαιευτικής μεθόδου, που ενδεχομένως χρησιμοποιούσε με μη παιδαγωγικό τρόπο ο Σωκράτης, αφού έκανε πολλούς εχθρούς με τις έντονες συζητήσεις του.

Δεν αρκεί στον καλό δάσκαλο να αποδείξει στους συνομιλητές του το σωστό, αλλά πρέπει να φροντίζει να είναι φιλικός μαζί τους, για να θέλουν να τον ακούν...!

Η μαιευτική μέθοδος του ιδιόρρυθμου και εριστικού Σωκράτη, στα χέρια του Πλάτωνα πλουτίζεται με παιδαγωγικές αρετές, όπως: επιείκεια στο λάθος, ενθάρρυνση του συνομιλητή, έπαινο του συνομιλητή. Η έμφαση από τον Πλάτωνα δίνεται στον συνομιλητή και όχι στη σοφία του δασκάλου. Η έμφαση από τον Σωκράτη δίνεται στη σοφία του δασκάλου και όχι στον συνομιλητή. Ο σοφός Πλάτωνας δίδασκε με σοφία, ο σοφός Σωκράτης δίδασκε τη σοφία. Ο Πλάτωνας έκανε οικουμενική τη μαιευτική του δασκάλου του, όπως ο Παύλος την αγάπη του δικού του δασκάλου. Αυτές οι ομοιότητες ίσως ήταν η αφορμή αργότερα οι χριστιανοί να...

Ξαφνικά ακούστηκε μια πολύ δυνατή φωνή:

– Μη μου πεις πως είσαι η Αθηνά! Το είπε τόσο δυνατά που όλοι γύρισαν προς το μέρος μου.

Ξαφνιάστηκα! Σταμάτησα τις σκέψεις μου και γύρισα να δω με έκπληξη, αλλά και απορία, κοκκινίζοντας ελαφρά, ποιος με φώναζε...!

– Μη μου πεις πως είσαι ο..., είπα.

– Ναι, μου είπε! ... και αγκαλιαστήκαμε.

Ήταν ένας παλιός συμμαθητής μου, Ερμή τον έλεγαν και είχα να τον δω είκοσι σχεδόν χρόνια. Φορούσε στολή αξιωματικού, αυτός και η παρέα του, μία γυναίκα και τρεις άντρες.

Αυτοί πήγαιναν Αθήνα, εγώ Αλεξανδρούπολη.

Δεν θα σας περιγράψω τη χαρά μου και τις πολλές ερωτήσεις, για το σκοπό του ταξιδιού μας. Ούτε για τις πολλές αναμνήσεις, που φρεσκάρουμε, για να μην σας κουράσω.

Θα πω μόνο για μια μακέτα, που είχαμε κατασκευάσει και μου τη θύμισε.

Η μακέτα ήταν ένα χειροτέχνημα, αλλά και ένα πρόβλημα. Τη φτιάξαμε, τότε, στο σχολείο, ο Ερμής, η συμμαθήτριά μας Αγνοδίκη και εγώ για ένα διαγωνισμό.

Συγκεκριμένα ο δήμαρχος Φερών οργάνωσε ένα διαγωνισμό, για να βραβεύσει την ωραιότερη μακέτα μιας πλατείας, όπως τη φαντάζονταν τα παιδιά.

Η δική μας μακέτα πήρε το πρώτο βραβείο και τοποθετήθηκε σε ειδική αίθουσα του Δημαρχείου.

Στη μακέτα είχαμε αποτυπώσει μια μεγάλη πλατεία με τα κύρια δημόσια κτήρια, όπως ακριβώς τη φανταζόμαστε. Να μερικές λεπτομέρειες:

Ήταν μια, ακριβώς ακριβώς ολοστρόγγυλη και τεράστια πλατεία με εμβαδόν 7.850 τετραγωνικών μέτρων.

Στο κέντρο της πλατείας τοποθετήσαμε το μνημείο του Κομνηνού, που είχε καταγωγή από τη Θράκη, με το πρόσωπό του στραμμένο κατά το Δημαρχείο. Γύρω γύρω από την πλατεία και ακριβώς στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα της πλατείας, είχαμε τοποθετήσει τέσσερα σημαντικά κτήρια.

Στο κέντρο της πλατείας το μνημείο του Κομνηνού έβλεπε, όπως είπαμε, εμπρός του ακριβώς το Δημαρχείο, στ' αριστερά του ακριβώς βρισκόταν η εκκλησία, στα δεξιά του ακριβώς το κτήριο της Αστυνομίας και πίσω του ακριβώς το Σχολείο!

Τα τέσσερα κτήρια ακουμπούσαν ακριβώς στην άκρη της ολοστρόγγυλης πλατείας.

Όλ' αυτά τα φτιάχναμε σε μια κλίμακα 1 προς 100 ή 1 προς 50 ή 1 προς 20, δεν θυμάμαι ακριβώς, αλλά δεν έχει άλλωστε αυτό καμία σημασία.

Αυτό που έχει πολλή σημασία και ενδιαφέρει είναι το πανύψηλο καμπαναριό της εκκλησίας. Το εντυπωσιακό καμπαναριό ήταν τόσο ψηλό, που ο ίσκιος του κάποιες μέρες το πρωί, όταν ο ίσκιος του γίνεται διπλάσιος από το ύψος του, τότε ο ίσκιος του καμπαναριού έφτανε ακριβώς στη βάση του βάθρου του μνημείου, που ήταν στο κέντρο της πλατείας. Τόσο ψηλό καμπαναριό ήταν!

Κάτω από τη μακέτα είχαμε και μια επιγραφή που έγραφε:

Θεατή, σε ρωτάμε:

1. Πόσα μέτρα ψηλό είναι το καμπαναριό μας;

2. Πιο σημείο του ορίζοντα “βλέπει” εμπρός του ο Κομνηνός;

Κανείς δεν το έχει βρει ακόμη! Δεν πιστεύετε ότι αξίζει τον κόπο να απαντήσουν κάποιοι στις ερωτήσεις μας κάποτε;

Τη μακέτα αυτή την κρατούν ακόμη στο Δημαρχείο και ας άλλαξαν τόσοι δήμαρχοι!

Τι υπολογισμοί, τι απορίες με αυτή τη μακέτα!

– Αθηνά, μου είπε ο Ερμής, θυμάσαι τι είπε ένας δάσκαλός μας, τότε;

– Να βρείτε το ύψος του καμπαναριού. Έτσι θα ανεβείτε ψηλά στη ζωή σας.

– Μα είναι τόσο σημαντικό το ύψος του καμπαναριού; τον ρωτήσαμε.

– Όχι, είπε, αλλά η προσπάθεια να ψάχνουμε να βρούμε τις λύσεις στα προβλήματα, είναι η καλύτερη άσκηση που γυμνάζει τη σκέψη μας. Η πρακτική αριθμητική είναι το ασφαλέστερο μάθημα, που οξύνει το νου και μας δίνει τα φτερά για να πετάμε πάνω από τα σύννεφα.

Όλ' αυτά τα ξαναθυμηθήκαμε με νοσταλγία. Ο Ερμής κούνησε το κεφάλι του και μου ψιθύρισε με νόημα:

– Βλέπεις, “δασκάλα” μου, πόσο αιώνια διαρκούν μερικές στιγμές; Μη διδάσκεις μόνο γνώσεις στα παιδιά! Θάρρος, τόλμη δίδαξέ τα, όπως μας δίδαξαν και εμάς μερικοί από τους δασκάλους μας, αν και δεν τους προσέχαμε τότε, όσο έπρεπε...

Έβγαλε από την τσάντα του ένα ασημένιο πουλί με ανοιχτά φτερά – το σήμα της αεροπορίας– και μου το έδωσε.

– Πάρε το και μάθε στα παιδιά σου να πετάνε!

Τους φώναξαν ξαφνικά από τα μεγάφωνα να επιβιβαστούν. Τότε, με σύστησε βιαστικά στη γυναίκα του και στους άλλους, και καθώς έφευγαν με ρώτησε:

– Εσύ παντρεύτηκες;

– Όχι, του είπα, όσοι μαθαίνουν να πετάνε, φεύγουν...

Αυτό το τελευταίο δεν το άκουσε. Καλύτερα που δεν το άκουσε. Αναχώρησαν, και σε λίγο αναχώρησα και εγώ.

Σε όλο το ταξίδι έρχονταν και ξανάρχονταν οι ωραίες αναμνήσεις, που μου θύμιζε ο Ερμής. Προσπάθησα να διώξω από τον νου μου αυτές τις παλιές αναμνήσεις. Άλλωστε, οι αναμνήσεις ομορφαίνουν τη ζωή μας, μόνο όταν είναι φευγαλέες. Αν παραμένουν, λιμνάζουν σαν βάλτος...!

Όταν τέλειωσε το ταξίδι μου, αργά πολύ το βράδυ και μπήκα στο σπίτι, άφησα τα πράγματά μου στο πάτωμα και κάθισα στο κρεβάτι.

Καλύτερα που δεν το άκουσε, ξανασκέφτηκα ...

Στο κάτω κάτω τα όνειρα πρέπει να τα ζεις, δεν τα φυλάς σαν αναμνήσεις.

«Αθηνούλα, Αθηνούλα», είπα ψιθυριστά στο εαυτό μου: «Αισθήματα που δεν ειπώθηκαν, είναι σαν να μη γεννήθηκαν ΠΟΤΕ.»

Έγεια να κοιμηθώ.

Ήταν ήδη αργά, αλλά τι με αυτό; Πάντα έχει χρόνο η νύχτα να φέρει καινούρια όνειρα...!

Προπαντός σε ανθρώπους που θέλουν να ονειρευθούν...!

Σε λίγες μέρες πέρασαν πάνω από τις Φέρες δυο πολεμικά αεροπλάνα Φάντομ, αστραφτερά, με δαιμονισμένη ταχύτητα και ήχο κεραυνών. Έμοιαζαν σαν δύο λαγωνικά, που γυρίζουν από τα κυνήγια του Αιγαίου. Δεν ξαφνιάστηκα καθόλου. Μου φάνηκαν τόσο οικεία, λες και το περίμενα.

Ούτε η πρόσκληση που πήρα σε λίγες μέρες από τον Ερμή και τη γυναίκα του με ξάφνιασε, που έλεγε ότι την επόμενη Κυριακή θα έρθουν

Το Πραγιά Έβρου.

στην Αλεξανδρούπολη και με καλούσαν να δειπνήσουμε στη λέσχη αξιωματικών.

Διαισθανόμουν ότι θα υπήρχε και τέταρτος στο τραπέζι...
Είναι ασφαλής φίλος ο Ερμής και εγώ γεμάτη προσδοκίες...
Πέρασε, ήδη, αρκετός καιρός από το δείπνο της Αλεξανδρούπολης!

Έχω τόσα να γράψω! Αλλά πώς;
Μπορεί να γράφει το χέρι, όταν στο ζητούν και το δίνεις να στο κρατούν;
Και χέρι αν βρεις να γράφει, αφήνει ο έρωτας το νου να βρει τις λέξεις;
Τι φοβερός που είναι ο έρωτας, όταν τον καρτεράς και έρχεται!
Τι ωραίος που είναι ο έρωτας, κι ας έχει τα επίφοβα φτερά του!

Μα βρήκα τελικά χρόνο τώρα και διάλεξα λόγια για να γράψω και να στείλω καλέσματα σε όσους αγαπώ. Μα ξέχωρα και πρώτα πρώτα θα στείλω κάλεσμα σε σας, στον άνθρωπο που είπε πώς να φεύγει η σκουριά από πάνω μας! Στον δάσκαλό μας στο πανεπιστήμιο!

ΠΡΟΣΚΛΗΤΗΡΙΟ

Σας καλώ στις 6 Αυγούστου στο Πραγγί του Έβρου, στο χωριό μου.
Θα φρωώ ολόλευκα, αργυρένιο σταυρό και θα κρατώ μια γαλάζια (βενετί)
ανθοδέσμη!

Με τέτοια φορεσιά θα καταλάβετε ότι πάω σε “χορό” που θα γίνει
μέσα στην εκκλησία του χωριού.

Το δημαρχείο είναι “μακριά”, για να πάνε εκεί οι παραδόσεις μας.
Δεν θα άντεχα αν τις άφηνα τόσα μακριά και μόνες στο χωριό!

Ξέρω ότι θα χαρείτε!

Υ.Γ. Καλέ μου δάσκαλε, τελειώνοντας πρέπει να πω ότι τώρα που
ζω αυτή την ευτυχία της ζωής μου, κατάλαβα ποιος κράταγε το χέρι
του Πλάτωνα, σαν έγραφε τον “Φαίδρο”:

Η Αφροδίτη το κρατούσε στην αρχή και, σαν κουράστηκε αυτή, το
χέρι του το κράτησε η Αθηνά, για να μείνει η νοστιμότερη επίγευση στο
ωραιότερο ερωτικό έργο του Πλάτωνα, αν το ... γευτεί κανένας διαβά-
ζοντάς το (είναι καθήκον όλων μας να διαβάσουμε τον “Φαίδρο”).

Σε καρτερώ στο Πραγγί.
Με εκτίμηση και αγάπη
Αθηνά»

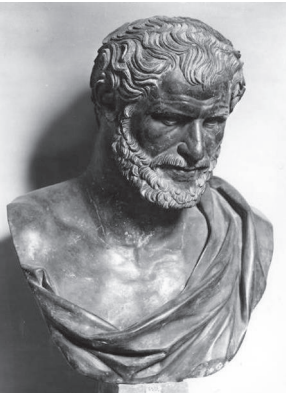
Εδώ τελείωσε το μήνυμά της.

Η λέξη «επίγευση» ηχεί στο νου μου, καθώς ετοιμάζω τη βαλίτσα
μου για το ταξίδι στο Πραγγί.

Η επίγευση ενός βιβλίου, αγαπητοί φίλοι αναγνώστες, δεν εξαρτά-
ται από τον συγγραφέα, αλλά από τον αναγνώστη!

3. Ο Μάνης

Ένα από τα τσιτάτα, που λέει ο «κοπίδας»* Ηράκλειτος, είναι και τούτο: «Δεν πρέπει ούτε να κάνουμε ούτε να μιλάμε, όπως όταν κοιμόμαστε, γιατί και τότε νομίζουμε ότι όσα κάνουμε και λέμε είναι αληθινά.»

*Ηράκλειτος ο Εφέσιος,
544-484. π.Χ.*

Συμφωνώ με τον σκοτεινό σοφό μας Ηράκλειτο, αλλά καμιά φορά τα όνειρα είναι τόσο όμορφα, που λες μακάρι να ήταν αληθινά. Ένα τέτοιο όνειρο το έζησα τόσο έντονα που δεν μπορώ να ξεχωρίσω αν είναι όνειρο ή πραγματικότητα. Να υπάρχει άραγε καμιά αληθινή πραγματικότητα;

Εγώ πάντως το όνειρο θα το διηγηθώ σαν πραγματικότητα. Ακούστε το:

Κοντά στο παλιό δυτικό λιμάνι της Αρχαίας Κορίνθου, που σήμερα είναι ένας γραφικός οικισμός με εντυπωσιακά ξενοδοχεία και πολυτελείς κατοικίες, υπήρχε παλιότερα μια ταβέρνα

στην ακρογιαλιά της ωραίας θάλασσας, πάνω στο κύμα.

Ιδιοκτήτης της ήταν ο Μάνης, ο Χρόνης κατά κόσμο. Το λέω αυτό γιατί το «Μάνης» ήταν το προσωνύμιο ή παρατσούκλι του. Κάποιος φίλος του από παλιά του έδωσε το όνομα του υπηρέτη του Διογένη και το δέχτηκε σαν τιμητικό προσωνύμιο και όχι σαν παρατσούκλι.

Είχε περάσει τα εξήντα χρόνια και «ξεχάστηκε ανύμφευτος», όπως έλεγε. Μιλούσε σχεδόν με αδιαφορία για θέματα της καθημερινότητας. Το μόνο που τον απασχολούσε, που τον συνέπαιρνε στην κυριολεξία

*Κοπίδας = Ο φλύαρος, αυτός που μιλάει για να εντυπωσιάσει και να δοξαστεί και όχι να διδάξει, ο λογοκόπος.

Αναπαράσταση της πόλεως της Αρχαίας Κορίνθου. Κατά την περίοδο της ακμής της οι αρχαίοι Έλληνες έλεγαν: «Ου παντός πλειν ες Κόρινθον».

ήταν να μιλά για το απόμακρο παρελθόν του τόπου του. Για το τότε. Για εκείνο το μακρινό τότε. Τον καιρό που ήταν αρχόντισσα η Κόρινθος και είχε τα πάντα καθώς λένε και ... τον Διογένη!

Από τα έσοδα της ταβέρνας του ζούσε ο Μάνης, καθώς και οι δύο βοηθοί του. Ένα προκομμένο νεαρό ανδρόγυνο που η γυναίκα ήταν βαφτισιμιά του.

Το ζευγάρι είχε όλη την ευθύνη για τη λειτουργία της ταβέρνας κάτω από τη χαλαρή επίβλεψη του Μάνη. Δεν χρειαζόταν μεγάλη προσπάθεια για να πάνε καλά οι δουλειές της ταβέρνας, γιατί είχε τρία πλεονεκτήματα που την έκαναν περιζήτητη. Το πρώτο ήταν το μενού με τα λίγα σε αριθμό, αλλά παραδοσιακά φαγητά που πρόσφερε. Το δεύτερο ήταν ότι λειτουργούσε μόνο τους ζεστούς μήνες, από τον Μάη μέχρι τον Σεπτέμβρη και το τρίτο και σημαντικότερο ήταν η γραφική παρουσία του Μάνη, που πάντα ήταν πρόθυμος να ακούσει ή να διηγηθεί κάτι. Αυτά κυρίως άρεσαν πολύ στον κόσμο.

Ο Μάνης δούλευε λίγο, συγκεκριμένα τακτοποιούσε τα προκαταρκτικά στα τραπέζια και έκανε τον λογαριασμό, όλα τα άλλα τα έκανε το ζευγάρι. Τον άλλο χρόνο ο Μάνης έπιανε συζήτηση με τους πελάτες, που τον καλούσαν στα τραπέζια τους για να ακούσουν από το στόμα του διηγήσεις που μιλούσαν πάντα για τα μεγαλεία της παλιάς Κορίνθου και κυρίως για τον Διογένη. Αρκετές διηγήσεις του είχαν σαν βάση ιστορικά γεγονότα, αλλά υπήρχαν και διηγήσεις που τις έπλαθε ο Μάνης. Τις έπλαθε έτσι, που να

ταιριάζουν στο ύφος, στο χαρακτήρα και τη φιλοσοφία του Διογένη. Αυτά άρεσαν στον κόσμο, γιατί έμοιαζαν σαν μικρές επιθεωρήσεις της ζωής του παλιού καιρού και ο Μάνης απολάμβανε την ευχαρίστηση των πελατών του

Ο Μάνης, λένε, –ο ίδιος δεν μιλούσε ποτέ γι’ αυτό– ότι σπούδαζε φιλόλογος και σύμφωνα με αυτά που ίσχυαν τότε, περίμενε να έρθει ο διορισμός του. Ο διορισμός του Μάνη θα γινόταν, σύμφωνα με τους πιο αισιόδοξους υπολογισμούς, όταν ο Μάνης θα έφτανε σε βαθιά ... γεράματα. Το γεγονός αυτό και άλλες αντίξοες συνθήκες τον ξεστράτισαν από τον βασικό στόχο του. Μην μπορώντας να ισορροπήσει με όλα αυτά, απέκτησε μια ελαφρά συναισθηματική αστάθεια. Για να βιοποριστεί ο Μάνης ασχολήθηκε με διάφορες χειρωνακτικές εργασίες έως ότου καταλήξει ιδιότυπος ταβερνιάρης.

Θαύμαζε πολύ τη θυμοσοφία του Διογένη και την κοφτερή γλώσσα του με τα φαρμακερά υπονοούμενά της. Μιλούσε για τον Διογένη σαν να είναι «φίλος» του και «γείτονάς» του και έλεγε στα σοβαρά –με μειδίαμα που τον πρόδιδε– ότι επισκεπτόταν τα βράδια τακτικά τον Διογένη στο πιθάρι του, εδώ πιο κάτω στον αρχαίο δίολκο και μάθαινε από εκείνον ιστορίες άγνωστες.

Ήταν κοσμαγάπητος ο Μάνης και όλοι πήγαιναν στην ταβέρνα του περισσότερο για να συζητήσουν μαζί του και να ακούσουν τις φανταστικές ιστορίες που έπλαθε, και λιγότερο για να γευτούν το ειδικό μενού που πάντως ήταν πάντα νόστιμο.

Κοντολογίς ήταν ένας καλός συζητητής, παραμυθάς, γραφικός τύπος και ιδιότυπος ταβερνιάρης, που ποτέ δεν του έλειπε η καλή διάθεση να μιλάει και να γίνεται χωρατατζής, όταν του δινόταν ευκαιρία.

Εκεί μας πήγε ένα βράδυ ο κορίνθιος φίλος μας, που γνώριζε καλά τον Μάνη και την ταβέρνα του, για να φάμε και να ακούσουμε κάποια από τις ιστορίες που έπλαθε για την Αρχαία Κόρινθο.

Μας καλωσόρισε εγκάρδια και έδειχνε να

γνωρίζει ποιοι είμαστε, πράγμα που φανέρωνε ότι ο φίλος μας ο Κορίνθιος θα τον είχε ενημερώσει. Μας πρότεινε για φαγητό βακαλάο με χόρτα ψημένα σε λαδόκολλα και ψωμί ψητό στα κάρβουνα, τίποτε άλλο. Αρκούν αυτά είπε. Κρασί μάζ σύστησε να πιούμε άσπρο και νερωμένο. Τα δεχτήκαμε –ένα προς ένα– όλα ευχάριστα.

– Να πίνετε με τάξη, όπως οι παλιοί, για να συζητάμε αμέθυστοι, μας είπε.

Με τέτοιο μενού και τέτοιες συμβουλές για το κρασί δημιουργήθηκε ευθυμία σε όλους μας και κατάλληλο κλίμα για συζήτηση, γεγονός που αξιοποίησε ο Μάνης, αφού αμέσως σχεδόν όταν τελειώναμε το φαγητό, ήρθε ακάλεστος και γελαστός στο τραπέζι μας.

Χαρήκαμε όλοι και παρακαθήσαμε για να του κάνουμε χώρο να καθίσει.

– Μάθαμε ότι λέτε καλά λόγια για τον Διογένη, του είπε με διάθεση να τον προκαλέσει η Θάλεια, η θεσσαλονικιά αρχαιολόγος της συντροφιάς μας.

– Μα ο Διογένης πάντα καλά και χρήσιμα λόγια έλεγε, της απάντησε.

– Και όμως, του είπε, στον Αλέξανδρο τον Μέγα, τόνισε το «μέγα» η Θάλεια, έδειξε αγένεια όταν τον επισκέφτηκε στην Κόρινθο.

Κάτι πήγε να πει ο Μάνης, μα η Θάλεια συνέχισε:

– Επίσης, έβρισε χυδαία και άλλη φορά τον Μέγα Αλέξανδρο με αφορμή μια επιστολή που έστειλε στον Αντίπατρο.

– Σιγά σιγά, εσύ άρχισες να με πυροβολείς με «δίζυγο πυρ», είπε ο Μάνης.

Γέλασαμε και κάποιος ρώτησε:

– Τι σημαίνει «δίζυγο πυρ»;

– Να ρωτήσετε τον Μέγα Κολοκοτρώνη, εγώ τώρα δεν ευκαιρώ, έχω πόλεμο με τη Θάλεια.

Δημιουργήθηκε καλή διάθεση σε όλη την παρέα και η Θάλεια του λέει:

– Κύριε Μάνη...

Ο Μάνης τη σταμάτησε και της είπε:

– Άσε το «κύριε Μάνη», σκέτο Μάνη να με λες.

Γέλασε η Θάλεια και συνέχισε:

– Μάνη, αλήθεια λες, πόλεμο ανοίξαμε μεταξύ μας και θα τον χάσεις ελπίζω.

Διογένης ο «Κυνικός» 412-323 π.Χ.

– Εμείς εδώ, Θάλεια, δεν πολεμάμε για να νικήσουμε, αλλά πολεμάμε για να κατανοήσουμε.

– Μα ήταν αγενής και υβριστής ο Διογένης προς τον Μέγα Αλέξανδρο, Μάνη.

– Θάλεια, αγένεια ο Διογένης δεν έδειξε σε κανέναν. Τις απαντήσεις του παρανοούσαν οι άνθρωποι.

– Γνωρίζεις, Μάνη, τον διάλογο που έγινε μεταξύ τους; είτε η Θάλεια.

– Τον γνωρίζω, αλλά ας τον ακούσουν και οι φίλοι σου και όλοι μαζί να κρίνουμε, της είπε ήρεμα.

– Οι δύο διάλογοι, είτε η Θάλεια, έχουν ως εξής:

– Καλύτερα να ακούσουμε ξεχωριστά έναν έναν, την διέκοψε.

Συμφώνησε η Θάλεια και περιέγραψε μόνο τον πρώτο διάλογο που έκανε ο Μέγας Αλέξανδρος με τον Διογένη ως εξής:

«Αλέξανδρος: Είμαι ο βασιλεύς Αλέξανδρος.

Διογένης: Και εγώ είμαι ο Διογένης ο Κύων.

Αλέξανδρος: Τι χάρη θέλεις να σου κάνω;

Διογένης: Αποσκότησών με.»

– Δεν έχουν αυτά τα λόγια αγένεια και δεν είναι αταίριαστα να τα λέει στον Μέγα Αλέξανδρο ο Διογένης; είπε με τόνο η Θάλεια.

– Θάλεια, είπε ήρεμα ο Μάνης, ο Αλέξανδρος μας άφησε δόξα και πρέπει να μιλάμε τώρα εμείς με σεβασμό, αλλά ο Διογένης είναι φιλόσοφος και μιλά με αλήθειες για την αλήθεια που πιστεύει ή σιωπά. Ο Διογένης ήταν ευθύς και ειλικρινής και μιλούσε με συγκαλυμμένο λόγο βέβαια, γιατί είχε να κάνει με βασιλιά που ασκούσε την εξουσία του απόλυτα και ανεξέλεγκτα, αφού δεν λογοδοτούσε σε κανέναν. Οι Έλληνες, Θάλεια, είχαν υποδουλωθεί από τον Αλέξανδρο, δεν υπήρχε η δημοκρατία που έκτιζε η Ελλάδα σιγά σιγά, ήδη από τα χρόνια του Ομήρου. Είχαν απομακρύνει οι Έλληνες τους βασιλιάδες εδώ και 600 χρόνια από το προσκήνιο της ιστορίας, καθώς και τους απρόβλεπτους τυραννους. Μάλιστα, τους Αρμόδιο και Αριστογείτονα τους τιμούσαν σαν ισόθεους και τους ονόμασαν τυραννοκτόνους, επειδή σκότωσαν τον Ίππαρχο που ασκούσε εξουσία ανεξέλεγκτος.

– Μα η Σπάρτη είχε τότε δυο βασιλιάδες, Μάνη, δεν το ξέρεις;

– Είχε μεν δύο βασιλιάδες η Σπάρτη, αλλά είχε δε και πέντε πανίσχυρους

εφόρους, που τους έλεγχαν αυστηρά και περιόριζαν στο ελάχιστο την εξουσία τους. Οι δύο βασιλιάδες ήταν στρατηγοί, πολεμιστές στην ουσία.

– Σωστά τα λες, ήταν αποδυναμωμένοι, συμφώνησε η Θάλεια.

– Με τέτοια παράδοση που έχουν οι Έλληνες βλέπουν τώρα τον Αλέξανδρο, έναν νέο είκοσι δύο χρόνων βασιλιά και πανίσχυρο στρατοκράτη. Δεν τολμούσε να μιλήσει ευθέως ο Διογένης παρά μόνο με πλάγιο και διφορούμενο λόγο στον Αλέξανδρο, όταν εκείνος του λέει «ζήτη μου τι θες να σου χαρίσω», του απάντησε με το περίφημο «αποσκότησών με», που κατά κυριολεξία σημαίνει «βγάλε με από το σκοτάδι». Αυτό ζήτησε ο Διογένης ευγενέστατα και προσεκτικά όσο μπορούσε. Που ερμηνεύεται με δύο τρόπους:

1ος: «Βγάλε με από το σκοτάδι που ζω, γιατί έχω άγνοια των πραγμάτων (γιατί άγνοια της αλήθειας έχουν όλοι η σοφοί άνθρωποι)» και

2ος: «Βγάλε με από το σκοτάδι που με γέμισε ο ίσκιος σου».

Ο Διογένης ήταν κυνικός φιλόσοφος, που σημαίνει ότι ήταν απλούστατος ο τρόπος διαβίωσής του και επιθετικός ο φιλοσοφικός του λόγος σε ό,τι δεν συνάδει με το μέτρο της απλότητας.

Ο επιθετικός λόγος δεν αρέσει και δημιουργεί εχθρούς. Έτσι ο Διογένης δεν μιλά ευθέως, αλλά με συγκαλυμμένο λόγο ή έξυπνα υπονοούμενα και με αστεϊσμούς. Χρησιμοποιούσε το λογοπαίγνιο και την χωρίς όρια αθυροστομία του για να «δαγκώνει» τους ανθρώπους με σκοπό να τους διορθώσει. Αυτή ήταν μια επιλεγμένη στρατηγική από τους κυνικούς φιλοσόφους.

Με το παραπάνω «αποσκότησών με» ο Διογένης δεν εννοεί «βγάλε με από το σκοτάδι που ζω, γιατί έχω άγνοια των πραγμάτων», αλλά «βγάλε με από το σκοτάδι που με γέμισε ο ίσκιος σου», που σημαίνει μέριασε στην άκρη γιατί εσύ δεν έχεις τίποτα για να δώσεις στον Διογένη, παρά μόνο τον ήλιο που του στέρησες σαν έκατσε μπροστά του.

Και συνέχισε ο Μάνης.

Θα του έλεγε ακόμη του Αλέξανδρου, αν τολμούσε: «Σε λένε Μέγα, αλλά δεν το πιστεύουν και ούτε σε αγαπούν οι κόλακες, οι συκοφάντες και οι υπονομευτές που σε περιβάλλουν.»

– Μα τι είναι αυτά Μάνη; τον διέκοψε η Θάλεια. Ο Αλέξανδρος περιβαλλόταν από ανθρώπους που τον λάτρευαν!

– Θάλεια, θα σου απαντήσω ερωτώντας εσένα, που είσαι αρχαιολόγος

και γνωρίζεις καλύτερα από μένα: Τον Κλείτο, τον Παρμενίωνα, τον γιο του Παρμενίωνα τον Φιλώτα, τον Καλλισθένη τον επίσημο ιστοριογράφο του, που έγραφε το ημερολόγιο της εκστρατείας του, τα παιδιά επιφανών οικογενειών: τον Ερμόλοο, τον Σώστρατο, τον Αντίπατρο, τον Επιμένη, πιστεύεις, Θάλεια, ότι τους σκότωσε επειδή τον υπονόμειαν ή επειδή τον λάτρευαν όπως είπες;

- Αυτοί ήταν λίγοι, είπε η Θάλεια.
- Θα πω και για όλους τους άλλους.
- Να ακούσω.

– Σαν πέθανε ο Αλέξανδρος τριάντα τριών ετών και βρήκαν ευκαιρία οι συμπολεμιστές του, δεν γνωρίζεις ότι κατακρεούργησαν τη μάνα του την Ολυμπιάδα, τη γυναίκα του τη Ρωξάνη, τον δωδεκάχρονο γιο του και εξαφάνισαν από προσώπου γης το νεκρό σώμα του ιδίου του Αλεξάνδρου, έτσι που να μη γνωρίζουμε πού είναι ο τάφος του; Όλα αυτά δείχνουν ότι τον λάτρευαν;

Η Θάλεια άκουγε σιωπηλή.

– Ο Διογένης, Θάλεια, προσπάθησε να διδάξει τον Αλέξανδρο ταπεινότητα. Δεν πιστεύω να θεωρείς ότι με το «αποσκότησών με» εννοούσε: «βγάλε με από το σκοτάδι που ζω, γιατί έχω άγνοια των πραγμάτων», που σημαίνει: «Αλέξανδρε, φώτισέ με έμενα τον Διογένη να βρω το σωστό νόημα της ζωής». Για όνομα του θεού! μη μου πεις ότι αυτό εννοούσε, γιατί θα απαρνηθώ τον Διογένη, είπε με έξαψη ο Μάνης.

Όλοι γέλασαν με την απειλή του Μάνη.

– Ακριβολόγος, Θάλεια μου, ήταν ο Διογένης, ευγενής και διδακτικός.

– Εντάξει, Μάνη, ας παραδεχτώ ότι στην περίπτωση αυτή ήταν διδακτικός ο λόγος του Διογένη, αλλού όμως έδειξε αγένεια στον Αλέξανδρο.

– Πού αλλού;

– Να! Όταν κάποτε έστειλε ο Αλέξανδρος μια επιστολή στον Αντίπατρο με κάποιο αξιωματούχο του που το όνομά του ήταν «Άθλιος», ο Διογένης σχολίασε με χυδαίο τρόπο το γεγονός και απεκάλεσε τον Μέγα Αλέξανδρο «Άθλιο»...!

– Τι είπε ακριβώς, Θάλεια, ο Διογένης; λέγε να το ακούσουν όλοι.

– Είπε ο Διογένης: «Ο Άθλιος στέλνει με έναν Άθλιο ένα Άθλιο γράμμα στον Άθλιο.»

– Και πιστεύεις ότι τους βρίζει όλους; Όλους και περισσότερο τον Αλέξανδρο;

Κατ' αρχήν για τον αξιωματούχο δεν μπορούμε να πούμε ότι τον βρίζει, γιατί το όνομά του είναι πράγματι «Άθλιος» και οι γονείς του θα διάλεξαν αυτό το όνομα για να τιμήσουν το παιδί τους και όχι να το βρίσουν. Συμφωνείς, Θάλεια, ότι στην περίπτωση αυτή το «άθλιος» είναι τιμητικός τίτλος;

– Συμφωνώ.

– Γιατί τότε θεωρείς, ότι το «Άθλιος» που λέει για τον Αλέξανδρο και τον Κάσσανδρο να είναι βρισιά;

– Μα για να τους βρίσει το λέει, είπε η Θάλεια.

– Άθλιος, Θάλεια, σημαίνει αγωνιστής, αξιόπαινος άνθρωπος, γι' αυτό και έδιναν αυτό το όνομα ως «βαφτιστικό» οι τότε γονείς στα παιδιά τους.

– Μα ο Διογένης το λέει για να ταπεινώσει τον Αντίπατρο και κυρίως τον Αλέξανδρο!

– Ασφαλώς, Θάλεια, έχει πρόθεση να τους ταπεινώσει, αλλά χωρίς να γίνει αγενής.

– Πώς γίνεται αυτό;

– Τότε η λέξη «άθλιος» δεν σήμαινε αυτό που ακριβώς σημαίνει σήμερα, δηλαδή παλιάνθρωπος. Τότε η λέξη σήμαινε μεν αγωνιστής, αλλά σήμαινε και «αξιολύπητος», επειδή ο αθλητής έκανε έντονη προσπάθεια και προκαλούσαν λύπη στον κόσμο οι κόποι του. Σήμερα η λέξη «άθλιος» έχει τόσο κακή σημασία, που κανένας Έλληνας δεν δίνει αυτό το όνομα στο παιδί του, όπως επίσης και κανένας έλληνας γονιός δεν δίνει το όνομα «Εφιάλτης» στο παιδί του, αν και παλιά η λέξη «Εφιάλτης» σήμαινε τον γενναίο «καστροχალαστή». Συμφωνείς μέχρι εδώ, Θάλεια;

– Συμφωνώ. Συνέχισε να δω πού θα καταλήξεις.

– Όπως, βέβαια και κανένας γονιός Έλληνας δεν δίνει στο παιδί του το όνομα «Ιμπραήμ» ή «Μουσής» γιατί τα έχει συνθέσει με πικρές και μαύρες αναμνήσεις! Συμφωνείς και σε αυτά, Θάλεια;

– Συνέχισε, γιατί με «αυτά» θα ανοίξουμε μεγάλη κουβέντα.

– Να ανοίξουμε, και γι' «αυτά» κουβέντα, Θάλεια, χρόνο έχουμε, είτε ο Μάνης.

– Μάνη, λέγε τώρα τι εννοούσε με το «Άθλιος» ο Διογένης και για «αυτά» άλλη φορά...

– Ο Διογένης λέγοντας «Άθλιος» γνώριζε ότι μπορούσε να σημαίνει και «αξιόλογος», αλλά και «αξιολύπητος». Για να μην εκτεθεί και κυρίως για να μην κινδυνεύει, άφησε τον κόσμο να εννοεί ό,τι θέλει με τη

λέξη «άθλιος». Φυσικά ο κόσμος χαιρόταν που, έστω και εμμέσως, τους αποκαλούσε «άθλιους» δηλαδή αξιολύπητους!

– Ωστε δεν ήταν αγνής;

– Όχι! Αγνής είναι εκείνος που απροκάλυπτα προσβάλλει κάποιον.

Άλλωστε, συμπλήρωσε ο Μάνης, εγώ πιστεύω ότι αυτοί οι διάλογοι δεν έγιναν ποτέ στην πραγματικότητα. Τους έπλασαν οι άνθρωποι και επειδή δεν τολμούσαν να τους πουν οι ίδιοι από φόβο, τα απέδωσαν στον κυνικό Διογένη τον εθισμένο σε αθυροστομίες, αστεϊσμούς και οξύτερες κριτικές.

– Σχεδόν τον αθώωσες τον Διογένη, Μάνη, του είπε κάποιος από μας, να δούμε τώρα τι θα κάνεις και με το κατηγορητήριο του Πλάτωνα.

– Γιατί; έχει παράπονα και ο Πλάτωνας από τον Διογένη; είπε γελώντας ο Μάνης.

– Πολλά! Ο Διογένης μιλούσε ειρωνικά και περιφρονητικά για τον Πλάτωνα.

– Εσείς πιάσατε μάχη μαζί μου τελείως άοπλοι, μου φαίνεται! είπε ο Μάνης σε όλους της παρέας μας.

– Γιατί, Μάνη, δεν είναι ούτε αυτά αληθινά;

– Εσύ νομίζεις ότι έπρεπε να μένει σιωπηλός ο Διογένης σε πράξεις και λόγους του Πλάτωνα, που ήταν εξωφρενικά αντίθετα με κάθε φιλόσοφο;

– Τι εννοείς;

– Θα σου απαντήσω σύντομα και θα κλείσουμε τον πόλεμο που ανοίξαμε για την αγένεια του Διογένη. Θέλω να σας πω κάτι πιο ευχάριστο και ταιριαστό με τον Διογένη!

– Λέγε πρώτα για τον Πλάτωνα και μετά μας λες τα ταιριαστά με τον Διογένη.

– Σε τι θέλεις να απαντήσω;

– Σε τούτο, του είπε ένας από μας: Ο Πλάτωνας είδε τον Διογένη να γευματίζει μονάχα με ψωμί κι ελιές και του λέει: «Αν είχες συναναστραφεί με τον Διονύσιο, Διογένη, δεν θα έτρωγες τώρα ελιές». Ο Διογένης του απάντησε: «Αν έτρωγες ελιές, Πλάτωνα όπως τρώω εγώ, δεν θα χρειαζόταν να συναναστραφείς με τον Διονύσιο». Ο Διονύσιος ήταν τύραννος των Συρακουσών και ο Πλάτων πήγε κοντά του, προσπαθώντας να εφαρμόσει στην πράξη τις ιδέες του.

– Ο φιλόσοφος, είπε ο Μάνης, δεν πρέπει να συναγελάζεται με το

κακό (γιατί ο τύραννος είναι κακό) και ούτε να λέει ψέματα.

– Μα, πού λέει ψέματα ο Πλάτωνας; τον ρωτήσαμε.

– Δεν είναι ψέμα ο μύθος του Ηρός, που αναφέρει ο Πλάτωνας στο δέκατο βιβλίο της «Πολιτείας», στους στίχους 614b-621d;

– Τι ψέμα λέει ο μύθος αυτός;

– Λέει ότι, τάχα, κάποιος με το όνομα Ήρ συγκεκριμένα πέθανε, πήγε στον άλλο κόσμο, είδε εκεί τι γίνεται και μετά ξαναγύρισε πίσω στη ζωή εκείνος ο Ήρ και είπε στους ανθρώπους τι συμβαίνει εκεί κάτω ή εκεί επάνω. Ότι οι δίκαιοι άνθρωποι επιβραβεύονται μετά τον θάνατο όπως και στη ζωή, σε αντίθεση με τους άδικους και τους τυράννους οι οποίοι τιμωρούνται σκληρά εκεί.

– Καλά λόγια είναι αυτά και δίνουν παρηγοριά, Μάνη, μη τα λες ψέματα.

– Καλά λόγια μπορεί να είναι, αλλά δεν είναι αληθινά. Αυτά που αναφέρει ο μύθος του Ηρός τα ευχόμαστε να ισχύουν, είναι επιθυμίες μας, δεν είναι αλήθειες. Είναι φτιασιδωμένα ψέματα με θεοκρατικές αοριστολογίες και δεν πρέπει να μεταφέρονται με πλάγιο τρόπο σαν αληθινές. Υπάρχουν χιλιάδες άνθρωποι σήμερα που πιστεύουν ότι ο Πλάτωνας για να τα λέει αυτά κάτι ξέρει.

– Και είναι ψέματα αυτά;

– Κακάσχημα, μάλιστα αν τα λέει φιλόσοφος!

– Είσαι αυστηρός με τον Πλάτωνα.

– Όχι, Θάλεια, εγώ λέω τα καλά και τα άσχημα του Πλάτωνα.

– Τι άλλο έχεις να πεις;

– Το «μηδεις αγεωμέτρητος εισίτω μου την στέγην», που σημαίνει να μάθουμε να σκεφτόμαστε με λογικό τρόπο, με βάση αυτό που είπε και ο «σκοτεινός» ο Ηράκλειτος με τη λέξη «αγχιβασίην».

– Γιατί τον λες «σκοτεινό» τον Ηράκλειτο;

– Δεν τον λέω εγώ μόνο, αλλά και πολλοί άλλοι και σωστά τον λένε!

– Εξήγησέ μας γιατί τον λες εσύ «σκοτεινό»;

– Να, για παράδειγμα, η παραπάνω λέξη που είπε ο Ηράκλειτος, η λέξη «αγχιβασίην» είναι σκοτεινή και «ακαταλαβίστικη». Με αυτή τη λέξη ο Ηράκλειτος εννοεί ότι πρέπει να προσεγγίζουμε τα πράγματα με αγωνιώδη αμφισβήτηση. Δηλαδή να προσεγγίζουμε με γρηγοράδα για να βρούμε την αλήθεια, αλλά να την αμφισβητούμε με αγωνία, μήπως και παραπλανηθούμε κατά την αναζήτησή της.

– Ωραίο νόημα έχει η λέξη του, γιατί τον επικρίνεις γι' αυτό;

– Μα, Θάλεια μου, ο ελληνικός λόγος είχε περιγράψει ακριβώς το ίδιο με δυο πεντακάθαρες, κατανοητές, διαυγείς και απλές λέξεις.

– Ποιες;

– Μα το «σπεύδε βραδέως», Θάλεια. Το ελληνικό πνεύμα είχε σοφία, γιατί είχε σαφήνεια και απλότητα ή δεν συμφωνείς;

– Ναι είναι αλήθεια! έλεγαν «σοφόν το σαφές».

– Θάλεια, παρασυρθήκαμε από τον σκοτεινό Ηράκλειτο και ξεχάσαμε τον Πλάτωνα.

– Σωστά, μόλις είχες αρχίσει να επαινείς τον Πλάτωνα, Μάνη.

– Όπου πρέπει, Θάλεια, θα τον επαινώ, γιατί ενώ προσπάθησε ο Πλάτωνας, από τη μια να μας συμβουλέψει να ψάχνουμε με προσοχή για την αλήθεια, από την άλλη καταπατίστηκε με τον μύθο που είπαμε και συναναστράφηκε με τους τυράννους...

– Μάνη, φαίνεται ότι κάτι κακό βλέπεις στον Πλάτωνα και δεν το λες ευθέως.

– Θα σας το πω αφού επιμένετε. Είναι δυνατόν ο Πλάτωνας ο φιλόσοφος να μιλεί στην Πολιτεία του για ανθρώπους από χρυσό, από ασήμι και από σίδηρο και να μη λέει λέξη για τα πλήθη τους δούλους, αυτούς τους μεταποιημένους ανθρώπους σε τενεκέδες που ηχούσαν γύρο του με οργή και μίσος το «ουαί υμίν»;

– Ήταν άλλες εποχές, Μάνη, αυτές.

– Οι εποχές πάντα ίδιες ήταν, αλλά δεν εμπόδισαν τον Άγη και Κλεομένη ή τον Σπάρτακο ή τον Χριστό να προσπαθήσουν για μια δικαιοτέρα κοινωνία!

– Μάνη, βλέπουμε υπερασπίζεσαι βασιλιάδες, επαναστάτες και θεούς!

– Οι κυνικοί, Θάλεια, αδιαφορούμε για τους τίτλους. Επαινούμε όποιους «άγγιζαν» έστω και λίγο τη «σεισάχθεια».

– Δεν νομίζω να έχεις κάτι άλλο για τον Πλάτωνα, είπε η Θάλεια.

– Όχι, Θάλεια, εκτός από ένα μικρό σχόλιο για τον γνωστό ορισμό του Πλάτωνα.

– Ποιον ορισμό;

– Προσπάθησε να δώσει ορισμό του ανθρώπου. Τι λέει ο ορισμός του Πλάτωνα για τον άνθρωπο;

«Ο άνθρωπος», λέει, «είναι ζώο δίποδο, άπτερο με πλατιά νύχια, λογικό.»

– Μα, γιατί δεν είναι ένας καλός ορισμός για το ον «άνθρωπος»;

- Ως προς το ον ναι, αλλά η λογική του ανθρώπου είναι παραπλανημένη.
- Ποιος την παραπλανά;
- Η φύση, που καθώς τη μελετά ο άνθρωπος, τον απομάκρυνε από τα ζώα αλλά και από την πραγματική αλήθεια!
- Πώς απομακρύνεται από την αλήθεια;
- Η πνευματική εξέλιξη του ανθρώπου έχει λοξοδρομήσει ακολουθώντας πιστά αυτά που η φύση τον διδάσκει (άλλωστε δεν έχει άλλο δάσκαλο ο άνθρωπος εκτός τη φύση, αν και ο ίδιος κάνει λογικές υποθέσεις για να διδαχτεί από αυτές) με ό,τι του φανερώνει. Οι άνθρωποι με τη γνώση που ανέπτυξαν, επινοούν και επιβάλλουν ιδέες ψευδείς και περί θεών και περί δικαιοσύνης και περί άλλων και προσπαθούν να επιβάλουν τις εικασίες και φαντασιώσεις τους ως αλήθειες. Ο σύγχρονος άνθρωπος είναι ένα θύμα του εαυτού του, που προσπαθεί να ισορροπήσει μέσα σε μύρια ψέματα που τα αποδέχεται από συνήθεια ή από άγνοια ή από εξαναγκασμό.
- Ένα παράδειγμα, Μάνη, να καταλάβουμε, όχι να λες λόγια σαν ποτάμι!
- Να! Από όταν άρχισε να σκέπτεται ο άνθρωπος, ψάχνει να απαντήσει στα ερωτήματα, όπως: Πού είναι η αρχή των πάντων; Από πού ερχόμαστε; Πού πάμε; Πόσο μεγάλο είναι το σύμπαν;
- Και είναι κακό το ψάξιμο αυτών των ερωτημάτων;
- Το ψάξιμο όχι, αλλά το βιάσιμο να βρούμε απαντήσεις είναι πολύ κακό!
- Αν, Μάνη, είναι βιαστικές και λανθασμένες οι απαντήσεις μας στα μεγάλα αυτά ερωτηματικά, ελπίζουμε στο μέλλον να βρούμε τις σωστές απαντήσεις!
- Αυτό αποκλείεται!
- Γιατί;
- Γιατί παραπλανά η φύση τη λογική της σκέψης μας!
- Πώς το εννοείς!
- Ο κάθε άνθρωπος μαθαίνει μια γνώση και μετά με βάση τη γνώση του αυτή, προσπαθεί να δημιουργήσει ή να ανακαλύψει μια νέα γνώση. αυτό λέγεται «μεταγνωστική διαδικασία» και το γνωρίζετε αυτό καλύτερα από μένα.
- Έτσι ακριβώς προχωρεί η γνώση μας, Μάνη. Εσύ τι από όλα αυτά αμφισβητείς;
- Αμφισβητώ τις πρώτες, τις αρχικές μας γνώσεις που διδαχτήκαμε

από τη φύση. Η φύση μάς παραπλανεί. Αυτά που μαθαίνουμε από αυτή μας παραπλανούν.

– Ποια είναι αυτά;

– Να για παράδειγμα το ότι δεν μας διδάσκει εμάς η φύση τη γνώση που διδάσκει στην καρέτα-καρέτα που έρχεται και γεννά τα καλοκαίρια εδώ στην παραλία τα αυγά της και τα μικρά νεογέννητα ξέρουν να ξενιτευτούν στα πλάτη της γης και πάλι να επιστρέψουν, σαν τον Οδυσσέα, εδώ στο αρχικό τους ξεκίνημα, χωρίς πυξίδα ή αστρολάβο.

Σταμάτησε λίγο και ρώτησε:

– Συμφωνείτε ότι αυτή τη γνώση, την ικανότητα που έχει η χελώνα, την έχει στερήσει η φύση από τον άνθρωπο;

– Συμφωνούμε, του είπαμε ανόρεχτα.

– Πέρα από το ότι μας στέρησε η φύση από γνώσεις σαν αυτή της χελώνας, μας παράσυρε η φύση να μάθουμε λάθος άλλα πράγματα.

– Σαν ποια;

– Μας ανάγκασε να παραδεχτούμε ότι υπάρχει το «άπειρο» και είναι άπιαστο. Μας ανάγκασε να παραδεχτούμε ότι υπάρχει αρχή και τέλος. Έννοιες ασυμβίβαστες που δεν τις χωρά ο νους μας, έτσι που τον κακόμαθε με τα παραδείγματα που μας δείχνει η φύση, η δασκάλα μας, η μοναδική δασκάλα μας.

– Ποια παραδείγματα εννοείς μας δίδαξε;

– Να, βλέπουμε ότι όλα τα όντα γεννιούνται και πεθαίνουν, και συμπεραίνουμε ότι για όλα τα πράγματα θα υπάρχει αρχή και τέλος. Συμφωνείς;

– Συμφωνώ.

– Τότε, ψάχνουμε να βρούμε την αρχή του χρόνου ή το τέλος ενός αριθμού με άπειρα ψηφία και βρισκόμαστε σε αμηχανία, γιατί εδώ δεν βρίσκουμε ούτε αρχή ούτε τέλος και αυτό το ονομάζουμε άπειρο. Μια έννοια που δεν είναι δυνατόν να κατανοήσουμε και μας τρομάζει.

– Τελικά πού καταλήγεις, Μάνη;

– Δεν καταλήγω πουθενά., μόνο υποψιάζομαι ότι σε κάποιο τέτοιο αδιέξοδο είχε έρθει ο Πλάτωνας όταν έπλασε το μύθο του σπηλαιίου (αρχή του εβδόμου βιβλίου της Πολιτείας) και λέει αυτό που λέω παραπάνω ότι τα δεδομένα μας (αυτά που μας δείχνει η φύση) είναι λίγα για να καταλάβουμε την αλήθεια για τον κόσμο.

– Τώρα βλέπω ότι τον μύθο του Πλάτωνα τον επικαλείσαι, ενώ τον μύθο του Ηρόδου τον επέκρινες.

– Μα ο μύθος του Ηρός είναι ψέμα που λέει ο Ήρ και το αποδέχεται ο Πλάτωνας για να μας παρηγορήσει, ενώ ο μύθος του σπηλαιίου είναι μια εικασία, μια υπόθεση που κάνει ο Πλάτωνας για να βγάλει τους ανθρώπους από τα αδιέξοδα, να δώσει μια υποθετική ερμηνεία στα πράγματα.

– Υποθετικός είναι ο μύθος του σπηλαιίου;

– Ασφαλώς υποθετικός. Δεν συμφωνείς ότι ο μύθος είναι ένα παράδειγμα και όχι αληθινό δείγμα;

– Έτσι φαίνεται.

– Δες όμως, καλή μου Θάλεια, ότι οι μεν σοφοί άνθρωποι, που γνωρίζουν τις ελλείψεις του νου τους, διστάζουν να απαντήσουν στα παραπάνω ερωτήματα, οι δε αφελείς που νομίζουν ότι γνωρίζουν και ότι δεν έχει ελλείψεις ο νους τους, δίνουν πολλές σίγουρες απαντήσεις και για την αρχή του κόσμου και για τον θεό και για άλλα.

– Τελικά, Μάνη, αποκλείεται να μάθουμε την αλήθεια γι' αυτό τον κόσμο;

– Με βάση αυτά που διδάσκει η φύση τον άνθρωπο και τον σοφότερο άνθρωπο ακόμη, όχι Θάλεια, κατηγορηματικά όχι!

– Μα, Μάνη, αυτό είναι τραγικό που λες!

– Θάλεια, είπα με αυτά που μας διδάσκει η φύση με πραγματικά δείγματα ζωής και τα αισθανόμαστε καθώς προχωράμε στη ζωή και μεγαλώνουμε και γινόμαστε όλο και διαφορετικοί στη μορφή και στη γνώση.

– Ε, τι άλλο μένει να μας διδάξει η φύση και να το βιώσουμε για να καταλάβουμε καλύτερα τον κόσμο, Μάνη;

– Ένα ίσως, Θάλεια, εκείνο το αινιγματικό που δεν μπόρεσε να βιώσει κανένας άνθρωπος όσες φορές και να του το δίδαξε η δασκάλα η φύση με παραδείγματα.

– Ποιο επιτελούς είναι αυτό, Μάνη, που δεν έχει βιώσει κανένας άνθρωπος και που ίσως να μάθαινε από αυτό, αν το βίωνε, κάτι περισσότερο;

– Αυτό που λέει ότι βίωσε ο ψεύτης ο Ήρ...!

– Γιατί είναι ψεύτης ο Ήρ, Μάνη;

– Αναγκάζομαι να τον πω έτσι, γιατί η φύση ποτέ δεν μας έδειξε κάτι να πεθαίνει δύο φορές! Κανένας άνθρωπος, Θάλεια, δεν έχει βιώσει το θάνατό του.

– Λες όταν βιώσουμε και αυτό θα καταλάβουμε τον κόσμο καλύτερα;

– Ίσως, ίσως, λέω, Θάλεια...!

– Και αν ίσως κατανοήσουμε τότε –μετά θάνατο εννοώ, Μάνη, και ρωτήσουμε τότε τη φύση γιατί τέτοιο μακελειό στη θάλασσα με το ένα ψάρι να τρώει το άλλο, τι θα μας απαντούσε;

– Μιλάς σαν άνθρωπος, Θάλεια, και είπαμε ότι εμάς μας έχει παραπλανήσει η φύση και γι' αυτό ίσως πονούμε γι' αυτό που δίνει ζωή στην ίδια τη φύση.

– Τι δίνει ζωή στη φύση;

– Η ανελέητη σφαγή γύρο μας, Θάλεια: Το ένα τρώει το άλλο και ο άνθρωπος, όλα! Αυτός που σπέρνει το θάνατο επιβιώνει. Ο δυνατός, Θάλεια!

– Μάνη, είπε η Θάλεια, αλλά ο Μάνης την διέκοψε.

– Καλή μου Θάλεια, μου υποσχεθήκατε ότι θα ακούσετε φρέσκα νέα ταιριαστά με τον Διογένη και εσείς με παρασύρατε να κατακρίνω τον Πλάτωνα που τον υπεραγαπώ.

– Μας συμπαθάς, Μάνη, είπε ο κορίνθιος φίλος μας που κατάλαβε ότι στενοχωρήθηκε ο Μάνης, που αναγκάστηκε να επικρίνει τον Πλάτωνα.

– Τι φρέσκα νέα έχεις και είναι ταιριαστά με τον Διογένη; τον ρώτησε κάποιος από μας.

– Πολλά που μου λέει τα βράδια.

– Στον ύπνο σου, Μάνη, φαντάζομαι.

– Όχι. Τις νύχτες πάω εκεί που είχε το πιθάρι του ο Διογένης, τον βρίσκω και τα λέμε!

– Γελάσαμε και ο Μάνης είπε:

– Τους μύθους του Πλάτωνα και τόσα άλλα θαύματα τα πιστεύετε, μα τώρα γελάτε μαζί μου, είπε ο Μάνης σοβαρά, αλλά προφανώς αστειευόμενος.

Κάτι πήγε να πει κάποιος, αλλά ο Μάνης έφυγε βιαστικά και επέστρεψε πάλι βιαστικά με μια μπουτίλια γυάλινη γεμάτη κρασί. Έριξε σε όλων τα ποτήρια με αργές κινήσεις σαν σε ιεροτελεστία και σκεπτικός, σαν να έψαχνε να βρει με ποια ιστορία να αρχίσει.

– Πιστεύω να σας αρέσουν οι αθυροστομίες του Διογένη, είπε.

– Χωρίς αυτές θα είναι ανάλατος ο λόγος του Διογένη, του απαντήσαμε...

– Τούτα που θα πω θα γαργαλήσουν, είπε με λίγη επιφύλαξη.

– Να ακούσουμε τι σου λέει τα βραδιά ο Διογένης, είπαν μερικοί ενθαρρύνοντάς τον να μη διστάζει και να αρχίσει.

Ήταν όλοι περίεργοι να ακούσουν τις ιστορίες που πλάθει ο Μάνης, ο σύγχρονος οπαδός του Διογένη.

Ο Μάνης στάθηκε λίγο και αφού έγινε ησυχία τέτοια που και οι ανήλικες μας ακουγόταν είπε:

– Θα σας πω μια ωραία ιστορία. Εσείς κρίνετε αν είναι μια ωραία φανταστική ιστορία ή μια φανταστικά ωραία ιστορία.

Ο Διογένης, φίλοι μου, μου είπε μια βραδιά, ότι η Κόρινθος παλιά κρατούσε τους δύο κόλπους της ανέγγιχτους, πριν γίνει η διάτρηση. (Όλοι σιγογελάσαμε.) Σκέφτηκαν και τότε οι παλιοί μηχανικοί να κάνουν διάτρηση του ισθμού της, μα αντέδρασαν οι Κορίνθιοι. Βρέστε άλλον τρόπο να περνούν τα καράβια, είπαν. Διάτρηση η Κόρινθος δεν δέχεται... Ήταν σεμνή η Κόρινθος τότε... (Πάλι γέλια.) Τελικά τους πρότειναν να μη γίνει διάτρηση των κόλπων, που τόσο τους ενοχλούσε η λέξη, αλλά να γίνει ο δίολκος, λέξη τίμια και γένους αρσενικού δεν θα προσβάλει καθόλου την Κόρινθο. Το δέχτηκαν οι Κορίνθιοι και έφτιαξαν το γνωστό αυλάκι, τον δίολκο, που περνούσαν τα καράβια. (Ακούστηκαν γέλια δυνατά από όλους.)

Οι σύγχρονοι Έλληνες, βέβαια, μανούλες στη λεξιπλασία, το έλυσαν το θέμα οριστικά και τίμια. Έκαναν τομή του ισθμού και την ονόμασαν διώρυγα και δεν ενοχλήθηκε κανείς. Τώρα το μπες βγες των караβιών ανάμεσα στους κόλπους της Κορίνθου είναι ελεύθερο και αγοραίο... Όλοι αισθάνονται υπερηφάνεια... (Γελάσαμε, και ο Μάνης συνέχισε.)

Στα χρόνια του Διογένη τα καράβια από τη μια θάλασσα στην άλλη περνούσαν σερνόμενα πάνω στον αυλακωτό βαθύ δρόμο, τον δίολκο που λέγαμε. Το γνωρίζετε αυτό; ρώτησε ο Μάνης.

– Βέβαια, Μάνη, όλοι τα γνωρίζουν αυτά!

– Ασφαλώς, όμως, δεν θα γνωρίζετε, ποιος έσερνε τα πλοία από κόλπο σε κόλπο.

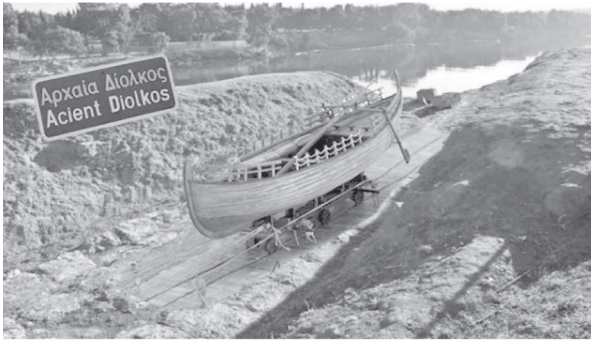
– Ασφαλώς και το γνωρίζουμε, είπαν κάποιοι.

– Τότε θα εκπλαγείτε αν μάθετε ποιος δεν το γνώριζε.

– Κάποιος «ορεσίβιος» ίσως, είπε κάποιος.

– Όχι. Θα το μάθετε τώρα από τον Διογένη.

Εκεί κοντά στον δίολκο συνήθιζε να βάζει το πιθάρι του, όπως μου

έλεγε ο Διογένης. Του άρεσε εκεί γιατί αστεϊζόταν με τους ναυτικούς, τους περιέπαιζε και εκείνοι τον ελεούσαν και τον ζήλευαν. Περνούσε μαζί τους μια χαρά. Κάποια μέρα μια ιέρεια του ωραίου ναού της θεάς Α-

φροδίτης, που ήταν εκεί κοντά στο λιμάνι, η Πηρώ, ήρθε στον δίολκο να μάθει πώς σέρνονταν τα καράβια.

– Νομίζω, είπε κάποιος από μας, ότι η Πηρώ η ιέρεια είχε, όπως ακούσαμε, το ίδιο όνομα με την αδελφή του Νέστωρα, την Πηρώ;

– Σπουδαία σύμπτωση ονομάτων, είπε σχεδόν ειρωνικά η Θάλεια η αρχαιολόγος...

– Θάλεια, θα θυμίσω σε όλους σας ότι το είπα από την αρχή ότι είναι μια φανταστική ιστορία που θα ταίριαζε στον Διογένη. Η φαντασία δεν δεσμεύεται από τη λογική.

– Ξεχάστηκα, είπε η Θάλεια γελώντας, συνέχισε:

– Αυτή λοιπόν η ιέρεια της θεάς Αφροδίτης, η Πηρώ, πήγε να δει τον δίολκο και να μάθει τι είναι εκείνο που σέρνει τα καράβια στη στεριά από τη μια θάλασσα στην άλλη. Ήταν πεντάμορφη η Πηρώ, φτυστή η Λαΐδα, αλλά τούτη ήταν και αγία, πώς αλλιώς, αφού ήταν ιέρεια στον ναό της Αφροδίτης, που ήταν εδώ κοντά μας, όπως είπα, στο λιμάνι και οι ιέρειες της Αφροδίτης ήταν διαλεγμένες μια μια καλλονές! Σωστές θεές ομορφιάς ή ομορφάδας!

Η Πηρώ ήρθε δίπλα στο πιθάρι του Διογένη και με κόσμιο νάζι και ύφος ωραίας, τον ρώτησε:

– Διογένη μου, μου λες σε παρακαλώ, τι σέρνει τα καράβια από τον έναν κόλπο στον άλλο;

Ο Διογένης σάστισε σαν την είδε και άκουσε να μιλά για κόλπους και σουρσίματα. Δεν έδωσε καν σημασία σε αυτά που του έλεγε. Τα μάτια του είχαν χωθεί στις πτυχές της φαρδιάς φούστας της να μαντέψει το περίγραμμα των μηρών της καθώς φύσαγε ο αέρας και ίσιωναν οι πτυχές της πού και πού.

– Διογένη μου, μου λες σε παρακαλώ, είπε πάλι η Πηρώ, σαν τον είδε

σε τόση χαώδη αφηρημάδα... Τι σέρνει τα καράβια από τον έναν κόλπο στον άλλο;

– Εμένα ρωτάς; της είπε ο Διογένης, αφού προσπαθούσε να συγκεντρωθεί στα λόγια που του έλεγε αυτή η ωραία γυναίκα.

– Εσένα, Διογένη.

– Δεν το γνωρίζεις, Πηρώ μου νια, εσύ, γυναίκα;

Ο Διογένης πρόφερε τη λέξη «νια» πολύ κοντά στο «Πηρώ μου», αλλά η Πηρώ δεν το κατάλαβε και του είπε.

– Όχι δεν το γνωρίζω, Διογένη μου, νια είμαι πολύ, όπως το είπες.

Και το πειραχτήρι ο Διογένης της απάντησε:

– Θέλεις να σου το πω στη γλώσσα του λιμανιού ή να το πω «κυριλέ», όπως το λένε σε μια «κυρία».

– Να το πεις όπως αρμόζει να το λένε σε μια ιέρεια, είπε η Πηρώ!

– Δεν ξέρω στα ιερά βιβλία πώς το λένε, αλλά θα μπορούσα να στο πω στα ποντιακά, της είπε.

– Α! Βέβαια, είπε γελώντας η Πηρώ, ξέχασα ότι είσαι από τη Σινώπη, Πόντιος, λέγε το έτσι.

– «Το πανί σέρνει καράβιν»...

– Το πανί; ρώτησε με απορία η Πηρώ.

– Το πανί, Πηρώ μου, αγία μου, νια και ωραία, δεν το ξέρεις;

– Ποιο πανί; ρώτησε η Πηρώ όλο περιέργεια!

– Το μεταξωτό σαν το δικό σου, της είπε.

– Μα εγώ δεν έχω μεταξωτό πανί, Διογένη.

– Έλεος, βρε Πηρώ, αν δεν είναι μεταξωτό το δικό σου, τότε τα άλλα θα είναι από αλατζιά!

– Δεν με πιστεύεις; αλήθεια σου λέω! είπε με ειλικρινή αφέλεια η Πηρώ.

– Αν σε ψάξω, ίσως πειστώ, της είπε με προκλητικό χαμόγελο και τρόπο φανερά πονηρό.

Τότε μόνο κατάλαβε η καημένη η Πηρώ, η πεντάμορφη, ότι ο Διογένης το πάει στο «πονηρόν». «Πανί» εννοούσε άλλο «πράμα».

«Τόλμησε ο σκυλόσοφος», σκέφτηκε η Πηρώ, «έστω και λεκτική παρενόχληση σε μένα; τόλμησε, έστω, να φλερτάρει ο άδραχμος εμένα την ιέρεια;»

– Διογένη είσαι αγενής!

– Πηρώ μου, ιέρεια εσύ του ναού, της είπε ο Διογένης, λέγε μου: πρέπει να πιστεύουμε χωρίς να ψάχνουμε αν μας λέει κάποιος αλήθεια;

– Ναι, είπε η Πηρώ όλο θυμό. Ότι μας λένε οι έντιμοι άνθρωποι να τους πιστεύουμε!

– Δηλαδή, Πηρώ μου, όταν ο Παύλος, ο απόστολος, ο Οβριός ντε, αυτός ο έντιμος άνθρωπος, όταν, λέμε, όταν, θα έρθει εδώ στην Κόρινθο, δίπλα στο ναό σου, σε λίγα χρόνια και θα μας μιλάει για την αγάπη ενός άλλου θεού, αυτόν να τον πιστέψουμε χωρίς να ψάχνουμε αν λέει αλήθεια;

Άφωνη η Πηρώ!

Να τον πιστέψουμε, Πηρώ μου, χωρίς να ψάξουμε; επανέλαβε ο Διογένης.

Άφωνη πάλι η Πηρώ!

Λοιπόν, ιέρειά μου Πηρώ;

– Να ψάχνετε, είπε έντρομη η Πηρώ, η πιστή αγία γυναίκα, η ιέρεια.

– Είδες, Πηρώ μου, ότι για χάρη της αλήθειας σε θέλω γυμνή;

– Άει σιχτίρ, σκυλοφιλόσοφε, που θα γυμνωθώ εγώ για να δεις εσύ!

– Γιατί όλες οι πουτάνες δεν γυμνώνονται;

– Πουτάνα είμαι εγώ, βρε βλάσφημε; είπε η Πηρώ κοκκινίζοντας από ντροπή.

– Τι άλλο είσαι;

– Ιέρεια, βρε αγράμματα, πουτάνες είναι οι εταίρες!

– Και τι με αυτό; Την ίδια, ακριβώς, δουλειά δεν κάνετε;

– Και όσοι σκοτώνουν, την ίδια δουλειά κάνουν; φονιάδες τους λέμε;

– Φονιάδες, πώς αλλιώς;

– Τον Αχιλλέα που σκότωσε τόσους στην Τροία, φονιά τον λέμε ή ήρωα, βρε αναρχικό, μηδενιστή;

– Μα ο Αχιλλέας το έκανε από χρέος ιερό προς την πατρίδα!

– Και εγώ από χρέος ιερό δεν το κάνω, βρε άθεε, προς τη θρησκεία μας;

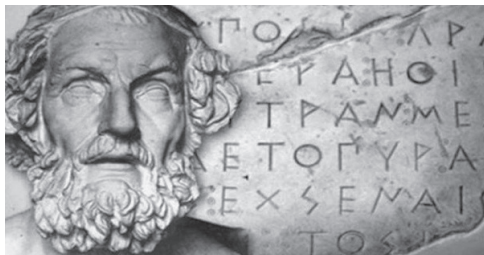
– Εσύ κάνεις το χρέος σου, αλλά χρεώνεις τους πιστούς.

– Θα σε καταγγείλω στα πολιτικά δικαστήρια για ασέβεια, ρε αναρχικό.

– Γιατί;

– Δεν ξέρεις, ρε άθεε, ότι τα λεφτά που παίρνω, τα παίρνουν οι ιερείς για το ναό;

Όταν η Πηρώ το γύρισε στα πολιτικά, ο Διογένης θυμήθηκε τι έκαναν στον Σωκράτη οι Αθηναίοι όταν τον είπαν άθεο και είπε, κάπως μαλακά, τώρα:

Ο Όμηρος, 9ος-8ος αι. π.Χ..

– Πηρώ μου, δώσε τόπο στην οργή, έτσι είναι η μιλιά μου, αθυρόστομη, το ξέρουν όλοι, να με συμπαθάς.

– Δεν σε καταγγέλλω, βρε θεομπαίχτη, αμαρτολόγε, να συγχωράς το μυαλό σου, που αξίζει όσο όλη η Κόρινθος, ανάθεμά σε!

Ο Διογένης χάρηκε, γέλασε λίγο, πήρε θάρρος και της είπε:

– Ε, τότε δεν είναι κρίμα, Πηρώ μου, να μην ξέρει το μυαλό μου αυτό που ξέρει όλη η Κόρινθος;

– Ποιο είναι αυτό, μωρέ, του είπε χαμογελώντας, η Πηρώ, γλυκά, γυρίζοντας προς τον Διογένη όλο χάρη, που το ξέρει όλη η Κόρινθος και δεν το ξέρεις εσύ; Ο Διογένης δίσταζε λίγο και μετά είπε:

– Είναι αλήθεια, όπως λεν όσοι το είδαν, ότι είναι μεταξωτό το δικό σου;

Γύρισε η Πηρώ, τον κοίταξε κατάματα με συμπόνια και θαυμασμό, μετά γύρισε τη ματιά της γύρω γύρω να δει μην την ακούει κανείς και του λέει:

– Ολομέταξο, Διογένη, σουά σοβάζ, άγριο μετάξι, καλαματιανό! Ο Διογένης πετάχτηκε σύγκορμος και της λέει:

– Σουτ, βρε σαίτομού...

Η Πηρώ κατάλαβε τι θα πει και του έβαλε το χέρι της στο στόμα και η τελευταία συλλαβή δεν ακούστηκε καν.

– Διογένη, τι λέγαμε τόση ώρα; τον ρώτησε τάχα θυμωμένη η Πηρώ.

– Είμαι «αδυνάτου χαρακτήρος», Πηρώ μου, είπε ο Διογένης με γουρλωμένα μάτια!

– Δεν λένε τέτοιες λέξεις σε μια ιέρεια...

– Πηρώ μου, τη λέξη που είπα με μαλλιαρά ελληνικά, όπως και η λέξη Αιδηψός δεν είναι χυδαίες, έτσι μιλούν οι Έλληνες!

– Η Αιδηψός τι σχέση έχει με μένα, Διογένη;

– Έτσι δεν λένε όταν σε ψαχουλεύουν, εκεί που ... ξέρεις...!

– Αχ βρε Διογένη! Αχ βρε Διογένη! είπε δυο φορές η Πηρώ. Είσαι η αφτιασίδωτη Ελλάδα! Η αληθινή Ελλάδα!

Η Πηρώ μετά τις ακριβόλογες αθυροστομίες του Διογένη, έφυγε γελώντας και ο Διογένης καθώς την κοίταζε που έφευγε, και αντιφέγγιζε στο

φος του ήλιου ο ίσκιος του σώματός της μέσα από τα λεπτά φορέματά της, είδε ότι δεν έσμιγαν τα πόδια της στο ύψος των γονάτων. Και φαντάστηκε και άλλα πολλά και θυμήθηκε τότε λίγους στίχους του Ομήρου από την Ιλιάδα, ραψωδία Γ, στίχοι 156-158. Και άρχισε να τους απαγγέλλει δυνατά έτσι, που να τους ακούσει η Πηρώ:

*«οὐ νέμεσις Τρῶας καὶ εὐκνήμιδας Ἀχαιοὺς
τοῖηδ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα...
αἱ νῶς ἀθανάτησι θεῆς εἰς ὧπα ἔοικεν.»*

Αγαπητέ αναγνώστη, παραθέτω τις έμμετρες μεταφράσεις των παραπάνω στίχων με τις λέξεις που τις αποδίδουν οι πιο κάτω μεταφράσεις της Ιλιάδας:

*«Οι Τρώες όχι άδικα και οι Αχαιοί οι λεβέντες
Χρόνια μαζί πονούσανε για μια τέτοια γυναίκα
Παινέψτε την, με αθάνατη θεά στην όψη μοιάζει.»*
Ιλιάδα, ραψωδία Γ, στίχοι 156-158, σε μετάφραση Αντ. Καραμπάτσου.

*«Δεν είναι κρίμα αν βασανίζονται για μια γυναίκα τέτοια
μαζί κι οι Αργίτες οι λιοντόκαρδοι κι οι Τρώες καιρούς και χρόνια·
τι φοβερά με τις αθάνατες θεές στην όψη μοιάζει.»*
Ιλιάδα, ραψωδία Γ, στίχοι 156-158, σε μετάφραση Νίκου Καζαντζάκη- Ι.Θ. Κακριδή.

*«Κρίμα δεν έχουν οι Αχαιοί, δεν έχουν κρίμα οι Τρώες
χάρην ομοιάς γυναικός τόσον καιρόν να πάσχουν·
τωνόντι ομοιάζει ωσάν θεάς η τρομερή θωριά της.»*
Ιλιάδα, ραψωδία Γ, στίχοι 156-158, σε μετάφραση Ιάκωβου Πολυλά.

*«Όχι! για πλάσμα σαν αφτή δεν είναι κατηγορία
τόσον καιρό που σφάζονται οι Δαναοί οι Τρώες!
Αλήθεια αθάνατη θεά λες είναι σαν τη βλέπεις.»*
Ιλιάδα, ραψωδία Γ, στίχοι 156-158, σε μετάφραση Αλέξανδρου Πάλλη.

Συγκινήθηκε η Πηρώ, δάκρυσε όταν άκουσε επαίνους με τα λόγια αυτά. Είχε ακούσει λόγια και λόγια από τους άντρες επισκέπτες του χαμαιτυπείου του ιερού ναού, αλλά ήταν λόγια κούφια, φλυαρίες του αγοραίου έρωτα. Τούτα τα λόγια του Ομήρου που της είπε ο Διογένης λύγι-

σαν την ωραία γυναίκα την Πηρώ! Τα άκουσε σαν ύμνο μα και σαν παρακάλια τα λόγια του Διογένη.

Και καθώς ήταν ιέρεια, αφοσιωμένη στην υπηρεσία των θεών, σεβάσμια κόρη του αρχαιοελληνικού πολιτισμού, είχε αρχές, είχε τρόπους, είχε ευγένεια. Είχε όλα τα υγιή πρότυπα των Ελλήνων μέσα της! Στάθηκε, σκούπισε το δάκρυ της και γυρνώντας προς τον Διογένη του είπε:

- Έλα, Διογένη, αύριο στο ναό να προσκυνήσεις σαν καλεσμένος μου.
- Ευχαριστώ Πηρώ, ο λόγος σου μου αρκεί!
- Μα γιατί; εγώ σε καλώ, δεν θα πληρώσεις.
- Δεν με εμποδίζει αυτό, Πηρώ!
- Αλλά ποιο;
- Είδα το δάκρυ σου τώρα. Τι καλύτερο από αυτό έχει να πάρει ένας άντρας από μια γυναίκα!

Η Πηρώ κατέβασε το κεφάλι της, ενώ τα μάτια της βούρκωσαν και τα σκούπιζε για να προχωρά!

Ένας άντρας μπήκε μέσα της από την καρδιά της και ένοιωσε τον ουράνιο έρωτα. Τον έρωτα που δεν έρχεται παρακαλώντας να τον δεχτείς, αλλά έρχεται μόνο σαν καλεσμένος! Τον έρωτα που στα αρκαδικά νυχτέρια η Διοτίμα περιέγραφε στον Σωκράτη!

Χειροκροτήσαμε όλοι άφωνοι!

Ο Μάνης κατάλαβε ότι μας άρεσε η ιστορία του και πιο θαρρετά και ορεξάτος συνέχισε:

– Ο Διογένης ζούσε απλά και λιτά και περιφρονούσε πολύ τον πλούτο, τη δόξα, την ομορφιά, τους τίτλους και την απληστία των ανθρώπων. Ζούσε από τη ζητιανιά και την ελεημοσύνη των ανθρώπων.

Τέτοιος ήταν ο τρόπος ζωής του Διογένη. Άλλοτε έπαιζε με τα όμορφα ευφυολογήματά του, περιφρονώντας τα περιττά και άλλοτε έψαχνε με το φανάρι του να βρει τα άψογα ωραία. Αλλά πάντα χαλαρά! Πολύ χαλαρά! Όχι από νωχέλεια, αλλά από θεοποίηση της ανθρώπινης ταπεινότητας, που στέκει παγερά περιφρονητικά μπρος στα υμνολόγια των ανόητων και τις συμπεριφορές της ύβρης!

Είπα φανάρι και θυμήθηκα ότι πρέπει να σας πω και μια άλλη ιστορία σχετική με το φανάρι του Διογένη. Την αφιερώνω «τιμής ένεκεν» σε σας, είπε ο Μάνης, και σας εύχομαι πάντα να ψάχνετε με αγωνία να βρείτε ανθρώπους να σκέφτονται σωστά για πράγματα ουσίας!

- Σε ευχαριστούμε, είπαμε, και ο Μάνης συνέχισε:

Στον δίολκο, το αυλάκι που λέγαμε προηγουμένως, φανταστείτε να υπήρχε εκεί μια ξύλινη αερογέφυρα που να ένωane τις δύο απέναντι όχθες του και φανταστείτε, επίσης, εκεί κοντά στη φανταστική γέφυρα να είχε τοποθετήσει και το πιθάρι του ο Διογένης.

Δεν σχολίασε κανείς από μας αυτά που μας προέτρεπε να φανταστούμε και ο Μάνης συνέχισε:

Εκεί λοιπόν ένα καλοκαιρινό βράδυ, σχεδόν μεσάνυχτα, ο Διογένης ήταν βυθισμένος σε στοχασμούς και θαύμαζε στην αστροθάλασσα του ουρανού τη Βερενίκη, καθώς με λυμένη την ωραία της κόμη, έστελνε 43 αμυδρά χαμόγελα στο άστρο του βορά. Έδειχνε φανερά στον ερωτευμένο μαζί της πολικό αστέρα της μικρής άρκτου, που την ικέτευε ασάλεutos, ότι τον συλλογιέται και εκείνη. Τότε, έφτασαν βιαστικοί κάποιοι νεαροί στην αερογέφυρα και ζήτησαν από τον φιλόσοφο να τους δώσει το φανάρι του για να περάσουν απέναντι.

Αυτός χωρίς να δώσει απάντηση και ενοχλημένος για τη διακοπή των ηδέν ουράνιων μηνυμάτων που αντάλλασαν τα δύο ερωτευμένα άστρα, έκανε μια αιγιματική ερώτηση:

– Από Πού; Πώς; Με Τι; και για Πού; τους ρώτησε.

Οι νεαροί, κατ' αρχάς, ξαφνιάστηκαν. Οι ασύνδετες λέξεις τους θύμισαν μερικούς ανθρώπους που θέλουν να περνιούνται φιλόσοφοι και μιλούν αιγιματικά. Δεν λένε, δηλαδή, τα σπουδαία που σκέφτονται με απλά λόγια, αλλά τα απλά τα λένε δυσνόητα για να φαίνονται σπουδαία. Αλλά πάλι τούτος, σκέφτηκαν, είναι αληθινός φιλόσοφος! Μιλά με γρίφους που έχουν βαθύ και κρυφό νόημα, αλλά πάντα κυριολεκτεί! Τελικά, κατάλαβαν τι εννοούσε και του απάντησαν:

– Ερχόμαστε από την Ερέτρια,

– Μας λένε Θουκυδίδη, Διομήδη, Κλεισθένη και Ευπαλίνο,

– Ασχολούμαστε με τον αθλητισμό. Είμαστε αθλητές ο πρώτος στο στάδιο ο δεύτερος στον δόλιχο, ο τρίτος στο τέθριππο και ο τέταρτος στο παγκράτιο,

– Πηγαίνουμε στην Ολυμπία για να αγωνιστούμε στους 108ους Ολυμπιακούς αγώνες!

Όταν άκουσε Ολυμπία και αγώνες ο Διογένης, πήρε «ανάποδες» και άρχισε να μηχανεύεται τρόπο για να τους φέρει εμπόδια. Προφανώς δεν συμπαθούσε τον αθλητισμό.

– Το φανάρι μου, παιδιά, το δίνω μόνο σε ανθρώπους που προσπα-

θούν και κοπιάζουν για τα ωραία πράγματα, αν είστε τέτοιοι πρέπει να το αποδείξετε.

– Τι; Το γύμνασμα του σώματος δεν είναι ωραίο και σπουδαίο πράγμα; τον ρώτησαν τα παιδιά.

– Μόνο σαν γυμνάζεται και το μυαλό σας!

– Αυτό είναι αυτονόητο, φιλόσοφέ μας, νους υγιής εν σώματι...

– Αποδείξεις θέλω, τους είπε διακόπτοντάς τους.

– Τι αποδείξεις μας ζητάς; ρώτησαν τα παιδιά.

– Είναι απλό, τους είπε, αρκεί να μου πείτε τι σημαίνουν τα ονόματά σας, τα αγωνίσματά σας, η πόλη σας και το νησί σας!

Τον λόγο πήρε πρώτος ο Θουκυδίδης και είπε βιαστικά για να ξεμπερδέυει με τον ιδιόρρυθμο αυτόν άνθρωπο:

– Το όνομά μου είναι σύνθετο από τις λέξεις «θεός» και «κύδος» που σημαίνει δόξα. Αγωνίζομαι στο αγώνισμα ταχύτητας που λέγεται στάδιο. Είναι δρόμος μήκους 184,87 μέτρων, όσο ακριβώς το μήκος ενός σταδίου.

– Το δικό μου όνομα, είπε ο Διομήδης, είναι σύνθετο από τις λέξεις «Δίας» (ο γνωστός θεός) και «μήδος» που σημαίνει σκέψη. Αγωνίζομαι στον δόλιχο, δρόμο μεγάλων αποστάσεων 12 σταδίων. Λέγεται δόλιχος γιατί δολιχοδρομεί, πηγαινοέρχεται πάνω κάτω στο στάδιο.

– Το όνομά μου, είπε ο Κλεισθένης, είναι σύνθετο από το «κλέος» που σημαίνει φήμη της δόξας και «σθένος» που σημαίνει δύναμη. Αγωνίζομαι με άρμα που το σέρνουν τέσσερα άλογα (ίπποι), γι' αυτό λέγεται τέθριππο.

Τέλος ο Ευπαλίνος είπε:

– Το όνομά μου σημαίνει καλός παλαιστής, είναι σύνθετο από το «ευ» που σημαίνει καλό και την «πάλη». Αγωνίζομαι στο παγκράτιο, που σημαίνει πανίσχυρο και συνδυάζει πάλη και πυγμαχία.

– Τέλος, η Ερέτρια η πόλη μας λέγεται έτσι γιατί βγάζει «ερέτες», δηλαδή κωπηλάτες και Εύβοια το νησί μας σημαίνει χώρα που τρέφει καλά βόδια, συμπλήρωσε ο Κλεισθένης.

– Τρέφει βόδια, λοιπόν, η Εύβοια, ψιθύρισε ο φιλόσοφος, κοιτάζοντας έναν έναν τους νεαρούς.

– Και βόδια, συμπλήρωσε ο Κλεισθένης που κατάλαβε το φαρμακερό υπαινιγμό του!

Ο φιλόσοφος έμεινε με το στόμα ανοιχτό. Είχε ακούσει το «νους υγιής εν σώματι υγιεί», αλλά δεν το πίστευε. Νόμιζε ότι οι αθλητές νοιάζο-

νται μόνο για το σώμα τους. Τώρα ήθελε να δοκιμάσει ακόμη λίγο την ευφυΐα τους.

– Ποιος μεγάλος φιλόσοφος πέθανε φέτος; τους ρώτησε.

– Ο Πλάτωνας, είπαν όλοι με μια φωνή.

Ενθουσιάστηκε ο Διογένης!

– Πάρτε το φανάρι μου, τους είπε, και περάστε απέναντι, αλλά δώστε πολύ προσοχή σε ό,τι θα σας ρωτήσω και σε ό,τι θα σας πω.

– Ρώτησέ μας και λέγε μας, είπαν τα παιδιά.

– Μπορείτε να μου πείτε πόσο γρήγορα μπορεί να περάσει καθένας σας την παλιά τούτη αερογέφυρα; ρώτησε τους αθλητές.

Ο Θουκυδίδης, ο ταχύς, είπε:

– Εγώ την περνώ σε ένα λεπτό.

Ο Διομήδης, των μεγάλων αποστάσεων, είπε:

– Εγώ την περνώ σε δύο λεπτά.

Ο Ευπαλίνος, ο πολύ εύσωμος παλαιστής, είπε:

– Εγώ την περνώ σε δέκα λεπτά.

Ο Κλεισθένης, ο αρματοδρόμος, μίλησε σιγανά και δεν ακούστηκε καλά. Φάνηκε σαν να είπε:

– Ή σε τρία ή σε τέσσερα λεπτά πιο γρήγορα από τον Ευπαλίνο.

Ο Διογένης δεν άκουσε καλά τον αριθμό των λεπτών που είπε ο Κλεισθένης. Αναρωτήθηκε για το πόσα λεπτά είπε. Ντράπηκε να ρωτήσει μην τον χαρακτηρίσουν κουφό. Κουφός και από τη Σινώπη δεν συμβαδίζουν, αφού αυτοί εκεί ακούν τον ήχο του κάλπικου νομίσματος από στάδια μακριά και ειδικά ο Διογένης! Δεν ρώτησε ξανά τον Κλεισθένη ο Διογένης, αλλά προβληματίστηκε.

– Πολύ καλά, τους είπε, λοιπόν, ακούστε καλά και πολύ προσεκτικά. Εγώ, όπως ξέρετε και ξέρει όλη η Ελλάδα, είμαι πένης και ανέστιος, ήγουν, τουτέστιν, δηλαδή, με άλλα λόγια, άπορος και άστεγος. Το φανάρι μου έχει λίγο λάδι, συγκεκριμένα 20 γραμμάρια και καίει ένα γραμμάριο λάδι το λεπτό, αλλά φτάνει να σας φωτίζει για να περάσετε όλοι απέναντι μόνο αν δείξετε ότι έχετε όχι μόνο γνώσεις, όπως μέχρι τώρα μου δείξατε ότι έχετε, αλλά και να μπορείτε να τις αξιοποιείτε και να λύνετε προβλήματα.

– Τι σημαίνουν αυτά, Διογένη, βρίσκεις προφάσεις για να μην πάμε στην Ολυμπία;

– Να έχετε όλοι μεγάλα αυτιά και μικρό στόμα, τους είπε ο Διογένης, λίγο θυμωμένος. Ακούστε με πρώτα:

– Στη γέφυρα που θέλετε να περάσετε, να ξέρετε ότι δεν μπορούν να βαδίσουν περισσότερα από δύο άτομα.

Πάνω στη γέφυρα όταν βαδίζετε δύο μαζί, κρατώντας το φανάρι, που θα σας φωτίζει να περάσετε, πρέπει ο πιο γρήγορος να βαδίζει αναγκαστικά με το ρυθμό του πιο αργού.

Ένας από σας θα ξαναφέρνει το φανάρι πίσω για να περάσετε όλοι σιγά και προσεκτικά.

– Εγώ έχω νυκτοφοβία, είπε ο Κλεισθένης. Μόνος μου δεν μπορώ να βαδίζω τη νύχτα.

– Άλλο και τούτο, είπε ο Διογένης. Άκου νυκτοφοβία ο άλκιμος άνδρας...

Πιστεύω ότι καταλάβατε τώρα που έχετε και το πρόβλημα του Κλεισθένη, τι πρέπει να κάνετε για να περάσετε απέναντι όσο γίνεται πιο σύντομα, ώστε να σας φτάσει το λάδι του λυχναριού μου.

– Καταλάβαμε, είπαν τα παιδιά, αλλά νομίζουμε ότι το λάδι είναι λίγο και δεν θα φτάσει.

– «Ουκ εν τω πολλώ το ευ», τους είπε. Προσπαθήστε! Αλλά να θυμάστε πόσα λεπτά κάνει να περάσει ο καθένας σας και ότι πρέπει να περνάτε δύο δύο την αερογέφυρα και κάποιος να ξαναφέρνει το φανάρι πίσω, αλλά όχι ο Κλεισθένης ο νυκτοφοβικός. Έτσι θα περάσετε σιγά σιγά όλοι απέναντι. Εκεί αφήστε το φανάρι, θα το βρω εγώ το πρωί.

Κατάλαβαν τα παιδιά και άρχισαν τους υπολογισμούς.

– Θα ξεκινήσω εγώ λέει ο Ευπαλίνος με τον Κλεισθένη.

– Μα τι λες; ώσπου να πάτε οι δυο σας, χρειάζονται δέκα λεπτά και να επιστρέψεις εσύ πίσω αναγκαστικά θέλετε πολλά λεπτά.

Όλοι τους ήταν σε αμηχανία...!

– Διογένη, ρώτησαν τα παιδιά, υπάρχει λύση;

– Εξαρτάται, τους απάντησε ο Διογένης, με λάθος πολλές, σωστή όμως μία! και έπεσε για ύπνο ο ευτυχής φτωχός φιλόσοφος.

Τα παιδιά άρχισαν να σκέφτονται την ιδανικότερη λύση με τον λιγότερο δυνατό χρόνο. Αγωνίστηκαν πολλές ώρες αλλά, τελικά, βρήκαν τη σωστότερη λύση και πέρασαν!

Το πρωί ο Διογένης πέρασε απέναντι και βρήκε ένα σημείωμα, δίπλα στο φανάρι του, που έγραφε:

– Πέρασαμε απέναντι με το φως του νου και του φαναριού. Σε ένδειξη ευχαριστίας σου αφήνουμε τόσες δραχμές, όσα ήταν και τα γραμμά-

ρια λαδιού, που χρειάστηκε να καίει το φανάρι σου μέχρι να περάσουμε όλοι απέναντι.

Ο Διογένης, χαμογέλασε. Μέτρησε τις δραχμές και είπε ψιθυριστά:

– Εύγε τους! Έκαναν τον ελάχιστο δυνατό χρόνο. Έχει λειτουργική γνώση ο νους τους. Πάντα τον γοήτευε ο νους που ψάχνει να βρει λύσεις! Εντυπωσιάστηκε πολύ ο Διογένης.

– Υπάρχει ελπίδα! ψιθύρισε. Ήταν υπερήφανος που έλυσαν το δύσκολο πρόβλημα που τους έβαλε.

– Αυτά τα νέα για σήμερα. Τελειώσαμε, είπε ο Μάνης.

Τότε εμείς με εύθυμη διάθεση του είπαμε διάφορα καλά λόγια, τον ευχαριστήσαμε και ζητήσαμε τον λογαριασμό.

Έκλεισε τα μάτια ο Μάνης, σήκωσε ψηλά το κεφάλι και έκανε το λογαριασμό, σιγοψιθυρίζοντας:

– Η μερίδα ο βακαλάος κάνει τόσες δραχμές, το ψητό ψωμί τόσο, το κρασί το κερνώ εγώ, σύνολο τόσο. Τι σύμπτωση, ρε παιδιά, φώναξε ο Μάνης. Κάθε ένας από σας πρέπει να πληρώσει τόσες δραχμές, όσες άφησαν τα παιδιά στον Διογένη! Τι σύμπτωση!

– Μέτρησέ μας, Μάνη, κάνε τον πολλαπλασιασμό και λέγε μας πόσα θα πληρώσουμε όλοι μαζί, είπε η Θάλεια.

Μας μέτρησε όλους και έκανε τον πολλαπλασιασμό και είπε:

– Όλη η παρέα θα πληρώσει 187 ευρώ.

– Μάνη, μας μέτρησες σωστά; είπε η Θάλεια αστεειυόμενη.

– Πολύ σωστά, Θάλεια! Άλλωστε μπορείτε να βρείτε και εσείς πόσους μέτρησα με βάση το λογαριασμό που πληρώσατε, αφού πρώτα υπολογίσετε με πολύ προσοχή πόσες δραχμές άφησαν στο Διογένη τα παιδιά...

– Θα προσπαθήσουμε, Μάνη, σου το υπόσχομαι, απάντησε η Θάλεια.

Όταν πληρώσαμε και σηκωθήκαμε να φύγουμε, ο Μάνης γύρισε στο φίλο μας από την Κόρινθο και του είπε:

– Σταϊκόπουλε, αν θα μείνουν οι φίλοι σου μέχρι το Σάββατο, ελάτε ξανά εδώ. Θα διαβάσω και φέτος όπως κάθε καλοκαίρι τα ποιήματά μου. Προσφέρω το μενού στη μισή τιμή και τα ποτά δωρεάν.

– Γράφεις και ποιήματα, Μάνη;

– Ελάχιστα, όσα πρέπει να γράφουν όλοι οι καλοί ποιητές...!

- Μα υπάρχουν καλοί ποιητές που έχουν γράψει πάρα πολλά ποιήματα.
- Πάρα πολλά, ναι. Αλλά δεν είναι όλα καλά!
- Μάνη, τώρα επιτίθεσαι και στους ποιητές;
- Αυτοί με προκαλούν με την αλαζονεία τους. Γράφουν σαν να είναι οι μοναδικοί ποιητές ποιημάτων στον κόσμο...!
- Μάνη, λες βαριές κουβέντες για τους ποιητές!
- Δεν θα σας απαντήσω τώρα, αν έλθετε μεθαύριο το Σάββατο, θα ακούσετε τις απαντήσεις μου.

Αυτά είπε και βιαστικά μάς καληνύχτισε και έφυγε να κάνει το λογαριασμό στο διπλανό τραπέζι.

Σαν απομακρύνθηκε ο Μάνης, η Θάλεια είπε σε όλους χαμηλόφωνα και χωρίς ανάσα:

– Τι γοητεία έχουν αυτοί οι άνθρωποι που πάνε κόντρα στο ρεύμα της ανθρωποθάλασσας, που από συνήθεια προσχωρεί σε δρόμο με καρμπόν...! Τι γοητεία έχουν αυτοί οι άνθρωποι που ξεχωρίζουν μέσα στο σινάφι, καθώς υπερήφανοι, σιωπηλοί και ακατάδεχτοι δεν σχολιάζουν τους συνοδοιπόρους που τους προσπερνούν με τα δεκανίκια τους, ενώ αυτοί είναι κατάφορτοι από εύλογες συλλογές πλούτου, με αξίες ουσίας!

Τι γοητεία που έχουν αυτές οι ανθρώπινες ωραίες εξαιρέσεις!

4.

Ο μεγάλος δάσκαλός μας!

Λτο περιθώριο μιας επίδειξης της διδακτικής τέχνης του Σωκράτη, εξελίχτηκε το παρακάτω περιστατικό που μου έκανε μεγάλη εντύπωση και γι' αυτό έκρινα ότι θα ενδιέφερε και άλλους πολλούς να το ακούσουν. Ας το διηγηθώ, λοιπόν, με τις αναγκαίες λεπτομέρειες.

Ήταν Ιούνιος μήνας και η μεγάλη αίθουσα με κλιματισμό, που είχε παραχωρήσει ο δήμαρχος της πόλης Κορίνθου, ήταν κατάμεστη από εκπαιδευτικούς. Παρακολουθούσαν όλοι με πραγματική κατάνυξη το θέμα της διδασκαλίας, που αφορούσε τον τρόπο διδασκαλίας του Σωκράτη. Φαινόταν ότι το θέμα, που παρουσίασε με ζωντανό λόγο και παραδείγματα ο ομιλητής είχε εντυπωσιάσει ή και συγκινήσει πολλούς...!

Όταν τέλειωσε το δώρο της επίδειξης στο μεγάλο αμφιθέατρο, οι εκπαιδευτικοί βγήκαν από την αίθουσα και πλησίασαν τους μπουφέδες, εκεί που οι υπεύθυνοι του προγράμματος πρόσφεραν καφέ, αναψυκτικά και γλυκίσματα.

Όλοι με φλιτζάνια ή πιατάκια στο χέρι σχημάτιζαν μικρές ομάδες και συζητούσαν για τη σωκρατική μέθοδο διδασκαλίας, που πριν λίγο άκουσαν ολοζώντανα και παραστατικά από τον διδάσκοντα.

Ο καθηγητής βγήκε και αυτός από την αίθουσα, πλησίασε τον μπουφέ, πήρε ένα φλιτζάνι με καφέ και τότε διακριτικά μια εκπαιδευτικός, κυρία ευγενική, τον πλησίασε και του ζήτησε να ακούσει μια προσωπική της ιστορία.

Αν και φαινόταν πολύ προβληματισμένη και βαθιά συγκινημένη, αυτό το «μια προσωπική της ιστορία» τον έκανε να την παρατηρήσει προσεκτικότερα.

Ήταν πολύ ευγενής και ωραία γυναίκα. Ωραία με μέτρο, κομψά ντυμένη, και σε ηλικία που δεν μπορούσε καλά να το προσδιορίσει, γιατί ήταν στην ηλικιακή ακινησία που έχουν οι γυναίκες μεταξύ σαράντα και πενήντα χρόνων και όλες φαίνονται να είναι συνομήλικες.

Ο τρόπος που τον προσέγγισε έδειχνε ότι ερχόταν να πάρει απαντή-

σεις για κάτι που πολύ την απασχολούσε.

Πάρα πολλές φορές οι άνθρωποι που παρακολουθούν μια συζήτηση, μια διάλεξη ή μια διδασκαλία διστάζουν να πουν ή να ρωτήσουν κάτι στην αίθουσα, ωστόσο στο διάλειμμα αναζητούν ευκαιρία να κάνουν ερωτήσεις και γίνονται ομιλητικότεροι.

– Σας ακούω, της είπε με πολύ φιλική διάθεση για να την ενθαρρύνει. Φαντάστηκε ότι την απασχολεί κάτι που έχει σχέση με το θέμα που μόλις πριν από λίγη ώρα είχε συζητηθεί στην αίθουσα.

Πριν αρχίσει να μιλάει, κόμπιασε η φωνή της κυρίας και ένα δάκρυ κύλησε από τα μάτια της.

– Κυρία, της είπε, φαίνεται ότι είναι σημαντικό για σας αυτό που θέλετε να μου πείτε.

«Ναι», έγνεψε με το κεφάλι.

– Πώς μπορώ να βοηθήσω;

– Συγγνώμη για τη συναισθηματική μου φόρτιση, είπε, σας ευχαριστώ.

Πήρε μια ανάσα και μετά άρχισε με παλλόμενη φωνή, που σιγά σιγά σταθεροποιήθηκε και είπε με ηρεμία, καλή ροή λόγου και συνοπτικότερο νόημα, τα εξής:

– Πήρα το θάρρος, από την ομιλία σας πριν λίγο στην αίθουσα, να σας πω ένα προσωπικό μας δράμα, που βιώνουμε και το δημιουργήσαν δάσκαλοι, που δεν έχουν λίγη από τη λάμψη του Σωκράτη.

– Ο Σωκράτης είναι πολύ ψηλά για να τον πλησιάσουμε οι δάσκαλοι, της είπε. Τη διέκοψε σκόπιμα για να της δώσει χρόνο να αισθανθεί καλλίτερα.

– Οι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι έπρεπε να είναι πιο κοντά στη σοφία του Σωκράτη, του ανταπάντησε.

– Συμφωνώ στο «έπρεπε», αλλά οι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι δυστυχώς, εκλέγονται με βάση την επιστημονική τους ικανότητα και σχεδόν καθόλου με βάση τη διδακτική τους επάρκεια.

– Δεν θα έπρεπε, του είπε, δίνοντας περισσότερη ένταση στη φωνή της, να παρακολουθούν πριν διδάξουν ένα βασικό τουλάχιστον παιδαγωγικό σεμινάριο;

– Έπρεπε, κυρία, αλλά θα αρκούσε και μόνο ο όρκος αν τον τηρούσε κάθε επιστήμονας, που έδωσε, όταν αξιώθηκε να φορέσει την τήβεννο. Αυτός και μόνο ο όρκος θα τον βοηθούσε να πλησιάσει το ήθος και τη διδασκαλία του Σωκράτη.

– Μόνο τα λόγια του όρκου του θα αρκούσαν;

– Μόνο! Άλλωστε και ο Σωκράτης δεν διδάχτηκε, συστηματικά, από κανένα να διδάσκει!

– Τότε πώς έγινε θαυμάσιος δάσκαλος;

– Το να διδάσκει καλά κάποιος αυτά που ξέρει είναι θέμα ηθικής συμπεριφοράς ή να το πω απλούστερα και ακριβέστερα είναι θέμα αγάπης.

– Μόνο με την αγάπη; ρώτησε.

– Κανένας μαθητής δεν μαθαίνει, αν νοιώσει ότι δεν τον αγαπούν.

– Και πώς το νοιώθει αυτό ο μαθητής;

– Μα αγάπη είναι: το χαμόγελο, η διάθεση βοήθειας, η επιείκεια, η ενθάρρυνση, η προστασία, τι να τα λέω τώρα όλα αυτά τα κοινά και γνωστά σε όλους!

– Είναι, τάχα, σε όλους γνωστά;

– Σε όλους και στα ζώα ακόμη. Παρατηρήστε τα ζώα τι κάνουν σαν διδάσκουν τα παιδιά τους. Τους εκδηλώνουν όλα τα παραπάνω και τα καλούν κοντά τους να παρακολουθήσουν και να τους μοιάσουν. Αυτό απαιτεί η διδασκαλία, τίποτε άλλο.

– Ακούστε με τότε, ίσως βρούμε την αιτία της αγωνίας μου και διορθώσουμε κάτι.

– Μιλήστε, σας βλέπω πιο ήρεμη τώρα.

– Ο γιος μου, είπε η κυρία, ήταν πολύ καλός μαθητής. Άριστος στο δημοτικό, άριστος στο γυμνάσιο και άριστος στο λύκειο. Πέρασε μεταξύ των πρώτων στο Ε.Μ. Πολυτεχνείο στη Σχολή της πρώτης προτίμησής του, ηλεκτρονικών μηχανικών (αυτό είπε, αν θυμάμαι καλά). Σαν πέρασαν σχεδόν δύο χρόνια από τότε που πέρασε στη Σχολή και συγκεκριμένα το Πάσχα που μας πέρασε, –πριν δύο μήνες δηλαδή, αφού τώρα είναι Ιούνιος–, καθώς συζητούσαμε, μας άφησε να εννοήσουμε ότι το Πολυτεχνείο δεν του προκαλεί ενδιαφέρον και θέλει να διακόψει τις σπουδές. Αυτό, εγώ και ο άντρας μου, το αντιπαρήλαμε με προσποιητή αδιαφορία και κατανόηση, πιστεύοντας ότι ήταν μια νεανική στιγμιαία επιπόλαια δήλωση, αν και δεν μας είχε σνηθίσει σε κάτι τέτοια, ποτέ άλλοτε. Τέλος πάντων, δεν θέλαμε να σοβαρέψουμε τη συζήτηση και να δώσουμε συνέχεια. Προβληματιστήκαμε, όμως, πολύ και σχεδόν φοβισμένοι και οι δυο μας από αυτή τη δήλωσή του, θελήσαμε να μάθουμε την πορεία του στο Πολυτεχνείο.

Πήγα, εγώ προσωπικά, στη γραμματεία της σχολής και μπροστά στα παρακάλια μου και στην έκδηλη ανησυχία μου, μου είπαν ότι:

– Αν και πληροφορίες δίνουμε μόνο προσωπικά στους κυρίους φοιτητές μας, εδώ θα κάνουμε μια εξαίρεση. Λοιπόν, ο γιος σας πήρε μέρος μόνο σε μια άσκηση προόδου σε ένα μάθημα στις αρχές του πρώτου έτους και έλαβε πολύ χαμηλό βαθμό 2 (δύο). Δεν έχει πάρει μέρος σε άλλο μάθημα της σχολής. Ο συγκεκριμένος καθηγητής συνηθίζει να βάζει δύσκολες ασκήσεις στους πρωτοετείς φοιτητές, γιατί πιστεύει πως έτσι θα καταλάβουν ότι το Πολυτεχνείο δεν είναι «παίξε γέλασε», είπε σαν να προσπαθούσε η γραμματέας να μας δικαιολογήσει τον κακό βαθμό του γιου μας.

Μετά από αυτές τις πληροφορίες συζητήσαμε με το γιο μας και το μόνο που μας δήλωνε είναι ότι δεν θέλει να ξαναπάει στο Πολυτεχνείο. Είμαστε πολύ ταραγμένοι αυτό τον καιρό. Πιστεύω ότι το πρόβλημα το δημιούργησε το αυστηρό διαγώνισμα και ο κακός βαθμός. Έχετε μια συμβουλή να μας δώσετε; του είπε σχεδόν ικετευτικά.

– Κυρία, της είπε αργά, ενώ μέσα του προσπαθούσε να κατανοήσει καλύτερα το πρόβλημα ή να διαλέξει τα λόγια του και να προσέξει μη δώσει παρήγορες ελπίδες ή βέβαιες απογοητεύσεις.

– Έχουμε μεγάλη αγωνία, τον διέκοψε.

– Κυρία μου, της ξαναείπε, χωρίς να παρεξηγήσετε την ερώτησή μου, την κάνω έχοντας κάτι στο νου μου.

– Παρακαλώ, ρωτήστε με ό,τι θέλετε, του είπε.

– Γιατί υποθέτετε ότι μπορεί να υποδείξω εγώ μια συμβουλή σε σας;

– Με αφορμή την ομιλία σας προηγουμένως για τον Σωκράτη, ένιωσα ότι η παιδαγωγική του Σωκράτη δεν δημιουργεί αδιέξοδα σε κανέναν και προ πάντων στους φοιτητές.

– Αυτό, κυρία μου, μου δίνει χαρά και σας συγχαίρω που κατανοήσατε με τόση ακρίβεια το πνεύμα του Σωκράτη, γιατί η φιλοσοφία του Σωκράτη δεν είναι γι' αυτούς που θέλουν απλά να τη «χρησιμοποιούν» –και θα εξηγήσω να μην παρεξηγηθώ–, γι' αυτούς που τη μαθαίνουν, να την επιδεικνύουν σαν γνώση και οι ίδιοι να επιδειχτούν... Η φιλοσοφία του Σωκράτη είναι για εκείνους που, αφού τη διαβάσουν και την κατανοήσουν, αισθάνονται την ταπεινότητα που απαιτεί από το δάσκαλο η διδασκαλία.

– Ταπεινότητα, λοιπόν, είπε η κυρία και έπεσε σε περισυλλογή.

– Η ταπεινότητα του δασκάλου φωτίζει το περιβάλλον του, η έπαρση του δασκάλου το σκοτιδιάζει!

– Αυτό είδα κι εγώ. Ο γιος μου, νομίζω, έχει σκοτεινιάσει και τον

σκοτεινίασε μια δυσκολία που τον πνίγει και θέλει να εγκαταλείψει τις σπουδές του.

– Συγχαρητήρια και πάλι κυρία, βλέπω ότι είστε μέσα στην καρδιά του προβλήματος. Ο γιος σας βέβαια δεν έχει σκοτεινιάσει γιατί μεγιστοποίησε ένα πρόβλημα δυσκολίας που συνάντησε, αλλά γιατί κάτι άλλο μεγαλοποίησε...

– Τι μεγαλοποίησε ο γιος μου;

– Κάτι που ο Σωκράτης πολέμησε σε όλη του τη ζωή.

– Τι ακριβώς εννοείτε;

– Ο γιος σας μεγιστοποίησε τις ικανότητές του και την εικόνα του, και νόμισε ότι είναι ένας άνθρωπος που μόνο επιτυχίες μπορεί να κάνει στη ζωή του...

– Και είναι κακό τούτο να έχει κανένας την αίσθηση της επιτυχίας;

– Όχι, βέβαια, αλλά πρέπει να του δείξουμε χωρίς να τον απογοητεύσουμε ότι υπάρχουν και άλυτα προβλήματα και αποτυχίες στη ζωή.

– Και λέτε να μην είχε βιώσει ο γιος μου παρόμοιες αποτυχίες;

– Με αυτά που είπατε, όχι, αφού πάντα άριστος ήταν και πάντα το σχολείο του χάριζε χαρά με τις επιτυχίες του.

– Και στο Πολυτεχνείο πώς αισθάνεται; τι συνέβη και δεν νιώθει το ίδιο;

– Το Πολυτεχνείο, θα το πω όσο απλά μπορώ. Το Πολυτεχνείο δεν είχε πρόθεση να πληγώσει το γιο σας, αυτός πληγώθηκε. Θα ήταν σωστό, βέβαια, οι ασκήσεις να μην μπαίνουν για εκφοβισμό. Αλλά, ο γιος σας μεγιστοποίησε μια ασήμαντη αποτυχία, που άλλοι φοιτητές την ξεπέρασαν.

– Πώς τη μεγιστοποίησε;

– Όταν στην αρχή των σπουδών του ο γιος σας πήρε σε ένα πρόχειρο, στην ουσία δευτερεύον και ασήμαντο διαγώνισμα, βαθμό 2 και το γεγονός ότι δεν είχε ποτέ άλλοτε τέτοια αποτυχία, το ένοιωσε αυτό σαν παταγώδη αποτυχία και τον χώρο του Πολυτεχνείου τον ένοιωσε χώρο απογοήτευσης και του δημιούργησε μια αρνητική προκατάληψη για αυτό.

– Για τις αποτυχίες αυτές νιώθει τόση αποστροφή και προκατάληψη για τη σχολή του; ρώτησε.

– Υποθέτω πως ναι. Οι νέοι κυρίως άνθρωποι, αλλά και οι μεγάλοι και οι σοφοί ακόμη, δημιουργούν προκαταλήψεις και εύκολα παγιδεύονται από αυτές.

– Προκαταλήψεις οι απλοί άνθρωποι το καταλαβαίνω, αλλά και οι σοφοί; ρώτησε.

- Και μάλιστα οι σοφότεροι από αυτούς, όπως λέγεται...!
- Τι ακούω! «Πίστευα ότι οι προκαταλήψεις αγγίζουν τους ... αφε-
λείς, και ολιγόμυαλους ήθελε να πει», αλλά τη διέκοψε.
- Μην αμφιβάλλετε, κυρία μου, είπε. Ακούστε μερικά παραδείγματα
προκαταλήψεων από φοιτητές και από ... σοφούς.
- Με εκπλήσσουν αυτά! του είπε.
- Μην εκπλήττεστε, γιατί οι προκαταλήψεις είναι αβάσιμες και μη
λογικές σκέψεις και οδηγούν σε πράξεις που σκοπό έχουν να φέρουν
τύχη ή να παραμείνουν τα πράγματα καλά, όπως είναι, ή για να αποτρέ-
ψουν ένα ενδεχόμενο κακό.
- Να ακούσω.
- Ορισμένοι φοιτητές, όταν γράψουν καλά ή άσχημα σε ένα ή δυο
μαθήματα, συσχετίζουν την καλή ή κακή επίδοσή τους με κάποιο γεγο-
νός ή αντικείμενο, πχ. με τον στυλό ή με τα ρούχα που φορούσαν εκείνη
την ημέρα σε εκείνο το μέρος. Τότε αποφασίζουν να μην αποχωρίζονται
τον στυλό ή τα ρούχα που φορούσαν, αν έγραψαν καλά ή να μην τα
ξαναπιιάσουν στα χέρια τους, αν έγραψαν άσχημα.
- Και οι σοφοί έχουν τέτοιες μικρές παράλογες προκαταλήψεις; ρώ-
τησε.
- Δεν ξέρω αν είναι μικρές ή μεγάλες προκαταλήψεις. Θα πω τι είχαν
παρατηρήσει σε έναν από τους σοφότερους μας.
- Στον σοφότερό μας; είπε με έκπληξη!
- Ακούστε. Δεν θα σας φανερώσω το όνομα του σοφού μας τώρα,
παρά στο τέλος. Λοιπόν, στο δρόμο που πήγαινε για το σπίτι του ο σο-
φός μας, ήταν ένας καγκελόφραχτος κήπος. Ο σοφός μας όταν περνούσε
κάθε μέρα από κει, έσερνε από την αρχή του φράκτη την κλειστή ομπρέ-
λα του ή το μπαστούνι του στα κάγκελα και προχωρούσε ακούγοντας
τους χαρακτηριστικούς κτύπους. Αν κάποια στιγμή αστοχούσε και πη-
δούσε το μπαστούνι του ένα ή μερικά κάγκελα, γυρνούσε πάλι και πάλι,
αν χρειαζόταν, από την αρχή μέχρι που να μη μείνει κανένα κάγκελο
ακτύπητο από το μπαστούνι του καθ' όλη τη διαδρομή. Προφανώς, είχε
προκατάληψη ότι κάτι κακό θα του συμβεί αν δεν τα κτυπήσει όλα, δια-
δοχικά και αλάνθαστα τα κάγκελα του κήπου...!
- Ποιος ήταν ο σοφός μας; τον ρώτησε.
- Ο σοφός Αϊνστάϊν! της είπε.
- Έμεινε έκπληκτη! Η συζήτηση είχε ηρεμήσει κάπως την κυρία και

άφησε ένα αδιόρατο μειδίαμα. Έδειχνε ότι την παρηγορούσαν αυτές οι πληροφορίες.

– Τέτοια όλοι κάνουμε, είπε.

– Βέβαια, και είναι αθώες μικρονευρώσεις. Όταν η αποτυχία ή η απογοήτευση είναι μεγάλη, οι προκαταλήψεις γίνονται αλλόκοτες και ψυχαναγκάζουμε τους εαυτούς μας να κάνουμε ένα σωρό ανοησίες.

– Πότε οι απογοητεύσεις είναι μεγάλες;

– Αυτό εξαρτάται από εκείνον που τις βιώνει.

– Με το γιο μου τι πιστεύετε ότι συνέβη;

– Πιστεύω ότι η απογοήτευση που ένιωσε στο Πολυτεχνείο τον έκανε να θέλει να το αποστραφεί, να μην μπορεί να το αγαπήσει και να θεωρεί ότι είναι πηγή δυσάρεστων πραγμάτων. Του δημιουργήθηκε μια κακή προκατάληψη για τη σχολή, που τόσο πολύ ήθελε στην αρχή.

– Αυτά τα πράγματα δεν αναστρέφονται; ρώτησε.

– Όλα αναστρέφονται με σωστή καθοδήγηση και συνεργασία.

Φάνηκε να αναθάρρησε η κυρία.

– Τι μπορούμε να κάνουμε; είπε, πώς πρέπει να συμπεριφερθούμε στο παιδί να αλλάξει διάθεση και συναισθήματα για τη σχολή του και τις σπουδές του; Ο σύζυγός μου και εγώ ανησυχούμε. Βρισκόμαστε σε αδιέξοδο...!

– Σε τέτοιες περιπτώσεις καλό είναι, όταν διαπιστώνουμε ένα πρόβλημα, να επισκεπτόμαστε έναν ειδικό! Αλλά, μη νομίζετε ότι αποφεύγω να βοηθήσω, στο μέτρο που μπορώ. Θα σας συμβούλευα να μιλήσετε με τον σύζυγό σας και το γιο σας για ό,τι ακούσατε σήμερα εδώ σε αυτό το μάθημα και σας έκανε εντύπωση.

Ευχαρίστησε η κυρία λίγο βιαστικά, γιατί στο μεταξύ είχε τελειώσει το ημίωρο διάλειμμα και έτσι η συζήτηση πήρε τέλος.

Αυτή η συμβουλή λειτούργησε ευεργετικά, γιατί μετά από λίγο καιρό η κυρία πήρε τηλέφωνο τον καθηγητή στην Αθήνα και του είπε ότι ήταν αρκετά αισιόδοξη, γιατί τώρα οι συζητήσεις με το γιο τους γίνονταν στο πνεύμα της διδασκαλίας του Σωκράτη, αλλά κυρίως και γιατί αποφάσισαν να συμβουλευτούν έναν ειδικό ψυχολόγο.

– Έχουμε γεμίσει ελπίδες ότι τα πράγματα θα αλλάξουν και ο γιος μας θα συνεχίσει τις σπουδές του.

– Χαίρομαι γι' αυτό, της είπε, και ελπίζω, αν συνεχίσετε τις προσπά-

θεις, θα έχετε καλύτερα αποτελέσματα και το εύχομαι.

– Ευχαριστώ, είπε η κυρία και έγινε διακοπή για λίγο, σαν να είχε «πέσει» η τηλεφωνική γραμμή. Ακούστηκε ξανά, σαν να δίσταζε να μιλήσει...

– Κάτι θέλετε να πείτε νομίζω, της είπε για να τη διευκολύνει.

– Να! Σκέφτηκα να ζητήσω κάτι, αλλά δεν ξέρω αν είναι εύκολο για σας.

– Λέγετε. Εσείς δεν θα ζητούσατε ακατόρθωτα πράγματα!

– Να! Σκέφτηκα μήπως το θέμα της διάλεξής σας, που αφορούσε τον Σωκράτη, θα μπορούσατε να το επαναλάβετε και στους γονείς των σχολείων της πόλης μας. Πιστεύω θα χαρούν, αν τους το προτείνω.

– Κυρία μου, της είπε, θα σας απαντήσω με μια φράση που δεν είναι δική μου, αλλά του Σωκράτη: «Όσο μεγάλος και να είμαι (στην ηλικία εννοείται), όσο κουρασμένος, όσο απασχολημένος, πάντα θα είμαι πρόθυμος να μιλώ για τέτοια θέματα σε ανθρώπους που το επιθυμούν.»

– Σας ευχαριστώ, είπε. Θα πείσω όλους τους γονιούς να έρθουν, ίσως νοιώσουν και εκείνοι αυτά που ένοιωσα και εγώ και σίγουρα θα μάθουν να συζητούν πιο ειρηνικά με τα παιδιά τους.

Σε δύο εβδομάδες προγραμματίστηκε να γίνει η ομιλία για τους γονείς και κηδεμόνες της πόλης με το ίδιο θέμα: «Η διδασκαλία του Σωκράτη».

Οι γονείς ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση που τους έστειλε ο σύλλογός τους, αφού η αίθουσα ήταν γεμάτη. Ζήτησαν να μαγνητοφωνηθεί και να βιντεοσκοπηθεί η ομιλία, για να έχουν τη δυνατότητα να τη δουν και να την ακούσουν και άλλοι, έτσι όπως ακριβώς έγινε. Θα παραλείψω τα σχετικά με την προετοιμασία και θα περιγράψω όσα κατάγραψε η κάμερα.

Ο καθηγητής με το μικρόφωνο στο χέρι είπε:

«Αγαπητοί γονείς, σήμερα θα μιλήσουμε για τον Σωκράτη, τον μαιευτήρα της γνώσης.

Όποιος έχει γνώση της ιστορίας της Αρχαίας Ελλάδας, ας θυμηθεί τη λάμψη του Σωκράτη, καθισμένου στην άκρη ενός πεζουλιού και απέναντί του νεαροί Αθηναίοι να συζητούν.

Σήμερα πιστεύουμε ότι οι πνευματικές ικανότητες των παιδιών αναπτύσσονται, όταν οι αλληλεπιδράσεις με τους άλλους, δασκάλους, γονείς και περιβάλλον, είναι υψηλής ποιότητας.

Η υψηλή ποιότητα εξασφαλίζεται όταν δείχνουμε κατανόηση, υπομονή, αγάπη και το σημαντικότερο όταν είμαστε παραδείγματα για μίμηση.»

Ο ομιλητής σταμάτησε και ρώτησε:

«Δεν πιστεύω να πιστεύετε ότι υπάρχει κανένα παιδί μας τόσο τυχερό που να έχει τέτοιους ανθρώπους γύρω του...»

Ακουστήκαν γέλια και ψίθυροι...

«Οι άνθρωποι, αγαπητοί γονείς, μαθαίνουν από άλλους ανθρώπους. Αυτός είναι ο φυσικός κανόνας που έχει γραφεί στο “σκληρό” δίσκο του μυαλού μας με το αόρατο χέρι της φύσης ή κάποιου που παίζει ... κρυφτούλι μαζί μας.»

Γέλασαν πάλι μερικοί και αλληλοκοιτάχτηκαν με νόημα και απορία...!

«Τίποτα, αγαπητοί γονείς, δεν μπορεί να ανακαλύψει μόνος του ο άνθρωπος. Πρέπει να παρακολουθεί προσεκτικά τι του δείχνει με το δάκτυλό του αυτός που γνωρίζει και τότε μόνο μπορεί να προχωρήσει λίγο πιο πέρα μόνος του.

Η γνωστική ανάπτυξη προχωρά μπροστά μόνο, όταν παρέχεται στο παιδί η βοήθεια “εκεί και τότε” που τη χρειάζεται και είναι “κοντά” στις δυνατότητές του.

Οι γονείς βοηθούν τα παιδιά “μόνο”, όταν αυτοί είναι ή γίνουν καλά παραδείγματα!

Όλοι μας έτσι μαθαίνουμε να είμαστε καλοί δάσκαλοι, καθηγητές,

Ζακ-Λουβί Νταβίντ, «Ο Θάνατος του Σωκράτη», 1787, Μητροπολιτικό Μουσείο Τέχνης, Νέα Υόρκη.

δικηγόροι, τεχνίτες, γιατροί, γεωργοί, σύζυγοι και γονείς, αφού μαθητεύσουμε κοντά σε άλλους καλούς δασκάλους, καθηγητές, δικηγόρους, τεχνίτες, γιατρούς, γεωργούς, συζύγους και γονείς.

Εδώ, βέβαια, φαίνεται η σημασία του να μαθητεύσει κανείς κοντά σε αυθεντικά πρότυπα, σε μέντορες του είδους...!

Κανένας άνθρωπος δεν μπορεί να γίνει έμπειρος, αν δεν καθίσει δίπλα σε άλλους έμπειρους για να μάθει.

Ο καλός γονιός ή κάθε καλός παιδαγωγός δεν περιμένει την ευκαιρία να κάνει λάθος το παιδί για να το τιμωρήσει ή να του κάνει κήρυγμα ή να του δώσει έτοιμες λύσεις, αλλά πρέπει να είναι επιεικής στα λάθη του παιδιού και να το ενθαρρύνει, να το υποστηρίζει και να δίνει βοήθεια με πληροφορίες και εξηγήσεις, μέχρι να κατανοήσει και να διορθώσει μόνο του το λάθος.»

Ο ομιλητής έκλεισε αυτή την εισαγωγή, τονίζοντας ότι όλα αυτά περιέχονται στη σωκρατική διδασκαλία.

«Επίσης, πρέπει να το πούμε και αυτό ότι ο Σωκράτης προηγήθηκε στην πράξη όλων των σύγχρονων παιδαγωγικών θεωριών και απόψεων για τον τρόπο που πρέπει να διδάσκουμε.» Αλληλοκοιτάχτηκαν οι ακροατές και μια βοή απορίας ή θαυμασμού ακούστηκε! Μετά, απλώθηκε μια απόλυτη σιγή! Στην αίθουσα δεν άκουγες ούτε ανάσα!

Αφησε δυο στιγμές σιωπής και συνέχισε:

«Πολλές είναι οι θεωρίες μάθησης, αλλά οι βασικές είναι τέσσερες. Σε αυτές στηρίζονται και όλες οι υπόλοιπες. Οι τέσσερες αυτές θεωρίες μάθησης με απλά λόγια λένε τα εξής:

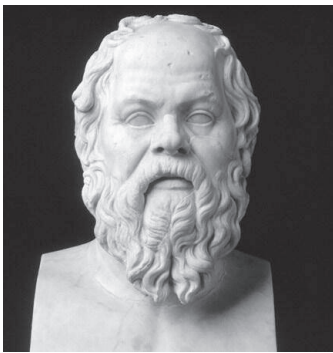
Οι συμπεριφοριστικές θεωρίες λένε ότι για να μάθουν τα παιδιά (και οι άνθρωποι) κάτι, πρέπει να φροντίζουμε να τα επιβραβεύουμε για ό,τι καλό κάνουν ή και να τα τιμωρούμε για τα λάθη τους. Ο Σωκράτης προηγήθηκε των συμπεριφοριστικών θεωριών για τη μάθηση, που δίνουν έμφαση στην επιβράβευση, γιατί ο Σωκράτης επιβράβευε...! (Ποτέ δεν ειρωνεύτηκε ο Σωκράτης, αν θεωρήσουμε ότι δεν είναι ειρωνεία το να προσποιούμαι ότι δεν ξέρω, για να βοηθήσω τον άλλον να βρει μόνος του αυτό που ξέρω και κρύβω...)

Οι κοινωνικογνωστικές θεωρίες λένε ότι για να μάθουν τα παιδιά (και οι άνθρωποι) κάτι, πρέπει να βλέπουν άλλους που το κάνουν αυτό το κάτι και να τους μιμούνται. Ο Σωκράτης προηγήθηκε των κοινωνικογνωστικών θεωριών για τη μάθηση, που δίνουν έμφαση στη μίμηση προτύπων συμπεριφορών ανθρώπων, γιατί ο Σωκράτης πάντα πρότυπα συμπεριφο-

ρών ανθρώπων υψηλού κύρους χρησιμοποιεί στους διαλόγους του...!

Οι γνωστικές θεωρίες λένε ότι για να μάθουν τα παιδιά (και οι άνθρωποι) κάτι, πρέπει να τους προκαλέσουμε γνωστική αναστάτωση, δηλαδή να τους εμφυσήσουμε την ιδέα ότι είναι πολύ σπουδαίο αυτό το κάτι. Ο Σωκράτης προηγήθηκε των γνωστικών θεωριών για τη μάθηση, που δίνουν έμφαση στη δημιουργία προβληματισμού και εμφύσηση σπουδαίων ιδεών, γιατί ο Σωκράτης δημιουργούσε πάντα προβληματισμό στους μαθητές, τους δημιουργούσε γνωστική αναστάτωση και τους εμφυσούσε σπουδαίες ιδέες...!

Οι ανθρωπιστικές θεωρίες λένε ότι για να μάθουν τα παιδιά (και οι άνθρωποι) κάτι, πρέπει να τα αγαπάμε. Ο Σωκράτης προηγήθηκε των ανθρωπιστών θεωριών για τη μάθηση, που δίνουν έμφαση στην αγάπη, γιατί ο Σωκράτης δίδασκε με αγάπη...!

Ο Σωκράτης, 469-399 π.Χ.

Ο Σωκράτης επινόησε μια μέθοδο διδασκαλίας που μας έλεγε ότι την έμαθε από τη μάνα του που ήταν μαμή –μαία– και έτσι την ονόμασε «μαιευτική μέθοδο διδασκαλίας». Η μαιευτική του Σωκράτη εφαρμόζει όλα τα παραπάνω και επί πλέον ο Σωκράτης πίστευε σε αυτό που αργότερα ο μεγάλος Αριστοτέλης θα το διατυπώσει ως εξής: “Ο άνθρωπος από τη φύση του ευχαριστιέται να μαθαίνει.”

Με βάση τα παραπάνω θα προσπαθήσουμε να δείξουμε, ότι οι παιδαγωγικές σκέψεις του Πλάτωνα, όταν έγραφε τους διδακτικούς του διαλόγους, ήταν προσανατολισμένες στον τρόπο που θα καθοδηγήσει ένας μέντορας (ένα καλός, δηλαδή, δάσκαλος ή γονιός ή άλλος οδηγός) τον μαθητή, για να του μάθει πώς να μαθαίνει.

Ο Σωκράτης δεν έγραψε ποτέ τίποτα. Είπε όμως, όπως φαίνεται από μαρτυρίες άλλων, πολλά. Την άτυπη διδασκαλία του Σωκράτη στα πεζούλια της Αθήνας ή στις όχθες του Ιλισού, ο Πλάτωνας την έκανε σήμα του στη σχολή του, την Ακαδημία, που λίγο αργότερα ίδρυσε. Εκεί, η άτυπη διδασκαλία του Σωκράτη έγινε τυπική διδασκαλία με οργάνωση, παιδαγωγικό υπόβαθρο και διδακτική μεθοδολογία, έτσι όπως την ξέρουμε σήμερα.

Στόχος μας στη σημερινή μας παρουσίαση είναι να τονίσουμε την

παιδαγωγική διάσταση της σωκρατικής μεθόδου, που μπορεί να αξιοποιηθεί από γονείς και εκπαιδευτικούς.

Θα παρουσιάσουμε ένα διάλογο του Σωκράτη με τη μορφή θεατρικής παράστασης, όπως την παρουσιάζει και ο Πλάτωνας.

Ο διάλογος ονομάζεται «Λάχης». Στο διάλογο παίρνουν μέρος οι παρακάτω σημαντικοί Αθηναίοι: Ο Σωκράτης ο γνωστός μας. Ο Λάχης, ένας σπουδαίος αθηναίος στρατηγός. Ο Νικίας, ένας σπουδαίος αθηναίος στρατηγός. Ο Λυσίμαχος, γιος του Αριστείδη του δίκαιου. Ο Αριστείδης, εγγονός του Αριστείδη του δίκαιου. Ο Μελησίας, ο γιος του σημαντικού πολιτικού Θουκυδίδη (όχι του ιστορικού Θουκυδίδη). Ο Θουκυδίδης, εγγονός του σημαντικού πολιτικού Θουκυδίδη.

Κατά τη διάρκεια του διαλόγου και παράλληλα με αυτόν, θα κάνουμε σχόλια και θα εξηγούμε τις παιδαγωγικές αρετές που έχει ο διάλογος του Σωκράτη. Για τον λόγο αυτόν θα διακόπτεται ο διάλογος για να ακούσουμε τα απαραίτητα σχόλια.»

Τότε παρουσιάστηκαν στην αίθουσα ορισμένοι εκπαιδευτικοί σε ρόλο ηθοποιών, που υποδύονταν τα παραπάνω πρόσωπα του διαλόγου.

«Αγαπητοί γονείς, θα αναπαραστήσουμε ένα μικρό κομμάτι από το διάλογο «Λάχης». Είναι ένα συνεχές απόσπασμα από τον στίχο 190ε μέχρι τους στίχους 191α, β, γ, δ και ε. (Τριάντα μόνο σειρές του διαλόγου).

Μια μικρή περίληψη των προηγηθέντων του αποσπάσματος, θα σας βοηθήσει για να κατανοήσετε καλύτερα τον διάλογο:

Δυο πατεράδες μεσήλικες, ο Λυσίμαχος και ο Μελησίας, που έχουν διάσημους πατεράδες θέλουν να διδάξουν τους γιους τους μαθήματα για να γίνουν ανδρείοι και να μοιάσουν στους παππούδες τους, των οποίων έχουν πάρει και το όνομά τους. Αριστείδη λένε τον ένα και Θουκυδίδη τον άλλον και είναι και οι δύο εγγόνια των ενδόξων Αθηναίων Αριστείδη του δίκαιου και Θουκυδίδη του πολιτικού, που γνωρίζουμε από την ιστορία.

Οι δύο πατεράδες καλούν δυο σπουδαίους στρατηγούς και τον Σωκράτη και παρουσία των παιδιών τους, ρωτούν τους στρατηγούς ποιος είναι ο κατάλληλος δάσκαλος για να διδάξει στα παιδιά τους την ανδρεία.

Τον λόγο παίρνει ο Σωκράτης και λέει ότι πρώτα να πούμε τι είναι αυτό που λέμε ανδρεία και μετά να ψάξουμε για να βρούμε τον κατάλληλο δάσκαλο που θα τη διδάξει. Συμφωνούν όλοι και ο Σωκράτης, όπως θα δούμε παρακάτω, απευθύνεται στον στρατηγό Λάχη.

Το κείμενο είναι σε κατά λέξη μετάφραση:»

ΣΩΚΡΑΤΗΣ:

Τούτο λοιπόν, ας επιχειρήσουμε αρχικά να πούμε, Λάχη, τι δηλαδή είναι η ανδρεία. Έπειτα από αυτό θα εξετάσουμε με ποιον τρόπο μπορεί να γίνει προσιτή στους νέους, στον βαθμό που είναι δυνατό (βλέπε σχόλιο 1) να αποκτηθεί με την ενασχόληση και τη μάθηση (βλέπε σχόλιο 2). Προσπάθησε όμως να απαντήσεις σε αυτό που λέω, τι είναι ανδρεία (βλέπε σχόλιο 3).

Σχόλιο 1: Τα όρια της γνωστικής μας ικανότητας δεν είναι ίδια. Οι ατομικές διαφορές και άλλοι παράγοντες καθορίζουν τα όρια των μαθησιακών ικανοτήτων των ανθρώπων, γι' αυτό λέει ο Σωκράτης «στον βαθμό που είναι δυνατό».

Σχόλιο 2: Με την εκπαίδευση και τη διδασκαλία. Με την άσκηση, δηλαδή, την ενεργητική συμμετοχή του μαθητή και με τη διδασκαλία, την κατάλληλη μετάδοση της γνώσης.

Σχόλιο 3: «Προσπάθησε», του λέει, δεν του λέει «λέγε»...! Το «λέγε» είναι προστακτικό και υπονοεί ότι πρέπει να το γνωρίζει αυτός που ρωτιέται, αντιθέτως, το «προσπάθησε» στέλνει μήνυμα που δίνει έμφαση στην προσπάθεια, γιατί θεωρεί ότι αυτό που ρωτιέται κάποιος είναι δύσκολο και είναι ενδεχόμενο να υπάρχει αστοχία στην ανεύρεσή του. Άλλωστε, κάθε προσπάθεια προϋποθέτει δυσκολία. Η προσπάθεια μετράει περισσότερο από το αποτέλεσμα για τους ανθρώπους που είναι στο στάδιο της εξάσκησης.

ΛΑΧΗΣ:

Όχι, μα τον Δία, Σωκράτη, δεν είναι δύσκολο ν' απαντήσουμε. Αν κάποιος θέλει να παραμείνει στη θέση του, αποκρούοντας τους εχθρούς και χωρίς να υποχωρεί, ξέρεις σίγουρα ότι μπο-

Σχόλιο 4: Δήλωση που υποδηλώνει ένα μη απειλητικό κλίμα μέσα στο οποίο υπάρχει θετική αλληλεπίδραση δασκάλου-μαθητή. Νομίζει ότι το ξέρει και το λέει ευθαρσώς, χωρίς δισταγμό, γιατί το πλαίσιο που έχει διαμορφωθεί δεν πρόκειται να τον γελοιοποιήσει σε ενδεχόμενη απο-

ρεί να είναι ανδρείος (βλέπε σχόλιο 4).

ΣΩΚΡΑΤΗΣ:

Καλά λες, Λάχη (βλέπε σχόλιο 5). Αλλά ίσως, επειδή δεν μίλησα σαφώς (βλέπε σχόλιο 6), είμαι αιτία να απαντήσεις όχι σε αυτό που σκεπτόμουν όταν ρώτησα, αλλά σε άλλο (βλέπε σχόλιο 7).

τυχία. Έχει μια άποψη ο Λάχης, που τη θεωρεί σωστή και, κυρίως, έχει το θάρρος να τη λέει. Η δήλωσή του, όπως βλέπουμε στη συνέχεια, δεν είναι σωστή.

Σχόλιο 5: (Εδώ θαύμασε, αγαπητέ αναγνώστη, το μεγαλείο του Σωκράτη. Η ουσία όλης της παιδαγωγικής συμπεκνωμένη σε τούτη την απάντηση του Σωκράτη.)

Καταρχάς δίνει θετική ενίσχυση σε αυτό που είπε ο Λάχης. «Καλά λες», αν και δεν είναι σωστή η απάντηση του Λάχη, όπως δείχνει η συνέχεια. Ο Σωκράτης συγχαίρει τον Λάχη για την απάντηση, γιατί τον δάσκαλο Σωκράτη δεν τον ενδιαφέρει τόσο το αποτέλεσμα της προσπάθειας, αλλά η διάθεση του μαθητή για προσπάθεια να διατηρείται αμείωτη. Όταν υπάρχει η διάθεση για προσπάθεια, θα φέρει στο μέλλον και το καλό αποτέλεσμα.

Σχόλιο 6: Εδώ ας υποκλιθούμε, αγαπητέ αναγνώστη, στον θεϊκό Σωκράτη. Ο Σωκράτης χωρίς αίσθηση κατωτερότητας, χωρίς κόμπλεξ, με τη σιγουριά του πραγματικά μεγάλου και σοφού δασκάλου, επωμίζεται ένα βάρος που δεν του ανήκει για να απενοχοποιήσει τον μαθητή του για το λάθος του. Η αυθεντία, ο Σωκράτης, είναι επιεικής, επωμίζεται την ευθύνη της αστοχίας (αιτιολογεί το γιατί).

Εδώ, βλέπουμε τον πραγματικό ρόλο της αυθεντίας του δασκάλου. Προφανώς, η δήλωση του Λάχη δεν είναι πλήρης. Ο Σωκράτης/δάσκαλος/αυθεντία, όπως κάθε αληθινή αυθεντία που νιώθει σιγουριά και δεν φο-

βάται να πάρει την ευθύνη της αστοχίας του μαθητή επάνω της, επωμίζεται την ευθύνη, γιατί γνωρίζει ότι δεν πρέπει να ενοχοποιούμε τα παιδιά για το λάθος που κάνουν. Τα δεδομένα που έχει ο Λάχης, τον οδηγούν αναγκαστικά σε αυτή την απάντηση.

Η ενθάρρυνση με αποδείξεις –η ανατροφοδότηση– του Σωκράτη προς τον μαθητή είναι της μορφής: Δεν ήμουν σαφής, άλλα είχα στο νου μου, όταν σε ρωτούσα, και άλλα σε ρώτησα. Εγώ φταίω του λέγει, εν κατακλείδι, που εσύ δεν απάντησες σωστά.

Σχόλιο 7: Όλα αυτά αποτελούν τον πρώτο καθοδηγητικό υπαινιγμό (νύξη). Λέει εμμέσως στον Λάχη ότι κάτι δεν πήγε καλά με τον ορισμό που έδωσε. Όλη η πρόταση είναι ένας υπαινιγμός που εκφράζει με πολλή ευγένεια και ήπιο λόγο, αμφισβήτηση.

ΛΑΧΗΣ:

Πώς το εννοείς, Σωκράτη; (βλέπε σχόλιο 8)

Σχόλιο 8: Ο Λάχης δεν κατανοεί τι λέει ο Σωκράτης και το δηλώνει σε ένα κλίμα ασφάλειας. Αρχή γνωστικής σύγκρουσης. (Ο Λάχης δεν γνωρίζει, αλλά δεν γνωρίζει ότι δεν γνωρίζει.)

ΣΩΚΡΑΤΗΣ:

Θα σου πω, αν μπορέσω (βλέπε σχόλιο 9). Ανδρείος είναι εκείνος που και συ λες (βλέπε σχόλιο 10), αυτός δηλαδή που παραμένοντας στη θέση του πολεμά τους εχθρούς.

Σχόλιο 9: Ο ωραιότερος ίσως παιδαγωγικός ελιγμός του Πλάτωνα (ή να πούμε του Σωκράτη, αφού έτσι το θέλει ο Πλάτωνας), ο οποίος δηλώνει ταπεινότητα. Μια αυθεντία που δεν έχει έπαρση αφενός, και αφετέρου δηλώνει ότι ίσως δεν έχει τη δυνατότητα να βρει ακαταμάχητα

επιχειρήματα να του το αποδείξει. Η προσπάθεια απάντησης ενδεχομένως να έχει δυσκολία και για την αυθεντία/δάσκαλο («*άμα μπορέσω*», λέει, ενώ ξέρει ότι μπορεί. Ο Πλάτωνας, τον διάλογο τον επινόησε, δεν τον περιέγραψε.)

Κατά τη γνωστική σύγκρουση (κατά τη διαφωνία, δηλαδή), για να αξιοποιηθεί η αντίθετη άποψη και να καμφθεί η ακαμψία αυτού που κλονίζονται οι απόψεις, πρέπει να μη βλέπει στον συνομιλητή του υπεροψία και ακαμψία στις απόψεις του, μια προϋπόθεση, μια συνθήκη που προσπαθεί να εξασφαλίσει η δήλωση του Σωκράτη («*θα πω άμα μπορέσω*»).

Σχόλιο 10: Επανάληψη της αρχικής επιβεβαίωσης, ότι καλά τα είπε. Ενθάρρυνση με αποδείξεις. (Ανατροφοδότηση λέγεται αυτό, και είναι ένα είδος επαίνου ή επιβεβαίωσης γι' αυτά που είπε ο Λάχης, αν και δεν ήταν σωστά. Τον ενθαρρύνει να προσπαθεί.)

ΛΑΧΗΣ:

Συμφωνώ, βέβαια (βλέπε σχόλιο 11).

Σχόλιο 11: Επιβεβαίωση της αρχικής γνώμης του (που δείχνει μη απειλή από την αυθεντία). Ενώ διαφαίνεται κάποια διαφωνία, ο μαθητής είναι στέρεα «*καθισμένος*» στην άποψή του, ενώ ο δάσκαλος Σωκράτης ελίσσεται και προσπαθεί να τον κάνει να σκεφτεί και κάτι άλλο που παραλείπει. Προσπαθεί να τον βοηθήσει να αποκτήσει την ικανότητα να αλλάξει την κατεύθυνση της σκέψης του, όταν καινούριες συνθήκες απαιτούν καινούριες προσεγγίσεις. Αυτός ο τρόπος καθοδηγή-

σης είναι που βοηθά τη δημιουργική σκέψη. Αλλά αυτό προϋποθέτει κατάλληλο ψυχοπαιδαγωγικό κλίμα για διάλογο και επικοινωνία, σαν ίσος προς ίσον. Αυτό το κατάλληλο ψυχοπαιδαγωγικό κλίμα προσαθεί να δημιουργήσει ο Σωκράτης με τον ήπιο και σεμνό λόγο του.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ:

Κι εγώ (βλέπε σχόλιο 12). Αλλά τι είναι πάλι αυτός, που μάχεται τους εχθρούς (βλέπε σχόλιο 13) υποχωρώντας και όχι παραμένοντας;

Σχόλιο 12: Ενθάρρυνση με αποδείξεις –Ανατροφοδότηση–, ενίσχυση της άποψής του, δεν του δημιουργεί αμφισβήτηση. Την αμφισβήτηση θα την κάνει ο ίδιος ο μαθητής. Ο Σωκράτης θα του δώσει νύξεις μόνο. (Τον αφήνει να αισθάνεται νικητής σαν την λιονταρίνα που τάχα τη νικούν τα λιονταράκια της παίζοντας μαζί τους.)

Σχόλιο 13: Δεύτερος υπαινιγμός (νύξη) σαφέστερος. Του υποδεικνύει να δει και την άλλη όψη του θέματος.

ΛΑΧΗΣ:

Πώς υποχωρώντας; (βλέπε σχόλιο 14).

Σχόλιο 14: Διευκρινιστική ερώτηση. Δεν καταλαβαίνει τι σημαίνει το να υποχωρείς και να είσαι ταυτόχρονα ανδρείος, και ερωτά. Θέλει περισσότερες διευκρινήσεις. Ενεργεί όπως πρέπει να ενεργεί κάθε μαθητής που δεν κατανοεί κάτι.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ:

Όπως ακριβώς λέγεται και για τους Σκύθες (βλέπε σχόλιο 15), ότι δηλαδή δεν μάχονται χειρότερα όταν υποχωρούν από ότι όταν καταδιώκουν. Και ο Όμηρος

Σχόλιο 15: Τρίτος υπαινιγμός με σαφή νύξη, με παραπομπή σε κάτι κοινώς γνωστό (στους σκύθες ιππείς).

Επίσης πολύ εύστοχα του λέει «λέγεται ότι οι σκύθες ιππείς...» και δεν του λέει «εγώ νομίζω ότι και οι σκύθες ιππείς...» Η

(βλέπε σχόλιο 16) επαιώνντας κάπου τα άλογα του Αινεία λέει ότι ξέρουν «*με δύναμη μεγάλη και προς τα μπρος και προς τα πίσω να κυνηγούν και να υποχωρούν*» και τον ίδιο τον Αινεία γι' αυτό τον εγκωμιάσε, για την τέχνη δηλαδή της φυγής, και είπε πως είναι «*στη φυγή τεχνίτης*» («*μήστορα φόβοιο*» = μάστορας στη φυγή) (βλέπε σχόλιο 17).

ΛΑΧΗΣ:

Σωστά, βέβαια, Σωκράτη (βλέπε σχόλιο 18). Σε άρματα άλλωστε αναφερόταν. Και συ για το ιππικό των Σκύθων λες. Το ιππικό εκείνων έτσι μάχεται, το πεζικό όμως των Ελλήνων (βλέπε σχόλιο 19), όπως λέω εγώ.

πληροφορία έχει μεγαλύτερη εγκυρότητα και μπορεί να γίνει ευκολότερα αποδεχτή, όταν είναι ευρέως γνωστή και δεν είναι απλά μια προσωπική θέση του συνομιλητή.

Σχόλιο 16: Τέταρτος υπαινιγμός με σαφή και έγκυρη νύξη, με παραπομπή σε πρότυπο υψηλού κύρους, όπως είναι ο Όμηρος.

Σχόλιο 17: Πέμπτος εννοιολογικός υπαινιγμός με σαφή νύξη ότι ανδρεία σημαίνει και η φυγή, η μη παραμονή αυτού που πολεμάει στη θέση. (Εδώ, αγαπητέ αναγνώστη, σε αφήνω μόνο σου να βάλεις τη λέξη ή τη φράση θαυμασμού σου για τον Σωκράτη, λέγοντας τούτο: Παραπέμπει στον Όμηρο, παραπέμπει σε βιβλιογραφία δηλαδή, μήπως και ο μαθητής επανεξετάσει τις απόψεις του ...! Αλλά και πάλι αποτυγχάνει να τον πείσει να αλλάξει γνώμη. Να πούμε και τούτο ακόμη: Τούτον τον διάλογο τον «*μακραίνει*» ο Πλάτωνας για να μας δείξει πόσο κοπιαστικό είναι το δασκαλίκι και πώς χτίζεται η σοφία...)

Σχόλιο 18: Οι υπαινιγμοί αντικρούονται. Ο Πλάτωνας δεν θέλει ο μαθητής –ο συνδιαλεγόμενος– να εγκαταλείπει χωρίς μάχη. Το αντεπιχείρημα του Λάχη είναι ότι τα παραδείγματα μιλούν για ιππικό. «*Το πεζικό μάχεται, όπως λέω εγώ*», τονίζει!

Σχόλιο 19: Μάλιστα δεν αρκείται στο πεζικό, αλλά υπερθεματίζει ο Λάχης, δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση στη λογική του, που πιστεύει ότι το πεζικό έτσι μάχε-

ται και μάλιστα το πεζικό των Ελλήνων, που ήταν το καλύτερο, τότε, πεζικό του κόσμου! («το πεζικό των Ελλήνων», λέει ο Λάχης, υπονοώντας φυσικά ότι χαρακτηρίζεται ανδρείο για το λόγο ότι μάχεται χωρείς να υποχωρεί...!)

ΣΩΚΡΑΤΗΣ:

Ίσως (βλέπε σχόλιο 20), εκτός από τους Λακεδαιμόνιους, Λάχη, γιατί λένε πως οι Λακεδαιμόνιοι (βλέπε σχόλιο 21) στις Πλαταιές (βλέπε σχόλιο 22), όταν πλησίασαν τους Πέρσες δεν ήθελαν να παραμείνουν και να πολεμήσουν, αλλά υποχωρούσαν. Όταν όμως διαλύθηκαν οι παρατάξεις των Περσών, αφού επέστρεψαν, πολέμησαν ως ιππείς και έτσι κέρδισαν την εκεί μάχη.

Σχόλιο 20: Ήπιας μορφής αντίθεση σε ένα ισχυρό επιχείρημα που επικαλείται ο Λάχης (αν και όπως θα φανεί στη συνέχεια το επιχείρημα του Λάχη το αντικρούει ο Σωκράτης με το ίδιο επιχείρημα!)

Σχόλιο 21: Έκτος υπαινιγμός με σαφέστατη νύξη με έμφαση στην κυριολεξία της δήλωσης του Λάχη. Το πεζικό των Ελλήνων επικαλείται ο Λάχης, το πεζικό των Ελλήνων επικαλείται ο Σωκράτης και μάλιστα υπερθεματίζοντας πάνω στην έμφαση του Λάχη. Τον αντικρούει με το ίδιο επιχείρημα. Το πεζικό των Ελλήνων και μάλιστα των λακεδαιμόνιων ελλήνων επικαλείται ως αντεπιχείρημα ο Σωκράτης.

Σχόλιο 22: Παροχή πληροφορίας (έτσι έχουν τα γεγονότα στη μάχη εκείνη, οι Σπαρτιάτες προσποιήθηκαν υποχώρηση και όταν οι Πέρσες άτακτα επετέθησαν στους υποχωρούντες Σπαρτιάτες, τότε οι Σπαρτιάτες συνάχτηκαν αστραπιαία και αφού έκαναν μεταβολή, τους συνέτριψαν στις Πλαταιές.)

ΛΑΧΗΣ:

Αλήθεια λες (βλέπε σχόλιο 23).

Σχόλιο 23: Λύση της γνωστικής σύγκρουσης (τόρα γνωρίζει ό,τι δεν γνωρίζει και το αποδέχεται). Όλη η προσπάθεια

γίνεται για να εξασφαλιστεί ψυχοπαιδαγωγικό κλίμα που να βοηθάει τον μαθητή να θέλει να αποδεχθεί τις νύξεις του δασκάλου (συναισθηματική νοημοσύνη) για να μπορέσει στη συνέχεια να αξιοποιήσει τα δεδομένα που περιέχουν οι νύξεις.

Ο χειρισμός της γνωστικής σύγκρουσης ήταν επιτυχής, ο μαθητής απορρίπτει τον αρχικό του ισχυρισμό. Εύρεση της λύσης του προβλήματος, που αναζητούσε την αποδοχή ή μη του αρχικού ορισμού της ανδρείας.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ:

Αυτό λοιπόν, που πριν λίγο έλεγα, ότι δηλαδή εγώ είμαι αιτία που δεν απάντησες σωστά, συνέβη επειδή δεν σε ρώτησα σωστά (βλέπε σχόλιο 24). Ήθελα να σε ρωτήσω όχι μόνο για τους ανδρείους στο πεζικό, αλλά και αυτούς στο ιππικό και σε κάθε πολεμικό είδος, και όχι μόνο για τους ανδρείους στον πόλεμο, αλλά και γι' αυτούς που είναι ανδρείοι και στους κινδύνους και σε αρρώστιες και σε πενία, ή ακόμα και κείνους που είναι ανδρείοι στην πολιτική, και ακόμα όχι μόνο για όσους είναι ανδρείοι στις λύπες ή στους φόβους, αλλά και στις επιθυμίες ή στις ηδονές, όσοι είναι ικανοί να μάχονται

Σχόλιο 24: Ο δάσκαλος δεν παραλείπει να κάνει ανατροφοδότηση και προσπαθεί πάλι να δικαιολογήσει τον μαθητή για τις απαντήσεις του.

Δίνει ανατροφοδότηση στην απάντηση του Λάχη και αιτιολογεί, γιατί δεν πρέπει να θεωρεί τον εαυτό του υπεύθυνο που τότε ώρα διαφωνούσαν, αλλά να θεωρεί υπεύθυνο τον Σωκράτη, τον δάσκαλο, που δεν ρωτούσε κατάλληλα.

Σχόλιο 25: Σκόπιμα δεν δίνει όλο αυτό το υλικό στην αρχή της ερώτησης για να διευκολυνθεί η απάντηση, γιατί σκοπός του Σωκράτη/δασκάλου δεν είναι να βρει τον ακριβή ορισμό της ανδρείας, που θα μπορούσε να τον δώσει ο ίδιος από την αρχή, αλλά να διδάξει τρόπο σκέψης (διαδικασία του νου) στον μαθητή, να μάθει να σκέφτεται, να αξιοποιεί τις νύξεις, να υπερασπίζεται τις απόψεις που πιστεύει και να λέει με θάρρος τη γνώμη του.

παραμένοντας στη θέση τους ή υποχωρώντας—υπάρχουν κάποιοι—, Λάχη, και σε τέτοιες περιπτώσεις ανδρείοι (βλέπε σχόλιο 25)...

Να μάθει να μπορεί να χρησιμοποιεί αυτή τη διαδικασία της σκέψης σε κάθε περίπτωση. Να μάθει πώς μαθαίνει κανείς να σκέφτεται σωστά.

Εδώ τελειώνει η αναπαράσταση του διαλόγου για τον μαιευτήρα Σωκράτη.

– Αγαπητοί φίλοι, είτε ο ομιλητής, όπως είδατε η μαιευτική μέθοδο του Πλάτωνα ή Σωκράτη, αν θέλετε, έχει υψηλούς στόχους.

– Ποιος είναι ο δημιουργός της μαιευτικής μεθόδου; ρώτησε κάποιος από το ακροατήριο.

– Καλή ερώτηση, αλλά δύσκολη απάντηση, είπε ο ομιλητής. Την τεχνική της εκμαίευσης λογικής γνώμης με τον διάλογο, πρώτος λέγεται ότι τη χρησιμοποίησε ο Σωκράτης και ο Πλάτωνας, στη συνέχεια, την εκλέπτυνε τεχνικά και παιδαγωγικά στα συγγράμματά του και ανάδειξε τις αρετές της.

Φαίνεται, ενδεχόμενο, ότι ο Σωκράτης χρησιμοποιούσε με μη παιδαγωγικό τρόπο τη μαιευτική μέθοδο που ο ίδιος επινόησε, και για το λόγο αυτό απόκτησε και πολλούς εχθρούς. Και ίσως γι' αυτό δεν έπεισε τους δικαστές του και τον έκριναν ένοχο με μια αμφίρροπη πλειοψηφία και στη συνέχεια οι ίδιοι δικαστές, την ίδια μέρα, τον κατακεραύνωσαν με την ποινή του θανάτου με πολύ ισχυρή πλειοψηφία (διαβάστε την «Απολογία του Σωκράτη»).

Η μαιευτική μέθοδος του ιδιόρρυθμου και εριστικού Σωκράτη, στα χέρια του Πλάτωνα απόκτησε άριστο παιδαγωγικό υπόβαθρο και για τον λόγο αυτό έχει μεγαλύτερη απήχηση. Ως εκ τούτου μπορούσαμε να πούμε ότι είναι καθαρά πλατωνική μέθοδος. Μην ξεχνάμε ότι ο Σωκράτης ήταν μεν ένα ιστορικό πρόσωπο, αλλά είναι δε και ένα μεγάλο δημιούργημα του Πλάτωνα.

Όπως και να έχει, η μέθοδος αναδείχτηκε στο πλατωνικό έργο.

– Τι στοχεύει ο Πλάτωνας με τους μαιευτικούς του διαλόγους; ρώτησε άλλος ακροατής.

– Και αυτή είναι μια θαυμάσια ερώτηση, αγαπητέ μου, ας δοκιμάσουμε να απαντήσουμε

Οι στόχοι του ήταν πολλοί, αλλά ο κεντρικός στόχευε στην κριτική σκέψη. Ορισμένοι ισχυρίζονται ότι στους πλατωνικούς μαιευτικούς διαλόγους υπάρχει ειρωνεία. Όταν ο Σωκράτης αμφισβητεί τις απόψεις των συνομιλητών του, δεν το κάνει γιατί αυτός γνωρίζει την αλήθεια, αλλά γιατί θέλει να δείξει στον συνομιλητή του ότι η αλήθεια που πιστεύει έχει αδυναμίες, όπως άλλωστε και οι περισσότερες αλήθειες.

Ο άνθρωπος έχει περιορισμένες ικανότητες για να αποκτήσει μόνος του την κριτική και λογική ικανότητα. Πρέπει πρώτα να ασκηθεί σε αυτό. Ωστόσο, οι άνθρωποι εμπιστεύονται με εγωιστικό τρόπο την άποψή τους και την κριτική τους ικανότητα και αυτό τους οδηγεί σε γνωστική ακαμψία και στη βεβαιότητα ότι αυτοί γνωρίζουν.

(Διάβασε το κεφάλαιο «Το πέραςμα της ερήμου» τούτου του βιβλίου.)

Ο Σωκράτης αυτό το είχε διαπιστώσει και είχε εξετάσει πολλούς που θεωρούνταν αυθεντίες (πολιτικούς, ποιητές, γραμματικούς και φιλόσοφους) και είχε διαπιστώσει πόσο πρόχειρα καταλήγουν σε συμπεράσματα.

Έτσι αναγκάστηκε να αμφισβητήσει την απολυτότητά τους γιατί είχε κατασταλάξει και το είπε στο «εν οίδα ότι ουδέν οίδα», που πάει να πει ότι: «ένα γνωρίζω ότι με απόλυτη βεβαιότητα δεν γνωρίζω τίποτα». Αυτή είναι η τραγικότητα του Σωκράτη να βλέπει πόσο πρόχειρα σκέφτονται οι άνθρωποι και πόσο πρόχειρα βγάζουν συμπεράσματα και εμπιστεύονται τις σκέψεις τους.

Η τραγικότητα του Σωκράτη γίνεται πιο κατανοητή και ο ίδιος πιο συμπαθής, όταν βλέπει ότι η Ανθρωπότητα οδηγείται από «μικρούς», που παγιδεύονται από το «μεγαλείο» των συλλογισμών τους και το φωνάζουν. Κάποτε πρέπει να αναδυθεί ο στόχος του Σωκράτη και του Πλάτωνα.

Δεν ευδοκίμησε ο λόγος τους. Η στείρα άγωνα και άκαμπτη λογική των μέτριων επιβάλλεται ως σοφία και κυριαρχεί. Το τίμημα για την Ανθρωπότητα ήταν και είναι μεγάλο...

Τούτο μόνο το παρακάτω αληθινό περιστατικό θα αναφέρουμε σαν παράδειγμα, για να τονιστεί ότι αν επικρατούσε η πλατωνική λογική, δεν θα κυριαρχούσαν σαθρές απόψεις σαν την ακόλουθη του Κλεάνθη που «νίκησε» την αλήθεια του Αρίσταρχου:

Ο Αρίσταρχος ο Σάμιος (310 π.Χ.–230 π.Χ.) ήταν έλληνας αστρονόμος και μαθηματικός, που γεννήθηκε στη Σάμο. Είναι ο πρώτος που πρότεινε, αξιοποιώντας την κριτική του σκέψη και τη μεταγνωστική του ικανότητα, το ηλιοκεντρικό μοντέλο του ηλιακού μας συστήματος, θέ-

*Ο Αρίσταρχος ο Σάμιος,
310-230 π.Χ.*

πανεπιστημίου παρακαλώ!) διακήρυξε ότι ήταν καθήκον των Ελλήνων να καταδικάσουν τον Αρίσταρχο τον Σάμιο με την κατηγορία ότι έβαζε σε κίνηση τη Γη και τον ... Όλυμπο φυσικά και έτσι διαταράσσει την ηρεμία των θεών ... (βλέπετε, αγαπητοί μου φίλοι, ότι η καταγγελία υπονοεί και αθεΐα, την τρομερότερη διαχρονικά απειλή, αφού πάντα οι άνθρωποι σε όλον τον κόσμο έχουν ατράνταχτες πεποιθήσεις σε ό,τι αφορά τους θεούς τους...!) Δεν τον καταδίκασαν βέβαια τον Αρίσταρχο, αλλά έγινε κάτι χειρότερο: τον αγνόησαν οι άνθρωποι, αφού τους έπεισε η γνωστική ακαμψία των βεβαιοτήτων του Κλεάνθη ότι ο Αρίσταρχος αερολογεί ή αθεΐζει...!

*Ο Κλεάνθης ο Ασσιος,
330-232 π.Χ.*

τοντας τον Ήλιο και όχι τη Γη, στο κέντρο του γνωστού τότε κόσμου.

Όταν, λοιπόν, ο Αρίσταρχος, αυτός ο λαμπρός αστρονόμος έγραψε το βιβλίο του, που εξηγούσε με επιχειρήματα ότι ο Ήλιος είναι ακίνητος, και ότι η Γη κινείται γύρω από τον Ήλιο και όχι το αντίστροφο, όπως πίστευαν μέχρι τότε, συνέβη το εξής:

Ο Κλεάνθης, ένας σύγχρονος του Αρίσταρχου στωικός φιλόσοφος και καθηγητής της φιλοσοφικής σχολής (καθηγητής

Τον Κλεάνθη τώρα εδώ δεν τον επικρίνουμε για την άγνοια των θεωριών του Αρίσταρχου, αυτό είναι δημοκρατικό δικαίωμα κάθε ελεύθερου πνεύματος, τον κρίνουμε και τον επικρίνουμε, γιατί ενώ ήταν φιλόσοφος και μάλιστα δάσκαλος της στωικής σχολής, είχε τη βέβαιη γνώση του ότι στον Όλυμπο ζούσαν θεοί και μάλιστα «εν αταραξία». Ο Κλεάνθης, αγαπητοί μου, ήταν καθηγητής, πρύτανης και βάλει...! Δεν τον άγγιζε κανείς τότε, είχε χιλιάδες οπαδούς που πίστευαν μετά βεβαιότητας ότι στον Όλυμπο κατοικούσαν οι θεοί τους, όπως και στις μέρες μας

είναι ανέγγιχτοι όσοι αερολογούν, ασφαλείς και ανεξέλεγκτοι κάτω από την ομπρέλα των χιλιάδων οπαδών τους.

Ραφαήλ, “*Η Σχολή των Αθηνών*”
(μέρος του πίνακα: αριστερά ο Πλάτωνας, 427-347 π.Χ., δεξιά ο Αριστοτέλης), 1509-1511.

Αυτές τις βεβαιότητες πολεμούσε ο Σωκράτης σε όλη του τη ζωή και αυτές τις βεβαιότητες προσπάθησε με παιδαγωγικό τρόπο να δαμάσει, αμφισβητώντας τις ο Πλάτωνας. Χρειάστηκαν 2.000 χρόνια μετά, για να έρθει ο Κοπέρνικος και να επιβεβαιώσει μια λογική αλήθεια, που είχε ήδη πει ο Αρίσταρχος. Δεν είναι το μόνο παράδειγμα. Δοξασίες σαν του Κλεάνθη άνησαν και ανθούν.

– Γιατί δεν ήθελε αγεωμέτητος στη Σχολή του ο Πλάτωνας; ρώτησε άλλος ακροατής.

Αυτή την καλή ερώτηση την έχω ακούσει πολλές φορές. Στόχος του Πλάτωνα ήταν και είναι να μάθουμε να συλλογιζόμαστε με τη λογική των

μαθηματικών. Γιατί πίστευε ότι η ενασχόληση κάποιου με τη γεωμετρία τον κάνει πιο προσεκτικό και αυστηρό κριτή της σκέψης του.

– Μόνο με αυτά τα μαθήματα αποκτούμε κριτική σκέψη; ρώτησε ο ίδιος ακροατής.

– Όχι μόνο με αυτά, αλλά τα μαθηματικά δίνουν περισσότερες ευκαιρίες να κρίνουμε και να ελέγχουμε την κριτική μας σκέψη.

Τα μαθηματικά, και κυρίως η πρακτική αριθμητική και η ευκλείδεια γεωμετρία, είναι απαραίτητα μαθήματα, που προπαιδεύουν τους ανθρώπους για να ακολουθεί η σκέψη τους αυστηρά τη λογική οδό και να μην καταλήγουν αβίαστα σε σαθρές ανοησίες τύπου Κλεάνθη. Με το «κάνεις αγεωμέτητος να μην έρχεται στα μαθήματά μου», που έλεγε ο Πλάτωνας, εννοούσε αυτούς που δεν έβαζαν σε λογική πειθαρχία τη σκέψη τους. Δεν είχαν δηλαδή προστάτη τους τον ορθολογισμό. Μια αναγκαία ιδιότητα του σκεπτόμενου ανθρώπου, που την αποκτά ευκολότερα αν ασχοληθεί με τα μαθήματα της πρακτικής αριθμητικής και της ευκλείδειας γεωμετρίας. Δεν εννοούσε ο Πλάτωνας να σπουδάσουν πρώτα σε βάθος τη μαθηματική επιστήμη, αλλά τη μέθοδο της μαθηματικής επιστήμης που την περιέχουν αυτά τα εισαγωγικά μαθήματα. Έτσι, μαθαί-

νουμε ευκολότερα να κανοναρχούμε λογικά τη σκέψη μας.

Εδώ τελειώσαμε, είπε ο ομιλητής.

Σας ευχαριστώ, αλλά θα στενοχωριόταν ο Πλάτωνας, αν σήμερα με αφορμή αυτά που είπαμε για τη σχολή του, δεν σας «προβληματίζα» με ένα πρόβλημα γεωμετρίας.

Θα είναι το ίδιο ακριβώς πρόβλημα που ο ίδιος ο Πλάτωνας έδωσε (στο διάλογο «Μένων») σε έναν αγράμματο ελληνόφωνο δούλο για να το λύσει. Εκείνος ο δούλος με τη βοήθεια του δασκάλου του το έλυσε. Εσείς ελπίζω και εύχομαι, χωρίς τη βοήθεια κανενός.

– Να το ακούσουμε, είπαν πολλοί με προθυμία, το πρόβλημα που έλυσε ο δούλος με τη βοήθεια του Σωκράτη ή του Πλάτωνα;

– Δεν θα είναι ακριβώς το ίδιο στα λόγια, αλλά στη δυσκολία ολόιδιο. Ακούστε το:

Έστω ότι έχετε μια φίλη με το όνομα, ας πούμε, Υπατία (έτσι για να τιμήσουμε και τις δύο*). Η Υπατία, λοιπόν, έχει έναν καθρέφτη στο σαλόνι της (εκεί που και τον παλιό καιρό ήταν οι καθρέφτες των σπιτιών). Ο καθρέφτης έχει σχήμα τετράγωνο με πλευρά 100 εκατοστά (ένα μέτρο).

Η Υπατία σκέφτηκε να τον αντικαταστήσει με άλλον, όμοιο στο σχήμα καθρέφτη, αλλά διπλάσιο σε μέγεθος (εμβαδόν εννοείται).

Μπορείτε να συμβουλευτείτε την Υπατία πόσο θα είναι το μήκος της πλευράς του νέου τετράγωνου καθρέφτη;

– Είναι απλό, είπε κάποιος, θα έχει διπλάσια πλευρά ο νέος καθρέφτης από τον παλιό.

– Μη βιάζεστε να απαντήσετε τώρα, προσπαθήστε περισσότερο στα σπίτια σας μόνοι σας ή με τα παιδιά σας μαζί. Σχεδιάστε σε χαρτί ό,τι σκέπτεστε, θυμηθείτε τι σας ζητεί το πρόβλημα και θα διαπιστώσετε, αν έχετε λίγη υπομονή, την ομορφιά της διδασκαλίας του Σωκράτη.

Σας ευχαριστώ, είπε, εδώ τελείωσε η διδακτική παράστασή μας.

– Θα προσπαθήσουμε, είπαν όλοι και άρχισαν να αποχωρούν.

Ένας από τους γονείς με βροντώδη φωνή, που έδειχνε εντυπωσιασμένος, είπε:

* Θα χαιρόταν η φίλη σας να τη λέγαμε Υπατία και η Υπατία, από ψηλά θα χαιρόταν που τη μνημονεύουμε τώρα.

– Συλλογίζομαι πόσα λάθη έχω κάνει συζητώντας με λάθος τρόπο με τα παιδιά μου.

– Αγαπητέ μου, η αναγνώριση του λάθους μας είναι σοφία και ένας από τους στόχους του Σωκράτη.

– Με φοβίζουν όμως τα λάθη...!

– Είναι σύμφυτο με τη ζωή μας το λάθος. Η φύση με μια σειρά από αστοχίες (λάθη) προχωρεί. Ο φόβος του λάθους είναι η μεγαλύτερη τροχοπέδη στην πορεία κάθε ανθρώπου και κυρίως του επιστήμονα. Και ο ιός της γρίπης, με μια σειρά από λάθη που κάνει συνεχώς, μεταλλάσσεται και ... νικάει τα εμβόλιά μας, μας είπε, και όλοι γέλασαν.

– Όπως ο φόβος του γιου μου, του φοιτητή, είπε η γνωστή μας κυρία, που ήταν η αφορμή τούτης της ομιλίας.

– Δεν μπορούμε να προβλέπονται τα λάθη μας; ρώτησε ο ίδιος κύριος με τη βροντώδη φωνή.

– Αρκετά είναι προβλέψιμα. Τα υπόλοιπα είναι απρόβλεπτα και είναι άπειρα και άγνωστα ακόμη...! Έγινε σιωπή...

– Εδώ νομίζω, τελειώσαμε, είπε ο ομιλητής.

– Τώρα νομίζω μόλις αρχίζουμε, ακούστηκε η βροντώδης φωνή...!

Ήταν αληθινά γεγονότα και έγιναν τότε, στις αρχές Οκτωβρίου του έτους ..., στην Κόρινθο.

Τη συνέχεια της πορείας του φοιτητή δεν τη γνωρίζω. Δεν με ενημέρωσαν ποτέ ξανά οι γονείς του. Το θεωρώ και σήμερα ακόμη, αδιακρισία να ψάξω και να μάθω.

5.

Οι πρόσκοποι από τη Χίο

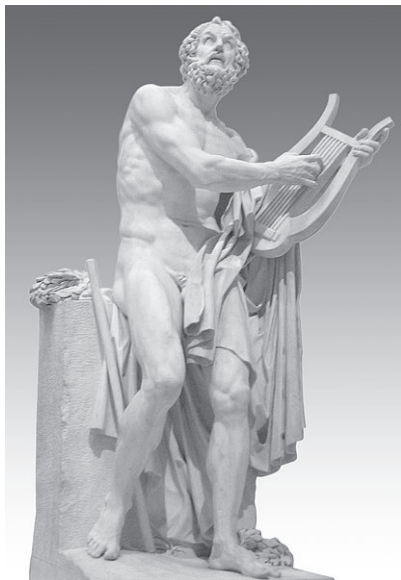
Την προηγούμενη άνοιξη, οι πρόσκοποι του σώματος Χίου προγραμμάτισαν ένα ταξίδι το τριήμερο από τις 15 μέχρι τις 17 Μαΐου 2015.

Δεν έλαβαν μέρος όλοι οι πρόσκοποι του σώματος, που ήταν πενήντα άτομα, αλλά μόνο μια μικρότερη ομάδα αποτελούμενη από μερικούς προσκόπους, με έναν ενωμοτάρχη και τρεις υπενωμοτάρχες (το αναφέρω αυτό για να το προσέξετε).

Η εκδρομή είχε διάρκεια ένα ολόκληρο Παρασκευοσαββατοκύριακο. Μη σας παρασύρει η λέξη –σιδηρόδρομος–, με πλοίο ταξίδεψαν της γραμμής Χίος-Καβάλα και από εκεί οδικώς, μέσω Κιλκίς, έφτασαν στο χωριό Δοϊράνη της ομώνυμης λίμνης. Είχαν ιερό σκοπό! Θα προσκυνούσαν στο μεγάλο στρατιωτικό κοιμητήριο των ηρώων της μάχης του Σκρα, για να τιμήσουν τους ήρωες παππούδες τους, που έπεσαν πολεμώντας στην πολύνεκρη μάχη για τη σωτηρία της πατρίδας, τον Μάη του 1918.

Λυκούργος Κογεβίνας, «Η μάχη του Σκρα», ελαιογραφία, 1918, Εθνική Πινακοθήκη.

Ο Όμηρος, 9ος-8ος αι. π.Χ.

Οι κάτοικοι της Χίου τιμούν τους προγόνους τους και δείχνουν σεβασμό και αγάπη.

Αυτό φαίνεται και από το γεγονός ότι, ενώ πολλές πόλεις και μέρη διεκδικούν («ερίζουν», λέγανε παλιά) για το αν είναι δικό τους τέκνο ή όχι ο ενδοξότερος και σημαντικότερος Έλληνας πρόγονός μας, ο Όμηρος, μόνο η Χίος «μαχόμενη», ψάχνει, βρίσκει και παρουσιάζει ενδείξεις, τεκμήρια και αποδείξεις και υποστηρίζει ότι ο Όμηρος είναι δικό της τέκνο. Πηγαίνοντας στη Χίο το διαπιστώνεις αυτό, αφού έχουν να σου δείχνουν μαρτυρίες από το πέρασμα του Ομήρου και από κει.

Σχεδόν έχουμε πειστεί ότι ο Όμηρος γεννήθηκε, έδρασε και έγραψε στη Χίο.

Αυτό είναι αξιόπεινο για τη Χίο και τους κατοίκους της, αλλά και ένα καλό παράδειγμα για όσους συνερίζονται, όχι για να τους ανταγωνιστούν, αλλά να τους συναγωνιστούν στο ψάξιμο της αλήθειας.

Γιατί, όταν ψάχνει κανείς την αλήθεια μένει έκπληκτος, όταν από τη μια ακούει την εκδοχή ότι η Χίος διεκδικεί την πατρότητα του Όμηρου, και από την άλλη καθώς διαβάζει, για παράδειγμα, στη γ ραφωδία της «Οδύσσειας», την περιγραφή που αναφέρεται στην επίσκεψη του Τηλέμαχου στην Πύλο του Νέστορα, εκπλήσσεται από την ακριβή τοπογραφική περιγραφή της περιοχής της Πύλου, που κάνει ο Όμηρος. Αναρωτιέται λοιπόν κανείς, αν μπορεί ο ποιητής να γράφει με τέτοια ακρίβεια για έναν τόπο, αν δεν έχει γεννηθεί ή έχει ζήσει ή έχει μείνει για πολύ καιρό, έστω ως επισκέπτης σε αυτόν τον τόπο. Την Πύλο εννοώ...!

Ας αφήσουμε το ομηρικό ζήτημα, εδώ ήσυχο για λίγο, γιατί παρακάτω θα το συνεχίσουν οι ίδιοι οι χιώτες πρόσκοποι και ας μιλήσω για την εκδρομή τους.

Οι πρόσκοποι, λοιπόν, όλο ζωντάνια, όταν έφτασαν το απόγευμα της Παρασκευής, κατασκηνώσαν στις όχθες της λίμνης Δοϊράνης. Τακτοποίησαν τις σκηνές τους και στη συνέχεια συγκεντρώθηκαν για να οργανώσουν το πρόγραμμά τους.

Οι εκδρομές τους είναι γεμάτες με δραστηριότητες και ακολουθούν ένα πρωτόκολλο που υπηρετεί τη γνώση, την κοινωνικότητα, την οικολογία, τον πολιτισμό και την αλληλεγγύη (όπως τους είχε διδάξει ο Ν. Πασπάτης, ο πρώτος που έφερε τον προσκοπισμό στη Χίο).

Ένας από αυτούς κάθε φορά έχει προετοιμαστεί για να μιλήσει για κάποιο θέμα.

Δεν υπάρχει καλύτερη επιμόρφωση, όταν αυτή γίνεται μεταξύ «ομοίων». Οι μόνοι επαγγελματίες, «μη χειρόνακτες», που την εφαρμόζουν σήμερα είναι οι γιατροί και οι δικηγόροι όταν ειδικούνται, και στον αρχαίο κόσμο οι Σπαρτιάτες. Πόσο θα είχε ωφεληθεί και η παιδεία, αν οι εκπαιδευτικοί μας πριν διδάξουν, μαθήτευαν κοντά σε άλλους έμπειρους εκπαιδευτικούς για πολύ χρόνο...!

Οι πρόσκοποι με κάθε ευκαιρία αλληλοδιδάσκονται. Έτσι και εδώ, όταν συγκεντρώθηκαν, ένας πρόσκοπος πήρε θέση σε ένα ελαφρώς ψηλότερο μέρος, μπροστά από τους υπόλοιπους προσκόπους, που όλοι κάθονταν οκλαδόν, και άρχισε την ομιλία του που είχε με επιμέλεια προετοιμάσει. Μετά από τέτοιες ομιλίες, συνήθως, ακολουθούν ερωτήσεις και συζήτηση. Το θέμα της σημερινής τους επιμόρφωσης θα έχει πολύ ενδιαφέρον, αφού έχει σαν περιεχόμενο, τι άλλο: τον Όμηρο. Ο τίτλος της είναι:

«Ο Όμηρος αγαπά τους ξένους. Μήπως είναι ξένος; Αλλά από πού;»

Βέβαια, εδώ, πρέπει να είμαστε προσεκτικοί, μήπως έχουμε ηθική παρεκτροπή, γιατί το θέμα το εισηγείται ένας πρόσκοπος, που είναι εγγονός και γιος δύο ανθρώπων, που διαφωνούν σχετικά με την καταγωγή του Ομήρου... Μήπως τον έχει επηρεάσει ... ασύμμετρα ο πατέρας ή ο παππούς; Να εξηγήσουμε καλύτερα:

Ο πρόσκοπος που θα μιλήσει είναι Χιώτης και η μητέρα του Χιώτισσα και μάλιστα κόρη ενός χιώτη λυκειάρχη φιλολόγου και ομηριστή που θεωρεί Χιώτη τον Όμηρο.

Ο πατέρας του, αντιθέτως, είναι φιλόλογος καθηγητής σε γυμνάσιο της Χίου, που, όμως, –εδώ είναι το πρόβλημα– κατάγεται από την Πύλο. Έχει κάνει μελέτη πάνω στη γραφή Γραμμική Β και είναι υποστηρικτής της άποψης ότι ο Όμηρος είναι από τα δικά του μέρη. Θα δούμε παρακάτω πώς και γιατί...

Σαν γιος και εγγονός ο πρόσκοπος, βέβαια, δεν θέλει να κάνει «οβάλ» την εισήγησή του και να κρατήσει ισορροπία στη διαφωνία πατέρα και παππού. Θα προσπαθήσει, λέει, να είναι αντικειμενικός και ας δυσαρε-

Πύλος, παραλία Βοϊδοκοιλιά.

στήσει τον πατέρα του ή τον παππού του. Του είναι φίλτατοι λέει και οι δύο, πατέρας και παππούς, αλλά είναι πιο «φιλάτη» η αλήθεια, όπως μας λέει και ο Αριστοτέλης. Διάλεξε ο ευφυής πρόσκοπος ένα κείμενο από την «Οδύσσεια» του Ομήρου, που περιγράφει την ιερότητα της φιλοξενίας, αλλά και τη διαδρομή ενός ωραίου ταξιδιού. Γεγονότα που διαδραματίστηκαν στην Πύλο και τα ... πέριξ. Το πρώτο περιστατικό από τα παρακάτω έγινε, πιθανόν, σε τούτη την παραλία. Ο αρχαίος ναός πάνω δεξιά είναι του Ποσειδώνα, δεν φαίνεται. Σήμερα στη θέση του είναι ναός κάποιου χριστιανού αγίου. Η παραπάνω φωτογραφία είναι από την Πύλο. Η τοποθεσία λέγεται Βοϊδοκοιλιά. Ας τον ακούσουμε, προσεκτικά:

– «“Οδύσσεια”, ραψωδία Γ, στίχοι 1-74.

Περίληψη:

Και έφτασαν αυτοί, ο Τηλέμαχος και οι σύντροφοι του Τηλέμαχου, στην Πύλο πρωί, πολύ νωρίς, την ώρα που οι κάτοικοί της έκαναν θυσίες στο ακρογιάλι, σφάζοντας κατάμαυρους ταύρους προς τιμήν του γαλαζόχαιτου Ποσειδώνα.

Οι κάτοικοι της Πύλου, σαν είδαν ξένους άγνωστους, έτρεξαν όλοι μαζί να τους προϋπαντήσουν. Τους καλωσόρισαν και τους προσκάλεσαν να καθίσουν. Πρώτος ο γιος του Νέστορα, ο Πεισίστρατος, τους έβαλε να

καθίσουν στο τραπέζι, πάνω στα μαλακά δέρματα προβάτων, στην άμμο της θάλασσας κοντά στον πατέρα του. Τους προσέφερε μερίδες από τα εντόσθια και τους κέρασε κρασί μέσα σε χρυσό ποτήρι και τους είπε:

“Ευχηθείτε, ξένοι, στον Ποσειδώνα, που του προσφέρουμε τώρα θυσία.” Ο Τηλέμαχος, ο γιος του Οδυσσέα, ευχήθηκε.

Όταν έψησαν τα κρέατα και τα έβγαλαν από τη φωτιά, κάθισαν να φάνε όλοι με μεγαλοπρέπεια. Αφού χόρτασαν φαγητό και ποτό, τότε – και μόνο τότε – άρχισε να τους μιλάει ο ιπποτικός Νέστορας:

“Τώρα, που οι ξένοι μας χάρηκαν το φαΐ, είναι η σωστή ώρα να τους ρωτήσουμε ποιοι είναι. Λοιπόν ξένοι, ποιοι είστε; Από πού ταξιδεύετε στην υγρή θάλασσα; Έχετε καμιά δουλειά ή τριγυρνάτε άσκοπα σαν πειρατές που περιπλανώνται, βάζοντας σε κίνδυνο τις ζωές τους και ληστεύοντας τους κατοίκους άλλων χωρών;”

Τότε πήρε το λόγο ο ξένος, ο Τηλέμαχος, και είπε: “Νέστορα, γιε του Νηλέα, μας ρωτάς από πού είμαστε. Θα σου το πω. Ήρθαμε από την Ιθάκη, και είμαι ο ...”

Και παρακάτω περιγράφει μια παρόμοια σκηνή ο Όμηρος...

Ραψωδία Δ, στίχοι 1-64:

Ο Τηλέμαχος και ο Πεισίστρατος έφθασαν στη Σπάρτη και πήγαν στο παλάτι του Μενέλαου. Στις εξώπορτες του παλατιού σταμάτησαν και αυτοί και τα άλογά τους. Σαν βγήκε από το παλάτι, τους είδε ο Ετεωνέας, ο υπηρέτης του Μενέλαου, και έτρεξε να αναγγείλει την άφιξή τους:

“Δύο ξένοι, Μενέλαε, δύο ευγενείς, που μοιάζουν απόγονοι του Δία. Πες μου όμως αν πρέπει να ξεξέψουνε εδώ τα γρήγορα άτια τους ή να τους στείλουμε σε κάποιον άλλο να τους φιλοξενήσει.”

Ο Μενέλαος του είπε πολύ θυμωμένα: “Γιε του Βοηθού, Ετεωνέα, μέχρι τώρα έδειξες συνετός, μα τώρα μιλάς σαν ανέμυαλος (μωρός).

Τρέξε να ξεξέψεις τα άλογά τους και οδήγησέ τους στο τραπέζι.” Ο Μενέλαος, αφού τους καλωσόρισε είπε: “Γευθείτε και χαρείτε! Και ύστερα, αφού τελειώσετε το φαγητό σας, θα σας ρωτήσουμε ποιοι είστε.”

Παρατηρήστε προσεκτικά, φίλοι μου:

1. Πόσο μοιάζουν οι δύο υποδοχές των ξένων;
2. Πότε γίνονται οι συστάσεις;
3. Παρατηρήστε το τυπικό της φιλοξενίας: καλωσόρισμα, περιποίηση και μετά οι συστάσεις.

4. Με τα παραπάνω κείμενα ο Όμηρος διδάσκει με έμμεσο τρόπο σεβασμό προς τον ξένο;

Προτάσεις για συζήτηση και πολιτισμική αξιολόγηση, φίλοι μου:

- Πρέπει να πιστεύουμε ότι ο Όμηρος λέγοντας αυτά εκφράζει απόψεις γενικά αποδεκτές, αφού το λαϊκό τούτο έργο το τραγουδούσαν και το απήγγειλαν σε όλο τον αρχαίο ελληνικό κόσμο και απηχεί κατά συνέπεια τον πολιτισμό του.
- Ο Νέστορας παρέχει φιλοξενία, τους δίνει τροφή και χρόνο να ξεκουραστούν προτού τους ρωτήσει ποιοι είναι, αν και γνωρίζει ότι οι ξένοι του, ενδεχομένως να είναι από αυτούς που φέρνουν καταστροφές (κακοποιοί).
- Παρατηρήστε πώς επιπλήττει ο Μενέλαος τον Ετεωνέα; Αν θεωρούμε την επίπληξη με τη λέξη μωρός, υπερβολικά αυστηρή, και τον Μενέλαο ευγενή άνθρωπο, πρέπει να συμπεράνουμε ότι και η πρόταση του Ετεωνέα, να... ξεφορτωθεί τους ξένους και να τους στείλει αλλού να φιλοξενηθούν, ήταν ως έθος της εποχής άκρως απαράδεκτη και επιλήψιμη. Η πρόταση του Ετεωνέα, απηχεί ανθελληνική συμπεριφορά, που δεν συνάδει με τον πολιτισμό που χτίζουν οι Έλληνες της εποχής του Ομήρου.
- Πρέπει να θεωρήσουμε βέβαιο ότι ο Όμηρος περιγράφει πραγματικά γεγονότα, αλλά τα περιγράφει με τις ιδανικότερες μορφές τους για να διδάξει το πώς έπρεπε να γίνονται;

Ο Όμηρος δεν τιμήθηκε και τιμάται μόνο ως συλλέκτης πληροφοριών και ιστοριών του ελληνικού τρόπου ζωής, που πληροφορήθηκε ή βίωσε και τις αποθανάτισε, αλλά κυρίως τιμάται ως δημιουργός αξιών, άξιων διδαγμάτων όπως: “Αιδώς, Αργείοι!”, “*Ιλιάδα*” Ε, στίχος 787, “Νόστιμον ήμαρ”, “*Οδύσσεια*” Α, στίχος 9, “Θαύμα ιδέσθαι”, “*Ιλιάδα*” Σ, στίχος 83, “Ουκ αγαθόν πολυκοιρανίη”, “*Ιλιάδα*” Β, στίχος 204, “Έπεα πτερόεντα”, “*Ιλιάδα*” Ε, στίχος 871, “Αιέν αριστεύειν”, “*Ιλιάδα*” Ζ, στίχος 208, “Είς οiwόνος άριστος”, “*Ιλιάδα*” Μ, στίχος 243 κ.λ.π. κ.λ.π. κ.λ.π.) και φυσικά τιμάται και ως παιδαγωγός των Ελλήνων και του κόσμου, αφού δίδαξε με τη μελωδικότερη μέθοδο τα ωραιότερα μαθήματα. Το δεχόμαστε αυτό; Αν ναι, αυτό είναι το πολιτισμικό υπόβαθρο που εξηγεί γιατί δημιούργησαν οι Έλληνες τον Ξένιο Δία...!»

Εδώ τέλειωσε η ομιλία και η συζήτηση των προσκόπων περί φιλοξενίας.

Ο ευφυής πρόσκοπος δεν έκανε καμιά σαφή υπόδειξη για την πατρίδα του Όμηρου. Έκανε όμως πολλές λογικές υποθέσεις για την πιθανή πατρίδα του. Ας τις δούμε...

Πρώτα έβαλε μερικά βασανιστικά ερωτήματα, όχι ρητορικά, αλλά λογικά:

«– Η «*Ιλιάδα*», αγαπητοί φίλοι, «γράφτηκε μέσα σε λίγους μήνες ή σε λίγα χρόνια ή σε πολλά χρόνια;

- Ποια ήταν τα κείμενα της *Ιλιάδας* που γράφθηκαν για πρώτη φορά;
- Πότε έγινε η πρώτη γραφή της ιστορίας ή του ποιήματος;
- Πώς από την πρώτη *Ιλιάδα* φτάσαμε στη σημερινή γνωστή *Ιλιάδα* που γνωρίζουμε;
- Πόσος χρόνος πέρασε από την πρώτη γραφή της *Ιλιάδας* μέχρι την οριστικοποίησή της;
- Η *Ιλιάδα* που έχουμε σήμερα είναι, τάχα, η *Ιλιάδα* που καταγράφηκε για πρώτη φορά;

Τα ερωτήματα αυτά προβάλλουν μπροστά μας αγωνιώδη, δύσκολα και λογικά.

Ας μιλήσουμε μόνο για μερικές αβέβαιες βεβαιότητες ή ας τις ονομάζουμε λογικές εικασίες και ας τις μελετήσουμε καλύτερα. Να δούμε, μήπως, φυσώντας δυνατά μέσα στην αχλή του χρόνου διώξουμε τη θολούρα και την καταχνιά και βρούμε τα δύσβατα μονοπάτια που θα μας πάνε στην άγνωστη πατρίδα του Ομήρου...!

Αν διαβάσει κάποιος προσεκτικά τη ραψωδία Γ της «*Οδύσσειας*», θα δει καθαρά, από την ακρίβεια των περιγραφόμενων γεγονότων, ότι μπορούμε να προσδιορίσουμε ή να εικάσουμε και την ακριβή γεωγραφική θέση των τόπων που διαδραματίζονται.

Δεδομένου ότι πουθενά αλλού, σε όλες τις ραψωδίες της «*Οδύσσειας*» και της «*Ιλιάδος*», δεν έχουμε λεπτομερείς γεωγραφικές περιγραφές, πέρα από τις βασικές αναφορές σε ονόματα τόπων ή πόλεων, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ο πλάστης των ποιημάτων ή των ιστοριών της «*Οδύσσειας*» πρέπει να έχει δει τα μέρη της Πύλου που περιγράφει με λεπτομέρειες ή το πιο πιθανόν είναι να έχει ζήσει στους τόπους αυτούς, για να μπορεί να τους περιγράφει με τόση ακρίβεια.

Φαίνεται ότι τα αρχικά ποιήματα της «*Οδύσσειας*» και της «*Ιλιάδας*», τα έχει γράψει ποιητής του μυκηναϊκού πολιτισμού που ζει ή γνωρίζει

*Ο Στράβωνας,
63 π.Χ. -23 μ.Χ.*

καλά την Πύλο του Νέστορα και αυτός πρέπει να ήταν πολύ προγενέστερος του Όμηρου.

Θα δούμε πιο κάτω τις ακριβείς περιγραφές που δεν μπορούν να γίνουν από ποιητή που ζει μακριά από αυτά τα μέρη:

Ακόμη και ο Στράβων, ο γεωγράφος, που ήταν εξήντα ετών, όταν γεννήθηκε ο Χριστός, αναρωτιόταν πού βρίσκεται η ακριβής θέση της Πύλου (Στράβων, βιβλίο 8ο, κεφαλαίο 7ο). Αν γνώριζε ο Στράβων τη διαμόρφωση του εδάφους της Μεσσηνίας και πρόσεχε την περιγραφή του

ταξιδιού που κάνουν με άλογα και άρμα ο Τηλέμαχος, ο γιος του Οδυσσέα και ο Πεισίστρατος, ο γιος του Νέστορα, όταν πήγαν από την Πύλο στη Σπάρτη δια μέσου των Φαρών, θα μπορούσε να προσδιορίσει πού ήταν η θέση της Πύλου του Νέστορα και θα μπορούσε πειστικότερα να απορρίψει τις αοριστίες που έλεγαν πολύ παλαιότεροί του –και ο ίδιος ειρωνεύεται τις ασάφειές τους. Έλεγαν οι άνθρωποι 1.100 χρόνια περίπου μετά τον Νέστορα, ότι η θέση της Πύλου του Νέστορα ήταν βορειότερα της Κυπαρισσίας...

Αν προσέξουμε τα παρακάτω θα καταλάβουμε πού βρισκόταν η Πύλος του Νέστορα και πού πραγματικά βρίσκονταν τα παλάτια του Μενελάου, που φαίνεται ότι δεν ήταν στη Σπάρτη, αλλά αλλού...

Ο Πανσανίας στο τέταρτο βιβλίο του αναφέρει ότι η απόσταση Πύλου-Σπάρτης ήταν 400 στάδια, δηλ. ογδόντα χιλιόμετρα.

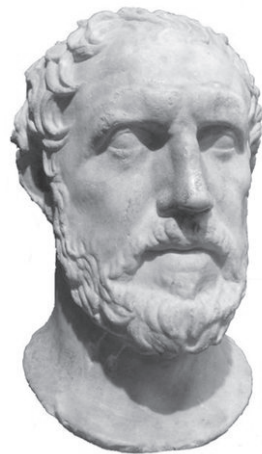
Η ραψωδία Γ της *Οδύσσειας* περιγράφει, όπως είδαμε παραπάνω, μια αμμουδερή παραλία στην οποία οι κάτοικοι της Πύλου έκαναν θυσία. Εκεί κοντά προσορμίστηκε το μικρό πλοίο του Τηλέμαχου με τους είκοσι συνομηλίκους του κωπηλάτες. Εκεί στην παραλία τους πρόσφεραν φαγητό και στη συνέχεια πήγαν μετά το φαγοπότι, το απόγευμα της ίδιας μέρας, με τα πόδια ή με τα άλογα στο παλάτι που θα ήταν κοντά, προφανώς (Γ, στίχοι 387-388). Από το παλάτι έστειλε ο Νέστορας, την άλλη μέρα το πρωί, να φέρουν από το κοντινό λιβάδι έναν ταύρο για να κάνουν νέα θυσία (Γ, στίχοι 422-423). Περιγράφει τη θυσία και αναφέρει το όνομα του τεχνίτη χρυσοχόου, τον έλεγαν Λαέρτη, ο οποίος κάλυψε με φύλλο χρυσού το κέρατο του ταύρου. Στη συνέχεια περιγράφει το σφάξιμο του ταύρου και τη διαδικασία του ψησίματος των εντοσθίων.

Όταν έβαλαν, λέει, να ψήσουν το κρέας για το μεσημεριανό γεύμα, ο Τηλέμαχος πριν το φαγητό μπαίνει στο λουτρό, για να τον λούσει η μικρότερη κόρη του Νέστορα, η Πολυκάστη (Γ, στίχοι 465-469). Στη συνέχεια περιγράφει το μεσημεριανό φαγοπότι, τις προσευχές και το ζεύξιμο του άρματος, για το ταξίδι του Τηλέμαχου με τον γιο του Νέστορα, τον Πεισίστρατο (Γ, στίχοι 471-475).

Τέλος, περιγράφει το ξεκίνημά τους από το ψηλό κάστρο ή την ψηλή πόλη Πύλο, μετά το μεσημέρι, προφανώς προς το απόγευμα. Το λέμε αυτό γιατί, μέχρι να κάνουν τη θυσία, να ψήσουν τα κρέατα, να κάνει λουτρό ο Τηλέμαχος, να γευματίσουν όλοι, να ετοιμάσουν το άρμα με τα άλογα και να ξεκινήσουν, απαιτούνται αρκετές ώρες. Το ταξίδι για τις Φαρές, που ήταν κοντά στην Καλαμάτα, υποθέτουμε ότι θα είχε διάρκεια τέσσερες με πέντε ώρες, αφού έφτασαν το βράδυ της ίδιας ημέρας. (Γ, στίχοι 482-489).

Μετά από τις Φαρές, αφού διανυχτέρευσαν εκεί μόνο για ύπνο, την άλλη μέρα οι δυο νέοι, συνεχίζουν το ταξίδι τους με άρμα μέσα από τον κάμπο της Μεσσηνίας για να πάνε στο παλάτι του Μενελάου (Γ, στίχοι 490-499). Από αυτά φαίνεται ότι για να πάνε στη Σπάρτη από την Πύλο έπρεπε να περάσουν από τις Φαρές. Και μετά από εκεί έχουν δυο μόνο πιθανές διαδρομές:

Η μια είναι να διασχίσουν κάθετα τον Ταΰγετο, περνώντας από τα μέρη που είναι σήμερα τα χωριά Καρβέλι και Αρτεμισία, και μέσα από τον δύσβατο τότε Ταΰγετο να φτάσουν στον σημερινό Μυστρά και στη συνέχεια στη Σπάρτη. Αυτή η διαδρομή θα ήταν πιθανή μόνο αν η Σπάρτη του Μενελάου ήταν πολύ κοντά στη σημερινή Σπάρτη. Ο Ταΰγετος, βέβαια, δεν ήταν τελείως αδιάβατος, αφού ξέρουμε ότι αργότερα και οι Σπαρτιάτες και οι Μεσσήνιοι πήγαιναν στον ναό της Αρτεμισίας.

*Παυσανίας
ο περιηγητής.*

Η δεύτερη διαδρομή είναι να παρακάμψουν τον Ταΰγετο, και μέσα από τον μεσσηνιακό κάμπο να φτάσουν στη Σπάρτη. Αυτή τη διαδρομή λέει ο Όμηρος ότι ακολούθησαν. Το λέει καθαρά στη ραψωδία Γ, στίχους 495-497. Δηλαδή, προχώρησαν μέσα από τον μεσσηνιακό κάμπο για να

φτάσουν στο σημερινό χωριό Αλλαγή του μεσσηνιακού κάμπου και στη συνέχεια στα σημερινά χωριά της επαρχίας Μεγαλόπολης, Παραδείσια και Λιοντάρι, και από εκεί να έρθουν στη Σπάρτη του Μενελάου, που φαίνεται, αφού ακολουθούν τη δεύτερη διαδρομή, τον μεσσηνιακό κάμπο, ότι η Σπάρτη του Μενελάου βρίσκεται πολύ πιο βόρεια της σημερινής. Πρέπει να ήταν είκοσι πέντε περίπου χιλιόμετρα νοτιοανατολικά του Λιονταριού της Μεγαλόπολης.

Η πρώτη διαδρομή αποκλείεται γιατί: Πρώτον, δεν μπορεί να περάσει κανείς με άρμα στον Ταΰγετο. Δεύτερον, το αποκλείει ο ίδιος ο Όμηρος, αφού το λέει καθαρά ότι μετά τις Φάρες ακολούθησαν τον μεσσηνιακό κάμπο, που κάνει πολύ σιτάρι και τα άλογα που έσερναν το άρμα έτρεχαν πολύ στον καλό αυτό δρόμο.

Το πιθανότερο, λοιπόν, είναι ότι ακολούθησαν τη δεύτερη διαδρομή, που άλλωστε τη μισή διαδρομή την περιγράφει ο Όμηρος, το λέει καθαρά στη ραψωδία Γ, στίχους 495-497:

*«Χτυπούν να τρέξουν τ' άλογα και πρόθυμα πετούσαν,
κι ευτός σε λίγο φτάσανε σε σταροβγάλη κάμπο
κι εκεί το δρόμο τέλεψαν. Τόσο γοργά πετούσαν.
Κι ο ήλιος πια βασίλεψε κι ισκίωσανε όλοι οι δρόμοι.»*

Αφού από την Πύλο για να πάνε στη Σπάρτη περνούν αναγκαστικά από τις Φάρες, σημαίνει ότι η Πύλος του Νέστορα είναι κοντά στο Κορυφάσιο και κοντά στην αμμουδιά της Βοηδοκοιλιάς. Δεν θα περνούσαν από τις Φάρες, αν η Πύλος του Νέστορα βρισκόταν βόρεια, κοντά στην Κυπαρισσία, για παράδειγμα, γιατί τότε θα πήγαιναν κατευθείαν στη σημερινή τοποθεσία Αλλαγή του μεσσηνιακού κάμπου, που φαίνεται ότι μετά τις Φάρες, έφτασαν οι δυο νέοι με το άρμα τους

Η περιγραφή της Πύλου, σε συνδυασμό με τη διαδρομή του ταξιδιού και τη διάρκειά του, μας δίνει σχεδόν με ακρίβεια και τη θέση της Πύλου και την απόσταση Πύλου-Φάρες, αλλά το σημαντικότερο, που μας δίνει είναι την πιθανή θέση του παλατιού του Μενελάου, που πρέπει να είναι, όπως υποθέσαμε παραπάνω, είκοσι πέντε περίπου χιλιόμετρα νοτιοανατολικά του Λιονταριού της Μεγαλόπολης.

Αν η Πύλος του Νέστορα, όπως είπαμε, ήταν κοντά στη σημερινή πόλη Κυπαρισσία ή πιο βόρεια, τότε δεν θα περνούσαν πρώτα από τις Φάρες και

μετά από τον μεσσηνιακό κάμπο, γιατί είναι διπλάσια η διαδρομή...!

Φαίνεται λογικό ότι η Πύλος του Νέστορα είναι κοντά στον λόφο Κορυφάσιο και κοντά στη σημερινή τοποθεσία Βοηδοκοιλιά. Μόνο αυτά τα μέρη ταιριάζουν με τις περιγραφές της ραψωδίας Γ και το μόνο μέρος, που η διαδρομή Πύλος-Φαρές, μπορεί να γίνει με άρμα σε μισή μέρα, τέσσερες με πέντε ώρες, αφού ξεκίνησαν οι δύο νέοι για το ταξίδι από την Πύλο για τις Φαρές, που είναι κοντά στην Καλαμάτα, μετά το μεσημεριανό φαγητό και έφτασαν με τη δύση του ηλίου. Το λέει καθαρά η ραψωδία Γ, στίχοι 480-495).

Πού βρίσκεται όμως η Σπάρτα(η); Ας προσέξουμε τη διαδρομή:

Την πρώτη μέρα το ταξίδι Πύλος-Φαρές, πενήντα χιλιόμετρα περίπου, διαρκεί τέσσερες με πέντε ώρες.

Τη δεύτερη μέρα το ταξίδι Φαρές-Σπάρτη διαρκεί όλη μέρα με ένα, δύο ή τρία πιθανά διαλείμματα και έχει διάρκεια τουλάχιστον δέκα ώρες δια μέσου της μεσσηνιακής πεδιάδας (ραψωδία Γ, στίχοι 495-497).

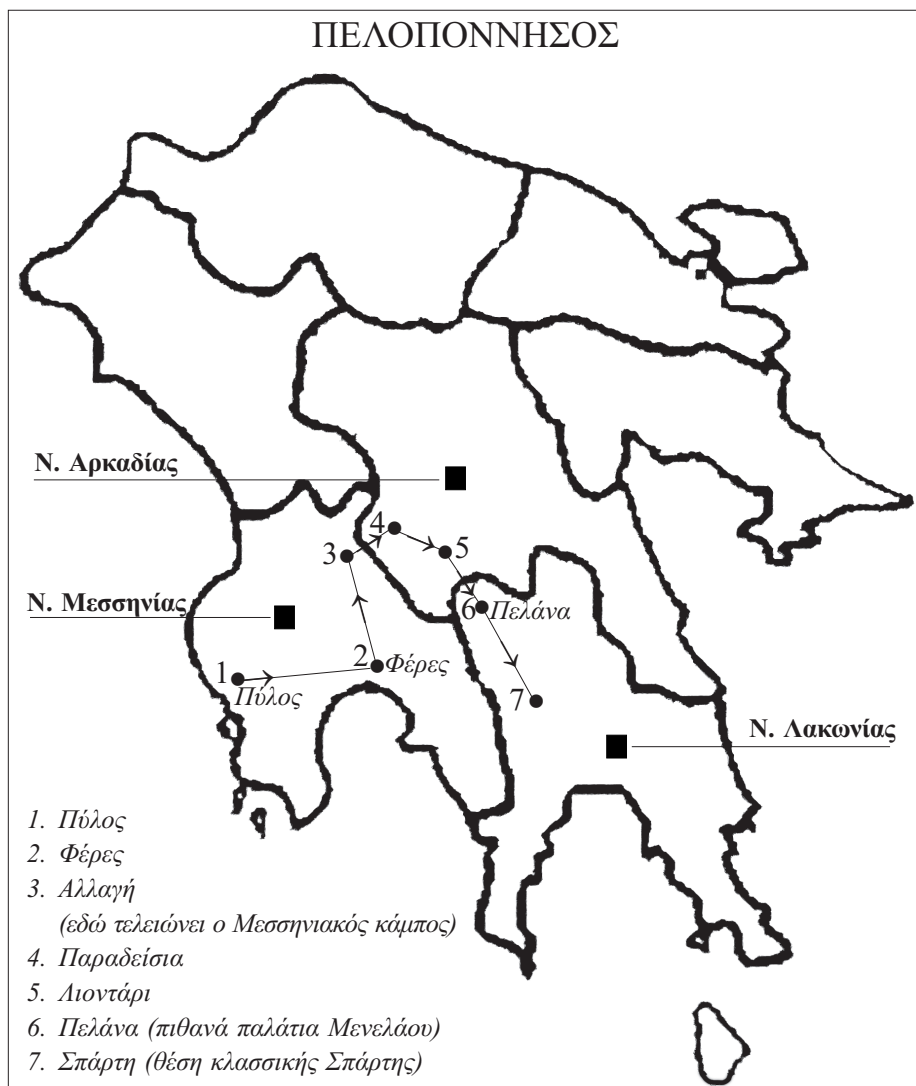
Η Πύλος, οι Φαρές και η Σπάρτη πιστεύουμε ότι ήταν σε μια νοητή ευθεία γραμμή και απέχουν ίσα μεταξύ τους... Αν μετρήσει κανείς τις αποστάσεις, σε ευθεία γραμμή, Πύλος-Φαρές, είναι τριάντα χιλιόμετρα και Φαρές-Σπάρτη, σε ευθεία γραμμή, τριάντα πάλι χιλιόμετρα, αν τοποθετήσουμε τη Σπάρτη στη θέση που είναι η σημερινή πολίχνη Πελάνα, που βρίσκεται είκοσι χιλιόμετρα βόρεια της σημερινής Σπάρτης.

Βέβαια, ο δρόμος Πύλος-Φαρές δεν ήταν τριάντα χιλιόμετρα, αλλά πενήντα, περίπου, λόγω των στροφών και των ανωμαλιών του εδάφους. Το ταξίδι Πύλος-Φαρές γίνεται σε αρκετά ομαλό έδαφος και είναι εύκολο σε ένα άρμα να διανύσει την απόσταση αυτή σε πέντε ώρες.

Αντιθέτως, το ταξίδι Φαρές-Σπάρτη με άρμα γίνεται μόνο από τη διαδρομή μέσα από τον κάμπο της Μεσσηνίας. Αυτό μας το λέει ο Όμηρος στη ραψωδία Γ, στίχους 487-497.

Ξεκίνησαν, λοιπόν, από τις Φαρές με κατεύθυνση βόρεια, μέσα από τον μεσσηνιακό κάμπο και φτάνουν λίγο πιο πάνω από το σημερινό χωριό Αλλαγή, εκεί που τελειώνει ο μεσσηνιακός κάμπος.

Η απόσταση Φαρές-Αλλαγή είναι είκοσι χιλιόμετρα, σε ευθεία γραμμή, αλλά έχει ομαλό έδαφος με λίγες στροφές και το ταξίδι θα διήρκτησε τρεις ώρες, περίπου. Λογικά, φαίνεται ότι το ταξίδι με το άρμα τέλειωσε στην Αλλαγή και συνέχισαν ιππεύοντας τα άλογα, γιατί από εκεί και

Χάρτης με την πιθανή διαδρομή αλόγων και άρματος.

μετά η διαδρομή δεν φαίνεται λογικό να γίνεται με άρμα.

Από την Αλλαγή θα ξεκίνησαν με κατεύθυνση βορειο-ανατολική, θα ανέβηκαν με αρκετή δυσκολία στη θέση που είναι το σημερινό χωριό Παραδείσια. Η απόσταση Αλλαγή-Παραδείσια είναι επτά χιλιόμετρα, σε ευθεία γραμμή, αλλά επειδή είναι πολύ ορεινό και ανώμαλο το έδαφος, με πάρα πολλές στροφές, το ταξίδι θα διήρκεσε δύο ώρες, περίπου.

Από εκεί συνεχίζουν, μέσα από την άκρη του οροπεδίου της Μεγα-

λόπολης, δηλαδή από εκεί που είναι τώρα το χωριό Παραδείσια και προχωρούν με κατεύθυνση το σημερινό χωριό Λιοντάρι. Η απόσταση Παραδείσια – Λιοντάρι είναι περίπου έξη χιλιόμετρα, σε ευθεία γραμμή, αλλά επειδή είναι λιγότερο ανώμαλο το έδαφος με λιγότερες στροφές, το ταξίδι θα διήρκησε μιάμιση ώρα, περίπου.

Τέλος συνέχισαν με νότια κατεύθυνση προς τη Σπάρτη, που πρέπει η Σπάρτη να βρίσκεται στη σημερινή Πελάνα. Η απόσταση από το Λιοντάρι στη Σπάρτη του Μενελάου είναι περίπου είκοσι χιλιόμετρα, σε ευθεία πάντα γραμμή, αλλά επειδή είναι και εδώ το έδαφος πολύ ορεινό και ανώμαλο με πολλές στροφές, το ταξίδι θα διήρκησε τέσσερες ώρες, περίπου. Μόνο αυτή την απόσταση μπορούν να διανύσουν οι άνθρωποι με άρμα συρόμενο από άλογα ή ιππεύοντας άλογα, κατά τη διάρκεια μιας ημέρας από το πρωί νωρίς μέχρι τη δύση του ήλιου.

Η ραψωδία Γ, στίχοι 495-497, λέει ότι έφτασαν σε σιτοφόρα πεδιάδα και δεν κάνει καμιά περιγραφή για τη συνέχεια του ταξιδιού. Περιγράφει το ταξίδι, μέχρι δηλαδή την Αλλαγή, από εκεί και πέρα δεν λέει τίποτα για τον δύσβατο δρόμο, πάρα μόνο λέει ότι φτάσανε στη Σπάρτη που έχει βαθειά φαράγγια και λέει επίσης ότι έφτασαν όταν νύχτωσε.

Αν η Σπάρτη του Μενελάου ή το παλάτι του ήταν εκεί που είναι η σημερινή Σπάρτη, τότε θα επέλεγαν την πρώτη διαδρομή μέσα από τον Ταΰγετο, που είναι τριάντα χιλιόμετρα, σε ευθεία γραμμή, αλλά όσο δύσβατη και αν ήταν, δεν τους συνέφερε να διανύσουν απόσταση εβδομήντα τριών χιλιομέτρων, σε ευθεία γραμμή: Φαρές-Αλλαγή-Παραδείσια-Λιοντάρι-Πελάνα-Σπάρτη, που είναι η δεύτερη διαδρομή από Φαρές, μέσα από τον κάμπο της Μεσσηνίας: από την Αλλαγή, από τα Παραδείσια, από το Λιοντάρι, από την Πελάνα μέχρι τη Σπάρτη.

Το ταξίδι αυτό της δεύτερης μέρας φαίνεται λογικό να έχει τελειώσει στην Πελάνα. Διαρκεί δέκα ώρες, περίπου, και διανύουν απόσταση πενήντα τριών χιλιομέτρων, σε ευθεία πάντα γραμμή: Φαρές-Αλλαγή-Παραδείσια-Λιοντάρι-Πελάνα.

Τα ταξίδι της πρώτης μέρας Πύλος-Φαρές υποθέσαμε ότι διήρκησε πέντε ώρες και διανύσανε απόσταση τριάντα χιλιομέτρων, πάντα σε ευθεία γραμμή.

Την υπόθεσή μας αυτή την επιβεβαιώνουν και οι σύγχρονοι, εν ζωή ακόμη, άνθρωποι από τα κοντινά χωριά της σημερινής Πύλου, που δη-

λώνουν ότι ως και τη δεκαετία 1951-1960, συχνά έκαναν τις διαδρομές αυτές με τα άλογά τους για να παραβρεθούν στις ζωοπανηγύρεις της Θούριας και της Μεγαλόπολης, ακολουθώντας την ίδια διαδρομή. Όταν δε πήγαιναν στη ζωοπανήγυρη του Μυστρά, που είναι κοντά στη σημερινή Σπάρτη, τότε διέσχιζαν κάθετα τον Ταΰγετο, μέσα από τα χωριά Καρβέλι και Αρτεμισία.

Φαίνεται λογικό το παλάτι του Μενελάου να είναι ψηλά κοντά στο χωριό Πελάνα και όχι στη σημερινή Σπάρτη, αφού κάνουν χρήση άρματος.

Πού καταλήγουμε με επιφυλάξεις:

Τις ιστορίες της Οδύσσειας και της Ιλιάδας τις έγραψε ποιητής του μυκηναϊκού πολιτισμού και μάλιστα ο ποιητής θα ζούσε στο κρατίδιο εκείνου του ηγεμόνα που ήταν, όπως λένε οι μαρτυρίες, σοφός. Αυτός δεν ήταν άλλος από τον Νέστορα, το περιβάλλον του όποιου θα ήταν ανάλογο με τον ηγεμόνα του, δηλαδή πολιτισμένο. Άλλωστε, οι άνθρωποι εκείνοι γνώριζαν και έγραφαν σχεδόν με ακρίβεια τις λέξεις που προφορικά μιλούσαν, αν κρίνουμε από τις πινακίδες με τη γραφή Γραμμική Β, που βρέθηκαν στην Πύλο, οι οποίες διαβάστηκαν και περιγράφουν τις σκλάβες γυναίκες από την Τροία που δούλευαν σαν υφάντριες.

Ο ποιητής Όμηρος μόνο στη ραψωδία Γ περιγράφει με τόση ακρίβεια τόπους και ονόματα ανθρώπων, γιατί, προφανώς, τα έχει δει και τα γνωρίζει.

Οι απόγονοι του Νέστορα διωγμένοι από τους Δωριείς μετακινήθηκαν άλλοι στην Ιωνία και άλλοι στην Αττική κ. α. Ο Αλκιβιάδης, για παράδειγμα και ο Κλεισθένης ήταν απόγονοι του Νέστορα. Οι απόγονοι, λοιπόν, του Νέστορα, που έφυγαν πρόσφυγες από την Πύλο προς την Ιωνία, πήραν μαζί τους και τις ιστορίες τους και τα ήθη τους και τα έθιμά τους, που είχαν στην παλιά τους πατρίδα.

Εκεί στην Ιωνία, οι ραψωδοί, οι επιλεγόμενοι Ομηρίδες, οι τραγουδιστές των επών, τα διατήρησαν και τα διέδωσαν περισσότερο ίσως από όπου αλλού. Τα διατήρησαν περισσότερο από όπου αλλού, γιατί εκεί είχαν μεταναστεύσει οι “καρδιές” των ανθρώπων του μυκηναϊκού πολιτισμού και φυσικά οι απόγονοι των κάτοικων της Πύλου και του Νέστορα, του σοφότερου και λογικότερου ηγεμόνα, κάτω από τη σκέπη του οποίου θα μπορούσε να ζήσει και να γράψει έναν ποιητής σαν τον Όμηρο.

Για να κατανοήσουμε τη δύναμη διατήρησης των ισχυρών δεσμών των προσφύγων από την Πύλο με τη χαμένη πατρίδα τους την Πύλο και την ανάγκη τους να φροντίσουν την παράδοσή τους, πρέπει να την παραλληλίσουμε και να τη συγκρίνουμε με τη συγκινητική συμπεριφορά των σύγχρονων ποντίων προσφύγων, που έχουν μπολιάσει όλους τους Έλληνες με τα θαυμάσια παραδοσιακά τους τραγούδια και τους απίθανους πυρρίχιους χορούς τους.

Τα ομηρικά έπη είναι πιθανόν να γράφτηκαν στην Πύλο, αφού φαίνεται η σωφροσύνη του Νέστορα να είναι η καλύτερη προστατευτική ομπρέλα και το καταλληλότερο περιβάλλον για τον ποιητή.

Πουθενά αλλού στην Οδύσσεια δεν περιγράφει ο ποιητής Όμηρος με σαφήνεια γεωγραφικό τόπο, που να μπορεί στοιχειωδώς να αναγνωριστεί. Στις ραψωδίες Α και Β της Οδύσσειας δεν λέει τίποτα με γεωγραφική ακρίβεια για να κατανοήσουμε πού ήταν τα παλάτια του Οδυσσέα στην Ιθάκη. Επίσης και στις ραψωδίες Ε έως Μ, που αναφέρονται στις διηγήσεις του Οδυσσέα, πουθενά δεν περιγράφει τόπους με σαφήνεια για να καταλάβουμε πού ήταν οι σειρήνες και τα λοιπά φανταστικά τέρατα, γιατί απλά δεν γνώριζαν αν υπήρχαν ή πού υπήρχαν οι συγκεκριμένοι τόποι για τους μύθους αυτούς. Τέλος στις ραψωδίες Ν μέχρι Ω, ενώ ο Όμηρος περιγράφει με πολλή ακρίβεια τα κοινωνικά γεγονότα που διαδραματίζονται στην Ιθάκη, τα σχετικά με τη σφαγή των μνηστήρων, ωστόσο, δεν κάνει καμιά ακριβή γεωγραφική περιγραφή. Ο ποιητής φαίνεται να καταγράφει τα συνταρακτικά για το φονικό των μνηστήρων γεγονότα, αφού τα πληροφορείται. Φαίνεται ότι δεν ξει τα γεγονότα, γι' αυτό δεν περιγράφει με σαφήνεια τοποθεσίες και τα ονόματα των μνηστήρων μοιάζει να τα επινόησε ο ποιητής.

Μόνο στη ραψωδία Γ φαίνεται ότι γνωρίζει τον τόπο που περιγράφει αφού και σήμερα κάποιος προσεκτικός, αν γνωρίζει καλά την περιοχή της Πύλου, καταλαβαίνει από πού έφεραν τον ταύρο για τη θυσία, την απόσταση του παλατιού από την ακροθαλασσιά και την ακρογιαλιά που συνάντησε ο Τηλέμαχος τους κατοίκους της Πύλου. Επίσης υπολογίζει στοιχειωδώς και την απόσταση των Φαρών από την Πύλο, που είναι κοντά στη σημερινή Καλαμάτα.

Επίσης, σε ολόκληρη την Ιλιάδα, που περιγράφονται γεγονότα που έλαβαν χώρα κυρίως γύρω από την Τροία, δεν αναφέρονται γεωγραφικές

περιγραφές με μια σχετική ακρίβεια, γεγονός που έκανε πολύ δύσκολο τον εντοπισμό από τους σύγχρονους αρχαιολόγους της θέσης της Τροίας, γιατί ο ποιητής δεν γνώρισε, προφανώς, τα μέρη. Φαίνεται λογικό ότι ο ποιητής της Οδύσσειας έγραφε τα ποιήματά του, βασιζόμενος στις διηγήσεις ή και αναμνήσεις του Νέστορα και των άλλων συμπολεμιστών του, ή ακόμη πιο πιθανό, ότι είχε ο Νέστορας κάποιου είδους αρχεία, όπου περιέγραφε τα σημαντικότερα γεγονότα του πολέμου της Τροίας.

Η απαρίθμηση των πλοίων και των πόλεων στην «Ιλιάδα», που κάνει ο Όμηρος, δεν θα μπορούσε να το κάνει αν ζούσε στην Ιωνία τριακόσια χρόνια μετά τον πόλεμο της Τροίας. Θα μπορούσε μόνο αν είχε γραπτές πηγές, που αυτό προϋποθέτει ότι προϋπήρχε κάποιος ποιητής του 11ου αιώνα, να τα καταγράψει. Η γραφή Γραμμική Β είναι μια εξελιγμένη γραφή, πολύ κατώτερη της μετέπειτα γραφής, αλλά είναι μια λειτουργικά καλή γραφή. Με τη γραφή Γραμμική Β ο Όμηρος της Πύλου θα μπορούσε να γράψει και τα ποιήματά του, όπως και ο Νέστορας έγραφε με ακρίβεια τους λογαριασμούς του κράτους του στις πινακίδες που διασώθηκαν, πλάκες με αρχεία που περιέχουν πληροφορίες οικονομικών θεμάτων, οι οποίες βρέθηκαν στο γνωστό παλάτι της Πύλου.

Θα σταματήσω, εδώ, είπε ο πρόσκοπος. Δεν θέλω άλλο να εκθέσω τις εικασίες μου. Πάντως θα ήθελα να γνωρίζετε ότι τις στήριξα, όσο μπορούσα, με τη λογική και όχι με το συναίσθημα.»

– Σε ευχαριστούμε, είπε ο αρχηγός, χαιρετώντας τον με χειραψία. Ήσουν σύντομος, σαφής, κατατοπιστικός και αμερόληπτος.

Μετά, αφού δείπνησαν και έκαναν υποστολή σημαίας κοιμήθηκαν.

Το Σάββατο ξύπνησαν νωρίς και καταπιάστηκαν με τα πολιτισμικά τους καθήκοντα.

Είχαν μαζί τους ένα κιβώτιο με αρκετά βιβλία, που τους είχαν προσφέρει δωρεάν τα βιβλιοπωλεία της πόλης της Χίου, με σκοπό να τα πουλήσουν σε μια συμβολική τιμή και να καλύψουν λίγα έξοδά τους. Συμφώνησαν να τα πουλήσουν ένα ευρώ το ένα στους κατοίκους στα έξι μικρά καφενεία του χωριού.

Πήγαν στα καφενεία, και είπαν δυο λόγια για την ομορφιά των βιβλίων και του διαβάσματος και οι άνθρωποι του χωριού ενθουσιάστηκαν με την ευγενική προσφορά που ερχόταν από τη Χίο.

Στο πρώτο καφενείο οι πρόσκοποι διαπίστωσαν ότι πούλησαν τα μισά από τα βιβλία που είχαν στο κιβώτιο και μισό επιπλέον βιβλίο... Φυσικά μη φανταστείτε ότι έσκισαν στη μέση κάποιο βιβλίο...

Στο δεύτερο καφενείο πούλησαν και εκεί τα μισά από τα βιβλία που τους είχαν απομείνει και μισό επιπλέον βιβλίο...

Στο τρίτο καφενείο όμως, προσέξτε, πούλησαν ακριβώς τα μισά από τα βιβλία που τους είχαν μείνει.

Στο τέταρτο καφενείο πούλησαν, επίσης και εκεί, τα μισά από τα βιβλία που τους είχαν μείνει.

Στο πέμπτο καφενείο, προσέξτε, πούλησαν και εκεί τα μισά από τα βιβλία που τους είχαν μείνει και μισό επιπλέον βιβλίο.

Τέλος στο έκτο καφενείο πούλησαν και εκεί τα μισά από τα βιβλία που τους είχαν μείνει και μισό επιπλέον βιβλίο και έτσι τα πούλησαν όλα.

Όταν τελείωσαν με την πώληση των βιβλίων, ευχαρίστησαν και τους κατοίκους και έφυγαν.

Από τα χρήματα που εισέπραξαν, αγόρασαν λαμπάδες από καθαρό κερί μέλισσας, που κόστιζαν ένα ευρώ η μία, για να τις ανάψουν στο μνημείο των ηρώων παππούδων. Τις λαμπάδες τις μοιράστηκαν οι πρόσκοποι μεταξύ τους και πήραν όλοι από λίγες, αλλά όλοι ίσο αριθμό λαμπάδων.

Στη συνέχεια, όλοι μαζί ξεκίνησαν για το στρατιωτικό νεκροταφείο των πεσόντων στη μάχη του Σκρα.

Ξεκίνησαν, όπως πάντα, τραγουδώντας, για να ξεχγούν την κούραση της οδοιπορίας και σαν έφτασαν στο μνημείο, αμέσως καταπιαστήκαν με το ιερό καθήκον, που ήταν και ο σκοπός του ταξιδιού, να καταθέσουν στεφάνι.

Ο αρχηγός έβγαλε ένα φάκελο και διάβασε με επίσημο τρόπο μια περίληψη του ιστορικού γεγονότος, ενώ όλοι οι πρόσκοποι ήταν σε στάση προσοχής.

– Πρόσκοποι, είπε, ήρθαμε σήμερα για να τιμήσουμε προγόνους άξιους!

Κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου δημιουργήθηκε από τα παλληκάρια των νησιών μας, που μόλις είχαν ελευθερωθεί, μια ισχυρή μεραρχία που ονομάστηκε «*Μεραρχία του Αρχιπελάγους*» και έλαβε μέρος στην ηρωική νικηφόρα μάχη του Σκρα.

Το μεγαλύτερο αριθμό απωλειών είχε η «*Μεραρχία Αρχιπελάγους*» με 338 νεκρούς και 1.777 τραυματίες. Θα είναι πάντα αυτοί δοξασμένοι...!

Όλοι οι νεκροί της μεγάλης μάχης του Σκρα ήταν παιδιά νέα σαν τους ιερολοχίτες στο Δραγατσάνι.

Στον ιερό λόχο του Δραγατσανίου ο Κάλβος αφιέρωσε ένα ποίημα. Εμείς εδώ τώρα προς τιμή των δικών μας νεκρών, που πέθαναν τόσο νέοι, θα απαγγείλουμε στίχο στίχο το ποίημα αυτό με το βαθύ νόημα του...

Στάθηκε ένας πρόσκοπος, σε στάση προσοχής, και απαγγείλε το ποίημα δυνατά με τέλειους επιτονισμούς και δακρυσμένους...!

Τέλος, τραγούδησαν τον εθνικό ύμνο, κατέθεσαν στεφάνι στο μνημείο και όλοι μαζί φώναξαν: «*άμες δε γ' εσόμεθα πολλώ κάρρονες*»!

Ύστερα, γρήγορα και με μεγάλη επιδεξιότητα, καθάρισαν το χώρο και αναχώρησαν αργά το απόγευμα πάλι για την κατασκήνωση, τραγουδώντας ένα παλιό νοσταλγικό τραγούδι.

Καθώς βιάδιζε αργά και κουρασμένη η ομάδα των προσκόπων, πλησίαζε να νυχτώσει όταν έφταναν στη λίμνη.

Ο πρόεδρος του χωριού τους κάλεσε σε μια λιτή, αλλά πολύ ζεστή γιορτή, που οργάνωσε για να τους τιμήσει και να τους συγχαρεί για την κοινωνική τους προσφορά. Αφού τους επαίνεσε με ωραία λόγια, τους καλούσε έναν έναν κοντά του και πρόσφερε από ένα αναμνηστικό δώρο σε κάθε ένα πρόσκοπο από τη Χίο. Σαν τελείωσε ο πρόεδρος το μοίρασμα των αναμνηστικών, χαμογελώντας ρώτησε:

– Θα ήμουν διπλά ευχαριστημένος, είτε με εύθυμη διάθεση, αν εσείς οι νέοι και ωραίοι Χιώτες, μου απαντούσατε αν το θυλούμενο, – αυτό, δηλαδή, που λέει όλη η Ελλάδα–, ότι «*Οι Χιώτες πάνε δυο δυο*» είναι μύθος ή πραγματικότητα...

Γέλασαν οι πρόσκοποι και ο αρχηγός απάντησε:

– Μέτρα τα αναμνηστικά δώρα που πήραμε και θα έχεις την απάντηση, πρόεδρε...! Αν ο αριθμός είναι άρτιος, έχει μια λογική πιθανότητα, αν είναι περιττός είναι αβάσιμη φλυαρία.

– Συγγνώμη, ρε παιδιά, πρόεδρος χωριού είμαι. Δεν είχαμε εμείς δάσκαλους σαν τον Κοραή να μας παραμορφώσουν και να ξέρω τι είναι άρτιος και τι περιττός αριθμός...! Απλά μιλήστε μου για να σας καταλάβω...

– Πρόεδρε, του είπε ο αρχηγός. Αν ο αριθμός των αναμνηστικών δώρων που μας μοίρασες είναι ζυγός αριθμός, τότε θα συμπεράνουμε και από αυτό ότι σωστά το λένε αυτό για τους Χιώτες. Αν όμως, πρόεδρε, είναι μονός αριθμός, τότε είναι ένα όμορφο ψεύτικο παραμύθι...!

Ο πρόεδρος μέτρησε προσεκτικά τους προσκόπους ανά δυο και είδε ότι δεν ήταν όλοι από δυο. Ένας, ο τελευταίος, ήταν μόνος του και δεν είχε άλλον για να γίνουν και αυτοί «δύο»...

– Παραμύθι και αυτό, είπε ο πρόεδρος. Μας κακόμαθε ο Όμηρος και γέμισε από παραμυθάδες η Ελλάδα...! Με αυτό το χαριτωμένο πείραγμα του προέδρου έκλεισε η μικρή τελετή. Οι πρόσκοποι το δέχτηκαν με εύθυμη διάθεση, γιατί γνωρίζουν ότι το χιούμορ είναι κλειδί που ανοίγει την πόρτα της επικοινωνίας και το χρησιμοποιούν οι έξυπνοι άνθρωποι.

Η βραδιά, βέβαια, δεν τελείωσε εδώ, είχε συνέχεια, αφού οι άνθρωποι της Κοινότητας οργάνωσαν μια μορφή συμποσίου, με φαγητά και ακούστηκαν ωραίες τοπικές ιστορίες και τραγούδια. Μια μικρογραφία των ομηρικών συμποσίων, μια εικόνα από εκείνους τους Έλληνες.

Αν «*αναρωτιέσαι*», αναγνώστη, ποιος είναι ο αριθμός των προσκόπων, τότε θυμήσου πόσοι περίπου πρόσκοποι ταξίδεψαν, θυμήσου τα βιβλία που πούλησαν, τα κεριά που αγόρασαν και μέτρησέ τους προσεκτικά. Αν δεν «*αναρωτιέσαι*», τότε, κρίμα(ς), γιατί τούτο το πρόβλημα είναι ο επίλογος τούτου του θέματος. και όλα όσα είπαμε, δεν έχουν κανένα νόημα, σαν δεν «*αναρωτιέσαι*»...!

Η απορία, η έρευνα, ο προβληματισμός, αγαπητέ αναγνώστη, ανοίγουν τον νου και τους ορίζοντές μας. Ας λύσουμε, λοιπόν, το πρόβλημα. Ας βρούμε πόσοι ήταν οι πρόσκοποι από τη Χίο...

6.

Το πέρασμα της ερήμου

Όταν τέλειωσε τούτη η πεντάωρη νυκτερινή συζήτηση της μικρής συντροφιάς των τεσσάρων νέων, η ώρα ήταν πέντε παρά ένα λεπτό. Η παρέα ήταν σε καλοκαιρινές διακοπές και τις νύχτες του Αυγούστου δεν κοιτάς τα ρολόγια, αλλά τα άστρα.

Αν και ήταν άγνωστοι σχεδόν μεταξύ τους, συζητούσαν σαν γνωστοί από καιρό και κανείς δεν έπαιρνε πρωτοβουλία να πει πρώτος το «καληνύχτα, παιδιά»...

Τελικά καληνυχτίστηκαν στις πέντε παρά ένα...

Φαινόταν ότι είχαν γοητευθεί όλοι, αλλά από τι; Από το θέμα που άκουσαν στο κάστρο, και ήταν αυτό το κέντρο της συζήτησης ή μήπως η γοητεία ήταν από τη διαίσθηση του «ερχομού» ενός μεγάλου καλού, που θα ακολουθούσε την τυχαία συνάντησή τους;

Ο έρωτας πάντα θέλει ασφαλή προπετάσματα, πριν φανερωθεί ή δραπετεύσει:

Μια μικρή δικαιολογία ζητάει η ευτυχία για να έρθει, μα οι άνθρωποι δεν την έχουν...!

Τούτη η παρέα βρέθηκε τυχαία το πρώτο βράδυ των διακοπών τους, γύρο από έναν υπαίθριο πάγκο βιβλίων που ήταν στην παραλία της Πύλου, κάτω από το σπίτι του ολυμπιονίκη Τσικλητήρα, εκεί που έκανε βόλτα ο κόσμος.

Υπήρχαν λίγα διαλεχτά βιβλία και τουριστικοί οδηγοί πάνω στον μικρό πάγκο του υπαίθριου βιβλιοπωλείου για τους παραθεριστές και περιηγητές.

Ένα βιβλίο ήταν η αφορμή, που γνωρίστηκε τούτη η παρέα, μα οι αιτίες πρέπει να προϋπάρχουν σε όλους, για να προκαλέσει, τούτο το απλό ερέθισμα του βιβλίου στον πάγκο, τόσο ομοιόμορφη αντίδραση, μόνο σε αυτούς τους τρεις, απ' όλους, όσοι παραβρίσκονταν γύρω από τον πάγκο εκείνη τη στιγμή.

Η Πόλος.

Ο υπότιτλος του βιβλίου ήταν: *«Τα μαθηματικά τρέφουν τον νου και την καρδιά οι λέξεις»*

Το βιβλίο το σύστησε ο εποχιακός *«βιβλιοπώλης»*, ένας φοιτητής, που ήταν υπεύθυνος του πάγκου. Το σύστησε σε δύο νεαρούς κυρίους, λέγοντάς τους:

– Είναι πολύ ενδιαφέρον, έχει ιστορίες και προβλήματα μαζί, είναι *«δύο σε ένα»*, που λένε. Ο συγγραφέας του βιβλίου πιστεύει ότι: *«φιλόσοφος χωρίς μαθηματική σκέψη είναι ελλιπής φιλόσοφος και μαθηματικός χωρίς φιλοσοφική σκέψη είναι ελλιπής μαθηματικός»*...

Ο ένας κύριος του απάντησε ότι:

– Δεν είναι και απόλυτα πρωτότυπο το βιβλίο, γιατί και ο Πλάτωνας, που δίδασκε θεωρητικά μαθήματα, θεωρούσε για την κατανόηση των μαθημάτων του, ότι είναι απαραίτητη προϋπόθεση να γνωρίζουν οι μαθητές του τα μαθηματικά.

Η απάντηση αυτή έβαλε στη συζήτηση και μια κοπέλα που έδειξε ενδιαφέρον στον διάλογο αυτό. Η κοπέλα φαινόταν ελαφρώς νεότερη, αλλά αυτό το ελαφρώς δεν την εξέθεσε, αφού διόρθωσε, παρεμβαίνοντας με άποψη ευγένεια, λέγοντας ότι:

– Πιθανόν, αυτή την απαίτηση να την είχε και ο Πυθαγόρας και όχι μόνο ο Πλάτωνας.

Όταν ο φοιτητής είδε το ενδιαφέρον τους για το θέμα της συζήτησης, κατάλαβε ότι η ποιότητα τούτων των ανθρώπων αναζητούσε ομορφίες.

Πήγε κοντά τους και τους είπε:

– Αν σας αρέσουν αυτά τα θέματα, σήμερα το βράδυ και όλες τις βραδιές τούτης της εβδομάδας, ο Πολιτιστικός Όμιλος έχει προγραμματίσει ομιλίες, όχι ακριβώς ομιλίες, αλλά συνομιλίες με τους ακροατές. Έχουν καλέσει σπουδαίους επιστήμονες στο κάστρο. Θα γίνουν εκεί, φαντάζομαι, ενδιαφέρουσες συζητήσεις.

– Α! καλό νέο αυτό! Σήμερα τι θέμα έχει; ρώτησε η κοπέλα.

– Να σας δώσω το πρόγραμμα να τα δείτε όλα, είπε ο φοιτητής.

Η κοπέλα, άνοιξε το δίπτυχο χαρτί, που της έδωσε ο φοιτητής και άρχισε να διαβάζει.

– Κρίμα! Το πρώτο θέμα παρουσιάστηκε χθες: «*Αινίγματα λογικών προσεγγίσεων*». Το χάσαμε.

– Φιλοσοφικό θέμα! Ποιος το παρουσίασε; ρώτησε ο νεαρός την κοπέλα.

– Φιλοσοφικό ναι, έτσι νομίζω κι εγώ, είπε η κοπέλα, αλλά το παρουσίασε ένας γιατρός.

– Μα, κυρία, όλοι οι επιστήμονες φιλόσοφοι είναι, απάντησε ο νεαρός και συμφώνησαν όλοι, κουνώντας επιδοκιμαστικά το κεφάλι τους.

– Σήμερα έχουν καλέσει έναν καθηγητή επικοινωνίας, είπε η κοπέλα.

Το κάστρο της Πύλου ή Νιόκαστρο από το 1573.

– Για τι θέμα θα μιλήσει; ρώτησε κάποιος.

– Το θέμα του είναι: «Η αλήθεια της γνώμης μας». Είναι ελεύθερη η είσοδος, θα σας αρέσει. Πρέπει, όμως, να βιαστείτε, τους παρότρυνε ο φοιτητής.

Αγόρασαν και οι τρεις το βιβλίο, που τους σύστησε ο φοιτητής, τον ευχαρίστησαν και ξεκίνησαν να πάνε στο κάστρο.

Τότε συστήθηκαν.

– Ντίνος! χαίρομαι, είπε ο ένας και άπλωσε το χέρι του στην κοπέλα.

– Χαίρω πολύ! Ασπασία, είπε εκείνη.

– Δεν το πιστεύω, λέει ο δεύτερος άντρας της παρέας, ότι σε βρήκα πάλι ...

Είμαι ο Περικλής, της συστήθηκε.

Όλοι γέλασαν με το υπονοούμενο για τη σύμπτωση των ονομάτων, του Περικλή και της Ασπασίας, και πήραν σιγά σιγά την ανηφόρα κατά το κάστρο.

Η Ασπασία, σαν «ντόπια» από καταγωγή που ήταν, τους οδήγησε σε ένα δρόμο που περνά μπροστά από το γυμνάσιο και μετά πάνω σε ένα γραφικό ανηφορικό μονοπάτι με σκαλιά μέσα στα πεύκα, τους έφερε στην είσοδο του κάστρου.

– Τι ομορφιά, τι ιστορία, τι πολιτισμικά συναπαντήματα έγιναν σε τούτο τον τόπο, είπε ο Ντίνος.

Και ο Περικλής συμπλήρωσε:

– Δίκιο έχεις. Εδώ πρωτο-ακούστηκαν τα τραγούδια της «Ιλιάδας» και της «Οδύσσειας» –στου Νέστορα τα αρχοντικά–. Εδώ η πένα του Θουκυδίδη μοιρολόγησε την Ελλάδα –στη Σφακτηρία–. Εδώ ταπεινώσαν οι σύμμαχοι τους Οθωμανούς –στο Ναβαρίνο–. Εδώ, ο γάλλος στρατάρχης Μεζόνας ανέθεσε στον μηχανικό Ζοζέφ-Βίκτορα Οντουά να σχεδιάσει μια όμορφη, νέα πόλη, ανύπαρκτη μέχρι τότε –το Νιόκαστρο ή Πύλο. Εδώ...

– Μη συνεχίσεις, τον διέκοψε ο Ντίνος, θα τα πούμε από αύριο αυτά, χωρίς βιασύνη.

Η κοπέλα, όταν είδε με τι εξαιρετικούς και ευχάριστους τύπους γνωρίστηκε, ζήτησε συγγνώμη για να στείλει μήνυμα στη μάνα της.

– Πάντα τέτοια ώρα το περιμένει. Έτσι τους είπε...

Έμεινε λίγο πίσω να στείλει μήνυμα, αλλά τι μήνυμα και σε ποιον; Εξαπέστειλε λακωνική εντολή, κεραυνό στην «κολλητή» της, με μήνυ-

μα, που έγραφε: «Βεβλαμμένη, παράτα ό,τι κάνεις και βρες τρόπο να είσαι στο κάστρο στις εννέα. Ντύσου με ό,τι σου πάει καλύτερα».

Έστειλε το μήνυμα, πλησίασε την παρέα και ξεκίνησαν πάλι. Όταν έφτασαν, δεν είχαν γεμίσει όλες οι θέσεις και στάθηκαν όρθιοι, κάνοντας πηγαδάκι για συζήτηση.

Η φίλη της Ασπασίας, όταν διάβασε το μήνυμα, με την ενδυματολογική υπόδειξη, κατάλαβε ότι κάτι καλό «παίξει»... Ντύθηκε, χτενίστηκε και βάρφτηκε έτσι, που να ταιριάζει με το νόημα του μηνύματος. Διάλεξε το στυλ, που φαντάστηκε ότι θα ταίριαζε στην περίπτωση. Οι γυναίκες, έτσι και αλλιώς, καταλαβαίνουν τη νοηματική περιγραφή και τη σημειολογία των λέξεων, με ακρίβεια. Ούτε τώρα θα έπεφτε έξω, αφού είχε τους σωστούς αλγορίθμους για να βρει τις μεταβλητές της λέξης «βεβλαμμένη», που «ερμηνεύεται» σωστά σε: «γλυκιά μου, καλή μου, αγαπημένη μου, υπάρχει λόγος, έλα κοντά μου καλοντυμένη. Είμαι με καλή παρέα». Έτσι αυτή διάβασε τη λέξη «βεβλαμμένη», που με αγάπη, με οικειότητα, με φιλία, με χιούμορ και διακριτικότητα, αλληλο-προσφώνονται σε εξαιρετικές περιπτώσεις και μόνο μεταξύ τους οι δυο αξιόλογες και ευφυείς γυναίκες.

Έφτασε σε χρόνο ρεκόρ στο κάστρο που θα γινόταν η διάλεξη, και αφού σάρωσε με τα μάτια της, σαν ηλεκτρονική φώραση*, τον χώρο..., εντόπισε τη φίλη της.

Με ύφος και βιάδισμα, τάχα αδιάφορο, τάχα τυχαία πέρασε δίπλα τους.

Τη σκυτάλη πήρε, μόλις την είδε, η φίλη της η Ασπασία. Έκανε ότι την είδε τυχαία και είπε ζωηρά και με έκπληξη προσποιητή:

– Μπα, εδώ είσαι! Εμ, βέβαια, έπρεπε να το φανταστώ, ότι και ένας ακροατής να ήταν εδώ σήμερα, θα ήσουν εσύ...!

– Εσύ πού το έμαθες; ρώτησε η φίλη την Ασπασία, μόλις χθες ήρθαμε...

– Τυχαία το μάθαμε με τα παιδιά που βλέπεις εδώ, τον Ντίνο και τον Περικλή, είπε συστήνοντάς τους. Και αυτή εδώ είναι η Χλωρίδα, φίλη μου παιδική. Εδώ ζήσαμε μέχρι που φύγαμε για σπουδές.

* Ανίχνευση ηλεκτρομαγνητικών κυμάτων.

*Η είσοδος του Νιόκαστρου στην Πύλο
σε σχέδιο του 1831, του γάλλου
αρχιτέκτονα Guillaume - Abet Blouet
(1795-1853).*

– Χαίρω πολύ, είτε η Χλωρίδα και έδωσε το χέρι της.

– Τι ωραίο όνομα! Φαντάζομαι θα χάνεται στην ιστορία...

– Ήταν γυναίκα του Νηλέα και μητέρα του Νέστορα.

– Το διάλεξε κάποιος μορφωμένος νονός, φαντάζομαι, είτε ο Ντίνος.

– Εξαρτάται από το πώς ορίζουμε τον μορφωμένο! του απάντησε, γελώντας, η Χλωρίδα.

– Δηλαδή;

– Να, αν μορφωμένος είναι όποιος εξακολουθητικά θέλει να μαθαίνει, που είναι ο σωστός ορισμός, ναι ήταν μορφωμένος! Αν μορφωμένος είναι όποιος μαθαίνει, όσο τον υποχρεώνει το σχολείο και το πανεπιστήμιο, που είναι ο λάθος ορισμός, όχι δεν ήταν μορφωμένος!

– Έχεις δίκιο, είπε ο Περικλής. Η μόρφωση είναι μια διαρκής στάση ζωής, όχι σταθμός.

– Συμφωνώ, είπε η Χλωρίδα. Τη μόρφωση τη γνωρίζεις από την περπατησιά της. Ποτέ δεν ποδοπατάει κανέναν ...! Ο νονός μου, που διάλεξε και το όνομά μου, καφετζής ήταν. Δεν ξέρω αν ήταν μορφωμένος, αλλά ξέρω ότι τους σεβόταν πολύ τους μορφωμένους!

– Ίσως αυτός να είναι και ο καλύτερος ορισμός της μόρφωσης! είπε ο Ντίνος.

Πήρε τον λόγο για να απαντήσει η Χλωρίδα, αλλά τότε ακριβώς σταμάτησε η απαλή μουσική υπόκρουση, από το τραγούδι «σπασμένο καράβι» σύνθετη του θαυμάσιου Σπανού, που του το ενέπνευσε ο λογικά ... παράλογος Σκαρίμπας.

Αυτό ήταν σημάδι ότι θα άρχιζε η εκδήλωση.

Διάλεξαν τότε βιαστικά τέσσερες θέσεις στις τελευταίες σειρές και κάθισαν.

Το περιβάλλον ήταν εντυπωσιακό, με το κάστρο να φωτίζεται και τον υπαίθριο χώρο, που είχε ειδικά διαμορφωθεί, πολύ υποβλητικό!

Κάλεσε η πρόεδρος του Ομίλου τον ομιλητή να πάρει τη θέση του.

Νέστορας, ο σοφός βασιλιάς της Πύλου.

Αφού τον σύστησε και είπε λίγα καλά λόγια και φιλοφρονήσεις για τον ομιλητή, όπως συνηθίζεται σε τέτοιες περιπτώσεις, για να προΐδεάσει τους ακροατές για το θέμα, του δόθηκε ο λόγος.

Ο ομιλητής πλησίασε λίγο πιο κοντά στο μικρόφωνο και είπε:

«— Αγαπητοί φίλοι, στο όμορφο αυτό μέρος, πρώτος, ο προγόνός μας, ο γέρο Νέστορας, δίδαξε τρόπους επικοινωνίας, όπως γνωρίζετε, με τον χαρισματικό λόγο του.

Χαίρομαι που μου δώσατε την ευκαιρία να κάνουμε μια συνομιλία σε αυτό τον χώρο, με θέμα την επικοινωνία των ανθρώπων. Χαίρομαι, επίσης, γιατί σήμερα, κατά καλή σύμπτωση, θα έχουμε και αρωγή από τον ουρανό, αφού η σελήνη θα είναι κοντά μας –σε λίγο θα ανέτελλε η σελήνη—. Είναι η δεύτερη πανσέληνος που έχει ο φετινός μας Αύγουστος. Να! και η Αφροδίτη είναι τώρα, ακόμη κοντά μας, τη βλέπετε; –σε λίγο δύει αυτή—. Τούτο τον καιρό έχει τον ρόλο του αποσπερίτη. Τι θαυμάσιες συμπτώσεις σήμερα!» είπε.

«Το σημερινό μας θέμα, η συζήτησή μας, θα προσπαθήσει να φωτίσει το παρακάτω ερώτημα:

“Είναι σοφία το να μπορείς να αλλάζεις γνώμη;” Θα προσπαθήσουμε να εξηγήσουμε πόσο λάθος είναι να είναι κάποιος ισχυρογνώμων, “ξεροκέφαλος”... Πόσο λάθος είναι το να μην μπορεί κάποιος να αλλάξει εύκολα θέση, και επίσης πόσο λάθος είναι να παγιδεύεται κάποιος από τη σιγουριά που νοιώθει για τις απόψεις του....

Αγαπητοί φίλοι, η γνώμη των ανθρώπων συχνά κλονίζεται, όταν ακούν κάτι διαφορετικό απ’ αυτό που γνωρίζουν ή που το θεωρούν αληθινό ή που το πιστεύουν.

Θα είμαι όσο γίνεται πιο σύντομος, για να έχουμε χρόνο να συζητήσουμε στη συνέχεια.

Οι άνθρωποι αγαπητοί, κύριε Δήμαρχε, φίλες και φίλοι, έχουν την ανάγκη να υπερασπίζονται τις απόψεις τους, για να υπάρχει μια ισορροπία μεταξύ των πράξεών τους και των πιστεύω τους. Πολλές φορές, όμως, έρχονται αντιμέτωποι με αντίθετες ή διαφορετικές πληροφορίες και γνώσεις, οι οποίες αμφισβητούν έντονα τις απόψεις τους και τις πράξεις, που απορρέουν απ' αυτές.

Τότε, έχουν ισχυρές ενδείξεις ότι αυτό που πιστεύουν ενδέχεται να μην ισχύει...!

Αυτό λέγεται “γνωστική διαφωνία”, δηλαδή σύγκρουση απόψεων...!

Σ' αυτό το ενδεχόμενο οι άνθρωποι αντιδρούν με δύο τρόπους:

Ο πρώτος είναι να εξετάσουν με ενδιαφέρον την ορθότητα της νέας άποψης και αν αποδειχθεί ορθή, λογική και καλύτερη, απ' αυτή που ήδη πιστεύουν, την ενστερνίζονται. Διαφορετικά, αν δεν ευσταθεί, την απορρίπτουν...!

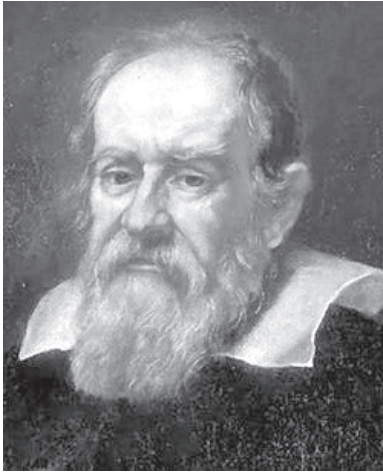
Ο δεύτερος τρόπος είναι να αντιδρούν και να απορρίπτουν, ασυζητητί, τη νέα ιδέα ή την πληροφορία, χωρίς να εξετάζουν την ορθότητά της ή γιατί θεωρούν ότι απειλούνται οι αξίες τους και τα “πιστεύω” τους ή επειδή δεν πιστεύουν ότι μπορούν να υπάρχουν άλλες, ορθότερες από τις δικές τους ακλόνητες απόψεις...!

Και στον πρώτο και στο δεύτερο τρόπο ο “ψυχολογικός κλωνισμός” είναι ισχυρός και προκαλεί τη “γνωστική σύγκρουση”...!

Οι άνθρωποι που αντιδρούν με τον πρώτο τρόπο, αναπτύσσουν ένα έντονο ενδιαφέρον να μάθουν και να κατανοήσουν το καινούριο έτσι, ώστε να μπορούν να αποφασίσουν, αν πρέπει να υπερασπιστούν τις προηγούμενες απόψεις τους ή να προσαρμόσουν τη συμπεριφορά τους σύμφωνα με τις νέες.

Το σημαντικό εδώ είναι ότι στην πρώτη περίπτωση οι αντίθετες απόψεις που προκαλούν τη “γνωστική σύγκρουση”, προκαλούν ταυτόχρονα και το ενδιαφέρον στο άτομο να τις διερευνήσει, αν είναι σωστές ή όχι.

Οι άνθρωποι που αντιδρούν με τον δεύτερο τρόπο, αναπτύσσουν μια άμυνα σε αυτή τη διαφωνία και αντιδρούν με έναν καταγιγισμό σαθρών επιχειρημάτων, τα οποία δεν έχουν λογική βάση.

Γιούστους Σούστερμανς,
 “Γαλιλαίος Γαλιλέι”,
 1564-1642. Εθνικό Ναυτικό
 Μουσείο Γκρίνουιτς.

Δεν τους ενδιαφέρει η αλήθεια των νέων ιδεών, απόψεων ή δεν θέλουν να τις ερευνήσουν, γιατί θεωρούν ότι αυτές απειλούν τα συμφέροντά τους ή την κοσμοθεωρία τους.

Στην πράξη δημιουργούνται πολλές φορές “γνωστικές συγκρούσεις” και πρέπει να βοηθήσουμε τους ανθρώπους να μάθουν να ερευνούν τις νέες πληροφορίες, που αντιτίθενται σε ό,τι γνώριζαν μέχρι τώρα και έτσι να μη τις αποδέχονται ή να τις απορρίπτουν χωρίς καν να τις εξετάζουν...!

Τη “γνωστική σύγκρουση”, για παράδειγμα, που προκαλεί στους ανθρώπους μια πληροφορία, μπορεί να τους τη λύσει, με σωστή καθοδήγηση, μόνο ο ειδικός που γνωρίζει και πρέπει να

εμπιστεύονται.

Πρέπει, επίσης, να κατανοήσουμε όλοι οι άνθρωποι, ότι καμιά αλήθεια απ’ αυτές που επινόησε η ανθρώπινη σκέψη δεν είναι τόσο “απόλυτη” και τόσο “αληθινή”, ώστε να πρέπει να την υπερασπιζόμαστε με φανατισμό...

Πρέπει, ασφαλώς, να πιστεύουμε στις ιδέες μας, όταν δεν υπάρχει κανένας λόγος για να τις αμφισβητούμε, αλλά πάντα πρέπει να αφήνουμε ανοικτό το ενδεχόμενο να τις αναθεωρούμε.

Ο πυρήνας της θεωρίας της “γνωστικής διαφωνίας” βρίσκεται στη συνέπεια που πρέπει να υπάρχει μεταξύ αυτού που πιστεύουμε και του τρόπου που ενεργούμε βάση αυτής της πίστης.

Οι φανατικοί οπαδοί μιας ιδέας, είτε αυτή η ιδέα είναι πολιτική είτε θρησκευτική, αθλητική ή φιλοσοφική, έχουν “γνωστική ακαμψία” –είναι ισχυρογνώμονες– και δεν δέχονται άλλες σωστές γνώμες, που αμφισβητούν τα “πιστεύω” τους...

Αντίθετα οι λογικοί οπαδοί μιας ιδέας, είτε αυτή η ιδέα είναι πολιτική, θρησκευτική, αθλητική ή φιλοσοφική έχουν “γνωστική ελευθερία” και δέχονται άλλες, τυχόν, σωστές γνώμες που αμφισβητούν τα “πιστεύω” τους.

Η θεωρία του Γαλιλαίου είναι, ίσως, το κλασικότερο παράδειγμα “γνωστικής σύγκρουσης”.

Άλλοι ενστερνίστηκαν τη λογική της θεωρίας του, αφού την εξέτασαν και τη βρήκαν λογική.

Άλλοι την απέρριψαν και τον ανάγκασαν να ανακαλέσει, αφού του αντέταξαν σαθρά επιχειρήματα, επειδή πίστεψαν ότι αντιτίθενται οι ιδέες του στη θεοκρατική τους αντίληψη...

Υπάρχει και μια τρίτη εκδοχή, εξίσου σημαντική και επικίνδυνη, κατά την οποία ορισμένοι άνθρωποι αποδέχονται μια ιδέα, επειδή, απλά, αυτός που τη λέει έχει μεγάλο κύρος. Πείθονται σε ό,τι λέει, αρκεί να τον θεωρούν αυθεντία, χωρίς να κρίνουν τις ιδέες του. Τις αποδέχονται, απλά και μόνο, επειδή το είπε κάποιος διάσημος ή σπουδαίος άνθρωπος...

Τη θεωρία του Γαλιλαίου, για παράδειγμα, πρέπει να την πιστεύουμε μόνον, όταν αποδειχθεί ότι είναι αληθινή και όχι επειδή την είπε, απλά, ο διάσημος Γαλιλαίος.

Εδώ μπαίνει το ερώτημα:

Πρέπει να δείχνουν οι άνθρωποι απειθαρχία στη γνώση της αυθεντίας;

Η απάντηση δεν είναι απλή. Γιατί όταν τα άτομα άκριτα ακολουθούν κάποιον, χωρίς να προσπαθούν να τον κατανοήσουν, δεν παρωθούνται να σκέφτονται, αλλά ακολουθούν άβουλα τις αυθεντίες ή τα είδωλά τους και αυτό είναι πολύ κακό για την ανάπτυξη αυτόνομης και σωστής σκέψης.

Στόχος είναι να μάθουν οι άνθρωποι να αναζητούν, με την κατάλληλη καθοδήγηση την αλήθεια.

Στόχος είναι, να αμφισβητούν και να αξιολογούν τις απόψεις των άλλων.

Στόχος είναι να μάθουν να αξιολογούν και να κρίνουν σωστά.

Στόχος είναι να ενθαρρύνουμε τον άνθρωπο να αμφιβάλλει.

Η προσήλωση στον γνωστό τρόπο, που έχουμε μάθει να σκεφτόμαστε, μας εμποδίζει να ανακαλύψουμε, όχι να βρούμε, αλλά να ανακαλύψουμε νέες σημαντικές λύσεις.

Για να ξεπεράσει το άτομο τη δυσκολία, που του επιβάλλει η προηγούμενη μάθησή του, πρέπει να μάθει να αμφισβητεί και να κάνει υποθέ-

*Η γραφή Γραμμική Β.
Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών.*

σεις που αντίκεινται στη λογική.

Τότε, ίσως, μπορεί να ανακαλύψει μια λύση, μια νέα αλήθεια.

Αξιόλογα παραδείγματα ανθρώπων που επανακαθόρισαν την κατεύθυνση της σκέψης τους και την έφεραν κόντρα στην επικρατούσα λογική, είναι και του πολύ γνωστού Αϊνστάιν και του λιγότερου γνωστού Βέρντις, που αγνόησαν και αμφι-

σβήτησαν κυρίαρχες απόψεις, πριν οδηγήσουν τη σκέψη τους ο μεν πρώτος στη θεωρία της σχετικότητας και ο δεύτερος στην ερμηνεία της γραφής Γραμμική Β. Της γραφής, δηλαδή του Νέστορα στο παλάτι του οποίου βρέθηκαν οι πλάκες με αυτή τη γραφή.

Η απειθαρχία δεν αντιστρατεύεται τη λογική, αλλά απαιτεί κάθε υπόθεση και κάθε εικασία να διερευνάται.

Άλλωστε, και η επιστημονική έρευνα όταν καταλήγει σε ένα ασφαλές συμπέρασμα, το διατυπώνει με τη μηδενική υπόθεση, ότι δηλαδή αυτό που συμπεραίνουμε ως επιστήμονες μετά από προσεκτική έρευνα, δεν είναι απόλυτα αλάνθαστο, αλλά έχει μεγάλη στατιστική πιθανότητα να μην είναι λανθασμένο, δηλαδή, να ισχύει.

Βλέπουμε πόσο πολύ επιφυλακτική είναι η επιστήμη, ο ορθός λογισμός, στη διατύπωση ατράνταχτων απόψεων και συμπερασμάτων. Πάντα θεωρεί ότι κάθε αλήθεια πρέπει να την αξιολογούμε με βάση τις υψηλές στατιστικές πιθανότητες, που τη στηρίζουν.

Οι δάσκαλοι, οι γονείς και όλοι μας πρέπει να θυμούμαστε ότι τον κόσμο τον αλλάζουν οι απειθαρχοί, για τούτο πρέπει να δείχνουμε σκεπτικισμό και σεβασμό στην απειθαρχία.

Προσοχή όμως! Απειθαρχος επιτρέπεται να είναι μόνο εκείνος που ενεργεί με ηθικά και λογικά κριτήρια και είναι πρόθυμος πάντα να αποδεχθεί το τίμημα της απειθαρχίας.

Η συμμόρφωση της συμπεριφοράς και της σκέψης προς ένα μονο-

διάστατο μοντέλο, αδρανοποιεί τη δημιουργικότητα και αδυνατίζει την κριτική ικανότητα της σκέψης μας.

Για περισσότερη κατανόηση του τρόπου που πρέπει να ενθαρρύνουμε στα σπίτια και στα σχολεία τον νέο άνθρωπο να αποκτήσει αυτόνομη σκέψη, απαλλαγμένη από την αυθεντία του δασκάλου και του κάθε σοφού, είναι οι μαιευτικοί διάλογοι του Πλάτωνα. Εκεί, η αυθεντία του Σωκράτη ταπεινώνεται, προκειμένου να μην τρομάξει τους μαθητές του η άγνοιά τους και τους κάνει ηττοπαθείς, όταν πολεμούν μαζί του, αναζητώντας με τη σκέψη τους κάποια λύση...! Εδώ τελειώσαμε.

Σας ευχαριστώ.»

Χειροκρότησαν όλοι με ενθουσιασμό!

Τα ερωτήματα πολλά, αλλά τα πάρα πολλά αφορούσαν την τελευταία φράση, που αναφέρθηκε στο έργο του Σωκράτη.

- Πάντα ο Σωκράτης κλέβει τις καρδιές μας, είτε ο ομιλητής.
- Αλλά, μην ξεχνάμε ότι οι σύγχρονοί του τον καταδίκασαν, είπε ένας ακροατής.
- Όχι επειδή ήταν εχθρικοί μαζί του!
- Αλλά;
- Απλά, δεν τους είχε κερδίσει την καρδιά...!
- Εμείς οι σύγχρονοι Έλληνες, γιατί τον αγαπάμε;
- Αυτό γίνεται πιο εύκολο τώρα να αγαπάμε τον Σωκράτη, γιατί ανέλαβε να μας τον συστήσει, μετά τον θάνατο του, ο Πλάτωνας και τον αποθανάτισε έτσι που τον ξέρουμε εμείς.
- Δεν ήταν καλός δάσκαλος να αγαπηθεί ο Σωκράτης;
- Ο καλός δάσκαλος πρέπει να διδάσκει ωραία πράγματα, σαν τον Σωκράτη, αλλά δεν δόνησε τις καρδιές τους, καθώς φαίνεται, αφού όλοι οι δικαστές του τον είχαν ακούσει να διδάσκει...!
- Τι έλειπε από τον Σωκράτη;
- Δεν ξέρω τι έλειπε, αλλά ξέρω ότι ο ιδανικός δάσκαλος πρέπει και να δονήσει τις καρδιές των ανθρώπων, όταν διδάσκει ωραία πράγματα, όπως τις δόνησε ο Πλάτωνας!
- Κάποιος παρατήρησε:
- Δηλαδή, δεν επικρίνετε τους ανώριμους Αθηναίους που καταδίκασαν τον Σωκράτη;
- Ο ομιλητής απάντησε:

– Για την ανωριμότητά τους δεν ευθύνονται οι δάσκαλοι...

Στάθηκε για λίγο αμίλητος και μετά συνέχισε:

Άλλωστε αν θεωρήσουμε σοφό τον Σωκράτη, τότε, ίσως, πρέπει να σκεφτούμε ότι ο Σωκράτης παγίδευσε τους Αθηναίους και καταδικάστηκαν ως άδικοι από την Οικουμένη, καταδικάζοντάς τον.

– Αν τον αθώωναν;

– Αν τον αθώωναν, ίσως γνωρίζαμε πολύ ελάχιστα για τον Σωκράτη. Ούτε θα γράφονταν τόσα πολλά από πολλούς.

– Δηλαδή, η καταδίκη τον δικαίωσε;

– Οι δικαστές του έδωσαν το κώνειο για να πεθάνει, ενώ αυτό τον ανάστησε...

– Δηλαδή; ρώτησε κάποιος.

– Αν θέλουμε να είμαστε δίκαιοι, δεν πρέπει να καταδικάσουμε την αθηναϊκή κοινωνία. Αυτή η κοινωνία έδωσε ένα ευρύ πλαίσιο ελευθερίας σε όλους και στον Σωκράτη, να εκφράζουν τη γνώμη τους και αυτή η ίδια κοινωνία, όταν κατηγορήθηκε ο Σωκράτης ότι αμφισβητεί τις αξίες της, τότε αυτή η αθηναϊκή κοινωνία από υπερβολική ευαισθησία και ανησυχία μη φανεί άδικη σε κανένα της πολίτη και στον Σωκράτη που κατηγορείτο, όρισε πεντακόσιους δικαστές να δικάσουν την καταγγελία που βάρυνε τον Σωκράτη! Πεντακόσιοι δικαστές, άδικοι απέναντι στον Σωκράτη; Δεν το πιστεύω...!

Έγινε για κάποια λεπτά ησυχία...

– Είναι η πιο σοφή σιωπή που έχω ακούσει! είπε στο ακροατήριο ο ομιλητής και όλοι πάλι χειροκρότησαν!

«– Τώρα που γνωριστήκαμε περισσότερο, συνέχισε, με ύφος που έδειχνε ότι είχε διάθεση να κάνει χιούμορ, σας ζητώ την άδεια να αναφέρω ένα προσωπικό βίωμα υπό μορφή ανεκδότου και να σας μεταφέρω ένα ξένο βίωμα υπό μορφή προβλήματος, για εξάσκηση της σκέψης μας.

Και τα δυο έχουν άμεση συνάφεια με το θέμα μας. Παρακαλώ να τα προσέξετε:

Το προσωπικό βίωμα είναι ένα γεγονός, που συνέβη προ πολλών ετών. Ήμουν νεαρός τότε και βρισκόμουν με το αυτοκίνητό μου, που έσερνε πίσω και ένα μικρό τροχόσπιτο, στο δρόμο Κυπαρισσίας με κατεύθυνση την Πύλο. Όταν περνούσα μέσα από τους δρόμους της πόλης

των Γαργαλιάνων, αντί να στρίψω σε ένα σημείο αριστερά για Πύλο, πήγα ευθεία και βρέθηκα σε μια γειτονιά με αδιέξοδο.

Για να διορθώσω τα πράγματα ρώτησα έναν ηλικιωμένο κύριο, που είδα έξω από το σπίτι του:

“Σας παρακαλώ, κύριε, μπορείτε να μου πείτε πώς θα βρω τον δρόμο για την Πύλο;”

Ο κύριος αυτός, αν και του μίλησα ελληνικά, προφανώς επειδή με είδε με το τροχόσπιτο, σχημάτισε την ισχυρή πεποίθηση ότι είμαι Γερμανός. Προθυμοποιήθηκε να με βοηθήσει, μιλώντας μου σπαστά ελληνικά και με μια λέξη γερμανική το “νάιν”, μου έδειχνε με παντομίμα δεξιά. Μπροστά στην κωμική αυτή σκηνή, εγώ του μίλησα πάλι ελληνικά:

“Κατάλαβα. Σας ευχαριστώ. Θα στρίψω δεξιά.”

Αυτός, όμως, επέμεινε να μιλάει σπαστά ελληνικά και στη δυσκολία του να βρει λέξεις γερμανικές, φώναξε δυνατά την κόρη του να βγει από το σπίτι και τη ρώτησε. “Μωρέ παιδί μου, Παναγιώτα, πώς το λένε το “δεξιά” γερμανικά;”

“Ρεχτ”, του είπε η κόρη του.

Τότε γυρίζει σε μένα, ο πρόθυμος κύριος και μου λέει:

“Κύριο, βλέπει εκείνο το καπούτ;” και μου έδειξε ένα νεκροταφείο.

“Ναι”, του είπα, “το βλέπω δίπλα στην εκκλησιά”, προσπαθώντας να μη γελάσω.

“Εκεί κάνει εσύ Νάιν ευθεία, αλλά ρεχτ”.

Τον ευχαρίστησα και έφυγα. Σταμάτησα παρακάτω να γελάσουμε με την παρέα μου, τη γυναίκα μου και τα παιδιά μου, που είχαν μείνει άφωνοι από την έκπληξη...! Ήταν μια φοβερή εμπειρία που πάντα τη χρησιμοποιώ σαν παράδειγμα “γνωστικής ακαμψίας”. Πίστεψε στην αλήθεια, που σχημάτισε με τα μάτια του, και την κλείδωσε... Τα αυτιά του άκουγαν ένα “Γερμανό”, ας μιλούσα ελληνικά!»

Το ακροατήριο ξέσπασε σε δυνατά γέλια.

– Απίστευτο, φανταστικό! είπε κάποιος.

Όταν ηρέμησαν όλοι, συνέχισε:

«Η παρακάτω ιστορία βασίζεται σε ένα βίωμα του παππού μου και περιέχει ένα πρόβλημα, για άσκηση, όπως είπαμε, της σκέψης,

Τον Αύγουστο του 1922, λίγο πριν τη μεγάλη καταστροφή της Σμύρ-

Απ' αρχείο του Δημήτρη Α. Μαυρίδη και του Εκδοτικού Οίκου Historical Quest.

νης, μια μικρή ομάδα στρατιωτών ενός προχωρημένου φυλακίου, στο μέσον της “Αλμυράς Ερήμου” της Μικράς Ασίας, είχε πληροφορίες ότι η αντεπίθεση των Τούρκων θα γινόταν πολύ σύντομα. Μεταξύ των στρατιωτών του φυλακίου ήταν και ο παππούς μου.

Έπρεπε να βρουν τρόπο να ειδοποιήσουν τη νύχτα το στρατηγείο, που ήταν οκτώ ώρες μακριά τους, με έναν ταχυδρόμο.

Οι νάρκες, η άμμος, αλλά προ πάντων η ζέστη του θέρους εκείνου, έκαναν τη διάβαση της ερήμου σχεδόν αδύνατη. Ένας ταχυδρόμος έπρεπε να πάει σε οκτώ ώρες να δώσει την πληροφορία. Είχαν στη διάθεσή τους οκτώ μόνο ώρες, όσο κρατάει και η νύχτα του καλοκαιριού.

Το μεγαλύτερο, όμως, πρόβλημα για τούτο το ταξίδι ήταν η τρομερή ζέστη και η ανάγκη για άφθονο νερό, για να μην πάθει αφυδάτωση κάποιος κατά το νυχτερινό κουραστικό ταξίδι. Χρειαζόταν κάθε ταξιδιώτης αρκετό νερό να βρέχει το σώμα του, να δροσίζεται τακτικά και συγχρόνως να πίνει για να επιβιώσει, ένα λίτρο κάθε ώρα, δηλαδή οκτώ λίτρα για ταξίδι οκτώ ωρών. Αλλά η φιάλη νερού που είχε κάθε στρατιώτης χωρούσε μόνο πέντε λίτρα, που αρκούσε μέσα στη νύχτα μόνο για πέντε ώρες. Ο κίνδυνος να μείνει χωρίς νερό και να αφυδατωθεί ο στρατιώτης, που θα έκανε τον ταχυδρόμο, ήταν μεγάλος...

Ένας στρατιώτης πρέπει να περάσει την έρημο να φέρει το μήνυμα

...

Απ' αρχείο του Δημήτρη Α. Μαυρίδη και του Εκδοτικού Οίκου Historical Quest.

Αλλά, πώς; Το νερό της φιάλης του δεν επαρκεί για ταξίδι οκτώ ωρών. Βρίσκονται όλοι σε απόγνωση και μεγάλη περίσκεψη. Δεύτερη φιάλη δεν μπορούσε να έχει στον ώμο του.

“Κύριε λοχία”, είπε κάποιος, “νομίζω είναι αδύνατον να πάει το μήνυμα...!”

“Αυτό να το πούμε, αφού πρώτα σκεφτούμε”, είπε εκείνος...

“Παιδιά”, είπε ο παππούς μου, “νομίζω βρήκα κάτι...!”

“Καμιά πηγή στη έρημο;” τον πείραξε κάποιος.

“Αφήστε το πείραγμα και ακούστε τον”, είπε ο λοχίας του φυλακίου. “Όταν ψάχνουμε για λύσεις, χρειαζόμαστε πολλές ιδέες, και προ πάντων όλων τις γνώμες. Δεν περιφρονούμε καμία γνώμη. Έτσι γεννιούνται οι πρωτότυπες και σωστές ιδέες!”

“Λέγε, στρατιώτη”, του είπε με επισημότητα ο λοχίας.

“Εγώ λέω, κυρ λοχία”, είπε ο παππούς μου, “να ξεκινήσουν δύο μαζί το ταξίδι, αυτός που θα πάει το μήνυμα –ο στρατιώτης ταχυδρόμος– και ένας άλλος στρατιώτης σαν βοηθός του. Να προχωρήσουν μαζί δυο ώρες και, να πίνουν και να δροσίζονται και οι δύο από το νερό της φιάλης του βοηθού. Μετά ο βοηθός να γυρίσει πίσω με το λίγο νερό, που θα του έχει απομείνει, και ο στρατιώτης ταχυδρόμος να συνεχίσει με το δικό του νερό για να φτάσει!” Δεν μίλησε κανείς.

“Καταλάβετε τι είπα;” τους ρώτησε.

“Όχι!” είπαν οι περισσότεροι.

“Έχετε δίκιο. Τα είπα γρήγορα και βιαστικά. Προσέξτε με.”

“Σε ακούμε πιο προσεκτικά.”

“Αν ορίσει ο λοχίας ένα στρατιώτη, για ταχυδρόμο, για παράδειγμα, εσένα Σήφη ή εσένα Τσαμπίκο ή εμένα ή όποιον άλλο θελήσει ο λοχίας, και να του δώσει και ένα βοηθό, τότε μπορούν οι δυο τους, την πρώτη και τη δεύτερη ώρα, να πίνουν και να δροσιζονται από το νερό της φιάλης του βοηθού και μετά να επιστρέψει ο βοηθός, αφού θα του έχει μείνει, ακόμη νερό για τρεις ώρες. Έτσι θα συνεχίσει με το δικό του νερό ο ταχυδρόμος και θα του φτάνει να πάει στο στρατηγείο!”

“Δεν τα υπολόγισες σωστά, ρε φίλε”, είπε στον παππού μου ο Αλκέτας ο στρατιώτης από το Αμύνταιο, “αλλά μπράβο σου, με βοήθησες να βρω τη λύση!”

“Λέγε την γρήγορα, Αλκέτα, γιατί βιαζόμαστε”, είπε ο λοχίας.

“Θέλει ώρα, κύριε λοχία, θα σας την πω στο δρόμο, αλλά χρειαζόμαστε περισσότερους στρατιώτες για να πίνουμε και να δροσιζόμαστε όλοι από μια φιάλη ενός και πριν τελειώσει η φιάλη του, να του μείνει τόσο νερό, όσο θα του χρειάζεται να επιστρέψει πίσω στο φυλάκιο χρησιμοποιώντας το υπόλοιπο νερό της φιάλης του. Μετά θα πίνουμε και θα δροσιζόμαστε από τη φιάλη του άλλου και μετά από του άλλου και “ούτω καθεξής”.

“Όπως νομίζεις, Αλκέτα. Πόσους να διατάξω να ετοιμαστούν;”

“Όλους, κύριε λοχία.”

“Όλους; τρελός είσαι! Θα αφήσω το φυλάκιο αφρούρητο;”

“Αφησε στο φυλάκιο έναν μόνο, κύριε λοχία.”

“Στέλιο”, είπε ο λοχίας, “θα μείνεις εσύ μόνος στο φυλάκιο, όσο θα λείπουμε. Να θυμάσαι: Το σύνθημα είναι “Σκέψη”, το παρασύνθημα “Λογική”. Αν πέσουμε σε ναρκοπέδιο, και δεν γυρίσει πίσω κανείς μας, κάνε όπως σου δείξει ο νους και σε φωτίσει η τύχη..

Εμείς όλοι οι άλλοι παιδιά, ξεκινάμε σε 10 λεπτά. Γεμίστε και πάρτε όλοι τις φιάλες σας με το νερό. Προσοχή, όμως, στο πόσοι είμαστε και πόσες ώρες πρέπει να πίνουμε και να δροσιζόμαστε από του ενός τη φιάλη. Να υπολογίζουμε και πόσο νερό πρέπει να του μείνει καθενός μας, για να επιστρέψει ένας ένας από μας πίσω στο φυλάκιο, χωρίς τον κίνδυνο να αφυδατωθεί.”

Σε οκτώ ώρες έφτασε το μήνυμα! Η έξυπνη λύση τους έσωσε!

Τα ερωτήματα τώρα που πρέπει να απαντηθούν από σας, αγαπητοί ακροατές, είναι:

1. Πόσους άντρες φρουρούς είχε όλους όλους το φυλάκιο;
2. Ποιο ήταν το όνομα τον παππού μου;

Δεν θα σας πω τη λύση, αλλά ελπίζω να είστε “επιθετικοί”, όταν έχετε να λύνετε προβλήματα.

Και πάλι σας ευχαριστώ!»

Εδώ τελείωσε η ομιλία, αλλά οι συζητήσεις συνέχισαν γύρω από τα τραπέζια με τα αναψυκτικά και τα γλυκά, που υπήρχαν και πρόσφερε δωρεάν στον κόσμο ο Πολιτιστικός Όμιλος.

Η παρέα των τεσσάρων «άγνωστων» φίλων: η Χλωρίδα, η Ασπασία, ο Ντίνος και ο Περικλής, πριν φύγει, πήγε πρώτα να συγχαρεί, όπως και όλος ο κόσμος, τον ομιλητή και κατέβηκαν στην παραλία και κάθισαν στα μεγάλα βράχια, συζητώντας για το ωραίο θέμα της διάλεξης.

Ήταν ολοφάνερο ότι κανένας δεν έπαιρνε πρωτοβουλία για να πουν κάτι άλλο, πιο προσωπικό, κάτι που να άνοιγε ένα παράθυρο για να δουν τα όρια τούτης της γνωριμίας. Τότε ήρθε σαν «από μηχανής θεός», το βιβλίο που αγόρασαν.

– Βρε παιδιά έχετε λίγο χρόνο να ρίξουμε μια ματιά στο βιβλίο; είπε ο Ντίνος.

– Μπράβο! Καλά λες, απάντησε η Χλωρίδα. Οι άλλοι τι λέτε;

Συμφώνησαν όλοι, όχι από περιέργεια για το βιβλίο, αλλά από ανάγκη να είναι μαζί.

Με ωραία πρόφαση το βιβλίο σιωπούσαν φυλλομετρώντας, παρά διαβάζοντας.

Πέρασαν πολλές ώρες, λέγοντας πού και πού καμιά λέξη, για να γεμίζουν οι σιωπές, ενώ έριχναν κλεφτές ματιές, οι μεν στους δε, τάχα αδιάφορες. Κανείς δεν τολμούσε να εκφράσει συναισθήματα, ήταν πολύ νωρίς για να εκθέσουν προσωπικές εντυπώσεις.

Τελικά χωρίστηκαν, πέντε παρά ένα...

Οι δύο άνδρες πήγαν στο ξενοδοχείο. Λίγο πριν ξαπλώσουν, είπε ο ένας από τους δύο.

– Ωραία κορίτσια, φίλε!

– Αυτό είναι και το μεγάλο πρόβλημα, φίλε! είπε ο άλλος.

- Γιατί είναι αυτό πρόβλημα; ρώτησε ο πρώτος.
 - Γιατί δεν ξέρουμε ποια να διαλέξουμε!
 - Δεν διαλέγουν οι άντρες, φίλε! Οι γυναίκες, πάντα, διαλέγουν ποιος θα τις διαλέξει!
 - Αν είναι έτσι, φίλε, θα στενοχωρηθείς. Εμένα θα διαλέξουν και οι δύο!
 - Μην το λες αυτό, τα κορίτσια μού φάνηκαν πολύ έξυπνα...!
- Γέλασαν και οι δύο και καληνυχτίστηκαν.
- Η αποδοχή των «πειραγμάτων» είναι ο καλύτερος εγγυητής της φιλίας...

Τώρα αν έχετε περιέργεια να μάθετε την κατάληξη τούτης της γνωριμίας, ακούστε την:

Ο Ντίνος είναι τώρα, χρόνια, παντρεμένος με την Ασπασία και ο Περικλής με τη Χλωρίδα.

Είναι μέλη του τοπικού Πολιτιστικού Συλλόγου της πόλης.

Ζουν στην Αθήνα και παραθερίζουν κάθε χρόνο στην Πύλο ως «εσώγαμπροι».

Είναι φίλοι μου και λένε συχνά σε μένα και σε άλλους τούτα:

– Μακαρίζουμε την τύχη, τη μοίρα, το κισμέτ, τη θεία σύμπτωση, που έτυχε να βρεθούν και τα δύο υπέροχα κορίτσια εκείνο το βράδυ στο κάστρο και τα «ψαρέψαμε»...

Κουνώ το κεφάλι μου, όσες φορές το ακούω, καταφατικά, όπως κάνουμε στη νύστα μας...

Τόσα χρόνια εδώ κοντά μας στη θάλασσα, οι φίλοι μου δεν μάθανε ότι δεν ψαρεύουν στα κάστρα οι άνθρωποι, αλλά στη θάλασσα...!

Άντε να πείσεις, τώρα, τους ωραίους κατά τα άλλα φίλους μου, ότι το θηλυκό της μετοχής παρακειμένου «βεβλαμμένη» είναι το λάσο που τα δυο κορίτσια έριξαν και τους έπιασαν, καθώς περιφέρονταν αδέσποτα άτια εκείνο το βράδυ...

Τώρα, αν εκείνοι πιστεύουν ότι όλα τα έκανε η τύχη, η μοίρα, το κισμέτ, η θεία σύμπτωση, αυτό λέγεται όπως είπαμε «γνωστική ακαμψία» και σε θέματα πίστης η «γνωστική ακαμψία» είναι ανίκητη...!

7.

Ο Χρύσανθος και η αριστεία

Ένα ζευγάρι ελλήνων περιηγητών, ένας μαθηματικός με τη φιλόλογο γυναίκα του, έπινε καφέ ένα καλοκαιριάτικο πρωινό του 2015 στην παραλία της Τήνου.

Μιλούσαν με θαυμασμό για την προχθεσινή τους επίσκεψη στη Δήλο.

Τους είχε εντυπωσιάσει αυτός ο αρχαίος ιερός χώρος, που για πρώτη φορά επισκέπτονταν.

– Είναι ασυγχώρητος, είπε η γυναίκα, όποιος μπορεί και δεν κάνει αυτή την επίσκεψη στη Δήλο, με σχολαστικό όμως τρόπο.

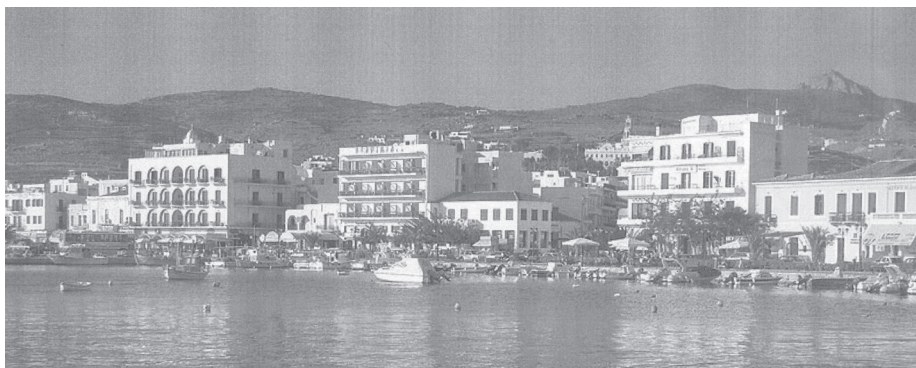
Μετά άνοιξε ένα τουριστικό έντυπο και διάβασε δυνατά στον άντρα της:

– «Η Δήλος κατοικείται από το 2.500 π.Χ. και ήταν ένα κοσμοπολίτικο νησί.» Όπως σήμερα η Μύκονος ας πούμε, είπε και συνέχισε...

– Ξέρεις, της είπε ο άντρας, διακόπτοντάς την, ότι ο Περικλής πήρε από τη Δήλο τα συμμαχικά χρήματα και τα ξόδεψαν να κτίσουν τον Παρθενώνα και για να στολίσουν την Αθήνα;

– Σωστά τα λες, είπε η γυναίκα.

– Και όταν στην Αθήνα έπεσε μια πανδημία θανάτου, τότε πέθανε

Το λιμάνι της Τήνου.

Η θεά Λητώ.

και ο μέγας Περικλής, ορισμένοι Αθηναίοι θεώρησαν ότι αυτό ήταν θεϊκή οργή και τους τιμωρούσαν οι θεοί.

– Θα περίμενε κάνεις τότε, να τα επιστρέψουν, είτε η γυναίκα.

– Αντίθετα, προχώρησαν λίγο ακόμη. Εξόρισαν όλο τον πληθυσμό του νησιού και τον εγκατέστησαν στη Μικρά Ασία.

– Οι υπερδυνάμεις πάντα ίδιες...!

– Τι σύμπτωση! λέει ο άντρας, οι αρχαίοι έλληνες προσκυνούσαν στη Δήλο, οι σύγχρονοι έλληνες προσκυνούν στην Τήνο...!

– Τι θέλεις να πεις; ότι η Λητώ και η Παναγία έχουν κάποια σχέση;

– Δεν ξέρω, αν έχουν σχέση άλλη, πλην του γεγονότος ότι τότε, όπως και τώρα, πολύς κόσμος ταξίδευε και ταξιδεύει στις Κυκλάδες για καθαρά θρησκευτικούς λόγους.

– Μα τώρα έχουν άλλη θρησκεία...!

– Η παράδοση όμως, έμεινε...!

– Είναι κακό αυτό, να κρατούν οι άνθρωποι την παράδοση;

– Όχι! Οι άνθρωποι δείχνουν αδράνεια στις αλλαγές, αλλάζουν μόνο οι λέξεις για να τις περιγράψουν! Άραγε είναι η Τήνος η συνέχεια της Δήλου;

– Δεν ξέρω ... ας τα αφήσουμε αυτά. Άκουσε τώρα μια ευχάριστη έκπληξη που είχα το πρωί λίγο πριν έρθεις!

– Τι συνέβη; σε βλέπω να το λες ενθουσιασμένος!

– Συνάντησα ένα συμφοιτητή μου από το πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης και συμπατριώτη μου από την Καβύλη του Έβρου, τον Χρύσανθο.

– Αυτό το παιδί με το χιούμορ, που μας έκανε όλους χαρούμενους;

– Τον θυμάσαι βλέπω.

– Τον Χρύσανθο; βεβαίως! είναι τρελός, όπως τότε;

– Τότε... ήταν καλά! τώρα να τον δεις!

– Τι είπε; λέγε, τρελαίνομαι να ακούσω...!

– Μου είπε ότι μένει μόνιμα στην Τήνο, είναι παντρεμένος με μια

Ο ναός της Ισιδος στην Δήλο.

συνάδελφό του, Τήνια γλύπτρια.

– Μα καλά, γλύπτης είσαι εσύ, του είπα;

– Την ίδια δουλειά κάνουμε, με άλλα υλικά και οι δύο.

– Τον θυμάμαι, πάντα τέτοια έλεγε. Άλλο;

– Διδάσκει, μου είπε, εδώ, στο τοπικό λύκειο, με βάση την αισώπειο λογική.

«Βρε θεότρελε, θα τους ζα-

λίσσεις τους μαθητές και όλον τον κόσμο», του είπα.

«Με λατρεύουν όλοι, τόσο, όσο και εγώ τους αγαπώ!»

«Πού το ξέρεις, αν είναι αμοιβαίο αυτό;»

«Ισοζύγιο είναι τα πάντα, φίλε! Ο νόμος της αγοράς, δίνεις παίρνεις!»

– Μα μπορεί, κανείς, να μην αγαπά τον Χρύσανθο, όταν έχει τέτοια συμπεριφορά προσφοράς, φιλότιμο, χιούμορ και εξυπνάδα; όπως τον θυμάμαι από τότε, είτε η γυναίκα.

– Αυτό είναι αλήθεια! Χιούμορ και εξυπνάδα έχει, αλλά, νομίζω, «χάνει» λίγο, είτε ο άνδρας και γέλασε.

– Άνθρωπος με χιούμορ που αυτοσαρκάζεται έχει ψυχική υγεία, δεν «χάνει», μην τον φοβάσαι.

– Συμφωνώ, η φιλικότητα και ο αυτοσαρκασμός είναι ένδειξη ψυχικής υγείας και εξυπνάδας.

– Τότε, γιατί λες ότι «χάνει»;

– Δεν κυριολεκτώ, απλά δεν είναι κομφορμιστής, και γι' αυτό τον παρεξηγούν μερικοί κομφορμιστές. Είναι λίγο αντικομφορμιστής, αλλά δεν είναι καθόλου περιθωριακός, αντικοινωνικός ή ατομιστής.

– Βεβαίως δεν είναι. Ο Χρύσανθος είναι έξυπνος άνθρωπος!

– Συμφωνώ. Μόνο οι κουτοί, καλέ μου άντρα, δεν εκθέτουν ποτέ τον εαυτό τους στους άλλους. Αυτοί προστατεύονται με τη σοβαροφάνειά τους και συνήθως είναι κομφορμιστές!

– Τι σημαίνει κομφορμιστής, ακριβώς;

– Ο πάρα πολύ τυπικός είναι η καταλληλότερη λέξη.

– Μα η σοβαροφάνεια, που είναι η αυστηρή τυπικότητα, δεν είναι

ένδειξη κάποιας ήπιας μορφής προβλήματος;

– Οπωσδήποτε!

– Άρα, ο φίλος σου, είναι καλά!

– Μωρέ, καλά είναι, αλλά... η τρέλα του δεν έχει τέλος..., και γέλασε πάλι!

– Γιατί το λες και γελάς; τι άλλο είπατε;

– Πολλά, βέβαια. Στην αρχή αναπολούσαμε τα χρόνια των φοιτητικών αναμνήσεων της Θεσσαλονίκης, μετά μιλήσαμε για τις δουλειές μας και τις ευχάριστες απασχολήσεις μας, τα χόμπι μας στον ελεύθερο χρόνο μας. Τι να σου τα λέω τώρα, το βράδυ μάς έχει καλέσει για φαγητό, εκεί θα τα ακούσεις από... πρώτο χέρι.

– Καλά, μας έχει καλέσει και δεν λες τίποτα;

– Άκου πρώτα! δεν είναι τόσο εύκολο!

– Τι να ακούσω; λέγε είμαι περίεργη!

– «Φίλε», μου είπε, «το βράδυ σε καλώ στο σπίτι μου, συγκεκριμένα στη μεγάλη αυλή του σπιτιού μου. Θα παραβρεθείς σε ένα σύγχρονο συμπόσιο...!»

«Στα συμπόσια, Χρύσανθε, συζητούσαν για κάποιο σημαντικό θέμα, εσύ τι θέμα έχεις;»

«Έκπληξη! το βράδυ θα μάθεις!»

«Και μέχρι το βράδυ θα με έχεις σε αγωνία;»

«Όχι, θα σου δώσω να διαβάσεις ένα άρθρο μου, που δημοσίευσα σε μια τοπική εφημερίδα.»

«Με ποιο θέμα;»

«“Μύθοι και παραβολές”».

«Πώς συσχετίζεις τα δύο;»

«Όχι, βρε φίλε μου, δεν τα συσχετίζω, απλά εκχριστιανίζω τον Αίσωπο», μου είπε...!

«Τι κάνεις, ρε αθεόφοβε, τον σταυρώνεις;» είπα γελώντας.

«Μεταποιώ τους μύθους του σε παραβολές!»

«Πώς;» ρώτησα, που καλύτερα να μην τον ρωτούσα!

Έβγαλε από την τσάντα του και μου έδωσε ένα κείμενο.

«Εδώ έγινε ο μύθος του Αισώπου παραβολή», μου είπε.

«Τι κείμενο είναι αυτό;» ρώτησα.

«Είναι το κείμενο από απόκομμα της εφημερίδας.»

Άπλωσα το χέρι μου και το πήρα.

«Να το διαβάσεις, δάσκαλε, εσύ και η γυναίκα σου η δασκάλα.»

«Γιατί μας λες δασκάλους και όχι καθηγητές;»

«Το “δάσκαλος” έχει γοητεία, μου αρέσει. Όσοι μαθητές αγαπούν τους διδάσκοντες στα γυμνάσια, στα λύκεια, στα φροντιστήρια και στα πανεπιστήμια, “δασκάλους” τους λένε!»

«Όπως θες», του είπα.

«Όχι όπως θέλω, αλλά όπως πρέπει, άλλο η καθηγεσία και άλλο η διδασκαλία.»

Έκανα ότι συμφώνησα και έριξα μια ματιά στο κείμενο που μου έδωσε.

«Να το διαβάσετε και το βράδυ να μου πείτε πώς το βρίσκετε...»

– Ποιο είναι το κείμενο; είπε η γυναίκα, αυτό που κρατάς;

– Ναι.

– Για δώστο μου.

– Πάρτο, αλλά τώρα καταλαβαίνεις, γλυκιά μου, ότι πρέπει να το διαβάσουμε, ίσως μας ρωτήσει το βράδυ, ο θεότρελος, για να του πούμε τη γνώμη μας.

– Άφησε τα καλοπιάσματα, μη λες «να το διαβάσουμε», έτσι και αλλιώς, εγώ θα το διαβάζω κι εσύ θα ακούς.

– Αν θέλεις το διαβάζω εγώ και ακούς εσύ, είπε ο άντρας, μισο-πρόθυμα.

– Ευχαρίστως, αν είχαμε άπειρο χρόνο...

– Τι θες να πεις; έχω δυσλεξία και δεν μπορώ να διαβάσω;

– Δεν λέγεται «δυσλεξία» το αργό σου διάβασμα, αλλά «δυσαναγνωσία»...!

– Είσαι ανελέητη μαζί μου! Διάβαζέ το τώρα, σε παρακαλώ, να τελειώνουμε.

Η φιλόλογος ξεδίπλωσε το απόκομμα της εφημερίδας και άρχισε να διαβάζει:

«“Η παιδαγωγική διάσταση ενός μύθου του Αίσωπου”.

Θα μου επιτρέψετε, πιστεύω, φίλοι μου Τήνιοι αναγνώστες, μια και βρισκόμαστε σε νησί που δεν έχει πια ειδωλολάτρες, σαν τον Αίσωπο, αλλά είναι όλο το νησί μας εκχριστιανισμένο, άσχετα αν μερικοί είναι “καθολικά ορθόδοξοι” και άλλοι “ορθόδοξα καθολικοί”, θα προσπαθή-

σω να εκχριστιανίσω τον Αίσωπο για να είναι πιο οικείος σε μας.»

– Φαντάζομαι την έκπληξη και τα αμήχανα γέλια των αναγνωστών, είπε, σταματώντας την ανάγνωση της εφημερίδας η γυναίκα.

– Δίκιο έχεις, για συνέχισε...

«Αίσωπε, οι μεγάλοι παιδαγωγοί –παλιοί και νέοι– λένε ότι οι άνθρωποι μαθαίνουν με τέσσερις κυρίως τρόπους:

Ο πρώτος λέει ότι μαθαίνουν καλύτερα οι άνθρωποι από τα “παθήματά” τους, που τους γίνονται “μαθήματα”, σαν τα ζώα στο τσίρκο, που μαθαίνουν να γελούν κλαίγοντας!

Ο δεύτερος λέει ότι μαθαίνουν καλύτερα αυτοί, που αφού τους αναστατώσουμε την περιέργεια, σκέφτονται, σαν τον Αριστοτέλη, που μερόνυχτα στον πορθμό του Ευρίπου κοιτούσε κάτω τα νερά για να εξηγήσει γιατί πάνε πέρα δώθε...! Δεν κοίταζε ψηλά να δει πως... “μαλλιοτραβιούνται” η Γη με το Φεγγάρι...

Ο τρίτος λέει πως για να μάθεις, πρέπει να είσαι κοινωνικός και κοσμογυρισμένος και να παρατηρείς και να μιμείσαι τα “καλά και συμφέροντα”, σαν τον Οδυσσέα, όπως μας λέει Όμηρος...!

Και τέλος ο τέταρτος λέει ότι μαθαίνουν καλύτερα όσοι ορμηγνεύονται, όπως ορμηγνεύει ο αετός το αετόπουλο, όταν το μαθαίνει να πετάει. Έτσι όπως πρέπει να κάνουν όλοι οι δάσκαλοι και οι γονείς...!

Κάτι απ’ όλα αυτά θα είχε ακούσει, φαίνεται και ο γάιδαρός σου, Αίσωπε, στο γνωστό σου μύθο με το αλάτι. Αλλά, δεν τα κατάλαβε καλά ο γάιδαρός σου, τα παιδαγωγικά των ανθρώπων, και... έπαθε ό,τι έπαθε!

Εγώ πιστεύω, Αίσωπε, ο γάιδαρός σου δεν έκανε τέτοια πράγματα, που λες στον μύθο σου, αλλά είναι όλα δικά σου παρα-μύθια...

Γράφεις ότι μια φορά, φορτωμένος ο γάιδαρος με αλάτι περνούσε το γεφύρι της Πέτρας και καθώς συλλογιζόταν τα βάσανα της γαϊδουρινής ζωής του, γλίστρησε και έπεσε στο νερό. “Ουδέν κακόν αμιγές καλού”, λέγανε οι παππεπίπαπποι πρόγονοί μας.

Το κακό και το καλό είναι σαν τους συμμιγείς αριθμούς, ανακατεμένα.

Ο δυστυχής γάιδαρος, ξαλάφρωσε.

“Να που υπάρχει και θεός των γαϊδάρων κρυμμένος στο νερό”, σκέφτηκε ο γάιδαρος.

Φως φανάρι, ο γάιδαρός σου, Αίσωπε, έμαθε από το πάθημά του, “άλλ’ αντ’ άλλων”.

Αν σκεφτόταν, θα μάθαινε την αιτία που αλάφρωσε το φορτίο του.

Αν ήταν και λίγο κοινωνικός και ρωτούσε τους άλλους γαϊδάρους, θα μάθαινε ότι στα νερά είναι ασφαλείς μόνο οι φελλοί.

Τέλος πάντων, ο όνος σου, κακόμαθε...!

Μια άλλη φορά, Αίσωπε, λες, κουβάλαγε καλυμνιώτικα σφουγγάρια, στο χωριό Αγραπιδιά του Αμυνταίου.

Καθώς περνούσε δίπλα στη λίμνη θυμήθηκε το περιστατικό με το αλάτι και κάνει ένα... τάκλιν επίτηδες το “γαϊδούρι” ο γάιδαρος και... πέφτει μέσα στη λίμνη.

Τα σφουγγάρια άρχισαν να τραβούν το νερό, από συνήθεια .

Το νερό άρχισε να τραβάει το “γαϊδούρι” στα βαθιά...!

Το αφεντικό άρχισε να τραβάει τα μαλλιά του!

Και ο γάιδαρος άρχιζε να λέει του επιταφίου του τους μονολόγους...!

“Να τι κάνει η γαϊδουρινή μου συμπεριφορά!”

“Να η δίκαιη τιμωρία της πονηριάς μου!”

Αλλά αμέσως μετά, κατάλαβε ο γάιδαρος ότι εσύ, Αίσωπε, τον τιμωρείς, για να φοβηθούν όλα τα γαϊδούρια...!

Τότε άρχισε να σκέφτεται πιο λογικά ο γάιδαρος.

“Αφού είμαι, γάιδαρος”, συλλογίστηκε, τότε δεν είμαι “βόδι”.

“Αίσωπε, φώναξε –μπλοφάροντας ο γάιδαρος– έτσι θα τιμωρείς από δω και πέρα όλες τις γαϊδουρινές συμπεριφορές;”

“Έτσι ακριβώς είπες!”

“Μα αυτοί που τρώμαζαν πιο πολύ ήτανε οι άνθρωποι, Αίσωπε...!”

“Γιατί στη Γη, τις γαϊδουριές τις κάνουν τα “γαϊδούρια” και όχι οι γάιδαροι!”

«Έτρεξαν όλοι οι άνθρωποι και με έσωσαν».

Κι έτσι ο μύθος σου έγινε παραβολή για τους ανθρώπους, Αίσωπε!»

– Εδώ τελειώνει το κείμενο.

– Φαντάζεσαι, τι πανδαιμόνιο θα προκάλεσε σε όσους το διάβασαν;

– Θα περάσουμε καλά το βράδυ!

– Με τον Χρύσανθο ομορφαίνει η νύχτα.

– Πάμε, τώρα, να ετοιμαστούμε; είπε η γυναίκα.

Η εικόνα της Παναγίας της Τήνου.

– Καλά λες, να πάρουμε και κανένα δωράκι στα παιδιά;

– Πόσα παιδιά έχει και τι ηλικία έχουν;

– Αυτό τώρα είναι ένα πρόβλημα... Παιδιά βέβαια έχει, αλλά όταν τον ρώτησα για το πόσα έχει και τι ηλικία έχουν, δεν μου απάντησε ευθέως, αλλά εμμέσως και ασαφώς μου έδωσε κάτι στοιχεία.

– Τον θυμάσαι; από τότε είχε πάθος με τους γρίφους και τα προβλήματα.

– Μαθηματικός είσαι, μου είπε, να τα βρεις όλα αυτά μόνος σου.

– Τι σου είπε και πώς;

– Άκουσε κι εσύ που είσαι φιλό-

λογος και προσέχεις το νόημα των λέξεων. Ίσως βρούμε μαζί μίαν άκρη. Θα σου μιλήσω όπως ακριβώς μου μίλησε: «Η γυναίκα μου», μου είπε, «με έκανε πολύτεκνο.»

– Πολύτεκνος μπορεί, με βάση το νόμο, να είναι και ένας με τρία, αλλά και ένας με δεκατρία, που λέει ο λόγος, παιδιά. Έπρεπε να τον ρωτήσεις πόσα έχει, είτε η γυναίκα.

– Έλα ντε! τον ρώτησα και να τι μου είπε:

«Τα Χριστούγεννα τα παιδιά μου πήγαν και είπαν κάθε ένα χωριστά στον παππού τους τα κάλαντα και τους έδωσε από επτά ευρώ στο καθένα, συνταξιούχος άνθρωπος... Την Πρωτοχρονιά πήγαν όλα μαζί και του είπαν πάλι τα κάλαντα και τότε τους έδωσε 87 ευρώ, για να τα μοιραστούν ακριβώς, μεταξύ τους.»

– Ε, και τι σχέση έχουν αυτοί οι αριθμοί με ό,τι σε ρωτάω; του είπα.

– Πώς δεν έχουν. Και με τα παιδιά του σχέση έχουν και μεταξύ τους έχουν σχέση οι αριθμοί αυτοί, αφού τελειώνουν και οι δύο σε επτά, είπε και γέλασε.

– Βρε τον τρελάρα! για την ηλικία τους δεν σου είπε τίποτε;

– Πώς δεν είπε, ένα σωρό πράγματα άσχετα και πολύπλοκα!

– Για λέγε.

«Το γινόμενο των ηλικιών όλων των παιδιών μου», είπε, «είναι ο αριθμός των ευρώ που πήρε το κάθε παιδί μου από τα κάλαντα των Χριστουγέννων και της Πρωτοχρονιάς από τον παππού τους...»

– Αμάν! ο Χρύσανθος τρελαίνει άνθρωπο, δεν το καταλαβαίνω, είπε η φιλόλογος.

– Αυτό του είπα κι εγώ και ξέρεις τι μου απάντησε;

– Τι;

«Φίλε μου», είπε, «να σε ρωτήσω κάτι, για να σε βοηθήσω; Θυμάσαι τον αριθμό του σπιτιού μας, στην οδό Μελενίκου στη Θεσσαλονίκη, εκείνου του παλιού ερειπωμένου οθωμανικού σπιτιού, που μέναμε όταν ήμασταν φοιτητές;»

«Τον θυμάμαι», του είπα.

«Ε, λοιπόν», μου είπε, «το άθροισμα των ηλικιών των παιδιών μου, μας κάνει τον αριθμό του σπιτιού μας, στην οδό Μελενίκου που μέναμε...»

– Νομίζω γυναίκα, ότι τον θυμάσαι κι εσύ, σε αυτό το τυχερό μας σπίτι γνωριστήκαμε...

– Ε, όχι τυχερό αυτό το σπίτι...!

– Δεν θεωρείς τυχερό το σπίτι που γνωριστήκαμε;

– Εγώ όχι!

– Τι είναι αυτά που λες; τι ακριβώς εννοείς; Είπε. Θέλεις να μαλώσουμε;

– Εγώ δεν θα μαλώσω μαζί σου, καλέ μου!

– Παραδέξου ότι γίνεσαι άδικη και δεν θα μαλώσουμε.

– Παραδέχομαι ότι είμαι άδικη, που διαφωνώ μαζί σου, του είπε.

– Άρα δεν έχεις δίκιο!

– Όχι δεν λέω ότι έχω άδικο, αλλά είμαι άδικη να διαφωνώ με αυτά που λες!

– Άρα έχω δίκιο.

– Καθόλου.

– Τι είναι αυτά που λες;

– Θα προσπαθήσω να το εξηγήσω.

– Σε ακούω, της είπε, απρόθυμος και με θυμό.

– Διαφωνούμε, βέβαια, αλλά, όταν διαφωνούν δύο άνθρωποι, άδικο έχει αυτός που λέει το σωστό και όχι αυτός που λέει το λάθος!

– Μα είναι ποτέ δυνατόν να έχει άδικο αυτός που λέει το σωστό;

- Αν με ακούσεις... ίσως.
- Σε ακούω, αν και με εκπλήσσουν τα παράδοξα που λες!
- Άκου. Αυτός που βρίσκει το σωστό ή που το καταλαβαίνει όταν του το λένε, ή που πείθεται ευκολότερα για το σωστό, δεν είναι κατά τεκμήριο και ο εξυπνότερος;
- Βεβαίως.
- Να δώσω και ένα παράδειγμα: Ένας άνθρωπος εμβολιασμένος μέσα στη φοβερή πανδημία του κορωνοϊού δεν είναι εξυπνότερος από έναν ανεμβολίαστο αρνητή;
- Βεβαίως.
- Δεν έχει άδικο όμως ο εμβολιασμένος, αν διαφωνεί έντονα με έναν ανεμβολίαστο αρνητή για το ποιο είναι το σωστό; να εμβολιαστεί κανείς ή όχι;
- Γιατί αυτό;
- Γιατί αυτός, ο εξυπνότερος, έχει τις περισσότερες πιθανότητες να βρει ένα από τα δυο.
- Ποια είναι αυτά τα δύο; της είπε.
- Άκου προσεκτικά: ή να βρει τη μέθοδο να πείσει τον άλλο, τον κουτότερο, κατά τεκμήριο λέμε, μη θυμώνεις...
- Άσε τα πειράγματα και συνέχισε.
- Επαναλαμβάνω. Ή να βρει την κατάλληλη μέθοδο για να πείσει τον άλλο, τον κουτότερο ή να διακόψει «πάραυτα» τη συζήτηση, γνωρίζοντας ότι οι ατράνταχτες απόψεις των ισχυρογνωμόνων, των κουτότερων, είναι ακλόνητες.
- Και μπορείς να πεις ότι αδικεί, ότι είναι άδικος, ο έξυπνος που δεν μπορεί να πείσει έναν κουτότερο ή επειδή εμπλέκεται σε αδιέξοδες διαφωνίες μαζί του;
- Βέβαια, γλυκέ μου άντρα, αδικεί!
- Περισσότερο από τον άλλο;
- Πολύ περισσότερο, τουλάχιστον, από τον άλλο!
- Γιατί αυτό;
- Γιατί περισσότερο έξυπνος άνθρωπος γίνεται αυτός, που του έχουν προσφέρει περισσότερα: ο θεός, η τύχη και οι άνθρωποι. Συμφωνείς ότι είναι αυτό σωστό;
- Σωστό..., της είπε λίγο διστακτικά.
- Χαίρομαι που συμφωνείς, του είπε.

Ο ναός της Παναγίας της Τήνου όπως είναι σήμερα.

- Αλλά γιατί είναι και άδικος, καλή μου;
- Δεν είναι άδικος κάποιος, όταν δεν κατανοεί κάποιον, που ο θεός, η τύχη και οι άνθρωποι του έδωσαν λιγότερα από ό,τι έδωσαν στον ίδιο;
- Είναι, της είπε, προθυμότερα τώρα.
- Δεν είναι άδικο να μην κατανοεί κάποιος κάποιον που δεν μπορεί να καταλάβει επειδή είναι πιο άτυχος στη ζωή του από εκείνον;
- Άδικο, βέβαια.
- Βλέπεις, λοιπόν, ότι ο εξυπνότερος οφείλει να δώσει λύση;
- Ποια λύση; της είπε.
- Το είπαμε παραπάνω, θυμάσαι πιστεύω, ή να βρει μέθοδο να πείσει τον άλλο που κάνει λάθος ή να σταματήσει την αδιέξοδη συζήτηση με έναν που δεν καταλαβαίνει...! Έχει άδικο όποιος διαφωνεί έντονα με ανόητο...!
- Σταματάω, της λέει, τώρα αμέσως, πρώτος εγώ, την άκαρπη αυτή συζήτηση, αφού εγώ είμαι ο εξυπνότερος!
- Αμάν! αυτή η πελοποννησιακή διπλωματία. Ασπρόμαυρο, κολοτούμπες και γαλιφιές. Πάντα θέλετε να βγαίνετε μπροστά, του είπε η γυναίκα.
- Δεν πέφτουν αλλιώς τα κάστρα, γυναίκα...!
- Στο θέμα μας τώρα, είπε η γυναίκα, αργούμε, έλα να βρούμε τον α-

ριθμό των παιδιών και τις ηλικίες τους.

– Λοιπόν, σου ξαναθυμίζω ότι μου είπε τα εξής:

«1ο: Ότι το γινόμενο των ηλικιών των παιδιών του είναι ίσο με το άθροισμα των ευρώ που πήρε καθένα παιδί από τα κάλαντα. Κάθε παιδί πήρε τα Χριστούγεννα επτά ευρώ και την Πρωτοχρονιά μοιράστηκαν όλα τα παιδιά τα 87 ευρώ.

2ο: Ότι το άθροισμα των ηλικιών των παιδιών του, μας κάνει τον τυχερό αριθμό του σπιτιού μας, στην οδό Μελενίκου, που μέναμε και τον θυμάσαι», της είπε!

– Ούτε τώρα μπορώ να καταλάβω πόσα παιδιά έχει και τι ηλικία έχουν!

– Τότε, μου είπε κάτι άσχετο που με μπερδέψε αρκετά.

– Τι σου είπε; ρώτησε η γυναίκα.

«Ότι ένα του παιδί έχει δυο χρόνια την ίδια δασκάλα, μια πανέξυπνη και πανέμορφη γυναίκα, από την Ανδραβίδα της Ηλείας, που είναι τώρα 37 χρονών, όσο ακριβώς και η γυναίκα του.»

– Και τι σχέση έχει αυτό; του είπα, δεν καταλαβαίνω.

«Και όμως», μου είπε, «τις «σχέσεις» πρέπει να τις «μυρίζεσαι», τι μαθηματικός είσαι!»

– Παράτησε τη συζήτησή μας (ο τρελάρας), έβγαλε από την τσέπη του ένα βιβλίο και άρχισε να μου διαβάζει:

«Η καλή επίδραση που ασκεί ο δάσκαλος προέρχεται από τη λάμψη των λόγων του, που δονούν την καρδιά των μαθητών. Έτσι δοξάζεται ο δάσκαλος και τέρπονται οι μαθητές.

Η άριστη επίδραση που ασκεί ο δάσκαλος προέρχεται από τους στοχασμούς του, που προτρέπουν τους μαθητές για ωραία ταξίδια. Έτσι τέρπεται ο δάσκαλος και δοξάζονται οι μαθητές.»

– Άκου και αυτό, μου λέει:

«Ο καλός δάσκαλος ποτέ δεν σταματά να μαθαίνει.

Ο καλός δάσκαλος είναι επιεικής.

Ο αυστηρός δάσκαλος είναι ανεπαρκής.»

Μετά από αυτά έφυγε βιαστικός.

«Πηγαίνω να αγοράσω επτά τριαντάφυλλα και επτά γαρύφαλλα. Ξέρεις, φίλε μου», είπε, «το επτά είναι ιερός αριθμός κατά τον Πυθαγόρα.»

Όλα, βέβαια, γρίφοι και παραπλανήσεις για να με μπερδέψει.

– Άντρα μου, τον αδικείς, στα είπε όλα, εγώ τώρα ξέρω και πόσα παιδιά έχει και την ηλικία των παιδιών του. Πάμε να ψωνίσουμε τα δώρα τους.

– Πάμε, βρε γυναίκα, είπε ο μαθηματικός, αλλά δεν μπορώ να καταλάβω τι σχέση έχει η δασκάλα, και μάλιστα 37 χρόνων, με τη λύση του προβλήματος.

– Ίσα ίσα που σου είπε τη σπουδαιότερη σχέση ο φίλος σου.

– Δεν μπορώ να λύσω το πρόβλημα εγώ, ψιθύρισε ο άνδρας. «Κόλλησα» με τις λέξεις «πανέξυπνη» και «πανέμορφη», ρε γυναίκα, της είπε.

– Με την «πανέξυπνη» και την «πανέμορφη», είσαι κολλημένος χρόνια, δεν μου λες κάτι καινούριο, χρυσέ μου.

– Μα δεν εννοούσα εσένα.

– Όλο λάθη κάνεις σήμερα, καημένε μου, με θυμώνει τούτο το τελευταίο...

– Μα έχουν, βρε γυναίκα, όλα ασάφειες, και αυτά του φίλου μου και τα δικά σου και με μπερδεύουν.

– Όχι ασάφειες, αλλά δημιουργικές ασάφειες!

– Τι σημαίνει αυτό;

– Να! λες κάτι με όχι ακριβή περιγραφή, αλλά με τέτοιο τρόπο που φαίνεται ότι έχει πολλές ελλείψεις.

– Άρα, έχει ασάφειες.

– Όχι ασάφειες, αλλά δημιουργικές ασάφειες, γιατί οι ελλείψεις μπορεί να κρύβουν νύξεις και υπονοούμενα, που, μπορεί κάποιος, αξιοποιώντας τη δημιουργική κριτική ικανότητα της σκέψης του, να τα ερμηνεύσει με πολλούς και ποικίλους τρόπους!

– Λέγε μου, καλή μου, και ένα παράδειγμα.

– Είπα παραπάνω ότι: «εξαρτάται αν είναι ή όχι τυχερός ο αριθμός του σπιτιού μας »...!

– Αυτό δεν είναι αντιφατικό και έχει μεγάλη ασάφεια, γλυκιά μου;

– Θα το καταλάβεις σε λίγο μόνος σου ότι έχει δημιουργική ασάφεια.

– Για εξήγησέ μου, αρχίζω να ανησυχώ για την κρίση της σκέψης μου.

– Κριτική ικανότητα, λέγεται.

– Ναι έχεις δίκιο, λάθος διατύπωση έκανα.

– Μην ανησυχείς, τα λάθη είναι ανθρώπινα και όποιος φοβάται να κάνει λάθη δεν μαθαίνει.

- Άσε, τώρα το κήρυγμα και λέγε.
- Εσύ αξιοποιώντας τη δημιουργική κριτική ικανότητα της σκέψης σου, σε λάθος κατεύθυνση, συσχετίσες τον αριθμό του σπιτιού μας με την τύχη μας, ως ζευγάρι.
- Πώς αλλιώς;
- Εγώ, αντιθέτως, καλέ μου, αξιοποιώντας τη δημιουργική κριτική ικανότητα της σκέψης μου, σε σωστή κατεύθυνση, δεν συσχέτισα τον αριθμό του σπιτιού μας με την τύχη μας.
- Πάλι δεν καταλαβαίνω.
- Ως συνήθως..., του απάντησε, γελώντας. Όταν με το καλό λύσεις το πρόβλημα, καλέ μου άντρα, θα καταλάβεις τι εννοώ!
- Ότι και να λες, της είπε, λίγο πειραγμένος, η υπεροχή του μυαλού, εμάς των ανδρών, είναι δεδομένη.
- Χρυσέ μου! τι τα θες; δεδομένο δεν είναι πια τίποτα για τους άνδρες.
- Γιατί;
- Γιατί τα αντρικά μυαλά νωχέλησαν ησυχασμένα στην κυριαρχία που επέβαλαν οι άντρες με τους μύες τους επάνω μας...
- Ενώ εσείς, οι γυναίκες;
- Οι γυναίκες, χρυσέ μου, αιώνες πυρετωδώς λειαινούν με τους έλικες του νου τους, την «ισότητα», για να περάσει η κυριαρχία τους επάνω σας. Άνισα τα όπλα μας, όπως βλέπεις, καλέ μου...
- Ο άντρας σιώπησε. Σοφή στρατηγική των νικημένων. Σοφή σιωπή...
μα, επώδυνη!

Η φιλόλογος, αφού εξήγησε στον άντρα της πώς βρήκε τη λύση στο πρόβλημα, πήγαν να ψωνίσουν δώρα για τα παιδιά του Χρύσανθου.

Το βράδυ έφτασαν από τους πρώτους στο σπίτι του Χρύσανθου ή μάλλον στο κήπο του σπιτιού του.

Εκεί, σε εκείνον τον υπέροχο και ευρύχωρο κήπο δεν ήταν μόνοι τους, είχε αρκετούς καλεσμένους. Είχε καλέσει πολλούς συναδέλφους του, φίλους του, επισήμους και τον επισημότερο της πόλης, τον δήμαρχο.

Είχε και μπουφέ με φαγητά, γλυκά, φρούτα, αναψυκτικά και ποτά.

Όταν τέλειωσαν τα σερβιρίσματα και οι καλεσμένοι διασκέδαζαν με διάφορα πειράγματα και ανέκδοτα, ο Χρύσανθος που συχνά θέλει να πρωτοτυπεί, έκανε κάτι που μας εξέπληξε όλους ευχάριστα και με αυτό, βέβαια, όπως πάντα, έκλεψε την παράσταση!

Εκείνο τον καιρό ένα φλέγον θέμα ήταν στην επικαιρότητα και απασχολούσε τη βουλή, τους ακαδημαϊκούς, τους πολίτες και τους εκπαιδευτικούς. Το θέμα γενικά αφορούσε την αριστεία που έχει σχέση με τη μάθηση και ειδικότερα το θέμα περιοριζόταν στο αν πρέπει να υπάρχουν σχολεία που να «παράγουν» άριστους.

Τις θέσεις, τις απόψεις, τις γνώμες των συζητητών, που άκουγε κανείς στις παρέες ή στα διάφορα τηλεοπτικά πάνελ, ομάδες συζητητών, τις καθόριζαν, μάλλον, πολιτικές σκοπιμότητες, παρά μια ακηδεμόνευτη και αδέσμευτη σκέψη, χωρίς ιδιοτέλειες.

Ο Χρύσανθος πήρε στα χέρια του κάτι σημειώσεις και είπε με επισημότητα στη φιλική συντροφιά:

– Αγαπητοί καλεσμένοι συμποσιαστές. Θέλω να σας διαβάσω την άποψή μου για το φλέγον θέμα της αριστείας.

– Χαιρόμαστε, είπαν κάποιοι και ευχόμαστε να είσαι αντικειμενικός.

– Όσο και ο Όμηρος που συμβουλευτήκα...!

– Μα πως; μήπως πήρες συνέντευξη από τον Όμηρο; τον διέκοψε, χαριτολογώντας, ο φίλος του ο δημοσιογράφος.

– Δυστυχώς δεν πήρα συνέντευξη από τον ίδιο, αλλά από τη μία από τις δύο... κόρες του, που μας άφησε και είναι το ίδιο...

– Τότε σε ακούμε.

– Ο Όμηρος, φίλοι μου, στον στίχο 208 της ραψωδίας Ζ της «Ιλιάδας», ενώ μιλεί για την αριστεία, δίνει έμφαση στο «υπείροχον». Το υπερέχον κυριαρχεί δηλαδή, μέσα στην κοσμοζάκουστη φράση:

«Αίέν αριστεύειν καὶ υπείροχον ἔμμεναι ἄλλων».

Να πώς το μεταφράζουν ακριβώς στη δημοτική μας γλώσσα:

«Πάντοτε μέγας να φανώ και των ανδρείων πρώτος.» Ιάκ. Πολυλάς
«Να θέλω να 'μαι ο πρώτος πάντα μου, να ξεπερνά τους άλλους.»

Νίκος Καζαντζάκης– Ιωάν. Κακριδής

«Να φαίνομαι απ' τους πρώτους κι απ' όλους πιο καλύτερος.» Αλέξ. Πάλλης

«Πάντα να είμαι άριστος κι απ' όλους να υπερέχω.» Αντ. Καραμπάτσος
Θέλει να μας μιλήσει για την αριστεία ο Όμηρος. Αλλά πώς;
Θέλει να τον προσέξουμε και να τι κάνει...

Ξεκινά να περιγράφει ένα περιστατικό μάχης του Τρωικού πολέμου για να προκαλέσει το ενδιαφέρον και καταλήγει να κάνει μαθήματα κοινωνικού φρονηματισμού.

Διαλέγει δύο ηγέτες, στρατηγούς με ήθος, τον γενναίο Διομήδη από μέρους των Ελλήνων και τον νεαρό και άπειρο Γλαύκο από το μέρος των Τρώων.

Είναι και οι δύο έτοιμοι με το χέρι στη «σκανδάλη». Δεν θα περιγράψει πόσο άριστοι είναι στην τέχνη του πολέμου, αλλά ποια αρετή τους οδηγεί στο καθήκον να πολεμήσουν.

Τους βάζει αντιμέτωπους ο Όμηρος, αλλά δεν θέλει να περιγράψει κονταρομαχίες, αρματομαχίες και ξιφομαχίες –τα έχει πει αυτά αλλού πολλές φορές–, τώρα θέλει να περιγράψει μια λογομαχία που τελικά καταλήγει σε ένα θεϊκό διάλογο που καταδεικνύει το ήθος, την ευγένεια, τη λογική. Όλα αυτά τα υγιή πρότυπα των Ελλήνων.

Θέλει να διαστείλει την έννοια της αριστείας, να τη φωταγωγήσει έτσι, που να δούμε το βαθύ της νόημα και να μη μηρυκάζουμε ερμηνείες, χωρίς να έχουμε τη συναίσθηση του σκοπού που ειπώθηκαν τούτα τα λόγια για το «αριστεύειν».

Δώστε μου, φίλοι μου, δύο λεπτά να παρουσιάσω το ρεπορτάζ, όπως μας το δίνει ο Όμηρος, ο μεγάλος δάσκαλος των Ελλήνων, στη ραψωδία Ζ, στίχους 208-220:

Ο πόλεμος στην Τροία είναι στο κρισιμότερο σημείο. Έξω, στην πεδιάδα μάχονται Έλληνες και Τρώες. Ο Έκτορας φεύγει να πάει στην Τροία και αφήνει επικεφαλής του στρατού για να αμυνθεί τον νεαρό Γλαύκο. Οι Έλληνες δίνουν εντολή στον παλαίμαχο γενναίο Διομήδη να απωθήσει τους Τρώες.

Ο Διομήδης όταν πλησιάζει βλέπει έναν άπειρο νεαρό να στέκει απέναντί του για να πολεμήσει.

Αν ο Όμηρος περιέγραφε μόνο πολέμους, θα έγραφε ότι ο Διομήδης εκμεταλλεύτηκε την ευκαιρία και συνέτριψε τον άπειρο νεαρό. Ο Όμηρος δεν περιγράφει πολεμικά γεγονότα, αυτά τα έχει συμπίεσει σε λίγες μέρες. Αξιοποιεί επιδέξια τα πολεμικά γεγονότα –σχεδόν σε όλο του το έργο– για να γράψει ηθικό κώδικα συμπεριφοράς. Γράφει το ηθικό ευαγγέλιο, για να διαπαιδαγωγήσει τους Έλληνες και να γίνουν τα πρότυπα του κόσμου.

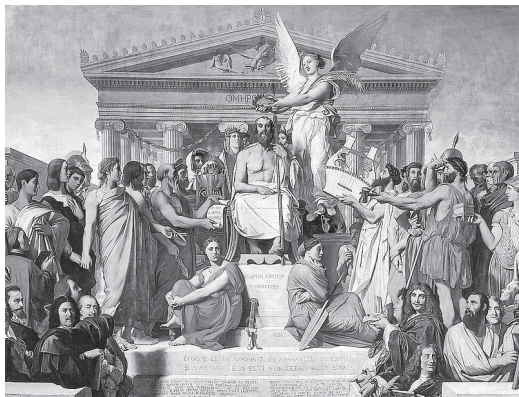

«Μάχη Αχαιών με Τρώες στην Τροία.» Αθηναϊκή σαρκοφάγος. Δεύτερο τέταρτο 3ου αι. π.Χ.
 Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.

Ο Όμηρος είναι φιλόσοφος και μας διδάσκει, ότι με έναν νοητικό κόσμο, εφησυχασμένο στην ουτοπία της αυθεντίας, δεν μπορεί να ανθίσει η δημοκρατία, που είναι το ευλογημένο γέννημα του Ελληνισμού.

Σε κάθε ευκαιρία περιγράφει αρετές που εκδηλώνουν άνθρωποι που ζουν ισότιμα μέσα σε μια δημοκρατία. Σε μια δημοκρατία που έχει αρχίζει να κτίζεται σιγά σιγά από τα ομηρικά χρόνια και έχει την αίσθηση του κινδύνου, γι' αυτό είναι ετοιμοπόλεμη, αυστηρή και με ρεαλισμό. Τι άλλο καλύτερο όχημα από τον Τρωικό πόλεμο θα μπορούσε να επινοήσει ο Όμηρος για να διδάξει τις θαυμάσιες κοινωνικές προτροπές του, που υποδηλώνουν οι συμβολισμοί των λέξεων: «Αριστεύειν», «Οιωνός», «Αιδώς» ή να διδάξει τις λεπτές ευαισθησίες του «έρωτα», της «φιλίας», της «εμπιστοσύνης», της «τιμής», του «νόστου», της «ξενίας» και άπειρες άλλες που υπάρχουν στο βιβλίο του Ομήρου. Μέσα από αυτό το βιβλίο θα «εξελληνίζονταν» όλοι οι Έλληνες και όχι μόνο, όπως λέει και ο Ισοκράτης.

Αυτές τις έννοιες υψηλού κύρους και αξίας διδάσκει ο Όμηρος, αλλά εμείς όταν ανοίγουμε τα βιβλία του Ομήρου, ψάχνουμε βαρετά συνταχτικούς κανόνες, τους εμπρόθετους προσδιορισμούς, τα σύστοιχα αντικείμενα, τους υποθετικούς λόγους, τις γραμματικές μεταπτώσεις των λέξεων και τα ποιητικά τροχαϊκά μέτρα και τις τομές των εξάμετρων δακτύλων. Άριστα και αυτά δεν λέω. αλλά μας ξεμάκρυναν από τον πνεύμα του Ομήρου. Οι μαθητές δεν κατάλαβαν, παρά ελάχιστα μόνο, από αυτά που μας διδάσκει ο Όμηρος και ούτε δόθηκε η ευκαιρία στους δασκάλους να διδάξουν τη διδακτική μέθοδο του Ομήρου.

Zan Ογκίστ Ντομινίκ Ενγκρ, «Η αποθέωση του Ομήρου» (στα πόδια του Ομήρου η «Ιλιάδα» και η «Οδύσσεια»), 1827. Μουσείο Λούβρου.

μην είναι ράθυμοι και νωχελικοί, αλλά να εγερθούν και να διατυμπανίσουν ότι είναι «ανθέλληνες» όσοι από τους Έλληνες δεν πιστεύουν ότι πρέπει να κυβερνούνται δημοκρατικά. Με τον θάνατο του Δημοσθένη, πέθανε και το πνεύμα των Ελλήνων. Τα επιγεγόμενα είναι λαμπρές, ολόλαμπρες αν θέλετε, αγαπητοί φίλοι, αναλαμπές, αλλά δυστυχώς μόνο αναλαμπές...! Χάθηκε το φως το ελληνικό της δημοκρατίας. Έχασε ο κόσμος την ευκαιρία της καλής συνεχείας της πορείας, που χάραξε ο Όμηρος. Πήραν τη σκυτάλη από την ελληνογενή δημοκρατία, πριν καλά καλά ωριμάσει, οι βασιλιάδες, οι καίσαρες, οι μονάρχες και γέμισε σκοτάδι και μεσαιώνες η Ανθρωπότητα και δύσκολα θα ξαναπιάσει τον κομμένο μίτο της δημοκρατίας, που προσπαθούσαν να ολοκληρώσουν οι Έλληνες. Κλείνουμε την παρένθεση.

Ας έρθουμε πάλι στο θέμα μας:

Ο Διομήδης στέκεται με θαυμασμό απέναντι στον θαρραλέο Γλαύκο και τον ρωτά:

«Ποιος είσαι εσύ, νεαρέ μου, θεός ή άνθρωπος; Ποια δύναμη σου δίνει το θάρρος να σταθείς να πολεμήσεις μαζί μου;»

Και η απάντηση έρχεται σαν μια θεία μελωδία, που συγκίνησε τον Διομήδη και μέλπει μέχρι σήμερα την Οικουμένη...!

«Διομήδη», του απάντησε ο Γλαύκος. «Όταν έφυγα για να έρθω να πολεμήσω, ο πατέρας μου σε εμένα ευχήθηκε: “Πάντα να είσαι άριστος και να υπερέχεις των άλλων για να σε καμαρώνουμε.”»

Ας ανοίξουμε μια παρένθεση, είπε ο Χρυσάνθος, χρόνο έχουμε:

Το ότι οι Έλληνες δεν διάβασαν όσο έπρεπε τον Όμηρο, από τα χρόνια τα παλιά και όχι μόνο τώρα, και δεν «εξελληνίστηκαν», φαίνεται από το γεγονός ότι δεν κατανόησαν τη σημασία των λόγων του Δημοσθένη, όταν λυσσομανούσε στην Πνύκα για να πείσει τους δημοκρατικούς Αθηναίους να

Κατέβηκε ο Διομήδης, λέει ο Όμηρος, από το άλογο του, σαν άκουσε τέτοια λόγια και με ήθος Έλληνα τον κάλεσε κοντά του και τον αγκάλιασε. Και ο Γλαύκος θέλοντας να μιμηθεί το ήθος του Διομήδη και να τον ξεπεράσει, βγάζει τα χρυσά του άρματα τα ακριβά και τα ανταλλάσει με τα φτηνά χάλκινα του Διομήδη, για να τον τιμήσει με τη θαυμάσια ενέργεια της ανταλλαγής του χρυσού με τον χαλκό.

Φίλοι μου, είπε ο Χρυσανθος. Άριστος δεν είναι όποιος είναι πολύ καλός. Άριστος γίνεται αυτός που πρωτεύει, γιατί η πρωτιά γεμίζει συναισθηματική ευφύια τον άνθρωπο, τον μαθητή, τον καθένα μας και τον ωθεί να ανέβει πιο ψηλά.

Θα σας πω με δυο λόγια, την προσωπική μου γνώμη για το θέμα αυτό.

Εγώ πιστεύω ότι πρέπει να φτιάχνουμε άριστα σχολεία και όχι σχολεία αρίστων. Η διαφορά είναι μεγάλη και έχουν μεγάλη ηθική και παιδαγωγική διάσταση μεταξύ τους.

Τα σχολεία αρίστων δεν φτιάχνουν άριστους μαθητές, αλλά μαθητές με άριστες γνώσεις. Η κοινωνία μας έχει ανάγκη από άριστους ανθρώπους. Αν σας φαίνονται αυτά αντιφάσεις θα σας εξηγήσω. Μη θορυβείτε.

Τ' άριστα σχολεία είναι άριστα όταν έχουν άριστους δασκάλους.

Άριστους δασκάλους πρέπει και μπορούν να έχουμε σε όλα τα σχολεία. Αν πάλι φτιάξουμε σχολεία που θα επιλέγουν μόνο άριστους, που κατ' ανάγκη θα τους πάρουμε από άλλα σχολεία, που μέχρι τώρα φοιτούν και υπερέχουν στην τάξη τους, τότε θα χάσουμε πολλούς από τους «υπερέχοντες».

Σε ένα τέτοιο σχολείο, φίλοι μου, που θα συγκεντρώσει όλους τους άριστους των άλλων σχολείων, κάποιος, ο πρώτος, ο καλύτερος όλων των αρίστων θα είναι ο άριστος που θα υπερέχει και κάποιος άλλος από τους υπόλοιπους αναγκαστικά θα είναι ο τελευταίος, ο χειρότερος των αρίστων. Και με τι συναισθηματικό σθένος ο τελευταίος των καλών θα δηλώνει άριστος, αφού θα είναι ο τελευταίος των αρίστων; Ο άριστος πρέπει να υπερέχει για να είναι και να νιώθει άριστος.

Απ' όλους, μόνο ένας θα υπερέχει αναγκαστικά και μόνο ένας θα ωφελείται από το γοητευτικό συναίσθημα της πρωτιάς.

Αποσιωπά, φίλοι μου, το γεγονός ότι από τα άλλα σχολεία θα λείπουν οι άριστοι που θα γίνονται παραδείγματα για μίμηση από τους υπόλοιπους μαθητές.

Σε τέτοια σχολεία αρίστων όλοι οι άλλοι άριστοι, έκτος του πρώτου, από τον δεύτερο μέχρι τον τελευταίο, δεν θα αισθάνονται τη γοητεία της πρωτιάς, που δίνει φτερά στον νου και στην ψυχή.

Ένας πρώην άριστος σε ένα κοινό σχολείο, τώρα στο σχολείο αρίστων, ίσως είναι ο τελευταίος...!

Και τι αισθήματα υπερηφάνειας θα του λείψουν; Και τι ζωή θα κάνει, χωρίς αυτά τα ανεκτίμητα πρωτεία που θα του λείψουν; όπως θα έλεγε και ο Καβάφης.

Τα πρότυπα σχολεία που είναι ανάγκη να ιδρύσουμε, δεν πρέπει να διαλέγουν μαθητές και ούτε να τα διαλέγουν οι μαθητές.

Τα πρότυπα σχολεία πρέπει να παίρνουν δείγμα μαθητών τυχαίο και αντιπροσωπευτικό, όπως όλα τα κοινά σχολεία, αλλιώς –αν διαλέγουν μαθητές– δεν είναι πρότυπα σχολεία, αλλά φυτώρια αλαζονείας για μαθητές και γονείς.

Τώρα, επιτρέψτε μου να τελειώσω με ένα μικρό πεντάστιχο, ιαμβικό δεκαπεντασύλλαβο ποίημα, σαν επιμύθιο ανάλαφρο όλων αυτών που είπα.

Ελπίζω έτσι να φανεί η γνώμη μου πιο συμπαθής και λογική, επίσης!

*«Η Αριστεία αγαπά τη μοναξιά του πρώτου!
Δεν υπερέχει ο άριστος αν είναι με άλλους όμοιους!
Σαν συνωσίζονται οι άριστοι χάνουν το υπερέχον!
Τροφή της αριστείας «το υπερέχον», χωρίς αυτό
θα είναι: Καλοί, πολύ καλοί, ποτέ καλύτεροι άλλων!»*

Τότε, επεκράτησε σιωπή σε όλους. Ποιος θα αντιλογούσε με τον Όμηρο;

Μας έχει μείνει μια τσίπα ντροπής. Δεν έχουμε δα αφελληνιστεί τόσο...

Έκλεισε τα τετράδιά του ο Χρύσανθος και μέσα στην απόλυτη ησυχία που επικρατούσε, ρώτησε τον νιόφερτο στο νησί συνάδελφό του και φίλο του:

– Βρήκες, φίλε μου παλιέ, πόσα παιδιά έχω και τις ηλικίες τους;

Τα βρήκα όλα πήγε να πει, αλλά αμέσως διόρθωσε: τα βρήκε, φίλε μου, και έδειξε τη γυναίκα του με ένα μειδίαμα ανακούφισης. Ο Χρύ-

σανθος συνεχάρη τη γυναίκα του φίλου του, τη φίλησε και της έδειξε τον στίχο 208 της ραψωδίας Ζ της «Ιλιάδας».

Και ενώ όλοι οι καλεσμένοι φαίνονταν να έχουν εντυπωσιαστεί από τη διδακτικότητα του Όμηρου και τη φρεσκάδα του παμπάλαιου λόγου του, η φιλόλογος όρθια άρχισε να απαγγέλει εντυπωσιακά όμορφα τους στίχους, με άψογο τρόπο, αφημένη μέσα σε μια αμήχανη, απροσδιόριστη σκέψη αναπόλησης, κουνώντας το σώμα της εμπρός πίσω, όμοια σαν ένα μοναχικό καλάμι, που το θωπεύει ο ζέφυρος σε θερισμένο καλαμώνα...!

Ο ομιλητής και όλοι παρέκει δέχονταν την αύρα της Ελλάδας που ξαναανασαίνει...!

Ήταν 7 Ιουλίου στην Τήνο.

8.

Φυγάδες στην άκρη του Ταινάρου

Το είχα υποσχεθεί, το είχα τάξει στον παππού μου. Το είχα υποσχεθεί αν και ήμουν μικρός τότε, δέκα μόλις χρονών το πολύ, γιατί μετά τα δέκα μου δεν ζούσε ο παππούς μου, για να του υποσχεθώ κάτι. Έφυγε νωρίς ο παππούς μου πριν καλά καλά γεράσει. Εξήντα χρονών έφυγε ο παππούς μου, νέος μού φαινόταν πολύ, αφού και στην ιστορία του σχολείου που πήγαινα έμαθα ότι στην Αρχαία Σπάρτη μέχρι τα εξήντα τους χρόνια οι άντρες, σαν τον παππού μου, ήταν έφεδροι στρατιώτες, έτοιμοι να πολεμήσουν, αν χρειαζόταν. Έφυγε και μου άφησε πολλές ατέλειωτες ιστορίες ο μέντοράς μου, ο «παππούκας μου», όπως τον έλεγα.

– Να πας να δεις τον φάρο στο Ταίναρο, σαν μεγαλώσεις και ησυχάσουν τα πράγματα. Να μάθεις τι απόγιναν εκείνοι οι βοσκοί, που με βοήθησαν να σώσω δυο νέους ανθρώπους, στρατιώτες της μεγάλης βρετανικής αυτοκρατορίας!

– Θα πάω παππού, όταν μεγαλώσω, του έλεγα, αλλά έλα τώρα, ξαναλέγε μου την ιστορία, για να τη μάθω καλύτερα. Έτσι τον ξεγέλαγα – έτσι νόμιζα– κάθε φορά, για να ξανακούσω την ηρωική του πράξη και ο παππούς, άλλο που δεν ήθελε, ξανάρχιζε να διηγείται την ιστορία του, σαν να το έκανε για πρώτη φορά και πάντα όλο και θυμόταν και καμιά

νέα μικρολεπτομέρεια που την είχε ξεχάσει.

Τον ένοιωθα ήρωα τον παππού μου, ισάξιο με τους ήρωες που μέχρι τότε είχα μάθει στο σχολείο, τον Ηρακλή, τον Θησέα, τον Αχιλλέα και προ πάντων τον σύγκρινα με τον Οδυσσέα, που ξεγελούσε τους εχθρούς, σαν τον παππού μου.

Ο φάρος στον κάβο Ματαπά.

Μια μέρα τον ρώτησα με τη βεβαιότητα ότι θα πάρω την απάντηση που πίστευα:

– Παππού, αν ήταν σήμερα οι παλαιοί ήρωες, ο Ηρακλής με το ρόπαλό του, ο Θησέας με το σπαθί του, ο Αχιλλέας με το μακρύ κοντάρι του και συ με το πολυβόλο ποιος θα νικούσε;

– Ο Θησέας με το σπαθί του θα νικούσε τον Ηρακλή με το ρόπαλο, ο Αχιλλέας με το μακρύ κοντάρι του θα νικούσε τον Θησέα και εγώ με το πολυβόλο τον Αχιλλέα.

– Είσαι μεγαλύτερος ήρωας παππού εσύ από αυτούς;

– Όχι!

– Μα αφού τους νικάς!

– Ήρωας δεν είναι όποιος νικά, αλλά εκείνος που τον θαυμάζουν και τον αγαπούν περισσότερο οι άνθρωποι. Εκείνους τους θαυμάζουν και τους αγαπούν πολλοί. Εμένα με αγαπάς εσύ και λίγοι άνθρωποι μόνον που ξέρουν την ιστορία μου. Δεν είσαι ήρωας σαν σε ξέρουν τόσοι λίγοι!

– Θα την πω σε όλο τον κόσμο να σε μάθουν, να γίνεις ήρωας και συ παππού, αν τη μάθω καλά την ιστορία σου...! Ξαναπές μου την.

«Κατεργαράκο», μου έλεγε, «ξεγελάς τον παππού σου με υποσχέσεις, αλλά μου αρέσει έτσι να με ξεγελούν! Άκουσέ τη ξανά.»

Την είχα χιλιοακουσμένη την ηρωική ιστορία του παππού μου. Ήταν η αγαπημένη μου ιστορία. Ήταν δική μου, καταδική μου ιστορία, όπως και ο παππούς μου!

Έτσι ξεκίνησα την ομιλία μου, όταν καλεσμένος, μαζί με πολλούς άλλους, ιστορικούς, λαογράφους και «φιλόστορες», εγώ ανήκα στους τελευταίους, από τον Ιστορικό και Μορφωτικό Σύλλογο της Κοινότητας Κυνηγού του Δήμου Πύλου-Νέστωρος, να παρουσιάσουμε τα ιστορικά και κοινωνικά γεγονότα, τα άγνωστα κυρίως, που συνέβησαν κατά τη διάρκεια της ιταλο-γερμανικής κατοχής και συνδέονται άμεσα με την ευρύτερη περιοχή της Πύλου.

Ήταν μια αξιέπαινη προσπάθεια του Ιστορικού και Μορφωτικού Συλλόγου να οργανώσει αυτή την πολύ ενδιαφέρουσα ημερίδα και επιτυχής πολύ, αφού στο πάνελ των ομιλητών συμμετείχαν πολλοί και παρουσιάστηκαν πολλά άγνωστα ιστορικά τοπικά συμβάντα και έγιναν νηφάλιες κριτικές για τα γνωστά έκτροπα γεγονότα της περιοχής που ... πονούν πολύ ... και πολλούς.

«Θα μου επιτρέψετε, κυρίες και κύριοι», είπα, μετά τη σύντομη ει-

σαγωγή, «να σας διηγηθώ την ιστορία του παππού μου. Μια ιστορία με πατριωτικό και κοινωνικό, νομίζω, ενδιαφέρον.

Βρισκόμαστε στις αρχές της άνοιξης του 1941. Είχε σταλεί, όπως γνωρίζετε, στην Ελλάδα βρετανικός στρατός να βοηθήσει στον πόλεμο που κάναμε εναντίον των Ιταλών και Γερμανών. Μα, ήδη, ήταν πολύ αργά γιατί σε λίγες μέρες το μέτωπο κατέρρευσε και όλη η Ελλάδα βρέθηκε κάτω από τη γερμανική και ιταλική κατοχή.

Πολλοί από τους στρατιώτες αυτούς της βρετανικής αυτοκρατορίας που είχαν έρθει, όπως είπαμε, για να πολεμήσουν στην Ελλάδα τους Ιταλούς και Γερμανούς, αποκόπηκαν στην Πελοπόννησο και δεν είχαν ασφαλή οδό διαφυγής για τη Μέση Ανατολή. Έτσι μέσα στη δίνη του πολέμου, προχωρώντας κρυφά τις νύχτες προσπαθούσαν να σωθούν από τα γερμανικά και ιταλικά στρατεύματα. Δυο από αυτούς τους στρατιώτες έφτασαν στα χωριά της Πύλου, στη νότια Πελοπόννησο, ψάχνοντας μήπως και βρουν τρόπο να περάσουν σε ελεύθερα μέρη της Αφρικής.

Ο ένας ήταν ο Τζον από τη Νέα Ζηλανδία και ο άλλος ο Νικόλαος Τομπάζης ένα από τα καμάρια της Κύπρου, τα παλληκάρια εκείνα που ζήτησαν εθελοντικά να καταταγούν στο σώμα που δημιουργήθηκε στην αγγλο-κρατούμενη τότε Κύπρο και ήρθε στην Ελλάδα να πολεμήσει. Ήταν και οι δυο νέα παιδιά.

Η αγωνία τους ήταν μεγάλη για τον κίνδυνο που αντιμετώπιζαν, γιατί οι κατακτητές απειλούσαν με μεγάλα αντίποινα ολόκληρα χωριά, αν δεν κατέδιδαν ή πολύ περισσότερο, αν παρείχαν διευκολύνσεις, με άσυλο, τροφή και τα λοιπά, σε ξένους στρατιώτες.

Καθώς περιφέρονταν σαν τα αγρίμια από λόγγο σε λόγγο, από ερημιά σε ερημιά, αλλά πάντα σε μέρη που ήταν κοντά στη θάλασσα, κατέληξαν για “καλή τους τύχη” στα δασωμένα κοντοβούνια του χωριού Κυνηγού. Εκεί που σήμερα ο τουρισμός έχει ημερέψει τον τόπο και έχουν φτιάξει τα ξακουσμένα γκολφ του Κυνηγού. Στο “καλή τους τύχη;” βάζω εισαγωγικά και ερωτηματικό, γιατί η γνωστή σοφή σολώνεια ρήση λέει: “μηδένα προ του τέλους μακάριζε...”

Μέσα από τον λόγγο που κρύβονταν, είδαν αρκετά μακριά τους να κόβει ξύλα ένας νεαρός χωρικός, ο Σπύρος. Ήταν μόνος και αποφάσισαν να παρουσιαστούν οι δυο ξένοι στρατιώτες, –ράκη σωστά– και να του ζητήσουν βοήθεια.

Εκείνος τους δέχτηκε με πολύ καλή διάθεση, τους έδωσε θάρρος και

τους καθισύχασε. Τους έδωσε λίγο ψωμί και νερό, που είχε και τους συμβούλεψε να ξανακρυφτούν.

Τότε, εκείνος έπεσε σε μεγάλη περισυλλογή. Τον βασάνιζε η σκέψη για το τι πρέπει να κάνει ... Πώς πρέπει να ενεργήσει για να μπορέσει να βοηθήσει, αλλά και να αποφύγει τη θανάσιμη απειλή των Γερμανο-Ιταλών ... Σκέφτηκε να ζητήσει βοήθεια, αλλά από ποιον;

Τις δύσκολες αυτές στιγμές θεώρησε ότι ο πιο κατάλληλος να βοηθήσει στην περίπτωση αυτή ήταν ο παππούς μου, ο μπαρμπα-Θοδωράκης, όπως τον έλεγαν, που του είχε εμπιστοσύνη, γιατί έδινε πατριωτικό κουράγιο στους έλληνες φαντάρους, που γύριζαν από το Μέτωπο της Αλβανίας.

“Είστε νικητές”, έλεγε στους φαντάρους μας, που έβλεπε να επιστρέφουν αζύριστοι, ψειριασμένοι και κατηφείς από το μέτωπο.

Ο παππούς μου, επιπλέον, ήξερε και αγγλικά, μια και ήταν δέκα επτά συνεχή χρόνια μετανάστης στην Αμερική. Τον παππού μου σκέφτηκε ως το πιο κατάλληλο, ικανό, θαρραλέο και εχέμυθο πρόσωπο, που μπορούσε να εμπιστευτεί και να ζητήσει βοήθεια. Άλλωστε, στην Αλβανία πολέμησε και ο πατέρας μου, ο γιος του παππού μου, που γύρισε τραυματισμένος ελαφρά από το Μέτωπο. Για όλα αυτά θεώρησε τον παππού μου ως το πιο έμπιστο πρόσωπο με πατριωτικά αισθήματα και σε αυτόν αποφάσισε να πάει .

Ο Σπύρος είπε στους δύο ξένους στρατιώτες να περιμένουν εκεί στην κρυψώνα του λόγγου και αυτός πήγε στο χωριό να ζητήσει βοήθεια.

Σαν ήρθε στο χωριό, βρήκε τον παππού μου και του είπε τα καθέκαστα. Το βράδυ, όταν έπεσε το βαθύ σκοτάδι, πήγαν στο χωράφι και με προσοχή τους έφεραν στο σπίτι του παππού μου, στο σπίτι μας, στο χωριό. Τους έδωσαν φαγητό και τους έστρωσαν να κοιμηθούν.

Το ίδιο βράδυ τα μεσάνυχτα, ο παππούς μου κάλεσε αμέσως στο σπίτι μας δυο ανθρώπους εμπιστοσύνης του και με κύρος στο χωριό, τον Γεώργιο Κ. και τον Γεώργιο Τ. και παρουσία του πατέρα μου και του Σπύρου, τους μίλησε για τους δυο στρατιώτες και την ευθύνη που πρέπει να πάρουν όλοι μαζί, για να τους προστατέψουν.

Συμφώνησαν όλοι ότι θα φροντίσουν τους στρατιώτες και θα προσταθήσουν να τους φυγαδέψουν με ασφάλεια. Συμφώνησαν, επίσης, να το κρατήσουν μυστικό, όσο καλύτερα μπορούσαν, γιατί τώρα πια, περισσότερο κινδύνευαν αυτοί, παρά οι ξένοι στρατιώτες που προστάτευαν, αν οι Γερμανοί και οι Ιταλοί τους ανακάλυπταν...!

Φρόντιζαν όλοι να βρεθούν όλα όσα ήταν απαραίτητα, ρούχα και λοιπά, αλλά κυρίως να βρεθούν οι κατάλληλοι κρυψώνες. Την ευθύνη της φύλαξης αλλά και τον κίνδυνο τα πήρε “επάνω του” ο παππούς μου, λέγοντας σε όλους:

“Είμαι γέρος εγώ, τώρα πια”, –ήταν μόλις πενήντα τριών ετών–, “εσείς είστε νέα παλληκάρια και έχετε νέες γυναίκες και μικρά παιδιά. Αν μας ανακαλύψουν, εγώ θα πάρω την ευθύνη, εσείς δεν ξέρετε τίποτα. Να το θυμάστε αυτό...!”

Έκρυψε τους δύο στρατιώτες, αρχικά στο υπόγειο του σπιτιού μας αρκετό καιρό, μέχρις ότου κάτι παιδιά παίζοντας μπήκαν στην αυλή μας, κάτι είδαν και κατάλαβαν. Τότε τους μετάφερε μια νύχτα σε ένα ερημικό εξώσπιτο, που πρόσφερε ο Γεώργιος Κ., αλλά και εκεί έκατσαν δυο μόνο μήνες, μέχρι που ένας περιπλανώμενος τσοπάνος πέρασε από εκεί και κάτι υποψιάστηκε, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται ψίθυροι και ερωτηματικά. Τους πήρε και από κει και πήγαν σε ένα απομακρυσμένο ξωκκλήσι, αλλά και εδώ πάλι προβλήματα.

Δυο κοπέλες, ένα χειμωνιάτικο απόγευμα, πήγαν να ανάψουν τα καντήλια στο ξωκκλήσι του Άη-Λια, μα δεν άναψαν μόνο τα καντήλια, αλλά και φωτιές σε αυτές και τους δυο ξένους. Δεν θα πω για την ομορφιά του κρυφού ειδυλλίου των νέων παιδιών, γιατί δεν μου μίλησε ο παππούς μου γ’ αυτό. Το έμαθα, πολύ αργότερα, από τη δηλητηριώδη βουή του κουτσομπολιού των αργόσχολων, που διέστειλαν από στόμα σε στόμα ένα μικρό αθώο φλερτ, μεταξύ του Κυπρίου και μιας κοπέλας, της Σταυριανής, που παίχτηκε με τα μάτια μόνο, σε ένα τεράστιο βόθρο ακολασίας...

Κατάλαβε ο παππούς μου ότι ο κίνδυνος γινόταν ορατός και κανένας δεν ένοιωθε ασφαλής.

Είχαν περάσει οκτώ εφιαλτικοί μήνες παράνομης φύλαξης, και οι Ιταλοί και Γερμανοί απειλούσαν με ξεκλήρισμα οικογένειες και χωριά. Αρχισαν να κάνουν συχνές έρευνες στο χωριό για ξένους στρατιώτες. Το μυστικό άρχισε να μην είναι τόσο μυστικό.

Οι αντιστασιακές οργανώσεις, που θα μπορούσαν να παράσχουν ασφαλέστερη προστασία, δεν είχαν ακόμη σχηματιστεί στην Ελλάδα. Ο κίνδυνος καθημερινά μεγάλωνε, γιατί μερικοί Έλληνες είχαν φιλικές σχέσεις με τους Γερμανούς ή ήταν πολύ φοβισμένοι από τους Γερμανούς ή και το ακόμη πιο επικίνδυνο, ορισμένοι είχαν κακότητα για τους συγχω-

ριανούς και κάποιος μπορούσε να κάνει καταγγελία για εκδίκηση...!

Στους οκτώ μήνες είχαν συμβεί πολλά άλλα μικροεπεισόδια. Αρρώστησε από πνευμονία ο ένας από τη Νέα Ζηλανδία στρατιώτης και αφού τον έφεραν για λίγες μέρες στο σπίτι, κάλεσαν από την πόλη γιατρό. Τότε, συμβούλεψαν τον άρρωστο, για να μη γίνει αντιληπτός, να παριστάνει τον κωφάλαλο. Φεύγοντας ο γιατρός είπε, με νόημα: “Εγώ είμαι γιατρός για όλο τον κόσμο και γι’ αυτό είμαι καλός γιατρός. Αν κάνει ο ασθενής ό,τι σας είπα, να του πείτε ότι σύντομα θα γίνει καλά και ... θα μιλήσει κιόλας.” Όλοι κατάλαβαν ότι κατάλαβε ο γιατρός.

Παρόμοια περιστατικά συνέβησαν πολλά.

Τα πράγματα έγιναν πολύ επίφοβα, αλλά και οι δυο στρατιώτες ήθελαν έστω και με ρίσκο να προσπαθήσουν να περάσουν μέσω Κρήτης στη Μέση Ανατολή. Τελικά όλοι μαζί, οι δυο ξένοι στρατιώτες, ο παππούς μου και οι μνημένοι στο μυστικό, ο Σπύρος, οι δύο Γιώργηδες και ο πατέρας μου, αποφάσισαν ότι πρέπει να βρουν τρόπο να φύγουν με ασφάλεια οι ξένοι. Το σχέδιο διαφυγής θα το οργάνωναν οι δυο στρατιώτες και ο παππούς. Κανένας άλλος δεν θα ήξερε το σχέδιο που ετοιμάζαν για να μην προδοθούν.

Το σχέδιο ήταν το εξής: Θα έκλεβαν μια βάρκα από το ψαροχώρι Φοινικούντα και με προμήθειες φαγητού δέκα ημερών: φρυγανισμένο ψωμί, λάδι, ξερή μυζήθρα και νερό σε φιάλες και με μια βαριά κουβέρτα για το κρύο ο καθένας, θα προσπαθούσαν οι δυο στρατιώτες και ο παππούς μου μαζί, κωπηλατώντας τις νύχτες, να περάσουν από Φοινικούντα στον κάβο Ματαπά, –στο Ταίναρο–, και από κει ανάλογα με τις συνθήκες να πάνε στα Κύθηρα, στ’ Αντικύθηρα και μετά στη Γραμβούσα της Κρήτης και μετά ... έχει ο θεός...!

Σκέφτηκαν ότι καλό θα ήταν να είχαν και ένα πολεμικό όπλο για ώρα ανάγκης. Όλα τα αναγκαία θα τα έβρισκε ο παππούς, όπως και τα βρήκε και να πώς...

Εκείνο τον καιρό οι Ιταλοί έπαιρναν με επίταξη εργάτες, πληρώνοντάς τους το μεροκάματο, για να φτιάξουν ένα μικρό στρατιωτικό δρόμο στο βουνό. Σε μια τέτοια επίταξη, προσφέρθηκε εθελοντικά να πάει και ο παππούς μου.

“Πόσο χρόνων είσαι;” τον ρώτησε ο επικεφαλής Ιταλός.

“Πενήντα τριών χρονών”, τους είπε.

Τον δέχτηκαν και καθώς είδαν ότι έχει κύρος, γνώριζε Αγγλικά και τον σέβονταν οι νεότεροι, τον όρισαν μάλιστα αρχιεργάτη και συντονιστή των εργατών.

Ο παππούς μου παρατήρησε τον αφρόντιστο τρόπο που οι Ιταλοί φύλαγαν τα όπλα και τα πυρομαχικά τους. Μια μέρα, καθώς δούλευαν, ο παππούς μου με πρόφαση ότι πάει να δει τον γιατρό, πήρε στα χέρια το σακάκι του και καθώς περνούσε δίπλα από ένα όπλο και ένα κιβώτιο με σφαίρες, που είχε εντοπίσει από το πρωί, έριξε το σακάκι του βιαστικά και επιδέξια επάνω τους καθώς περνούσε έτσι, που να σκεπαστούν και να μη φαίνονται και συνέχισε να πηγαίνει για τον γιατρό.

Αργότερα, κάποια στιγμή κατάλληλη, πήγε και πήρε το σακάκι του, αλλά μαζί με το σακάκι, πήρε και ότι ήταν κάτω απ' αυτό και τα έκρυψε προσωρινά σε κάτι παρακείμενους θάμνους. Οι Ιταλοί έψαξαν για το όπλο και τις σφαίρες και έριχναν ευθύνες ο ένας στον άλλο. Δεν υποψιάστηκαν τους εργάτες, γιατί δούλευαν πολύ μακριά από το μέρος που χάθηκαν το όπλο και τα πυρομαχικά ... Το ίδιο βράδυ ο παππούς μου με κίνδυνο μεγάλο έφερε το όπλο και τις σφαίρες στο χωριό. Το όπλο που χρειάζονταν, έτσι το εξασφάλισε, με τόση επικινδυνότητα!

Τώρα πρέπει να βρει τη βάρκα. Καβάλησε τη φοράδα του και προσποιούμενος τον έμπορα τομαριών (δερμάτων), πήγε στη Φοινικούντα και εντόπισε την κατάλληλη βάρκα που θα έκλεβαν. Επέστρεψε την ίδια μέρα. Την ίδια βραδιά ξεκίνησαν μυστικά και αθόρυβα ο παππούς μου και οι δύο ξένοι στρατιώτες. Δεν αποχαιρέτησαν κανέναν, γιατί κανείς δεν ήξερε τίποτα για το ταξίδι, εκτός του παππού.

Με ποδαρόδρομο δέκα πέντε χιλιομέτρων και με το βάρος των προμηθειών έφτασαν μετά από τρεις ώρες στη Φοινικούντα. Ήταν Αλκυονίδες ημέρες, η θάλασσα λάδι και το φεγγάρι έκανε τη νύχτα ημέρα. Τα μεσάνυχτα έκλεψαν τη βάρκα και ανοίχτηκαν σιγά σιγά κωπηλατώντας εναλλάξ όλη τη νύχτα και εναλλάξ λαγοκοιμόντουσαν. Την άλλη μέρα το πρωί κατά τις εννέα η ώρα έφτασαν στην άκρη της άκρης του ακρωτηρίου Ταινάρου, κοντά στο φάρο του κάβο Ματαπά. Έκρυψαν τη βάρκα όπως μπορούσαν και βγήκαν να κατασκοπεύσουν το μέρος. Ο παππούς είδε λίγο μακριά ένα βοσκό και τον πλησίασε προσεκτικά να πάρει πληροφορίες. Ο βοσκός κατάλαβε τι συμβαίνει και του λέει:

“Έχεις κρυμμένους στρατιώτες, πατριώτη;”

Ο παππούς δίστασε λίγο και αυτός συνέχισε.

Ο ναός των Αγίων Ασωμάτων στη Μάνη.

“Μην ανησυχείς, ήρθες στο κατάλληλο μέρος. Εδώ είναι η άκρη της Μάνης, Ελεύθερη Ελλάδα, δεν καταδέχονται τα βράχια της Μάνης οι εχθροί μας. Λέγε, έχεις κρυμμένους στρατιώτες;”

“Ναι”, είπε ο παππούς, “έχω δυο, εδώ πιο κάτω.”

“Πού σκοπεύατε να πάτε;”

“Στα Κύθηρα και από κει στα Αντικύθηρα και μετά στην Κρήτη.”

“Δεν θα χρειαστεί. Τώρα θα αναλάβει ο κατάλληλος άνθρωπος...”

“Ποιος;”

“Βλέπεις την καλύβα εκεί επάνω ψηλά στο εκκλησάκι; Είναι των Αγίων Ασωμάτων. Πήγαινε να βρεις τον ψυχογιό μου και θα καταλάβεις τι σου λέω...”

Ο παππούς φώναξε τους δυο στρατιώτες να έρθουν κοντά του και οι τρεις μαζί πήγαν στην καλύβα. Εκεί τους καλωσόρισε ένας λεβεντόκορμος κακοντυμένος βοσκός. Σαν είδε και άκουσε ο βοσκός για ποιο θέμα βρέθηκαν εκεί, τους αποκαλύφτηκε. Ήταν ένας νεαρός αξιωματικός, που ήταν τοποθετημένος εκεί για κάποιο σκοπό από το ελληνικό αρχηγείο του ελεύθερου στρατού μας στη Μέση Ανατολή.

Ήταν μεταμφιεσμένος σε βοσκό και σκοπός του ήταν να βοηθάει όσο μπορούσε τους κατατρεγμένους ξένους στρατιώτες και τους έλληνες αξιωματικούς, που θέλαν να πάνε να πολεμήσουν στη Μέση Ανατολή. Το Ταίναρο ήταν η κοντινότερη άκρη της Πελοποννήσου προς την Κρήτη.

“Η αποστολή σου, πατριώτη”, είπε στον παππού μου, “τελειώνει εδώ. Από εδώ και πέρα αναλαμβάνει η πατρίδα.”

Οι δυο στρατιώτες, χαρούμενοι, χαιρέτησαν στρατιωτικά.

“Με τι ήρθατε εδώ;” ρώτησε ο αξιωματικός.

“Με βάρκα που κλέψαμε από τη Φοινικούντα.”

Ο αξιωματικός κούνησε το κεφάλι του.

“Είναι επικίνδυνο να επιστραφεί η βάρκα και εσύ”, είπε του παππού μου, “θα επιστρέψεις με τα πόδια.”

“Ποιο είναι το όνομά σου, λεβεντόπαιδο;” ρώτησε τον νεαρό αξιωματικό ο παππούς μου.

“Ψυχογιό με φωνάζουν, βρε λεβεντόγερε”, είπε γελώντας ο αξιωματικός και αμέσως ο παππούς μου συμπλήρωσε:

“Είσαι ο “Κανένας”, σαν να λέμε...”

“Ακριβώς!” είπε με νόημα ο αξιωματικός. “Αλλά, τώρα αμέσως πρέπει να φύγεις εσύ γέροντα πατριώτη. Αν σε βρουν Ιταλοί ή Γερμανοί στον δρόμο και ρωτηθείς, πώς από τούτα τα μέρη; Να έχεις μια δικαιολογία.”

“Θα πω ότι ψάχνω στη Λάγια Μάνη να βρω τομάρια από λάγια αρνιά”, είπε γελώντας ο παππούς μου. Λάγια λένε τα μαύρα πρόβατα, καθώς επίσης και την άγωνα, πετρώδη και αχώματη Μάνη στην άκρη του Ταινάρου, λάγια τη λένε.

“Δεν στερεύει το μυαλό των Ελλήνων”, είπε ο αξιωματικός, “να φτιάχνουν δούρειους ίππους με λάγια αρνιά.” Και απλώνοντας το χέρι στον παππού μου, είπε:

“Καλό σου ταξίδι!”

“Και συ να χιλιάσεις τα κοπάδια σου”, του αντευχήθηκε, γελώντας ο παππούς.

“Μακάρι, βρε γερο-παλληκάρη!”

“Μα προπαντός, κύριε “Κανένα”, να βάλεις το δαυλί στο μάτι του “Κύκλωπα”, που κατέχει τη χώρα μας!” μειδίασε ο αξιωματικός. Ύστερα αποχαιρέτησε τους δυο στρατιώτες, που έκλαιγαν σαν μικρά παιδιά, λέγοντάς τους στα εγγλέζικα:

“I get wled to complain. So please write to me.”

(“Είμαι πολύ παραπονιάρης, να μου γράφετε!”)

Μετά, πολύ σοβαρός, σχεδόν απειλητικός, λέει στους δυο στρατιώτες:

“Don’t count the complaints of an old man.

But you must know that in the chapel you have signed contracts giving promises.

Ant giving promises is good.

But promises include obligation, as well...!”

(“Τα παράπονα ενός γέρου μην τα λογαριάζετε.

Αλλά να ξέρετε, στο ξωκκλήσι υπογράψατε με τα βλέμματά σας συμβόλαια με υποσχέσεις.

Οι υποσχέσεις είναι καλές.

Αλλά έχουν και υποχρεώσεις...!”)

Οι δυο στρατιώτες, κάτι είπαν μεταξύ τους σύντομα και σοβάρησαν. Έπιασαν και οι δυο το στήθος τους και είπαν:

“You know you keep our hearts, down there in the village. Wait fou us.”

(“Τις καρδιές μας τις κρατάτε εκεί κάτω στο χωριό. Να μας καρτεράτε!”)

Τους αγκάλιασε και τους φίλησε.

Τότε ο κύριος στρατιώτης Τομπάζης Νικόλαος έδωσε στον παππού ένα γράμμα να το δώσει στη Σταυριανή.

Το γράμμα έγραφε:

«Σταυριανή, θα καρτερώ γράμμα σου στο χωριό μου Οίκοι Λευκωσίας, όπως μου υποσχέθηκες!

Υστερόγραφο:

Ακόμη και αν, από κάποια δυσκολία από ένα ανίκητο δισταγμό σου, ακόμη και αν δεν υπάρχει καμία αιτία. Ακόμη και αν, αλλάξεις γνώμη. Ακόμη και αν την ξεχάσεις και μείνει σαν υπόσχεση μόνο.

Ακόμη και τότε αυτή η υπόσχεση θα λάμπει μέσα μου σαν κόσμημα, το μόνο κόσμημά μου από σένα.»

Εδώ τελείωνε την ιστορία του ο παππούς μου κι εγώ μέχρις εδώ την ξέρω. Δεν πήραμε ποτέ γράμμα ή είδηση από τους δύο στρατιώτες. Ακολούθησαν δέκα μαύρα χρόνια. Χρόνια που πονούν πολύ και πολλούς...!

Άργησα όμως πολύ και εγώ να κάνω ό,τι είχα τότε υποσχεθεί στον παππού μου ... Δυσκολίες με εμπόδιζαν να πάρω τη μεγάλη απόφαση! Να πάω στον κάβο Ματαπά, στο Ταίναρο, στον φάρο, εκεί που γράφτηκε ο επίλογος της ιστορίας του παππού μου!

Πέρασαν πάρα πολλά χρόνια, και, επιτέλους ένα καλοκαίρι, παρέα με μια μικρή συντροφιά από φίλες και φίλους, ξεκινήσαμε για το προσκύνημα στον κάβο Ματαπά.

Ήταν αρχές Αυγούστου. Ένα δειλινό από εκείνες τις ημέρες, βρεθήκαμε στο Ταίναρο. Στην άκρη του. Εκεί στο τελευταίο χωριό, τα Κοκκινάγεια, λίγο πριν βασιλέψει ο ήλιος.

Δεν θα κάνω περιγραφή του τοπίου και της αίσθησης που μου προκάλεσε, γιατί εδώ στο Ταίναρο, μου είπε ένας βοσκός που βρήκαμε εκεί, ο τόπος από πολύ παλιά έχει αυτιά και ακούει και δεν του αρέσουν οι υπερβολές. Έτσι, μου κόπηκε η διάθεση να τα πω εντυπωσιακά, όπως τα αισθάνθηκα, όταν είδα τα μέρη αυτά και κυρίως τα αρχαία ερείπια του ναού, τα ρωμαϊκά ψηφιδωτά δάπεδα και τον πετρόκτιστο θαυμάσιο φάρο. Δεν τον πίστευα

τον βοσκό, αλλά δεν θέλω να τον αμφισβητήσω, γιατί μας είπε ιστορίες που επιβεβαιώνουν ότι έχει ωτακουστές το Ταίναρο και καταδότες από τα παλιά τα χρόνια. Ο βοσκός ήταν ένας γαλήνιος άνθρωπος σαν καλόγερος απομωμένος σε μια σκίτη-καλύβα, κοντά στον ερειπωμένο ναό του Ποσειδώνα, στην άκρη του Ταινάρου, και... φύλαγε μερικές κατσίκες.

Αλλά πρέπει να πιάσω το νήμα από την αρχή, για να μάθετε γιατί φτάσαμε τόσο αργά με τα ηλιοβασιλέματα στο ακρωτήριο, και πώς βρήκαμε τον βοσκό. Μετά την Καλαμάτα και συγκεκριμένα από το χωριό Βέργα, ξεκινά ο γραφικός δρόμος που διασχίζει τους πρόποδες στα δυτικά του Ταΰγετου μέχρι κάτω στη Βάθεια. Μια απόσταση 120 χιλιομέτρων με άπειρες στροφές και πολλές διελεύσεις μέσα από πανέμορφα χωριά, που δεν μπορείς να μη σταθείς να τα θαυμάσεις πίνοντας αναψυκτικό ή καφέ ή τσίπουρο στα πεντακάθαρα μικρά καφενεία τους. Ο δρόμος σχεδόν πάντα κοντά στη θάλασσα με τις άγριες και απότομες ακτές της. Δεν υπάρχει άλλη δυνατότητα να διασχίσει κανείς τον Ταΰγετο, γι' αυτό άλλωστε κρατούσε μακριά τους εχθρούς και έκρυβε τους φίλους.

Μετά από πολλές στάσεις στον δρόμο μας, στα καφενεία του Κάμπου, του Νομιστή, του Πύργου Διρού και Βάθειας φτάσαμε τελικά στα τελευταία χωριά της Μάνης, στο Αχίλλειο πρώτα και μετά στο Πόρτο Κάγιο, στο Μαρμάρι και τέλος στο τελευταίο των τελευταίων τα Κοκκινάγια. Παντού ρωτούσαμε, σε όλες τις στάσεις μας, αν υπάρχει κάποιος από τους παλιούς βοσκούς και λέγαμε για ποιο λόγο τους γυρεύουμε.

Μας έδειξαν κάτω, κατά το φάρο και είπαν:

“Εκεί είχε κάποιους βοσκούς παλιά, εκεί να πάτε.”

Αφήσαμε τα αυτοκίνητα, γιατί ο δρόμος από εκεί και πέρα είναι μόνο μονοπάτια, και ξεκινήσαμε για το φάρο. Δεν υπήρχε ψυχή, κανείς, ερημιά. Ένα κενό σαν το κενό της οθόνης του σινεμά, όταν τελειώνει το έργο και αφήνει ατέλειωτη μια ιστορία χωρίς τη συνέχειά της. Ένα κενό που διαστέλλει τη φαντασία να κάνεις υποθέσεις αβάσιμες και σκιαχτερές για το τέλος τούτης της μικρής ιστορίας που διηγούμαι.

Η μεγάλη ιστορία δεν προφταίνει να καταγράψει τα μικρά επώνυμα επεισόδια σαν αυτό. Ασχολείται με τον θρήνο της Ανθρωπότητας, που έχασε 80.000.000 ανθρώπους, για να μπορέσει να γίνει ο μέγιστος των πολέμων, τούτος ο πόλεμος.

Είμαστε σχεδόν απελπισμένοι ότι δεν θα βρούμε κανένα βοσκό να

ρωτήσουμε ... Μα σαν είχαμε βαδίσει ένα χιλιόμετρο ίσα κατά το φάρο, βλέπουμε μπροστά μας δυο τρεις κασίκες και ένα βοσκό.

“Τι ζητάτε εδώ παιδιά στην άκρη του κόσμου;” μας είπε καλωσορίζοντάς μας εγκάρδια ο βοσκός.

“Ψάχνω να βρω τα ίχνη μιας ιστορίας”, του είπα.

“Εδώ θα βρείτε πολλά ίχνη, αν είστε καλοί κυνηγοί!”

“Κυνηγοί ήμαστε, αλλά καλοί κυνηγοί θα γίνουμε αν μας βοηθήσεις...”

“Πώς;” είπε με ενδιαφέρον.

“Να, ψάχνω να βρω μια οικογένεια βοσκών, που ζούσε εδώ στον πόλεμο και είχε έναν ψυχογιό που φύλαγε, τάχα, τα πρόβατα, ένα ψευτο-ψυχογιό, έναν αξιωματικό, που έκανε τον ψυχογιό του βοσκού για να...”

Ο ερημίτης αιγοβοσκός, που έβσκε τις κασίκες του –θα σας πω στη συνέχεια γιατί τον λέω έτσι– έμεινε με το στόμα ανοιχτό...! Μου έκανε νεύμα με το χέρι να σταματήσω:

“Ξέρεις τι μου λες άνθρωπε τώρα”, μου είπε!

“Τι;”

“Ότι με ψάχνεις να με βρεις, χωρίς να με ξέρεις...!”

“Γιατί το λες αυτό;”

“Εγώ είμαι το παιδί των βοσκών και ο αξιωματικός ο ψευτο-ψυχογιός στο καλύβι μας ζούσε στη μοναδική καλύβα βοσκών του κάβο Ματαπά.”

Τον αγκάλιασα και τον φίλησα.

“Σας ξέρω όλους καλά από τις διηγήσεις του παππού μου”, του είπα, “πόσο καλοί άνθρωποι είσαστε! Πόσο φιλόξενοι! Πόσο πατριώτες! Πόσο πολύ βοηθήσατε ανθρώπους να σωθούν, φυγαδεύοντάς τους από εδώ για την Κρήτη και τη Μέση Ανατολή...”

Ο βοσκός άκουγε με σκυμμένο κεφάλι και καθώς μιλούσα, με σταμάτησε πάλι με ένα ερωτηματικό νεύμα:

“Ποια ιστορία είναι η δική σου, λέγε, γιατί έχω ζησει πολλές!”

“Ο παππούς μου έφερε εδώ στις αρχές του 1942 δυο ξένους στρατιώτες και βρήκε εδώ μια οικογένεια βοσκών και έναν αξιωματικό οι οποίοι...”

“Όχι, όχι, όχι., όχι, όχι έτσι, σε παρακαλώ!”

Ξαφνιάστηκα.

“Όχι έτσι ! Όχι έτσι! Δεν θέλω να ακούσω αυτά που ξέρω. Θέλω όλη την ιστορία από την αρχή με λεπτομέρειες, κυρίως με τις λεπτομέρειες που μέσα τους κρύβονται οι αλήθειες, γιατί με γενικές γραμμές και λίγες λέξεις βιαστικά, όλα ίδια φαίνονται και όλοι ίδιοι είμαστε!”

“Βοσκός είναι τούτος;” αναρωτήθηκα μέσα μου.

“Εδώ, όπως βλέπεις, ούτε όλοι έρχονται, ούτε όλα ίδια είναι.”

“Το βλέπω”, ψιθύρισα.

“Αλλιώς πέστα, λοιπόν, σαν θες να ακούσω...”

“Πώς;”

“Βάλε χρώμα, βάλε τόνο, βάλε ψυχή, όχι βιασύνη να χωρέσουν όλα, πέστα με το “νι και με το σι”...!”

“Μήπως σε κουράσω;”

“Τούτες δεν είναι ιστορίες που κουράζουν, είναι προσευχές, ψίθυροι ψυχής, είναι έπη μικρά. Μικρά, αλλά έπη...!”

Ξανάρχισα να λέω από την αρχή την ιστορία, όπως μου υπόδειξε: με ζωντάνια, με συγκίνηση, με λεπτομέρειες. Όταν τελείωσα, με κοίταξε με πολύ σοβαρότητα.

“Τώρα ναι!” είπε. “Τώρα τιμάς αυτούς, εσένα και εμένα.”

“Τι απόγιναν αυτοί οι δυο στρατιώτες;” ρώτησα.

“Κανένας δεν ξέρει”, μου απάντησε χαμηλόφωνα ο βοσκός.” Από την στιγμή που τους ανέλαβε ο αξιωματικός, ο ψευτο-ψυχογιός, όλα γίνονταν με μυστικότητα, για ασφάλεια.”

“Κανείς δεν θα μάθει τι απόγιναν;”

“Μόνο οι ίδιοι οι στρατιώτες, αν σωθήκαν, ίσως θα ψάξουν να σας βρουν...”

Λυπήθηκα απ’ αυτά που άκουσα, γιατί κατάλαβα ότι κάτι πολύ μεγάλο κακό θα σταμάτησε το ταξίδι τους ή αν σωθήκαν, θα σκοτώθηκαν σε άλλους πολέμους.

“Είναι αδύνατον να ζουν και να σιωπούν”, ψιθύρισα.” Ήταν ευγενείς άνθρωποι και υπεράνθρωπη η αγάπη μας γι’ αυτούς. Δεν μπορεί να μας ξέχασαν...!”

“Και εγώ τα ίδια πιστεύω”, είπε ο ερημίτης βοσκός. “Αν και είναι πολλά είδη λησμονησιάς.”

“Σαν ποια;” τον ρώτησα.

“Της φρίκης, που βάζει έναν “παρά” στη φρόνηση...!”

“Δεν παραφρονούν εύκολα οι λογικοί άνθρωποι...”

“Εύκολα όμως οι παράλογοι προκαλούν φρίκη στους άλλους”, είπε...

Έμεινα σκεφτικός για λίγη ώρα. Κανείς δεν μιλούσε.

“Βοσκός δεν είναι τούτος”, σκέφτηκα. Ας δοκιμάσω να μάθω κάτι περισσότερο.

“Λέγε μου και για την τύχη των ανθρώπων αυτών, των βοσκών και του αξιωματικού, τι έγιναν;”

Ο ερημίτης πήρε ύφος θλιμμένο και χωρίς να μιλήσει έδειξε ψηλά και μετά από λίγη σιωπή είπε:

“Τους εκτέλεσαν όλους: τον πατέρα μου και τη μάνα μου, τα μεγάλα αδέρφια μου και τον αξιωματικό. Εμένα μόνο, σαν ανήλικο έφηβο, με άφησαν να ζήσω.”

“Και ζεις από τότε εδώ;”

“Όχι, με πήρε μια οικογένεια χωρίς παιδιά από την Αμερική να ζήσω ήσυχα και να σπουδάσω. Έγιναν όλα καλά, μα σαν πέθαναν οι καλοί εκείνοι άνθρωποι, ήρθα ξανά εδώ να ακούω τους ψιθύρους της ιστορίας του τόπου μου, να ζήσω εδώ, όπως πρωτόμαθα να ζω. Μη με κοιτάς παράξενα και μη με ρωτήσεις, γιατί...”

Έκανα μια χειρονομία με τα χέρια, σαν να έλεγα “όχι δεν θα ρωτήσω”.

“Μη με ρωτήσεις”, επανέλαβε, “γιατί δεν θα καταλάβεις, αν δεν σε έχει αγγίξει η ξυραφιά της μοίρας, που άγγιξε εμένα...!”

Έσκυψα το κεφάλι. Τώρα ντρεπόμουν που του μιλούσα στον ενικό, για να δείξω οικειότητα και καταδεκτικότητα στον βοσκό. Νιώθω, τώρα, μικρός απέναντί του και διάθεση να ζητήσω συγγνώμη.

Αυτός συνέχισε:

“Έχω εδώ στην ερημιά δυο τρία “μαρτίνια” σαν δικαιολογία και μια σύνταξη να ζω. Έχω και την ιστορία του Ταινάρου στα πόδια μου...! Έχω και τους δικούς μου να προσεύχομαι...!” και συμπλήρωσε: “Έχω και τις ιστορίες σαν τη δική σου, να ακούω! μου αρκούν!”

Όλοι ακούγαμε σιωπηλοί...! Τον κοιτούσα και βούιζε ακόμη η λέξη “ξυραφιά” στ’ αυτιά μου. Ξέρω τις λαβωματιές του ξίφους, φαντάζομαι πόσο θα πονούν. Έχω ακούσει στη ζωή μου να το λένε. Και για τιςπισώπλατες βαριές λαβωματιές του ξίφους έχω ακούσει και άλλοι αρκετοί σαν εμένα θα έχουν ακούσει και ίσως έχουν τέτοιες λαβωματιές και θα ξέρουν, αλλά το “λάβωμα της ξυραφιάς” δεν το ήξερα, δεν το είχα ακούσει ποτέ...!

Τον κοίταζα και έβλεπα τις βιαστικές άτακτες κινήσεις των ματιών του, την έκφραση του προσώπου του, που έκλαιγε γελώντας, το απροσδιόριστο αμήχανο λίκνισμα της χειρών του μπρος πίσω. Είδα την “ξυραφιά” στο βλέμμα του, στην ψυχή του. Δεν είχα ξαναδει “λάβωμα ξυραφιάς”, δεν είχα δει χαρακίρι σε πεθαμένο ζωντανό...! Στεκόταν μπροστά μου με ένα αδιόρατο μειδίαμα αδιαφορίας για λέξεις κούφιας, κενές.

Λέξεις που λέγονται από συνήθεια για να γεμίζουν κενές ώρες, κενές μέρες, κενές ζωές. Τούτος ο άνθρωπος είχε γνωρίσει τους μικράνθρωπους “καγκελοσταυρίτες” με τα άψογα πρωτόκολλα θανάτου, τους φοβερούς Γερμανούς, να τον αφήνουν μόνο του, χωρίς τους δυο του ήλιους και ανάδελφο...! Είχε δει τους κάλπικους ανθρώπους με τις δυνατές στολές. Είχε δει από κοντά “ανθρώπους” που έμοιαζαν με ανθρώπους, μα ήταν μηδενικά...! Αυτός είναι ο βοσκός... Τώρα ήρθε να ζήσει εδώ στο Ταϊναρο ερημίτης και ζητάει λέει να συνομιλεί με μαργαριτοφόρους ανθρώπους. ΝΑ ακούσει τον ήχο των λέξεων, που αστραποβολούν από ουσία και χαμόγελο!

Τον κοίταξα συγκρατώντας τα δάκρυά μου, όχι για να δείξω ενθαρρυντική ψυχραιμία, αλλά τα συγκράτησα για να μην εκτεθώ με τους συναισθηματισμούς μου, σε τούτον τον άυλο άνθρωπο με τη λιτότητα και τη σοφία του, που καθώς έχει παραμερίσει τα αβίωτα που βίωσε, περιμένει και από μένα να δει αν ήρθα εδώ, στο Ταϊναρο, προσκυνητής ή αργόσχολος στρατοκόπος.

“Δεν θέλω τίποτε άλλο στη ζωή μου, συνέχισε. Η πολύβουη πόλη με έμαθε να αγαπώ τους ψιθύρους της πατρίδας μου.”

Τον ρώτησα αμήχανα κάτι άσχετο με τα τελευταία που έλεγε:

“Τι ακριβώς κάνεις εδώ;”

“Ψαρεύω”, είπε.

“Και οι κατσίκες σου;”

“Οι αίγες μου, θέλετε να πείτε”, με διόρθωσε.

“Ναι”, του είπα και κατάλαβα ότι τούτος έχει αρχαία, ιερή λαβωματιά ... Δεν το λέω ειρωνικά, απλά αντιπαραβάλλω τούτη τη λέξη “αίγες”, που τη διαλέγει ένας βοσκός, περιστασιακός βοσκός έστω, από νοσταλγία και αγάπη για τα παλιά, με τις λέξεις που χρησιμοποιούν, πολλές φορές, πολλοί εγγράμματοί μας με σοβαροφάνεια για να δείξουν την αγάπη τους για τη λαϊκή γλώσσα, που χρησιμοποιούσε ο αγράμματος λαός μας παλιά. Λέξεις σε φράσεις όπως: “τα σκολειά”, “η γης”, “η εργατιά” και άλλες πολλές...

“Αίγες”, είπε ο ευαίσθητος βοσκός με ευκρίνεια και χωρίς προσποίηση αγάπης για τη λέξη.

“Σκολειά” και όχι “σχολεία”, λέει ο γραμματισμένος με χοντροκοπιά και προσποίηση αγάπης για τη λέξη “σχολεία”.

Τα σχολεία κόπιασαν χρόνια πολλά να μας μάθουν όλους μας ότι τα λέμε “σχολεία” και όχι “σκολεία”. “Σκολεία” επιτρέπεται να τα λένε μόνο οι γλυκείς μας οι πρόγονοι, οι αγράμματοι, που δεν είχαν την τύχη να φοιτήσουν σε σχολεία και ... φυσικά οι ποιητές, για την ανάγκη της ρίμας και οι λογοτέχνες για να διεγείρουν αισθήματα. Οι άλλοι, γίνονται περίεργος όταν λένε τέτοιες ιερές λέξεις, σοβαρολογώντας προσποιητά...

Ανοίγω μια μικρή παρένθεση, φίλες και φίλοι, με αφορμή τα παραπάνω, επιτρέψτε μου να παινέσω τη σοφία του Σολωμού, του ηγούμενου ποιητή στο πρωτάτο του ποιητικομονάστηρου της Ελλάδας. Είπε, σαν ελευθερωθήκαμε μετά το είκοσι ένα: “Ο λαός από μας τους γραμματισμένους δεν περιμένει να μιλήσουμε με τη γλώσσα του, αλλά με τη διάνοιά μας να ομορφύνουμε τη γλώσσα του”. Σκέψου θυμηδία, που προκαλεί ένας εγγράμματος, όταν τάχα ταπεινολογώντας, λαϊκίζει λέγοντας τα σχολεία “σκολεία”... Τι κακογουστιά! Η μόρφωση να προσποιείται αμορφωσιά για να συγκινήσει... Τι κακογουστιά! Κλείνω την παρένθεση.

“Και τι σχέση έχουν οι αίγες σου με το ψάρεμα;” τον ξαναρώτησα.

“Αυτές είναι τα δίχτυα μου...”

“Και τι πιάνεις με τέτοια δίχτυα;”

“Ανθρώπους σαν κι εσάς.”

“Δηλαδή;”

“Να! όσοι έρχονται μέχρι το μέρος τούτο, θέλουν να δουν κάτι από την παλιά σπίθα που έκαιγε εδώ...”

“Κι εσύ γιατί τους ψαρεύεις;”

“Δεν τους ψαρεύω, ακριβώς, απλά τους πιάνω στα δίχτυα μου. Τους λέω όσα μπορούν να πιστέψουν και μετά τους ελευθερώνω...”

“Και οι “αίγες” σου τι ρόλο παίζουν;”

“Κανέναν! προφασίζομαι ότι τις βοσκίζω, ενώ ψαρεύω, τους προσκυνητές του Ταϊνάρου...”

Μας άρεσε το χιούμορ που είχε και του το είπαμε:

“Εμείς τώρα, σαν να λέμε, είμαστε στα δίχτυα σου;”

“Στα δίχτυα μου είστε, αλλά δεν ξέρω τι θα ταίριαζε να πω σε σας...”

“Λέγε μας για τα Ματαπέα Άκρα, την άκρη της άκρης της Λάγιας Μάνης, για το ακρωτήριο Ταίναρο ή για τους Δωριείς...”

“Μα αυτά τα ξέρετε.”

“Λέγε μας ό,τι δεν ξέρουμε.”

“Πέστε μου τι ξέρετε εσείς και εγώ να συμπληρώσω.”

“Εμείς διαβάσαμε και μάθαμε δέκα πράγματα ότι:

Το Ταινάρο αναφέρεται από τον Όμηρο στον ύμνο του για τον Απόλλωνα.

Εδώ ήταν οι Πύλες του Άδη και ο Ηρακλής ανέβασε τον Κέρβερο πάνω στη γη.

Εδώ κατέβηκε και ο Ορφέας για να πάρει την Ευρυδίκη.

Εδώ κρύφτηκε ο σπαρτιάτης βασιλιάς Πausανίας.

Εδώ πολύ αργότερα κρύφτηκε και ο Άρπαλος, σαν έκλεψε τους θησαυρούς του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Αυτά είναι που ξέρουμε όλα κι όλα”, είπαμε στον συμπαθή, ιδιόρρυθμο, και γοητευτικό βοσκοπαρά, κοσμοκαλόγερο.

“Τώρα μάλιστα! ξέρω τι ξέρετε και έχω την άδειά σας, πιστεύω, να πω και να μάθετε τι νομίζω ότι πρέπει να ξέρετε.”

“Με την άδειά μας και με τα παρακάλια μας”, του είπαμε.

“Εδώ στις Πύλες του Άδη, “λένε”, κρύφτηκε ο μεγάλος σπαρτιάτης βασιλιάς Πausανίας, και τα είπε, “λένε”, με τους Πέρσες κρυφά, “λένε”...!”

Εδώ στις Πύλες του Άδη κατέβηκε και ο Ορφέας για να πάρει την Ευρυδίκη “λένε”...!”

“Μα αυτά είναι γνωστά τα γράφουν τα βιβλία”, του είπαμε.

“Μη βιάζεστε. Εσείς ξέρετε τα επί σκηνής, που γράφουν τα βιβλία, ενώ εγώ θα σας πω για τα παρασκήνια, που είναι ανέκδοτα ακόμα...! Αυτά τα ξέρετε;”

“Υπάρχουν και παρασκήνια των γεγονότων αυτών;”

“Πολλά!”

“Τότε σε ακούμε”, είπαμε γελώντας.

“Εδώ είχαν και οι τοίχοι αυτιά, κάτι σαν τους σημερινούς κοριούς, και άκουσαν ότι, τάχα, ο Πausανίας εδώ συνάντησε τους Πέρσες και τα έκανε “καπάκια” μαζί τους. Τα μαρτύρησαν οι ... “τοίχοι” στους εφόρους και ο Πausανίας έπαθε ό,τι έπαθε...”

“Μα ήταν προδότης ο Πausανίας”, του είπε κάποιος από μας!

“Άμα ήταν προδότης, δεν θα έδινε κανένας Λάκωνας στο παιδί του το όνομα “Πausανίας”, όπως και κανένας Έλληνας δεν δίνει στο παιδί του το όνομα κανενός προδότη!”

“Ήταν πλεκτάνη των εφόρων, λες;”

“Πλεκτάνη και φοβέρα στην εξωστρέφεια –στο «imperium» που λένε οι διπλωμάτες–, που πρότεινε ο Πausανίας. Αλλά η σκέψη του ανοιχτόμυαλου Πausανία απειλούσε την εσωστρέφεια, το “στάτους κβο”, που πίστευαν οι κοντόφθαλμοι έφοροι, οι πιστοί στη συντήρηση...!”

“Τι σημαίνουν αυτά;”

“Ο Πausανίας είχε ανοικτά μυαλά, κατάλαβε ότι ήταν ξυλοπόδαρη η Περσία και πρότεινε στους εφόρους να επεκταθούν, όπως το προσπάθησαν οι Αθηναίοι χωρίς επιτυχία, και λίγο αργότερα ο Αλέξανδρος με επιτυχία!”

“Και οι έφοροι τι του απάντησαν;”

“Τι του απάντησαν και τι έκαναν το ξέρετε, εγώ θα σας πω το γιατί.”

“Για λέγε, λοιπόν, γιατί;”

“Ήθελαν έλεγαν “μικρά και τιμία πατρίδα”...”

“Είναι κακό το “τιμία”;...”

“Τίμια” με τους αδελφούς Μεσσήνιους να τους έχουν είλωτες; Πας καλά, βρε χριστιανέ άνθρωπέ μου;”

“Αυτό είναι ένα θέμα;”

“Αυτό είναι ΤΟ ΘΕΜΑ”...!

Όλοι κοιταχτήκαμε.

“Αυτά με τον Πausανία”, μας είπε. “Τους έλεγε να ανοίξουν τις πόρτες του κόσμου και εκείνοι έκλεισαν με τούβλα τις πόρτες του ναού με τον Πausανία μέσα...!”

“Είναι μια εικασία, αυτά”, του είπα.

“Όχι εικασία, μια άποψη”, μου απάντησε. “Η εικασία θέλει περισσότερα στοιχεία.”

Λέγοντας αυτά ο βοσκός παραμέρισε λίγο πιο πέρα να ρίξει μια ματιά στις αίγες του μην τις χάσει. Εμείς ακούγοντας αυτά που είπε κοιταχτήκαμε ξανά μεταξύ μας και μείναμε για λίγο σκεφτικοί... Και καθώς ο βοσκός ήταν απομακρυσμένος, είπα στους φίλους μου:

“Έχουμε εμπρός μας έναν απόλυτα ελεύθερο άνθρωπο, έναν άνθρωπο με απλότητα, έναν ολιγαρκή αυτάρκη, έναν μορφωμένο χωρίς καμιά εκκρεμούσα υποχρέωσή του σε κανέναν. Αυτός ο βοσκός, ο άνθρωπος αυτός, έχει όλο το απαραίτητο υπόβαθρο, για να φιλοσοφεί άφοβα χωρίς παλινδρομίες.”

“Ποιος άνθρωπος λες ότι δεν έχει εκκρεμούσα υποχρέωση και μπορεί να φιλοσοφεί άφοβα, χωρίς παλινδρομίες”; με ρώτησε ένας από την παρέα μας.

“Όποιος δεν έχει άλλους ανθρώπους να εξαρτώνται από αυτόν και δεν τρέμει μην πάθουν κακό. Τότε μόνο μιλάει άτρομα ο άνθρωπος για όλα τα θέματα...!”

“Ξέρεις τέτοιους ανθρώπους;”

“Πολλούς από τους παλιούς και ... από τους σύγχρονους: τον Καζαντζάκη και τον Καβάφη.

“Γιατί ξεχωρίζεις μόνο αυτούς;”

“Είναι ξεχωριστοί άνθρωποι, αλλά κυρίως, γιατί δεν έχουν παιδιά.”

“Γιατί όποιος έχει παιδιά, δεν είναι ελεύθερος να φιλοσοφήσει;”

“Δεν έχει την απόλυτη ελευθερία να μιλεί για πράγματα, που η γονική έγνοια και ηθική τα απαγορεύουν...”

“Πώς το εννοείς αυτό;”

“Οι γονείς, ίσως, κάποια στιγμή θα χρειαστεί και πρέπει να πουν ψέματα, αν πρόκειται να σώσουν τα παιδιά τους και ... άνθρωποι που λένε ψέματα από αδυναμία, δεν μπορούν να είναι φιλόσοφοι.”

“Αν συγκρατηθούν και δεν πουν ψέματα;”

“Αν οι γονείς δεν πουν ψέματα για τη ζωή των παιδιών τους και σταθούν στα “φιλοσοφικά” τους πιστεύω, τότε είναι ψεύτικοι, γιατί δεν είναι καλοί γονείς. Η έννοια “καλοί γονείς” είναι η πεμπτουσία της ορθής φιλοσοφικής σκέψης.”

“Λέγε μας ένα ψέμα τους, που θα αναγκαστούν –όπως είπατε– να πουν ως γονείς, για να καταλάβουμε.”

“Να, για παράδειγμα, λέω τι θα κάνει ένας ηθικότατος φιλόσοφος γονιός, με το μικρό παιδί του, που είναι οι μόνοι επιζήσαντες σε ένα αεροπορικό δυστύχημα, χαμένοι στις χιονισμένες Άνδεις; Θα επιτρέψει στο παιδί του να φάει ... οτιδήποτε για να επιζήσει;”

“Μα αυτό είναι ακραίο!”

“Μα και η φιλοσοφία τα ακραία επιζητάει. Θέλεις κι άλλο παράδειγμα; Ένας άθεος φιλόσοφος γονιός, περιμένοντας έξω από την εντατική του παιδιού του αβέβαιες εξελίξεις, δεν θα προσευχηθεί, αν του το ζητήσει το παιδί του; Αν δεν το κάνει, δεν είναι γονιός, αλλά ένα είδωλο φιλοσόφου από ελαφρόζυλο για προσάναμμα.

Ο Ορφείας ενόπιον του Πλούτωνα (αρχαιοελληνικό ανάγλυφο).

Ο αληθινός φιλόσοφος πρέπει να είναι ελεύθερος και πρέπει να μπορεί να πετάει τη σκούφια του εμπρός στα πιστεύω του. Όπως και ο καλός ο γονιός δεν είναι ελεύθερος, αφού πρέπει να πετάει τη φιλοσοφία του εμπρός στα μεγάλα γονικά ηθικά διλήμματα.”

“Βλέπετε ότι μας παρασύρει ο Ταΰγετος να στοχαζόμαστε;” είπε ο βοσκός, όταν επιστρέφοντας άκουγε τα τελευταία λόγια μου.

“Αρκετά όμως αυτά, τώρα που επέστρεψες θέλουμε να ακούσουμε τις ιστορίες του Ταΰγέτου.”

“Θέλετε τώρα να ακούσετε και τα παρασκήνια του Ορφέα;”

“Λέγε μας, αν υπάρχουν και τέτοια”, είπαμε χαμογελώντας.

“Τη γνωρίζετε την ιστορία του Ορφέα και της Ευρυδίκης;”

“Βεβαίως, ποιος δεν την γνωρίζει;”

“Αφού τη γνωρίζετε, θα καταλάβετε πολύ καλά και αυτά που έγιναν στα παρασκήνια τούτης της ιστορίας.”

“Τα παρασκήνια πάντα έχουν ενδιαφέρον. Σε ακούμε.”

“Μην περιμένετε παρασκήνια των ερωτευμένων Ορφέα και Ευρυδίκης, με μυρωδιές που γαργαλούν τα αυτιά, από μένα.”

“Λέγε μας παρασκήνια, χωρίς μυρωδιές.”

“Δεν έχει καμιά ιστορία ενδιαφέρον, χωρίς μυρωδιές.”

“Τότε τι θα πείτε;”

“Θα σας πω ιστορίες, που θα μυρίσει ο νους μας.”

“Δεκτά ό,τι μας πεις”, είπε ο διπλανός μου. “Τα λούζεις όλα και μοσκοβολούν!”

“Λοιπόν, καλοί προσκυνητές της Μάνης, ακούστε με.”

“Είμαστε όλο αυτιά.”

“Δεν νομίζω ότι θα χρειαστούν μόνο αυτιά γι’ αυτά που θα πω...”

“Τότε τι άλλο;”

“Θα καταλάβετε, ακούτε μόνο προσεκτικά. Ο Πλούτωνας, όταν είδε τον Ορφέα στον “κάτω κόσμο” και άκουσε ότι του ζητούσε να πάρει πίσω την πεθαμένη Ευρυδίκη, κατάλαβε ότι κάτι δεν πάει καλά με αυτό το παιδί.

“Εγώ, παιδί μου Ορφέα, είμαι εδώ για να μαζεύω κόσμο, όχι να διώχνω”, του είπε ο θεός του Άδη και έψαξε μια πρόφαση για να τον διώξει...

“Σε παρακαλώ”, του λέει ο Ορφέας, “κάνε μια εξαίρεση. Δώσε μου πίσω την Ευρυδίκη, που τόσο αγαπώ!”

Βλέποντας ο Πλούτωνας ότι άκρη δεν πρόκειται να βρει με τούτον, μηχανεύτηκε κάτι που πίστευε ότι θα τον στείλει “αδιάβαστο” από κει που ήρθε.

“Εδώ, Ορφέα, δεν κάνουμε ρουσφέτια. Για να πάρεις πίσω από τον Άδη την Ευρυδίκη, που λες ότι αγαπάς, θα πρέπει να λύσεις τρία προβλήματα μαθηματικών.”

“Μα εγώ μόνο από άρματα ξέρω και από τραγούδια!”

“Κακώς! Να που τώρα σου χρειάζονται και τα μαθηματικά!”

“Και αν δεν τα λύσω, χάνω την Ευρυδίκη, το Φως μου;” είπε ο Ορφέας.

“Το φως σου μπορεί να το χάσεις ... την Ευρυδίκη όμως όχι!”

Ο Ορφέας κακόβαλε.

“Τι εννοείς, Πλούτωνα;” είπε.

“Αν την αγαπάς τόσο πολύ, όσο λες, μπορείς να μείνεις εδώ στον Άδη με την αγαπημένη σου”...

“Στα σκοτάδια;” ρώτησε ο Ορφέας, μισοπεθαμένος από τον φόβο του.

“Δεν χρειάζονται φως οι πεθαμένοι, Ορφέα”...!

Ο Ορφέας έμεινε με ανοιχτό στόμα.

“Αν την αγαπάς, μείνε εδώ μαζί της”, του επανέλαβε ο Πλούτωνας.

Ο Ορφέας άρχισε να παραμιλάει. “Την αγαπώ, δεν είπα ότι πεθαίνω κιάλας γι’ αυτή! Δεν είπα! Είπα;”

“Ηρέμησε, Ορφέα, δεν τα λένε φωναχτά αυτά τα λόγια όσοι αγαπούν!”

“Πλούτωνά μου...”

Ο Πλούτωνας κατάλαβε ότι τούτος ο κουτοπόνηρος ερωτευμένος,

ήρθε για ρουσφέτι στον Άδη και ήθελε, τώρα, μια ώρα αρχύτερα να τον ξαποστείλει.

“Άκουσε Ορφέα”, του είπε κοφτά ο Πλούτωνας, “ο μόνος τρόπος για να την πάρεις πίσω, είναι να λύσεις τρία προβλήματα που θα σου βάλω...”

Συμφώνησε με απελπισία ο Ορφέας, αφού δεν έπιασαν τα παρακάλια του. Διάλεξε, λοιπόν, ο Πλούτωνας τρία προβλήματα μεγάλης δυσκολίας, για να απαλλαγεί αμέσως από τον ερωτευμένο τούτον, που ζητάγε παράλογα πράγματα και του είπε:

“Άκουσε το πρώτο πρόβλημα”:

“Άκούω, Πλούτωνά μου”, είπε ο Ορφέας, με το πάνω χείλος του να παίζει παλλόμενο. Το είδε αυτό ο Πλούτωνας και κατάλαβε ότι, ναι μεν, δεν πέθαινε για την Ευρυδίκη, αλλά σίγουρα ήταν ερωτευμένος...

Γελάσαμε όλοι σαν ακούσαμε για το “παλλόμενο πάνω χείλος” του ερωτευμένου και ο κοσμοκαλόγερος μας είπε:

“Δεν πάλλονται μόνον τα χείλη των ερωτευμένων, αλλά ψεύδονται και ψευδίζουν”...!

Γελάσαμε όλοι δυνατά και ξανακοιτάξαμε με θαυμασμό τον “βοσκό”. Ο “βοσκός” συνέχισε:

“Ορφέα, έχουμε εννέα ίδιες μεταλλικές μπάλες, που ζυγίζουν όλες το ίδιο, εκτός μια που είναι ελαφρότερη. Έχουμε, για τον σκοπό αυτό μια ζυγαριά με δίσκους, παλάντζα, όπως η γνωστή ζυγαριά της δικαιοσύνης. Εντάξει μέχρις εδώ, το κατάλαβες;”

“Το κατάλαβα”, είπε μηχανικά ο Ορφέας.

“Μπορείς με δύο ζυγίσματα να βρεις την ελαφρότερη;”

“Μπορώ με ένα”, είπε με αυτοπεποίθηση ο Ορφέας και πήρε, αμέσως στην τύχη, τέσσερες μπάλες τις έβαλε στον ένα δίσκο της παλάντζας και άλλες τέσσερες, στην τύχη, πάλι τις έβαλε στον άλλο δίσκο της. Η παλάντζα ισορρόπησε. Τότε, έδειξε την ένατη που προφανώς θα ήταν η ελαφρότερη.

Ο Πλούτωνας τα έχασε με την απλοϊκότητά του και τον τυχαίο τρόπο της λύσης. Σκέφτηκε να διακόψει, προς στιγμήν, τη διαδικασία του τεστ και να τον εξαποστείλει από κει που ήρθε, γιατί είχε να κάνει με έναν αφελή. Έτσι του φάνηκε ... Μα πάλι, θα ήταν άδικο μια και απάντησε σε ό,τι ακριβώς τον ρώτησε. Έκανε υπομονή και προχώρησε:

“Η τύχη δεν μπορεί να τον ευνοεί πάντα”, μουρμούρισε.

Έτσι προχώρησε στο δεύτερο πρόβλημα.

“Έχουμε”, του λέει, “δέκα καλάθια με λίρες, αλλά το ένα καλάθι έχει κάλπικες, που είναι βαρύτερες από τις γνήσιες. Ξέρουμε πόσο ζυγίζει κάθε γνήσια λίρα και πόσο μια κάλπικη. Μπορείς να βρεις ποιο καλάθι έχει τις κάλπικες, με ένα και μοναδικό ζύγισμα, χρησιμοποιώντας ζυγαριά με σταθμά;

“Μπορώ με κανένα ζύγισμα”, είπε ο Ορφέας και έδειξε, ευθύς αμέσως, το καλάθι με τις κάλπικες λίρες...!

Ο Πλούτωνας, ήπια ένα ποτήρι νερό για να συνέλθει και να καταλάβει...!

Είχε εμπρός του μια ιδιοφυΐα ή απλά έναν βλάκα; Όπως και να έχει το πράγμα, σκέφτηκε ότι και οι δυο αυτοί είναι ανίκητοι! “Ας προχωρήσω”, είπε.

“Άκουσε, Ορφέα”, του λέει “και το τρίτο και τελευταίο πρόβλημα”:

“Άκούω, Πλούτωνά μου”, είπε περιχαρής και αισιόδοξος πολύ!

“Έχουμε εννέα ρόδια. Τα ρόδια είναι όλα ίδια και όμοια: στο βάρος, στο χρώμα και στο σχήμα, εκτός από ένα, που είναι χαλασμένο και μπορεί να είναι ελαφρύτερο ή βαρύτερο.

Μπορείς με τρία ζυγίσματα σε παλάντζα με δίσκους, να βρεις ποιο είναι το χαλασμένο και αν είναι ελαφρύτερο ή βαρύτερο από τα άλλα;”

“Μπορώ με δύο” είπε. Και βάζει, ευθύς, τέσσερα ρόδια από το ένα μέρος και τέσσερα από το άλλο. Η παλάντζα ισορρόπησε. Τότε, κατέβασε τα επτά ρόδια και άφησε μόνο ένα στο αριστερό μέρος της παλάντζας, στη συνέχεια πήρε το ένα ρόδι που είχε μείνει και το έβαλε επάνω στο δεξιό μέρος της παλάντζας. Η παλάντζα έγειρε προ τα δεξιά. “Αυτό είναι το χαλασμένο και είναι βαρύτερο”, είπε ο Ορφέας.

Ο Πλούτωνας δεν μιλούσε πια, παραμιλούσε. Η σκανδαλώδης εύνοια της τύχης, τον είχε τρομάξει! Προσπάθησε να του εξηγήσει ότι οι λύσεις που βρήκε, τις οφείλει στην τύχη του, και όχι στην εξυπνάδα του.

“Και τι το κακό, Πλούτωνα;” είπε ο Ορφέας. “Με τύχη δεν έχουν γίνει και πολλοί σοφοί και πολλοί πλούσιοι και πολλοί δυνατοί άνθρωποι;”

“Λάθος, Ορφέα”, είπε θυμωμένος ο Πλούτωνας. “Με την εξυπνάδα του μυαλού τους έγιναν και καθόλου με την τύχη...!”

“Και στους δούλους μας, που κανέναν τους δεν γίνεται ούτε σοφός ούτε πλούσιος ούτε δυνατός, η εξυπνάδα του μυαλού τους ή η τύχη τους λείπει, Πλούτωνά μου;” ρώτησε ο Ορφέας.

F. Leighton, “Ορφέας και Ευρυδίκη”, 1864

Ο Πλούτωνας κόμπιασε ...
“οι βλάκες δεν λένε μόνο βλα-
κείες” σκέφτηκε...!

Η συζήτηση θα ξεστράτιζε
σε ανεξήγητες παραδοξολογίες.

Ο Ορφέας πίστευε ότι είχε α-
παντήσει σωστά και ο Πλούτω-
νας θεώρησε ότι πρέπει να δώ-
σει πίσω την Ευρυδίκη, αν και
έτρεμε την οργή του Δία, που
δεν επέτρεπε πισωγυρίσματα
και τα πήγαινε έλα στον Άδη.

Ντρεπόταν ο θεός να φανεί
ότι δεν τηρεί τον λόγο του, α-
φού ο Ορφέας είχε βρει τις λύ-
σεις. Τυχαία βέβαια, πλην όμως,
τυπικά είχε απαντήσει σωστά

σε όλα τα προβλήματα. Δεν ήθελε να εκτεθεί στους ανθρώπους και να νομίζουν πως –θεός πράμα– δεν τηρεί τον λόγο του, αυτός ο τρομερός φύλακας και θεός του “κάτω κόσμου”...

Ο Πλούτωνας ήταν σίγουρος, άλλωστε, ότι ο Ορφέας θα τη χάσει την Ευρυδίκη ξανά και σύντομα, από άλλες αιτίες, που είναι γεμάτος ο συννεφώδης νους ενός ερωτευμένου, όπως και έγινε. Αλλά εμάς δεν μας ενδιαφέρουν αυτά. Ούτε οι υπερβολές του Ορφέα, ούτε και οι υπερβολές του Πλούτωνα που έλεγε, χιλιάδες χρόνια, στους ανθρώπους ότι ήταν τάχα ο ατρόμητος και φοβερός θεός, με τα ειδυλλιακά λευκά Ιλίσια Πεδία, μα όταν είδε τα “σκούρα”, το έβαλε στα πόδια και έγινε “κόλαση” ο Άδης του...”

“Ποια σκούρα είδε ο Πλούτωνας;” ρωτήσαμε τον κοσμοκαλόγερο.
Μας κοίταξε και είπε:

“Δεν μου φαίνεστε να μην το καταλάβατε.”

“Όχι”, είπαμε!

“Τότε, κρίμα στον κόπο μου τόση ώρα, όλα πήγαν χαμένα...!”

“Το καταλάβαμε”, του είπαμε όλοι για να δικαιολογηθούμε και να τον παρηγορήσουμε, αλλά αυτό δεν ήταν η αλήθεια...

“Αν δεν το καταλάβατε, να σας το πω εγώ πια σκούρα είδε”, είπε.

“Όχι, όχι, το καταλάβαμε”, του είπαμε. Από ευγένεια; από ντροπή;

δεν ξέρω ... πάντως, του είπαμε ότι το καταλάβαμε.

Το πιστεύετε; Δεν το πιστεύετε; Ποιος ξέρει; Δεν ξαναρώτησε. Μόνο σιώπησε ... Οι ευγενείς άνθρωποι που δεν θέλουν να φέρνουν σε δυσκολία τους ανθρώπους, τους μιλάνε με σιωπές. Με σοφές σιωπές...!

“Τώρα, βέβαια, ξέρω”, είπε ο αιγοβοσκός, “ότι εκπλήσσεστε με τη δυσκολία των τεστ και ψάχνετε να βρείτε, αν έδειξε μεροληψία ή προκατάληψη ο Πλούτωνας στον Ορφέα...”

“Και τα δύο είναι ίδια λάθη και κακά”, του είπα εγώ.

“Συμφωνώ για το “κακά”, αλλά ίδια δεν είναι...”

“Γιατί;” τον ρώτησα.

“Η μεροληψία είναι λάθος της καρδιάς και η προκατάληψη του νου...!”

“Δηλαδή;”

“Το πρώτο το κάνεις από μίσος ή αγάπη, το δεύτερο από λανθασμένο υπολογισμό...!”

“Ποιο από τα δυο είναι πιο κακό;” ξαναρώτησα.

“Το πρώτο είναι κακούργημα, το δεύτερο παισίμα...!”

“Τελικά, τι από τα δύο έδειξε ο Πλούτωνας;” τον ρωτήσαμε.

“Κανένα! λέτε “θεός πράγμα” να έκανε τέτοια λάθη;”

“Γιατί;”

“Ει θεοί εισί κακοί, ουκ εισί θεοί”, δηλαδή: “Εάν οι θεοί είναι κακοί, δεν είναι θεοί”, μας είπε ο αιγοβοσκός και συνέχισε:

“Το πρωτόκολλο κοιτούσε σαν καλός γραφειοκράτης, ο Πλούτωνας!”

“Το πρωτόκολλο, λοιπόν ...”, είπαμε και γελάσαμε όλοι.

“Βεβαίως, αν και γνώριζε ότι η βλακεία και ο έρωτας μαζί δεν νικιούνται ποτέ...”

“Ποτέ, ποτέ”, του επιβεβαιώσαμε με γέλια.

“Τελείωσα”, είπε, “είστε ελεύθεροι να πιστέψετε όσα θέλετε...”

“Ποια κυρίως;”

“Τα πάντα έχουν πιθανότητες να είναι αληθινά...”

“Τα πάντα;”

“Τα πάντα, δυστυχώς”, επανέλαβε.

“Γιατί δυστυχώς;”

“Γιατί, δεν θα το μάθουμε ποτέ αυτό...”

“Ποτέ;” ρωτήσαμε.

“Ποτέ! ποτέ! αλλά τώρα πρέπει να φύγω”, είπε, ξεκινώντας βιαστι-

9.

Οι στάβλοι της Αρχαίας Ολυμπίας

Όλα εμείς, τα παιδιά τρίτης γενιάς των ελλήνων μεταναστών στην Αυστραλία, λατρεύουμε την εικόνα της σύγχρονης Ελλάδας. Είναι ο τόπος καταγωγής μας.

Όμως, τη μεγάλη υπερηφάνεια μας τη χαρίζει η εικόνα της Αρχαίας Ελλάδας.

Ο τόπος καταγωγής όλου του σύγχρονου κόσμου, αφού η παιδεία όλων μας είναι παιδεία εκείνων.

Έτσι εξηγείται γιατί νοιώθουμε τόσο υπερήφανοι και όμοιοι με εκείνους, τους αρχαίους προγόνους μας, εμείς οι αποκομμένοι από τα άγια χώματα εκείνων και γίνεται όνειρό μας και έμμονη σκέψη μας να πάμε στα μέρη που έζησαν εκείνοι οι σπουδαίοι πρόγονοι, που αποτέλεσαν τα ωραία παραδείγματα ανθρωπίνων συμπεριφορών που τα μιμούνται όλοι.

Είναι όνειρό μας και σκοπός ζωής μας να κάνουμε ένα ταξίδι στην Ελλάδα, για να γνωρίσουμε και εκείνη την Αρχαία Ελλάδα, μέσα από τους σκελετούς των αρχαίων ναών της και των θεάτρων της και των μνημείων της.

Το πνεύμα της Αρχαίας Ελλάδας το γνωρίζουμε μέσα από τα βιβλία που περιγράφουν τα *«μήδεα πυκνά»*, τις βαθιές σκεψεις της που τιάσενε τη λογική βάζοντάς την στις ράγες του *«μηδέν άγαν»*, του *«γνώθι σαυτόν»* και του *«αεί ρει»*. Έτσι, δημιούργησε μια γλώσσα με μαθηματική ακριβολογία. Επινόησε μια θρησκεία και τη στέγασε σε ναούς, που δεν θα νικούσε ποτέ ο Ιουστινιανός. Εξέλιξε ένα διαμαντένιο πολίτευμα, τη δημοκρατία, που το αγκάλιασε όλος ο κόσμος και το έκανε φυλακτό του και αγιαστήρι του.

Όλα άριστα τα έκανε η Αρχαία Ελλάδα, μόνο με τη θρησκεία της δεν πρόσεξε όσο έπρεπε. Έφτιαξε μια θρησκεία με κεραυνοβόλα ηθική αυστηρότητα, αλλά, τι κρίμα, διαλαλούσε τα θεϊκά παραστρατήματα. Έπρεπε να κάνουν για τους θεούς τους τα στραβά μάτια και να μη δουν τις

αταξίες της Αφροδίτης και ούτε να δουν τον Δία να φορεί μπαρμπούτες και να γίνεται άλλοτε αετός, άλλοτε ταύρος και να κάνει τόσες μεταμορφώσεις. Ας έλεγαν ότι ο Δίας στέλνει ένα λουλούδι, έναν κρίνο στις γυναίκες, που ήθελε να του κάμουν θεϊκά παιδιά.

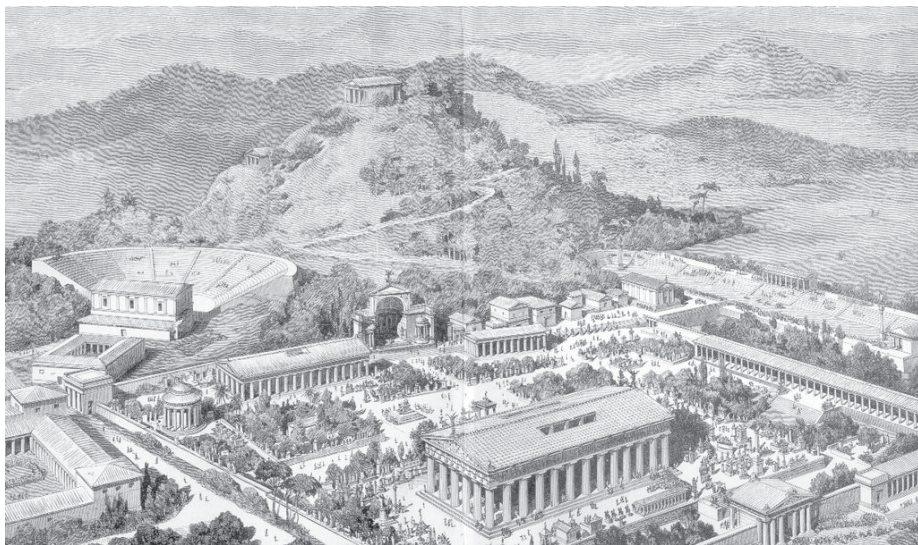
Αλλά, μην κάνουμε παράπονα για τέτοια λάθη και προσβάλουμε τη μνήμη τέτοιων ανθρώπων, εμείς που δεν είπαμε σε αυτούς συγγνώμη για τη δικιά μας λάθη, που έγιναν από τη στραβομάρα μας...! Η διαφορά των αρχαίων Ελλήνων με μας σήμερα, είναι ότι εκείνοι έπρεπε να κάνουν τα στραβά μάτια με τους θεούς τους, εμείς αντίθετα έπρεπε να τα έχουμε ολάνοιχτα, μην τους χάσουμε...!

Τέτοια υπερβολή έχει η αγάπη η δική μας, των ελλήνων ομογενών της διασποράς, και ας δεν έχουμε δει ποτέ την Ελλάδα...

Φανταστείτε, τώρα, πώς αισθανθήκαμε, όταν πριν δυο χρόνια μάθαμε ότι παρουσιάστηκε μια ευκαιρία για να κάνουμε εμείς οι αυστραλοί/έλληνες φοιτητές ένα ταξίδι στην Αρχαία Ολυμπία.

Ο στόχος του ταξιδιού ήταν εκπαιδευτικός, και γινόταν στα πλαίσια πολιτιστικού διακρατικού προγράμματος, που συγχρηματοδοτούσαν οι δυο πατρίδες μας, καλύπτοντας το ένα δεύτερο των εξόδων μας.

Εμείς, φοιτητές σε διάφορες σχολές της Αυστραλίας, το είδαμε σαν μια ευκαιρία προσκυνήματος και το αποφασίσαμε σχεδόν όλοι, όσοι εί-

Αναπαράσταση της Αρχαίας Ολυμπίας.

χαν τις προϋποθέσεις που όριζε το πρόγραμμα.

Το ταξίδι μας αυτό, παρά την έκπτωση, αν ήταν μια απλή επιθυμία μας, δεν θα γινόταν, γιατί και πάλι ήταν πολυέξοδο, αλλά και μακρινό. Ήταν, όμως, μια μυστική υπόσχεση που έχουμε δώσει όλοι εμείς νοερά στη μακρινή πατρίδα μας, ότι κάποτε θα δούμε τις «ρίζες» μας. Το υποσχόμαστε κάθε φορά που μαθαίναμε στο σχολείο της γενέτειρας πατρίδας μας την ιστορία του παρελθόντος μας, που την κρατούν ακόμα ζωντανή τα μνημεία της, αλλά προ πάντων την κρατούν ολοζώντανη η Ολυμπία, οι Δελφοί και η Δήλος!

Αυτοί είναι οι τρεις ιερότεροι και συμβολικότεροι προορισμοί όλων των ανθρώπων του κόσμου, που έχουν την τύχη να ψηλαφίσουν την απαρχή της γνώσης και ψάχνουν τον αστερισμό που οδηγεί στα λίκνα της αρχαίας σοφίας!

Την Ολύμπια, που δίδαξε το «ευ ζειν», τους Δελφούς, που προσπαθούσαν να δώσουν λογικές απαντήσεις στα μεγάλα ερωτηματικά των ανθρώπων και τη Δήλο, το θρησκευτικό ιερό, που όρθιοι ικέτευαν προσευχόμενοι οι ευσεβείς αρχαίοι Έλληνες. Λένε ότι δεν προσκυνούσαν, γιατί το προσκύνημα αφορά τους βαρβάρους, γράφει ο Δημοσθένης και ο Λουκιανός λέει ότι αυτός που σκύβει, ταπεινώνει την ψυχή του... Μόνο στον έσχατο κίνδυνο έπεφταν ικέτες στους ιερούς ναούς ή στους ανθρώπους για να σωθούν...

Τούτες και τέτοιες σκέψεις ερχόντουσαν στο νου μας, σαν μια συννεφώδη αζεδιάλυτη υπνοφαντασία, όλες αυτές τις ημέρες της προετοιμασίας μας. Είμαστε αλλού. Ζούσαμε μια άλλη διάσταση, που την καταλαβαίνει κανείς, μόνο όταν βιώνει ισχυρές συναισθηματικές φορτίσεις. Νοιώσαμε τη συναισθηματική διάταση του «νόστιμου ήματος» της γλυκιάς μέρας, της γλυκιάς επιστροφής, νοιώσαμε τη γλυκιά ζέστη, τη θαλπωρή που αναδύει η μακρινή Ελλάδα μας...!

Επιτέλους, ήρθε η ημέρα που περιμέναμε. Οι απαραίτητες προετοιμασίες τέλειωσαν και είμαστε έτοιμοι να ξεκινήσουμε για το μεγάλο ταξίδι μας.

Θα παραλείψω όλα εκείνα τα γνωστά, που έχει να διηγηθεί κάθε ταξιδιώτης για το ταξίδι του, και θα μιλήσω μόνο για τις στιγμές, που άφησαν οι ρόδες του αεροπλάνου το έδαφος της γενέτειράς μας Αυστραλίας, της πατρίδας μας.

Το αεροπλάνο, καθώς σηκώθηκε αρκετά, φαινόταν σαν να είχε στα-

θεί ακίνητο στον αέρα. Ακίνητες φαινόταν και οι ώρες και τότε νοιώσαμε τη σχετικότητα του χρόνου, όχι από τις εξισώσεις του Αϊνστάιν, αλλά από τα σκιρτήματα της καρδιάς μας. Τα ρολόγια μας μετρούσανε τις ώρες με αργούς ρυθμούς και κάθε τόσο τα βάζαμε στο αυτί μας να αφουγκραστούμε αν δουλεύουν.

– Παιδιά, μας είπε η αεροσυνοδός βλέποντας την αγωνία μας, τα ρολόγια σας τώρα δεν μετρούν τις ώρες, αλλά την αγάπη σας για την πατρίδα σας. Όσο αργούμε, τόσο πιο όμορφη θα σας φανεί.

Σαν πέρασαν οι δέκα οκτώ ώρες, οι αργότερες ώρες που έχουμε ζήσει, φτάσαμε. Είμαστε στην πατρίδα. Δεν λέμε ότι πατάμε επάνω της, αλλά ότι μας κρατά στην αγκαλιά της...!

Το πούλμαν μάς περίμενε στο αεροδρόμιο και στη συνέχεια μας μετέφερε στην Ολύμπια.

Ήταν απόγευμα, σχεδόν ηλιοβασίλεμα, όταν φτάσαμε.

Τακτοποιήσαμε τα πράγματα, φάγαμε και κοιμηθήκαμε, δεν μας προξενούσε τίποτα το ενδιαφέρον.

Οι άνθρωποι, βέβαια, ήταν ευγενείς, περιποιητικοί, το περιβάλλον του ξενοδοχείου τέλειο, μα όλα ήταν σαν να μην υπάρχουν.

Θέλαμε να ξεκινήσουμε τη γνωριμία μας με την Αρχαία Ελλάδα την επομένη το πρωί, τότε που θα έρθει η ξεναγός μας, για να επισκεφτούμε

Η παλαίστρα στην Αρχαία Ολύμπια.

μαζί της τα μνημεία της Ολυμπίας. Να τα προσκυνήσουμε και να τους συστηθούμε...!

Μας ξύπνησαν πριν καλά καλά ξημερώσει ... Ήρθε σχεδόν χαράματα η ξεναγός, για να προλάβει την κάψα της καλοκαιριάτικης μέρας. Ξεκινήσαμε, αφού πήραμε σχεδόν στο πόδι το πρωινό μας...

Είμαστε αμίλητοι και περπατούσαμε ανάλαφρα, σαν να φοβόμαστε μην ξυπνήσουμε κάποιον από τον ωραίο αρχαίο κόσμο.

– Ζωηρέψτε παιδιά, μη φοβάστε, δεν θα ξυπνήσει κανείς ποτέ εδώ, είτε γελώντας η ξεναγός μας.

– Ποτέ; μη λέμε ποτέ, κυρία, είτε, τονίζοντας τις λέξεις με νόημα κάποιος από μας.

– Δίκιο έχεις..., κάτι πήγε να πει η ξεναγός, αλλά τη διέκοψε ο ίδιος

– Τόσα θαύματα έχουν γίνει, είτε και ξαναγέλασε πάλι με νόημα...

– Τα θαύματα θέλουν μωροθαύμαστους για να φανερωθούν, τους είπε και εσείς δεν μου φαίνεστε τέτοιοι...!

– Τι είναι «μωροθαύμαστος», κυρία;

– Μωρόπιστος, μωρολόγος, μωρόσοφος.

– Όχι, όχι, είπαμε όλοι και χειροκροτήσαμε με ενθουσιασμό, ζωηρά, πολύ ζωηρά, επιδεικτικά ζωηρά και μετά ... σοβαρέψαμε.

Της άρεσε αυτός ο μικρός διάλογος με τα έξυπνα υπονοούμενα. «Θα έχει ενδιαφέρον η ξενάγηση με τούτα τα παιδιά», σκέφτηκε.

Σταμάτησε, γύρισε και κοίταξε την ομάδα των παιδιών, με θαυμασμό.

Ο Κρόνιος Λόφος.

– Θα ξεκινήσουμε από τον Κρόνιο Λόφο, παιδιά.

Ακούστηκε κάτι σαν θαυμαστικό από μας!

– Όποιος έχει, έστω και μικρή γνώση της ιστορίας, παιδιά, σαν δει τον Κρόνιο Λόφο, γίνεται άλλος άνθρωπος, γιατί η Ολυμπία αλλάζει τον χρόνο και σε κάνει να ζεις στο τότε...!

- Όλα εδώ έχουν άλλη διάσταση, κυρία!
- Θα αρχίσουμε από αυτό τον λόφο, τόσο πρωί, πολύ πριν βγει ο ήλιος, για να δούμε πρώτα την Αφροδίτη, τον Εωσφόρο, όπως έλεγαν τότε οι Έλληνες, που βγαίνει αρκετά πιο νωρίς από τον ήλιο!
- Εωσφόρος, είπατε; Μα αυτό είναι αισχρή βρισιά!
- Αλλά καλύτερα να τον λέμε και εμείς Αυγερινό, παιδιά, όπως τον λένε τώρα οι Έλληνες, είτε η ξεναγός μας, με ευγένεια, για να μην ντρέπεται κανείς μας.
- Εκείνη ακριβώς τη στιγμή πρόβαλε η Αφροδίτη.
- Να ο Αυγερινός, η Αφροδίτη, παιδιά...!
- Ο Εωσφόρος, κυρία;
- Ναι, έτσι τον έλεγαν παλιά παλιά, τώρα είναι ο Αυγερινός.
- Κυρία, ρώτησε δειλά ένας από μας, πώς μεταποιήθηκε αυτό το ωραίο όνομα «Εωσφόρος», σε σατανά, σε ραδιούργο, σε σκοτεινό, σε ένα τέτοιο δυσώδες όνομα;
- Παιδιά μου, μη ρωτάτε τέτοια εμένα, εγώ είμαι εδώ για να σας δείξω την Αφροδίτη, τον Αυγερινό, τον Εωσφόρο εάν θέλετε, το λαμπρότερο αστέρι με τα ωραιότερα ονόματα!
- Συγγνώμη, κυρία, αλλά νομίζω μας λέτε όσα πρέπει, όχι όσα ξέρετε...!
- Πάντως παιδιά, συνέχισε η ξεναγός, για να βγει από το δύσκολο αδιέξοδο μιας ειλικρινούς εξήγησης: «Εως», σημαίνει φως και αυτός που φέρνει το φως λέγεται «Εωσφόρος». Το αστέρι αυτό βγαίνει την αυγή σαν αυγερινό αστέρι, λίγο πριν τον ήλιο και μετά χάνεται στο φως του.
- Εμείς, κυρία, ήρθαμε εδώ να δούμε και να καταλάβουμε ... πώς έγινε βρισιά η λέξη «Εωσφόρος»;
- Η ξεναγός δεν είχε άλλα περιθώρια ελιγμών και έδωσε μια βιαστική εξήγηση:
- Όταν, παιδιά, οι άνθρωποι έχουν την αίσθηση ότι ξέρουν την αλήθεια και έχουν τη δύναμη να την επιβάλουν, γίνονται βίαιοι και κακοί, γιατί πιστεύουν ότι κάνουν το κάνουν για το καλό. Έτσι ο Εωσφόρος, από λαμπαδηδρόμος έγινε ραδιούργος...
- Μα για την αλήθεια δεν ψάχνουμε όλοι μας, κυρία, να τη βρούμε και να τη φανερώσουμε στους ανθρώπους, αυτό δεν πρέπει να κάνουμε όλοι;
- Ναι παιδιά, μόνο που η αλήθεια δεν είναι εύκολο να βρεθεί και

τούτος ο κόσμος, που ήρθατε να προσκυνήσετε, το ήξερε αυτό και ανέθεσαν το ψάξιμό της στους σοφούς.

- Και τι έκαναν οι σοφοί, κυρία, τη βρήκαν;
- Την ψάχνουν!
- Δεν έχει βρεθεί καμία αλήθεια, κυρία, μέχρι σήμερα;
- Τις ερωτήσεις αυτές στα πανεπιστήμιά σας...
- Μα κυρία...

– Ησυχία παιδιά. Να τώρα σε λίγο βγαίνει ο ήλιος! είπε δυνατά η ξεναγός, αλλά μέσα της, με συγκίνηση, θαυμασμό και ελπίδα σιγομουρμούρισε: «Τούτα τα παιδιά έχουν τις ρίζες τους σε εύφορο χώμα ελληνικό...! Θα ξαναρθούν τα πεσμένα δέντρα...!»

Σιωπήσαμε όλοι από σεβασμό...!

Σε λίγο φάνηκε ο ήλιος.

Άλλη αίσθηση τούτη με τον ήλιο να ανατέλλει! Άλλη ανατολή! Άλλος ήλιος! Κλείσαμε τα μάτια για να βλέπουμε καθαρότερα με το νου...!

Όλη μέρα η ξεναγός μάς μιλούσε, μας έδειχνε, μας εξηγούσε, μα οι απορίες και οι ερωτήσεις ατελείωτες, μέχρι αργά το βράδυ στο σαλόνι του ξενοδοχείου.

– Θα συνεχίσουμε αύριο, παιδιά, είπε η ξεναγός και μας καληνύχτισε.

Ήταν τέτοια ή έξαψη μου και οι εντυπώσεις έντονες που, ενώ βρισκόμουν στον πρώτο ύπνο, ξύπνησα από ένα όνειρο.

Όταν τα βιώματά μας είναι έντονα, τότε η φαντασία φτιάχνει σενάρια. Άλλοτε εξηγήσιμα, άλλοτε παράξενα, άλλοτε «προφητικά». Το δικό μου, μου φάνηκε σαν αληθινό, αν και λίγο μπερδεμένο μέσα στο χρόνο...

Θα διηγηθώ το όνειρό μου, όπως το θυμάμαι, ολοζώντανο ακόμα...

Ήρθε, τάχα, τη νύχτα η ξεναγός και μας είπε:

«Παιδιά, ξυπνήστε, ξεκίνησαν οι αγώνες. Πάμε να δούμε.»

Καλοπλέξαμε όλοι βιαστικά και φορέσαμε στεφάνι αγριελιάς στα κεφάλια μας.

Η ξεναγός μας φόρεσε ένα χιτώνα μακρύ, όλο πτυχές, κάτασπρο.

Έτσι ξεκινήσαμε.

Ο Βωμός

Δεν είχαμε προχωρήσει πολύ, όταν μας σταμάτησε και μας έδειξε λίγο πιο πέρα ένα βωμό.

*Ο Νέρωνας, 37-68 μ.Χ., 17ος αι.
Μουσεία Καπιτωλίου Ρώμης.*

«Λένε», μας είπε η ξεναγός, «ότι εκεί έκανε τις θυσίες του ο Νέρωνας ο αυτοκράτορας.» Έκανε μορφασμό θαυμασμού και γέλασε ειρωνικά.

«Γιατί γελάτε, κυρία;»

«Γιατί, η Ολυμπία δημιουργήθηκε για να δέχεται ανθρώπους ισότιμους, ελευθέρους και ταπεινούς. Τέτοιοι θεσμοί ήταν φτιαγμένοι από Έλληνες για Έλληνες.»

«Γιατί μόνο για Έλληνες, κυρία;»

«Συγγνώμη, να το διορθώσω: Έγιναν από σωστούς ανθρώπους και για σωστούς ανθρώπους, που είχαν κατανοήσει ότι ο φοβερότερος εχθρός των ανθρώπων είναι ο ανεξέλεγκτος άνθρωπος.»

«Και ποιος είναι ανεξέλεγκτος;»

«Ο αυτοκράτορας, ο βασιλιάς, ο τύραννος, γι' αυτό και τους κατάργησαν πρώτοι απ' όλους οι Έλληνες.»

«Άρα, κυρία, λέτε ότι ή έννοια “Έλληνας” είναι ταυτόσημη με την έννοια σωστός άνθρωπος...!»

«Φυσικά, παιδιά! Το “Έλληνας” είχε μεγαλύτερη διάσταση από τη “ράτσα” ή τη “φυλή”...»

«Δηλαδή, κυρία, Έλληνες ήταν και οι μη Έλληνες!»

«Βεβαίως, παιδιά, το είπαν και το έγραψαν οι ίδιοι, άλλωστε!»

«Τι είπαν;»

«Ότι Έλληνας είναι όποιος σκέπτεται ελληνικά.»

«Δηλαδή το “Έλληνας” είναι τρόπος σκέψης, είναι στάση ζωής;» ρώτησε κάποιος.

«Βέβαια..»

«Τρόπος σκέψης, στάση ζωής σχετικά με τον πολιτισμό μας, κυρία;»

«Σχετικά με τον ανθρωπισμό του πολιτισμού μας, παιδιά.»

«Και τι έλειπε από τον ανθρωπισμό του Νέρωνα;»

«Η ταπεινότητα της σοφίας, που είναι καλό σημάδι ανθρωπισμού!»

«Ο Νέρωνας ήταν ανόητος;»

«Δεν ξέρω αν ήταν ανόητος, σίγουρα ήταν εγωιστής, κάτι που δεν έχει ο σοφός!»

«Γιατί εγωιστής;»

«Ακούτε και θα καταλάβετε...»

Ο Νέρωνας, ο αυτοκράτορας, παιδιά στη 210η (ΣΙ) Ολυμπιάδα, που έγινε το 65 μετά τον Χριστό, είχε έρθει και ήταν τότε είκοσι οκτώ χρόνων και πήρε μέρος ο ίδιος στους αγώνες: και του στίβου και του ιπποδρόμου και της τέχνης.»

«Ήταν τόσο χαρισματικός;»

«Έτσι του έλεγαν οι κόλακες, κολακείες πολλές και τους πίστεψε, όπως τους πιστεύουμε σχεδόν όλοι μας.»

«Τι είναι οι κολακείες;»

«Μασκαρεμένοι έπαινοι...»

«Και πώς διακρίνουμε τους επαίνους από τις κολακείες;»

«Οι έπαινοι, παιδιά, σου εύχονται να φτάσεις ψηλότερα, οι κολακείες σου λένε ότι έφτασες...!»

«Ο κόλακας σε κατακτά σαν τον έρωτα, κυρία;»

«Ο έρωτας μπορεί να φύγει, παιδιά, ο κόλακας, σαν έρθει ... μένει...»

«Τι όφελος έχει ο κόλακας και μένει;»

«Πληρώνεται πανάκριβα για τα ψέματά του, που αρέσουν...»

«Γιατί πληρώνεται;»

«Γιατί, δεν υπάρχει άμισθος κόλακας.»

«Τόσο πολύ κολακεύονται οι άνθρωποι, κυρία, που πληρώνουν τους κόλακες;»

«Τόσο πολύ παιδιά...! Τυχερός όποιος δεν άκουσε κόλακα! Με παρασύρατε, όμως, με τις ερωτήσεις και έχω τόσα να πω για τον Νέρωνα.»

«Σας ακούμε.»

«Σε αυτούς τους αγώνες, λοιπόν παιδιά, ο Νέρων νίκησε σε πέντε αθλήματα!»

«Σε πέντε!»

«Σε πέντε! αλλά αυτό που προκαλεί μεγαλύτερη λύπη είναι το χειροκρότημα των ελλήνων θεατών στο στάδιο της Ολυμπίας ...»

«Δεν ήταν χειροκροτήματα θαυμασμού, κυρία;»

«Όχι, δυστυχώς. Ήταν χειροκροτήματα κολακείας, σαν δουλικά παρακάλια...!»

«Τον κολάκευαν, λοιπόν;»

«Όλο το στάδιο, ένας κόλακας! Κάτω από το βλέμμα του Δία, να δίνουν επαίνους και εύγε σε κάποιον, όχι για τις βέβαιες πράξεις του, αλλά για τις δικές τους αβέβαιες προσδοκίες...!»

«Τι προσδοκούσαν, κυρία, οι Έλληνες;»

«Προσδοκούσαν ανάσταση της νεκρής ελευθερίας τους...!»

«Κυρία», είπε ένας από μας, «ο Νέρων, λένε, όσοι θέλουν να πουν καλά λόγια γι' αυτόν, ότι είχε καλές ιδέες και προθέσεις για την Ελλάδα και πίστευε στα ελληνικά ιδεώδη. Επίσης, ακολουθούσε μια φιλοσοφημένη ζωή, τιμούσε τους αθλητικούς αγώνες και ενίσχυσε τους δεσμούς του ρωμαϊκού κράτους με τον ελληνικό πολιτισμό. Επίσης, και το σημαντικότερο: άσκησε διωγμό σε όσους αμφισβήτησαν τις πατροπαράδοτες ιερές αρχαίες θρησκείες.»

«Και έτσι αν είναι, είπε η ξεναγός, ο κάθε ηγέτης, πολιτικός, γονιός, δάσκαλος δεν αρκεί μόνο να έχει καλές προθέσεις, καλές ιδέες, καλές γνώσεις και οράματα, αν και αυτά είναι πολύ καλά και απαραίτητα, και είναι πράγματι, το πρώτο προσόν, που πρέπει να έχει ο κάθε ηγέτης. Το δεύτερο μεγάλο προσόν του ηγέτη είναι να βρει τον τρόπο να τα διδάξει σωστά και να σαγηνεύει, ώστε να ακολουθήσουν τις ιδέες του και οι άλλοι. Στον άριστο ηγέτη συνυπάρχουν και τα δύο, στον μέτριο μόνο το πρώτο, στον επικίνδυνο μόνο το δεύτερο.»

«*Ο Νέρων που ανήκει;*»

«*Μόνοι σας να το βρείτε.*»

«*Θα προσπαθήσουμε!*»

«Σε κάθε περίπτωση πάντως, παιδιά, η απόπειρά του να τιμήσει την Ελλάδα, έστω και με χονδροκοπιές, έληξε άδοξα ... Το 68 μ.Χ. η Σύγκλητος υποκίνησε συνωμοσία και τον ανάγκασε να αυτοκτονήσει σε ηλικία 31 ετών.»

«Τόσο μικρός;»

«Ναι, πολύ μικρός και ο χρόνος της “βασιλείας” του, και ο ίδιος πάρα πολύ μικρός για να προφτάσει να κάνει τόσα αμαρτήματα, όσα του κα-

Η είσοδος του σταδίου στην Αρχαία Ολυμπία.

ταλόγισαν ή να αποκτήσει τόσες αρετές, που οι κόλακες του είπαν πως έχει και εκείνος το πιστεψε...»

«Έχετε διλήμματα, κυρία; διλήμματα; σαν να τον βλέπετε με συμπάθεια μιλάτε...»

«Πριν να βγάλουμε συμπέρασμα, παιδιά, αν πρόκειται για έναν εμπαθή ανθρωποδιώκτη ή αφελή ρομαντικό, ας ακούσουμε ένα απόσπασμα από τον λόγο του, που εκφωνήθηκε στο στάδιο της Ολυμπίας τότε.

Ας διαβάσει ένας από σας το μήνυμά του, που είπε τότε ο Νέρων στην Ολυμπία, το 65 μετά τον Χριστό.»

Ένας από μας πήρε το κείμενο με τη διακήρυξη του Νέρωνα, στο στάδιο της Ολυμπίας, και το διάβασε δυνατά:

«Σε σας όλους τους Έλληνες, που κατοικείτε την Πελοπόννησο και γίνετε πολλές φορές σκλάβοι ξένων ή και των δικών σας, δεχθείτε τώρα την ελευθερία, που σας χαρίζω και που δεν είχατε στις πιο ευτυχημένες μέρες της Ιστορίας σας. Μακάρι να ζούσα τότε, στους χρόνους ακμής της Ελλάδας. Παρακαλώ τους θεούς να μου δώσουν την ευκαιρία να ολοκληρώσω.»

«Ακούτε παιδιά!»
 «Ντελίριο μεγαλείου!»
 «Αυτο-υμνείται, επειδή νομίζει ότι ελεεί...!»
 «Η ελευθερία δεν υπήρξε ποτέ προϊόν ελεημοσύνης!»
 «Αυτό, στη νομική γλώσσα λέγεται “απόλυτη πλάνη.” Όλη η Ελλάδα είναι τώρα μια ρωμαϊκή επαρχία, που σιγά σιγά, ... “ανεπαισθήτως”, που λέει και ο Καβάφης, θα γίνει και η ίδια η Ελλάδα ρωμαϊκή και οι Έλληνες, Ρωμιοί...!»

«Κυρία, ...»

«Δυστυχώς, δεν είναι το μόνο, που, ανεπαισθήτως, μεταλλάχθηκε στην Ελλάδα...»

«Τι άλλο, κυρία;»

«Κυρία, ...»

«Αυτό, στη νομική γλώσσα λέγεται “απόλυτη πλάνη.” Όλη η Ελλάδα είναι τώρα μια ρωμαϊκή επαρχία, που σιγά σιγά, ... “ανεπαισθήτως”, που λέει και ο Καβάφης, θα γίνει και η ίδια η Ελλάδα ρωμαϊκή και οι Έλληνες, Ρωμιοί...!»

«Κυρία, ...»

«Δυστυχώς, δεν είναι το μόνο, που, ανεπαισθήτως, μεταλλάχθηκε στην Ελλάδα...»

«Τι άλλο, κυρία;»

«Ας μη βαρυσκαρδίσουμε τώρα για λάθη που δεν διορθώνονται...!»

«Τι άλλο, κυρία;»

«Πάμε παιδιά, η κυρία σας δεν ξέρει όλη την αλήθεια, και ούτε είναι ελεύθερη να πει ό,τι της φαίνεται αληθινό...»

«Μα, κυρία...», είπαμε μερικοί «εξηγήστε μας...»

«Δεν είμαστε στην παλιά Ελλάδα, που οι άνθρωποι χαίρονταν που άκουγαν τις διαφορετικές γνώμες ελεύθερα στην Πνύκα. Σήμερα λέμε όσα μπορούν να ανεχτούν οι ανόητοι άνθρωποι...»

«Δηλαδή, κυρία;»

«Τώρα δεν λέμε ό,τι μας φαίνεται αληθινό, αλλά ό,τι επιτρέπουν τα φοβερά δόγματα με τις “απόλυτες αλήθειες”...!»

«Έλεος, κυρία, τι εννοείτε; πείτε μας κάτι συγκεκριμένο, ένα παράδειγμα. Προσκυνητές είμαστε εμείς στην Ολυμπία, ικέτες στον τόπο μας, όχι σταυρωτές ... Δεν απειλείστε από μας, κυρία, ό,τι και αν πείτε...!»

Η ξεναγός μας κατάλαβε ότι ανοίχτηκε πολύ και έπρεπε να βρει κάτι να πει, σχετικά με την μετάλλαξη των Ελλήνων:

«Μεταλλαχθήκαμε, παιδιά, και δεν νοιαζόμαστε, γιατί δεν λειτουργούν και σήμερα στην Ολυμπία οι Ολυμπιακοί Αγώνες, έστω μόνο από τους Έλληνες...!»

Μεταλλαχθήκαμε, παιδιά, γιατί δεν λειτουργούν όλα τα αρχαία θέατρά μας ολοζώντανα, αλλά χάσκουν άφωνα ... και οι χορηγοί μας δεν πληρώνουν πια για να γραφτούν δραματικά έργα...

Μεταλλαχθήκαμε, γιατί ... αρκούν αυτά ..., ας προχωρήσουμε τώρα, αργήσαμε.»

«Ας προχωρήσουμε», είπαμε όλοι με κατανόηση, αλλά βαρύθυμοι.

Δεν ξαναρωτήσαμε την ξεναγό τι άραγε κρύβουν τα αποσιωπητικά της, αλλά κάποιες υποψίες γεννήθηκαν μέσα μας...

Δεν θα είχε και νόημα, άλλωστε, να τις ανιχνεύσουμε, αφού οι συνήθειες τώρα πια των νέων Ελλήνων έχουν δημιουργήσει ισχυρή παράδοση και οι παραδόσεις μας είναι πλέον ιερές, σαν τις παλιές.

Η αγορά

Ξαφνικά, άλλαξε η εικόνα. Βρεθήκαμε σε ένα ανοιχτό μέρος, που είχε πολύ κόσμο.

«Να εδώ», μας λέει η ξεναγός, «είναι η αγορά, μιλούν οι ρήτορες, που θέλουν κάτι να πουν.»

«Για ποιο θέμα;»

«Για οποιοδήποτε ... Αυτός τώρα, που ανεβαίνει στο βήμα να αγορεύσει, θα μιλήσει για τη δημοκρατία. Ακούστε τον.»

Ανέβηκε στο βήμα ένας μεσήλικας και άρχισε να μιλά:

«Μούσες και χάριτες, ας έχω τώρα την αρωγή σας!

Αγαπητοί Πανέλληνες, θα προσπαθήσω να εξηγήσω γιατί η δημοκρατία είναι “Το άριστο κατά συνθήκη ψέμα”.

Απαντήστε μου, παρακαλώ, άξιοί μου πολίτες:

Η δημοκρατία δεν είναι αυτή που:

Μας προτρέπει να ακούμε τη γνώμη των άλλων;

Μας δίνει τη δυνατότητα να είμαστε ισότιμοι;

Μας ζητάει πάντα τη γνώμη μας;

Φροντίζει για να έχουμε αλληλεγγύη στις ανάγκες μας;

Φροντίζει για τη συναδελφικότητα και τη φιλία;

Φροντίζει για τη μόρφωσή μας;

Βέβαια! είτε ο ίδιος, όλα αυτά τα φροντίζει!»

«Μα αυτός, κυρία, ρωτά και απαντά μόνος του», ψιθύρισα.

«Είναι ρητορικές ερωτήσεις, για να ομορφαινει ο λόγος του», μου είπε σιγανά η ξεναγός. «Εσύ άκου μόνο...»

«Άξιοι Συνέλληνες, η οικονομική αλληλεγγύη, η φιλία, η μόρφωση, η δικαιοσύνη και η συμμετοχή με κλήρωση στα κοινά, είναι το ηθικό νόημα μιας ευτυχισμένης ζωής...!»

Αυτά είναι οι πραγματικές αξίες, για τις οποίες αξίζει να ζει κανείς!

Το πιστεύετε αυτό;

Βεβαίως, είπε ξανά ο ίδιος!

Αλλά τι είναι δημοκρατία, άξιοι Έλληνες;

Δημοκρατία είναι ο κανόνας, το αξίωμα που λέει ότι θεωρούμε, πολύ ορθά, ότι ιερό, σωστό και δίκαιο είναι αυτό που λένε οι πολλοί, η πλειοψηφία...!»

«Πολύ σωστά!», φώναξε, το πλήθος.

«Βέβαια, δημοκρατία είναι η δυνατότητα, που έχει η γνώμη των πολλών, να νικά τη γνώμη των σοφών...

Αλλά, αγαπητοί Συνέλληνες, η γνώμη των πολλών δεν νικά, επειδή, αυτό που λένε οι πολλοί είναι πράγματι ιερό, σωστό και δίκαιο, αλλά

απλά επειδή τη γνώμη αυτή τη λένε οι πολλοί...

Όπως φαίνεται από τα παραπάνω, στη δημοκρατία η γνώμη των πολλών, έστω και αν είναι λάθος ή πλάνη, θεωρείται ιερή, σωστή και δίκαιη...»

Κάποιοι από το ακροατήριο διαφώνησαν υψώνοντας τα χέρια.

«Ησυχάστε, αγαπητοί μου!

Είναι ένα “άριστο κατά συνθήκη ψέμα” αυτό, αλλά συγχρόνως και ο σοφότερος, άρα και ο καλύτερος επινοημένος ανθρώπινος τρόπος για να κρίνουμε τι είναι ιερό, σωστό και δίκαιο...!

Αυτό λέγεται δημοκρατία!

Αν σας φαίνεται, όπως φαίνεται και σε μένα, ότι κάτι εδώ είναι λάθος, ελάτε μαζί να διορθώσουμε το λάθος!

Οι πολλοί συχνά κάνουν λάθος, γιατί δεν είναι σοφοί!

Το λάθος ή η πλάνη, όμως, είναι μεγάλο κακό και το γνωρίζουμε!

Για τούτο, τίμιοι ακροατές, για να μην πέφτουν οι πολλοί σε πλάνες μεγάλες ή λάθη, όπως έχουν πέσει και πέφτουν συνεχώς, είναι απαραίτητη προϋπόθεση στη δημοκρατία, να μορφώνεται ο κόσμος για να μπορεί να σκέφτεται και να αποφασίζει σοφότερα.

Οι πρόγονοι μας, αρχίζω από τον Όμηρο, όταν άρχισαν να κτίζουν τα θεμέλια της δημοκρατίας και προσπάθησαν να ζήσουν με δημοκρατικό τρόπο, έδειξαν ενδιαφέρον μεγάλο στη μόρφωση των ανθρώπων.

Η “Οδύσσεια” και η “Ιλιάδα” είναι διδακτικά βιβλία ηθικής συμπεριφοράς. γιατί δημοκρατία σημαίνει ηθική συμπεριφορά.

Είναι μεγάλη η ανάγκη της δημοκρατίας να έχει μορφωμένους πολίτες και αυτή η ανάγκη έσπρωξε τους προγόνους μας να φτιάξουν πρώτοι αυτοί σχολεία, πρώτοι αυτοί σχολές, πρώτοι αυτοί θέατρα, πρώτοι αυτοί ωδεία και πρώτοι αυτοί την Πνύκα!

Ελάτε, τίμιοι πολίτες, να συζητήσουμε:

Ποια άλλα πολιτεύματα δοκιμάσαμε;

Δεν κάναμε βασιλείς μας, άριστους πολίτες, που εξελίχτηκαν σε τυράννους; Τους καταργήσαμε τους βασιλιάδες από τότε εμείς ... και όπου ακόμη υπάρχουν, τους διατηρούν σαν ανάμνηση, να διακοσμούν την πολιτική παράδοση, ζουν βασιλικά, αλλά είναι ανήμποροι να φερθούν σαν βασιλιάδες...!

Δεν κάναμε άρχοντές μας, τους λίγους έστω, άριστους πολίτες μας,

που αυτο-ανακηρύχτηκαν ευγενείς και κληρονομικά αναντικατάστατοι; Τους καταργήσαμε από τότε εμείς, αν και θα υπάρχουν για πάρα πολλά χρόνια, εδώ κι εκεί, στην Ευρώπη και αλλού σαν μπηδες, σαν κόμητες, σαν δόγηδες, σαν βαρόνοι κ.λ.π. κ.λ.π., μέχρι να φωτίσει τους λαούς η αναγέννηση του ελληνικού πολιτισμού της δημοκρατίας, που θα διώξει τον σκοτεινό μεσαίωνα της Ευρώπης και του κόσμου...!»

«Κυρία, προφήτης είναι αυτός ή ρήτορας;», ρώτησε ένας από μας.

«Ήσυχια παιδιά», είπε η ξεναγός. «Μόνο να ακούτε, και να ακούτε καλά!»

«Τότε, δεν αναζητήσαμε», συνέχισε ο ρήτορας, «τη Δημοκρατία; Τα πλεονεκτήματά της τα γνωρίζουμε.

Ας συζητήσουμε για τα μειονεκτήματά της.

Ποια είναι αυτά;»

«Η οχλοκρατία...!» φώναξε κάποιος.

«Η Άγνοια...!», φώναξε ο ρήτορας, “αυτή είναι η μήτρα των κακών...”

Η Άγνοια βρίσκει εύκολα την “αλήθεια”...

Η Σοφία την ψάχνει με προσοχή...!

Αν ο λαός γίνει σοφότερος, θα σωθεί η δημοκρατία!

Ποιος παραβλέπει όλ’ αυτά και γίνεται τόσο βιαστικά σοφός και “χαρίζει” την ελευθερία, που μόνο η δημοκρατία μπορεί να εγγυηθεί;»

Όταν άκουσα αυτό, το τελευταίο, ρώτησα την ξεναγό:

«Τον Νέρωνα υπονοεί;»

Μου έκανε νόημα με το δάκτυλο στο στόμα να μιλώ σιγά...

«Μόνο άκου», μου είπε, «εδώ μοσχοβολάει Ελλάδα!»

Ο ρήτορας συνέχισε:

«Η Άγνοια, αγαπητοί Έλληνες. Η Άγνοια, που την πολεμάμε μόνο με το γύμνασμα του νου.

Τελειώνοντας, αγαπητοί Έλληνες, θα πω ότι για να γυμναστεί ο νους πρέπει πρώτα να γυμναστεί το σώμα. Αυτό κάνουν τούτοι οι Ολυμπιακοί Αγώνες, που η πανελλήνια δημοκρατία μας επινόησε και γιορτάζουμε κάθε τέσσερα χρόνια.

Να ζουν οι Έλληνες και η Δημοκρατία τους!» είπε και κατέβηκε βιαστικά από το βήμα, επευφημούμενος.

Είχα μείνει με το στόμα ανοιχτό, από έκπληξη, από απορία, από θαυμασμό...!

Οι στάβλοι

Φύγαμε από κει. «Τώρα θα σας πάω στις αρματοδρομίες μας», είπε η ξεναγός.

«Στην Αρχαία Ολυμπία, να ξέρετε, εκτός από τα αγωνίσματα του στίβου, γινόntonουσαν και αγώνες με ίππους, οι γνωστές ιπποδρομίες και αρματοδρομίες.»

Μας έδειξε μια σειρά από έξι στάβλους, κολλητά ο ένας στον άλλο, όπως είναι στο παρακάτω σχήμα:

ΟΙ ΣΤΑΥΛΟΙ ΤΩΝ ΕΞΙ ΠΟΛΕΩΝ					
Πέλλα	Σπάρτη	Ρώμη	Αθήνα	Ηλεία	Μίλητος
α	ε	ι	δ	ι	α
		Χ			

Σε κάθε στάβλο υπήρχε ένα γράμμα και όλα μαζί σχημάτιζαν τη λέξη «ΑΕΙΔΙΑ».

«Ποιος το έγραψε έτσι ανορθόγραφα;» ρώτησε κάποιος.

Τότε ένας ιπποκόμος βγήκε από ένα στάβλο και μας είπε:

«Όλα είναι ορθά γραμμένα στην Ολυμπία!»

«Μα η λέξη;...», τόλμησε να ρωτήσει κάποιος.

Ο ιπποκόμος τον σταμάτησε με ευγένεια και του είπε:

«Ο Δίας, βέβαια, λένε οι άνθρωποι ότι είναι παντοτινός. Αλλά τίποτα δεν είναι παντοτινό, επειδή το λένε οι άνθρωποι...!»

«Τι εννοείτε;»

«Για παρατηρήστε περισσότερο...»

«Α! είναι σύνθετη λέξη, που υμνεί τον Δία», είπε κάποιος. «Βέβαια, βέβαια, ΑΕΙ και ΔΙΑ»

«ΠΑΝΤΑ ΔΙΑΣ», είπε ένας άλλος από μας.

«Όχι παιδιά», είπε ο ιπποκόμος, «είναι ταπεινός ο Όλυμπος, δεν αφήνει τους ανθρώπους να λένε υπερβολές για τους θεούς τους!»

«Και ΑΕΙΔΙΑ τι σημαίνει;» τον ρώτησαν.

«Είναι μια απλή ψευδολέξη, που σχηματίστηκε τυχαία...»

«Πώς τυχαία;»

«Όπως είναι και το ρήμα ΠΑΜΕ και το επίρρημα ΣΥΡΙΖΑ, που στην πραγματικότητα σημαίνουν ό,τι και το ΝΔ, ΚΚΕ, ΠΑΣΟΚ, κάπως έτσι σχηματίστηκε και το ΑΕΙΔΙΑ, όχι ακριβώς έτσι, αλλά κάπως έτσι...»

«Δηλαδή;»

«Βλέπετε, παιδιά», είπε ο ιπποκόμος, «αυτούς τους έξι στάβλους στη σειρά. Έξη πόλεις νοίκιασαν από ένα στάβλο η καθεμιά, για να βάλει μέσα τα άλογα που θα τρέξουν στους αγώνες

Ο πρώτος στάβλος είναι της Πέλλας, ο δεύτερος της Σπάρτης, ο τρίτος της Ρώμης, ο τέταρτος της Αθήνας, ο πέμπτος της Ηλείας και ο έκτος είναι της Μίλητου

Σε κάθε στάβλο υπάρχουν άλογα και εγώ, ο ιπποκόμος, τα ταΐζω και τα φροντίζω.

Τα ζώα θα χρειαστούν για τις μέρες που θα σταβλίζονται εδώ ένα στατήρα κριθάρι το καθένα. Η Ηλεία, η Αθήνα και η Σπάρτη, που είναι από εδώ κοντά, μου έδωσαν όλο το κριθάρι που θα χρειαστούν όλα τα άλογα. Συγκεκριμένα η Ηλεία έδωσε 14 στατήρες, η Σπάρτη 9 στατήρες και η Αθήνα 8 στατήρες. Οι άλλες πόλεις έδωσαν χρήματα. Η Ρώμη έδωσε 11 δραχμές, η Πέλλα 2 δραχμές και η Μίλητος 2 δραχμές.

Το κριθάρι κοστίζει μια δραχμή ο κάθε στατήρας. Τώρα έχω πονοκέφαλο σε ποιους και πόσα χρήματα πρέπει να δώσω.

Ακούτε, βρε καλά παιδιά, μερικές πληροφορίες μήπως και με βοηθήσετε .

Το πόσα άλογα είναι όλα το γνωρίζω, αλλά εσείς δεν το γνωρίζετε. Το πόσα χρήματα μου έδωσαν η Ρώμη, η Πέλλα και η Μίλητος το γνωρίζω και το γνωρίζετε, αλλά δεν γνωρίζω πόσες δραχμές να δώσω στην Ηλεία, στη Σπάρτη και στην Αθήνα για το κριθάρι που πρόσφεραν, πέρα από αυτό που τους αναλογούσε. Πιστεύω θα το βρείτε αν προσέξετε τα παρακάτω:

1η: Η ένδοξη Πέλλα που έχει νοικιάσει τον πρώτο στάβλο, συμμετέχει με ένα μόνο άλογο. Πάνε τα μεγαλεία που είχε, επί Μ. Αλεξάνδρου, και τώρα έχει το Νέρωνα ... δραγάτη της.

2η: Η Σπάρτη έχει τον δεύτερο στάβλο και οι έφοροί της, έστειλαν από ένα άλογο ο καθένας τους. Πόσους εφόρους είχε η Σπάρτη πρέπει να το ξέρετε. Φύλακες ελληνικών νόμων ήταν οι έφοροι και είναι ντροπή ελληνόπουλα εσείς, να μην το ξέρετε και να ξέρετε μόνο τους κριτές και τους προφήτες του Ισραήλ.

3η: Τον τρίτο στάβλο έχει η Ρώμη, που όπως ξέρεις, αυτοί είναι αλλόγλωσσοι και εμείς ... ευγενείς. Το πόσα άλογα έστειλαν πρέπει να το μαντέψετε.»

4η: Η Αθήνα έχει τον τέταρτο στάβλο και πήρε μέρος σε αυτούς τους αγώνες μόνο με ένα τέθριππο άρμα. (Τι σημαίνει τέθριππο να το βρείτε στο λεξικό σας)

5η: Η Ηλεία έχει τον πέμπτο στάβλο! Όπως ξέρεις η Ηλεία έχει παράδοση με τα ζώα. Για θυμήσου την κοπριά του Αυγεία ή τους σύγχρονους ιππικούς αγώνες της Ανδραβίδας! Αυτή ήταν η διοργανώτρια πόλη, αλλά δεν ήθελε να έχει ούτε περισσότερα άλογα από τη Ρώμη του Νέρωνα, για να μην προκαλεί, αλλά ούτε και λιγότερα από υπερηφάνεια!

6η: Η Μίλητος, έχει τον έκτο στάβλο, εκεί οι άνθρωποι κάνουν φιλοσοφικές αναζητήσεις, καθώς ξέρετε και δεν είναι καθόλου αθλητικοί τύποι, συμμετέχει με αδιαφορία στους αγώνες με ένα άλογο.

Εσείς που είστε φοιτητές από την Αυστραλία», είπε ο ιπποκόμος, «πρέπει να βρείτε τα παρακάτω:

A) Πόσα άλογα έχει κάθε πόλη.

B) Πόσα χρήματα, ακριβώς, πρέπει να πληρώσει ή να επιστραφούν σε κάθε πόλη για το κριθάρι, που θα φάνε τα άλογά τους; και κυρίως να βρείτε εσείς:

Γ) Γιατί σχηματίστηκε αυτή η ψευδολέξη ΑΕΙΔΙΑ.»

Όλα εμείς τα παιδιά πρόθυμα πήραμε μολύβι και χαρτί και αρχίσαμε να ψάχνουμε για τους αριθμούς και τις λύσεις...

Τότε ένα δυνατός ήχος παράλογος ή άλογος ήχος, σαν χρεμέτισμα αλόγου, ακούστηκε σαν μέσα από τους στάβλους!

Ήχος σαν χρεμέτισμα αλόγου, που έκανε σκόνη το στάδιο, τους ναούς της Ολυμπίας...!

Απορία λύτης με κυρίεψε, που ένα χρεμέτισμα έφερε τόσο κακό...!

Ένα μόνο χρεμέτισμα αλόγου να σωριάζει τους ναούς της Ολυμπίας...!

Ο ιπποκόμος κατάλαβε την λυπημένη απορία μου, και μου είπε:

«Αυτό που γκρέμισε την Ολυμπία και τους θεούς της, δεν ήταν ένα απλό χρεμέτισμα αλόγου, είχε μελωδία. που ραγίζει καρδιές!»

Δεν κατάλαβα τι εννοούσε ο ιπποκόμος και τον ρώτησα:

«Μα και η Ολυμπία είχε μελωδία! Όλη η Ελλάδα ήταν μελωδική και

ο λόγος των φιλοσόφων της μελωδικός ήταν..., γιατί την γκρέμιζε μια φωνή αλόγου;»

Δεν μου απάντησε και τον ξαναρώτησα...

«Είναι νόμος των θεών, όλα να πεθαίνουν...», μου είπε.

«Όλα;» τον ρώτησα.

«Ναι όλα! και ζητούν, απλά, μια αιτία σαν δικαιολογία...»

«Μα...»

«Άκου να δεις», μου είπε συμβουλευτικά ο ιπποκόμος. «Το χρεμέτισμα αλόγου που άκουσες, το άκουσαν χιλιάδες δούλοι, που ζούσαν στην Ελλάδα και στον κόσμο και ήταν πολλοί και ανίκητοι. Δεν τους ενδιέφερε η άλλη μελωδία ούτε η φιλοσοφία των Ελλήνων, άλλωστε αμόρφωτοι ήταν οι δούλοι, και το χρεμέτισμα υποσχόταν ισότητα Ελλήνων, δούλων, βάρβαρων και γυναικών. Υποσχόταν αυτά που δεν τα είδε ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης... Αυτό σκότωσε την Ολυμπία...!»

«Μα, και σαν πέθανε η Αρχαία Ελλάδα, έγιναν ίσοι Έλληνες, βάρβαροι, γυναίκες και δούλοι;» ρώτησα.

«Μη σε απασχολούν αυτά, ο κόσμος πάει πάντα μπροστά, σαν το ποτάμι μέσα από στροφές, από δυσκολίες, από φράγματα, αλλά πάντα πηγαιίνει μπροστά, μέχρι να φτάσει στο τέλος του ταξιδιού του.

Εσύ κοίτα να διαβάζεις, μη νοιάζεσαι πώς πέθανε. Κανείς δεν αφήνει να πεθάνει ό,τι θυμάται και το αγαπά.»

«Μα εγώ και θυμάμαι και αγαπώ», είπα.

«Να σε ρωτήσω κι εγώ κάτι;» μου είπε ο ιπποκόμος, “αφού εσύ θυμάσαι και αγαπάς;”.

«Ναι», είπα.

«Να σου πω ένα τραγούδι, από αυτά που λέγαμε εδώ, παλιά στην Ολυμπία;» με ρώτησε, «για να απολαύσεις τις μελωδίες της Ολυμπίας.»

«Ναι», φώναξα με ενθουσιασμό! Παρά λίγο να ξυπνήσω...

«Λοιπόν, τι τραγούδι θέλεις να σου πω: Επιθαλάμιο, Θυροκοπικό, Ύμνο, Ωδή ή μήπως Κομμό;»

Δεν κατάλαβα και έκανα ότι δεν άκουσα.

«Λοιπόν», με ρώτησε, «τι τραγούδι να σου πω από αυτά που ακούγονταν παλιά στην Ελλάδα και στην Ολυμπία, αν τα θυμάσαι;»

Ντράπηκα να πω ότι δεν γνωρίζω τους ρυθμούς που άκουσα. «Θα προτιμούσα ένα τραγούδι σε ρυθμό ρεμπέτικου», είπα.

Φάνηκε να ταράχτηκε από αυτό που άκουσε και από την άγνοιά μου

ή την αφελή μου σκέψη. Προσποιήθηκε ότι κάτι θυμήθηκε κι έφυγε χαιρετώντας ευγενικά...

«Κρίμα, δεν άκουσα το τραγούδι!», είπα.

Σταμάτησε, γύρισε το κεφάλι και μου είπε:

«Τώρα πρέπει να κατάλαβες ποιοι σκότωσαν την Ολυμπία!»

«Εμείς τη σκοτώσαμε;», ρώτησα ντροπιασμένος!

«Να διαβάζεις!», φώναξε, «να διαβάζεις...!»

«Το υπόσχομαι!», είπα.

«Έτσι, ίσως, θα αναστήσεις μέσα σου την Ολυμπία, και είναι το ίδιο!», συμπλήρωσε...

Τότε ξύπνησα!

Τι παράξενο όνειρο!

10.

Με τον Χασάν στη Σάμο

«Μάθε παιδί μου γράμματα»

Πριν λίγα χρόνια βρέθηκα στη Σάμο για διακοπές. Μας φιλοξενούσε, την παρέα μου και εμένα, ο φίλος μας και ιδιοκτήτης του τουριστικού συγκροτήματος που βρίσκεται κοντά στο Πυθαγόρειο. Το συγκρότημα είχε μορφή χωριού με πλατεία, εκκλησία και κτήρια, που είναι πιστά αντίγραφα παραδοσιακών σπιτιών της Σάμου. Ήταν ένα παραδοσιακό και ταυτόχρονα τουριστικό χωριό.

Η συγκυρία το έφερε, στο χώρο αυτό να έχω την τύχη και τη χαρά να παρακολουθήσω δύο αξιόλογες εκδηλώσεις και να γνωρίσω έναν καλό φίλο. Ανέλπιστα και τα τρία αυτά και σπουδαία!

Η μια εκδήλωση έγινε για να τιμήσουν τον Ευπαλίνο, τον δημιουργό του θαυμάσιου εκείνου ορύγματος, που ύδρευε την αρχαία πόλη. Η άλλη,

για να τιμήσουν τον «σχολικό πολιτισμό» των Ελλήνων και είχε ως θέμα ένα παράξενο τίτλο: «Μάθε παιδί μου γράμματα», που συνοδευόταν με έναν συναισθηματικό υπότιτλο: «μια ιερή ευχή ή μια ιερή φοβέρα». Τέλος, και η γνωριμία μου με έναν φίλο έγινε εκεί, επίσης, τυχαία.

Το Ευπαλίνο όρυγμα.

Επειδή και τα τρία αυτά γεγονότα τα έζησα ταυτόχρονα και είναι αλληλένδετα μεταξύ τους, θα τα περιγράψω όπως ακριβώς κύλισαν στον χρόνο των ολιγοήμερων διακοπών μου.

Θ' αρχίσω από την τρίτη μέρα των διακοπών μου, γιατί οι προηγούμενες δύο ήταν οι συνηθισμένες εξορμήσεις, που κάνει κάθε επισκέπτης του νησιού

πηγαίνοντας άλλοτε στο Ηραίο, τον ναό της Ήρας, άλλοτε στο Ευπαλί-
ναιο όρυγμα, άλλοτε στο σπήλαιο του Πυθαγόρα, άλλοτε στον Μαραθό-
καμπο, άλλοτε στο Κοκκάρι και άλλοτε αλλού.

Την τρίτη, λοιπόν, μέρα ξεκινήσαμε πάλι από αυτό το γραφικό τουρι-
στικό χωριό, για να συνεχίσουμε τις εξορμήσεις μας για τα αξιοθέατα.
Σε αυτή την τελευταία περιήγησή μας πήγαμε να δούμε τον αυτοκράτο-
ρα Τραϊανό, το ομοίωμά του φυσικά, με ύψος ... 2,70 μέτρα.

Καθώς περιεργαζόμαστε τον υπερμεγέθη ανδριάντα του Τραϊανού,
άκουσα κάποιον δίπλα μου να λέει:

- Ωραίο άγαλμα! και μου έδειξε τον Τραϊανό.
- Ωραίο, αλλά όχι άγαλμα, αν και ο Τραϊανός θα το ήθελε πολύ φα-
ντάζομαι, του απάντησα γελώντας του, πολύ φιλικά.
- Αν όχι άγαλμα τότε τι είναι; με ρώτησε όλο απορία.
- Αγάλματα θεωρούσαν οι αρχαίοι Έλληνες εκείνα τα γλυπτά μνη-
μεία που προκαλούσαν θαυμασμό, δέος και αγαλλίαση στον θεατή και
τέτοια ήταν μόνο όσα αναπαριστούσαν τους θεούς τους!
- Ενδιαφέρον, είπε, δεν το γνώριζα...!
- Όταν παρίστανε το γλυπτό μνημείο θνητό άντρα, το ονόμαζαν αν-
δριάντα!

– Και όταν παρίστανε γυναίκα, ρώτησε, ανδριάντα το ονόμαζαν;

*Ο ανδριάντας του Τραϊανού.
Αρχαιολογικό Μουσείο Σάμου.*

– Δεν το γνώριζω, άλλωστε οι γυναί-
κες δεν ήταν στο πολιτικό προσκήνιο και
ούτε τις θεωρούσαν τόσο ισότιμες τους,
αν και οι έξι από τους δώδεκα θεούς τους
ήταν γυναίκες!

Μειδίασε και έδειχνε ότι καταχάρηκε
από τη σύντομη συζήτησή μας και μου συ-
στήθηκε:

- Χασάν, τουρκοκύπριος δάσκαλος.
- Αντώνης, του είπα, «Καλαμαράς» και
συνάδελφος.

Γέλασε για το προσωνύμιο «Καλαμα-
ράς» με το οποίο αποκαλούν οι Κύπριοι
τους «ελλαδίτες» έλληνες.

Γνωριστήκαμε και κάναμε παρέα και

επειδή η Σάμος είναι γνωστή και για το σαμιώτικο κρασί της, μας δόθηκε αρκετές φορές η ευκαιρία να γίνουμε καλοί φίλοι και να μιλήσουμε πολύ για την ιστορία των ανθρώπων και κυρίως των λαών μας. Το κρασί ήταν η πρόφαση. Η αλήθεια ήταν ότι προσπαθούσαμε να δούμε τις διαφορές μας.

Είπαμε πολλά και ενδιαφέροντα πράγματα.

Οι συζητήσεις όλο και κατευθύνονταν σε εκπαιδευτικά θέματα κοινωνού ενδιαφέροντος.

Σε μια τέτοια συζήτηση, με απορία και ενδιαφέρον, με ρώτησε να του απαντήσω:

– Γιατί τόσοι πολλοί έλληνες σπουδάζουν στο εξωτερικό και μάλιστα σε Σχολές υψηλού κύρους, όπως: Ιατρική, Πολυτεχνείο, Νομική και άλλες δημοφιλείς Σχολές; Ακόμα και στην Κωνσταντινούπολη πηγαίνουν αρκετοί. Και, γιατί εσείς οι Έλληνες έχετε ογκώδη παραπαιδεία, με τόσα φροντιστήρια, και παρ' όλ' αυτά είστε στην κατάταξη του P.I.S.A. ουραγοί;

Σημείωση: Η έρευνα του P.I.S.A. (Programme for International Student Assessment) γίνεται στα πλαίσια του Ο.Ο.Σ.Α. (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης).

– Δεν θα σου απαντήσω τώρα, φίλε Χασάν, του είπα, αλλά με αφορμή τα ερωτήματά σου και το ενδιαφέρον σου για κάποιες αξιόπιστες απαντήσεις, σε προσκαλώ αύριο το απόγευμα να παρακολουθήσεις μια διάλεξη, που έχει μεγάλη συνάφεια με την ερώτησή σου.

– Πολύ ευχαρίστως, είπε. Θα έρθω.

Πράγματι παρακολουθήσαμε το επόμενο απόγευμα τη διάλεξη, που παρουσίασε ένας έλληνας ερευνητής. Το θέμα το προσέγγισε από μια ιδιότυπη οπτική γωνία και προσπάθησε να εξηγήσει το ιδιαίτερο φαινόμενο της ελληνικής κοινωνίας, που σχετίζεται με τη «μόρφωση» των παιδιών της ή καλύτερα με τον «ακαδημαϊκό προσανατολισμό» των παιδιών της ή ακόμη καλύτερα με την «επαγγελματική αποκατάσταση υψηλού κύρους» των παιδιών της.

Ο ομιλητής στη διάλεξή του, σε γενικές γραμμές, είπε τα παρακάτω:

«Αγαπητές κυρίες και αγαπητοί κύριοι, μελετώντας κανείς το διεθνές κοινωνικό περιβάλλον, διαπιστώνει ότι υπάρχει μεγάλη σχέση μεταξύ

της οικονομικής κατάστασης της οικογένειας και της μόρφωσης των παιδιών.

Αυτό είναι μια διαπιστωμένη πραγματικότητα, ότι δηλαδή η φτώχεια εμποδίζει τη δυνατότητα των παιδιών για σπουδές.

Ωστόσο, όμως, στην ελληνική κοινωνία αυτό παρουσίασε μια πολύ σημαντική ιδιομορφία, που θα προσπαθήσω να τη δείξω παρακάτω.

Οι ελληνικές οικογένειες, αν και είναι οικονομικά ασθενέστερες, συγκρινόμενες με τις αντίστοιχες οικογένειες των πλουσιότερων ευρωπαϊκών χωρών, κατορθώνουν, παρά τη φτώχεια τους, να κάνουν περισσότερες οικονομικές θυσίες, για να βοηθήσουν την εκπαίδευση των παιδιών τους, που θα τα οδηγήσει στην τρίτοβάθμια εκπαίδευση και στην ακαδημαϊκή τους πρόοδο γενικότερα.

Στην ελληνική κοινωνία έχει αναπτυχτεί μια “πολιτισμική” συμπεριφορά –ας την πούμε “κουλτούρα”, μια και ο όρος αυτός έγινε διεθνής–, η οποία στηρίζει με θυσίες την ευκτική-προστακτική πρόταση: “Μάθε παιδί μου γράμματα” και έχει κάνει σημαντικές επιτυχίες. Η ευκτική παραίνεση των ελλήνων γονιών για μόρφωση των παιδιών τους, σε καμιά άλλη χώρα δεν έχει τόση ένταση. Το ενδιαφέρον των Ελλήνων για τη μάθηση των παιδιών τους συνοδεύεται βέβαια, πέρα από συμβουλές και νουθεσίες, και από πολλές οικονομικές θυσίες, αν και η Ελλάδα υστερεί, σε σύγκριση με τις κοινωνίες άλλων κρατών, σε πλούτο, αφού έχει χαμηλότερο κατά κεφαλή εισόδημα.»

Στο σημείο αυτό σταμάτησε λίγο και τόνισε με έμφαση ο ομιλητής:

«Οι οικονομικές θυσίες των Ελλήνων είναι αυτές, που συντηρούν τα ξενόγλωσσα ιδιωτικά φροντιστήρια σε κάθε γωνιά της Ελλάδας. Οι οικονομικές θυσίες των Ελλήνων είναι που συντηρούν τα εξειδικευμένα ιδιωτικά φροντιστήρια, που τα παρακολουθούν μαθητές δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης –κυρίως μαθητές λυκείου– και το σημαντικότερο είναι ότι τα φροντιστήρια τα παρακολουθούν, κυρίως οι καλοί μαθητές των λυκείων. Οι οικονομικές θυσίες των Ελλήνων είναι που συντηρούν τις σπουδές στο εξωτερικό.

Αυτό το ελληνικό πολιτισμικό φαινόμενο –η κουλτούρα– δεν ερμηνεύεται σωστά, αφού πολλοί πιστεύουν ότι την παραπαιδεία στη χώρα μας τη δημιουργεί το χαμηλό τάχα επίπεδο του εκπαιδευτικού μας συ-

στήματος και όχι η υπέρμετρη φροντίδα των γονιών, που θέλουν να δώσουν περισσότερα εφόδια στα δικά τους παιδιά.

Η φροντίδα αυτή των ελλήνων γονιών πηγάζει από ηθική βάση και παρόλο που έχει μεγάλο οικονομικό κόστος, την επωμίζονται, γιατί πιστεύουν ότι υπηρετούν έναν πολιτισμό που δίνει αξία στη μόρφωση και στην οικογενειακή αλληλεγγύη.

Χαμηλώνω τη φωνή μου και σας γνωρίζω με αίσθημα συγγνώμης, αγαπητοί ακροατές, ότι θα επαναλαμβάνω πολλές φορές με τις ίδιες λέξεις το ίδιο νόημα, όχι από παραδρομή, αλλά για να γίνει επιτονισμός του προβλήματος και ας εκτεθεί ο λόγος μου.

Αυτή η πολιτισμική ιδιαιτερότητα φαίνεται να συντηρεί σήμερα την ηθικά άψογη στάση των ελληνικών οικογενειών να χρησιμοποιούν σε τέτοιο υπερθετικό βαθμό τα φροντιστήρια στη διαδικασία μετάβασης από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Από μια συγκριτική μελέτη των τρόπων εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, που αφορούσε τις χώρες: Ιαπωνία, Γαλλία, Η.Π.Α., Γερμανία, Αγγλία, Σουηδία, Κίνα και χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης (Συνέδριο διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, τόμος Α΄, Πάτρα 2004) φαίνεται ότι φροντιστήρια δεν έχουν αναπτυχθεί παράλληλα με τα σχολεία σε καμιά άλλη χώρα του κόσμου, πλην της Ιαπωνίας, που έχει μια μορφή φροντιστηρίων, τα περίφημα “Juku”.

Μόνο στην Ελλάδα έχουν αναπτυχθεί τόσα πολλά και πολύμορφα ιδιωτικά φροντιστήρια, που διδάσκουν ξένες γλώσσες ή προετοιμάζουν τους μαθητές για εισαγωγή στα πανεπιστήμια

Τα φροντιστήρια αυτά είναι αποτελεσματικά και υπερ-εξειδικευμένα και, επιπλέον, περιορίζονται σε τμήματα των 8 ή 4 ή 2 μαθητών ή και σε κατ’ οίκον διδασκαλία.

Οι οικογένειες από άλλες χώρες φαίνεται, μάλλον, να αποδέχονται μια εθνικά κατευθυνόμενη διαδικασία διδασκαλίας και αξιολόγησης των μαθητών (των παιδιών τους) προκειμένου να εισαχθούν στα πανεπιστήμια.

Αυτή η συμπεριφορά της ελληνικής οικογένειας να κάνει χρήση φροντιστηρίου, στοχεύει στην ουσία, στο να αποκτήσει πλεονέκτημα μάθησης το δικό τους παιδί και όχι να αναπληρώσει κενά που αφήνει η επίσημη εκπαίδευση στο σχολείο (χρήση φροντιστηρίων κάνουν, είπαμε, οι καλοί κυρίως μαθητές).

Το φροντιστήριο το επιβάλλει η ελληνική οικογένεια, γιατί έχει φιλοδοξίες για τα παιδιά της και δεν αρκείται σε αυτά που δίνει η δημόσια εκπαίδευση.

Αντί αυτού, λέγεται ότι οι γονείς αναγκάζονται να στέλνουν τα παιδιά τους στα φροντιστήρια, επειδή τα σχολεία μας δεν κάνουν σωστά τη δουλειά τους. Παραβλέπουν όλοι το γεγονός ότι φροντιστήρια κάνουν και οι μαθητές των πρότυπων σχολείων και οι μαθητές των καλών ιδιωτικών σχολείων και προπάντων, ότι φροντιστήρια κάνουν οι καλοί, κυρίως, μαθητές .

Αυτή η στάση, η συμπεριφορά της ελληνικής οικογένειας, δεν είναι κατ' ανάγκη αρνητική επειδή θέλει και επιδιώκει, σε αντίθεση με μια οικογένεια άλλης χώρας, να παρέμβει με τα φροντιστήρια στη μόρφωση του δικού της παιδιού για να του δώσει, κυρίως, ένα συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των άλλων συμμαθητών, ανταγωνιστών του, και έτσι να του εξασφαλίσουν μια καλύτερη θέση στα Α.Ε.Ι., θυσιάζοντας κόπους και χρήματα.

Τα φροντιστήρια, δηλαδή, ενδεχομένως να τα συντηρεί ένα φρόνημα, που προέρχεται από τη βαθιά χαραγμένη πίστη της ελληνικής κοινωνίας ότι “τα γράμματα” είναι ο μόνος γνωστός και ασφαλής δρόμος κοινωνικής ανέλιξης.

Αυτό φαίνεται να είναι εκείνο που διαφοροποιεί τη συμπεριφορά του Έλληνα σε σχέση με τον Ευρωπαίο, σχετικά με το ποσοστό των οικογενειακών κονδυλίων, που επενδύει καθένας τους για την επιτυχία του στόχου, που είναι οι σπουδές των παιδιών τους.

Αν υποθέσουμε ότι (θεωρητικά λέμε) μετασχηματίζουμε το εκπαιδευτικό μας σύστημα σε ένα ιδανικό εκπαιδευτικό σύστημα, που λειτουργεί αποτελεσματικά, είναι αμφίβολο αν μπορέσει να ανατρέψει τον σημερινό προσανατολισμό ενός μεγάλου μέρους της ελληνικής κοινωνίας από το να επιλέγει φροντιστήρια και ιδιαίτερους φροντιστές μαθημάτων για το σπίτι ή επίσης να αναλαμβάνει τέτοιο οικονομικό κόστος για σπουδές στο εξωτερικό.

Την επιλογή του φροντιστηρίου δεν την προκαλεί η κακή ποιότητα του εθνικού συστήματος εκπαίδευσης, αν και πολλοί μιλούν για μέτρια ποιότητα και ίσως αυτό έχει κάποια αλήθεια. Τα φροντιστήρια δεν είναι συνέπεια της αμφισβήτησης της αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού μας συστήματος, αλλά του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος και της φιλο-

δοξίας που δείχνει ένα μεγάλο μέρος της ελληνικής κοινωνίας για την ακαδημαϊκή επιτυχία των παιδιών.

Αυτό το ενδιαφέρον ή η φιλοδοξία υπογραμμίζει μια πολιτισμική συμπεριφορά, –μια “κουλτούρα”– της ελληνικής οικογένειας, που ωθεί τα παιδιά στα φροντιστήρια ή για σπουδές στο εξωτερικό.

Μια πολιτισμική συμπεριφορά που για να λειτουργήσει προϋποθέτει κόπους και χρήματα, και αυτό συμβαίνει γιατί στη φιλοσοφία ζωής της ελληνικής οικογένειας οι σπουδές των παιδιών είναι ζήτημα πρώτης προτεραιότητας.

Το πρόβλημα της παραπαιδείας, ίσως, είναι απόρροια μιας πολιτισμικής συμπεριφοράς, την οποία οφείλουμε να αξιολογήσουμε αντικειμενικά, αν είναι σωστή, υπερβολική ή ανατρεπτική.

Η συμπεριφορά αυτή φαίνεται περισσότερο να είναι αποτέλεσμα μιας θετικής στάσης της κοινωνίας μας προς την εγγραμματοσύνη, αφού τη θεωρεί υποκειμένη αξία για μια κοινωνική επιτυχία των παιδιών.

Το κόστος και η αγωνία που επωμίζεται η οικογένεια δεν πηγάζει από έναν φλύαρο γονικό εγωκεντρισμό, αλλά από μια βαθιά ηθική στάση, που δηλώνει ότι η μόρφωση και οι σπουδές των παιδιών είναι πρώτο μέλημα και πρώτη αξία.

Αυτή τη συμπεριφορά, αγαπητές μου φίλες και φίλοι», είπε ο ομιλητής, «των ελληνικών οικογενειών, που υποστηρίζει τη μόρφωση και τις σπουδές των παιδιών, αν τη βλέπαμε σαν συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των άλλων χωρών, θα μπορούσαμε να το αξιοποιούσαμε για ωφέλεια και τιμή της χώρας μας και με την επικουρία της πολιτείας να δημιουργήσουμε επιστημονικό δυναμικό ικανό να στελεχώσει τη χώρα μας και την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σήμερα, αγαπητοί μου», είπε ο ομιλητής, «χιλιάδες φιλόδοξα Ελληνόπουλα κατέχουν θέσεις ιατρών και άλλες επιστημονικές θέσεις υψηλού κύρους μέσα στην ευρωπαϊκή κοινωνία.

Αναρωτηθείτε, παρακαλώ, πώς τα Ελληνοπούλα, –οι ουραγοί της παιδείας κατά τις μετρήσεις του P.I.S.A.–, κατέχουν θέσεις γιατρών στην Ευρώπη. Θέσεις τις οποίες δεν κατόρθωσαν να καταλάβουν οι ευρωπαϊκοί μαθητές που προηγούνται κατά τις συγκριτικές μετρήσεις του P.I.S.A.

Είναι κρίμα μια τέτοια προσπάθεια των ελληνικών οικογενειών να την αιτιολογούμε λανθασμένα και να μην τη συνυπολογίσουμε ως θετικό παράγοντα της ελληνικής παιδείας.

Δεν έχει εσωτερική εγκυρότητα η έρευνα P.I.S.A. σε ό,τι αφορά τους Έλληνες μαθητές.

Δεν μετρά την παρωθητική δύναμη της ευκτικής ή προστακτικής “ορμήνιας”, που είναι στα χείλη κάθε Έλληνα γονιού: “Μάθε παιδί μου γράμματα”. Δεν μετρά τις επώδυνες, πλην ιερές, οικονομικές θυσίες των ελληνικών οικογενειών.»

Και ο ομιλητής τελείωσε με τη σοβαρή και διασκεδαστική παρατήρηση: «Η έρευνα του P.I.S.A. φαίνεται να ψάχνει να βρει τι ψάρια πιάνουν τα Ελληνόπουλα, παρακολουθώντας τη θάλασσά μας, ενώ εκείνα στα “ψηλά βουνά”, μάλλον πιάνουν πουλιά στον αέρα...»

Έτσι τελείωσε η διάλεξη με χειροκρότημα και απορίες.

Αυτά σε γενικές γραμμές ειπώθηκαν στη διάλεξη και ο Χασάν μού ζήτησε περισσότερες πληροφορίες για να κατανοήσει τον ιδιαίτερο τρόπο λειτουργίας των περισσότερων ελληνικών οικογενειών, που ασκούν τέτοια πίεση και κάνουν τόσες οικονομικές θυσίες για να σπουδάσουν τα παιδιά τους.

– Χασάν, του είπα, δεν ξέρω πού οφείλεται αυτή η συμπεριφορά των ελληνικών οικογενειών, ωστόσο θα τολμήσω να σου δώσω τρεις πιθανές απαντήσεις:

Η πρώτη απάντησή μου θα έχει πολύ ρομαντισμό, η δεύτερη θα έχει πολύ συμβολισμό και η τρίτη θα έχει πολύ ρεαλισμό:

Η ρομαντική απάντηση λέει ότι όσο η Ελλάδα ήταν σκλαβωμένη από τους προγόνους σου, η ελευθέρια που, κυρίως, της έλλειψε ήταν η «ελευθέρια στην εκπαίδευση». Το σχολείο που εκπέμπει το φως, τότε, κρυβόταν από το φως και λειτουργούσε στο σκοτάδι. Λιγοστά τα σχολεία που υπήρχαν στην Ελλάδα τότε, και μόνο για λίγους πλούσιους και τους «άρχοντες». Υπήρχε λένε και «κρυφό σχολείο». Ίσως γι’ αυτό αγαπήθηκε πολύ. Αυτή είναι μια ρομαντική άποψη και ο ρομαντισμός, όπως ξέρεις, είναι πληθωρικός και ακηδεμόνευτος. Όπως και να έχει, το σχολείο είχε ένα γιγάντιο συμβολισμό στο σκλαβωμένο γένος μας και ίσως, Χασάν, να μας έμεινε το ... «κουσούρι της αγάπης για τα γράμματα» από τότε...!

Ο Χασάν άκουσε προσεκτικά, αλλά δεν σχολίασε καθόλου αυτά που είπα. Νόμισα ότι έπρεπε κάτι να διευκρινίσω και συνέχισα:

Χασάν, μακάρι το «κρυφό σχολείο» να ήταν κρυφό από απαγόρευση. Ήταν κρυφό από χειρότερη αιτία, από ντροπή! Ο Έλληνας ήταν ραγιάς, σκυμμένος στη γη, δεν είχε ανάκαρα να κοιτάζει τον ουρανό και να ονειρευτεί ...! Τα σχολεία γεννιούνται από τα όνειρα...

Η δεύτερη απάντηση, η συμβολική, Χασάν, έχει να κάνει με το απώτερο παρελθόν των Ελλήνων. Τα αρχαία θέατρα που σήμερα είναι ανενεργά, οι κλεισμένες σχολές που λειτούργησαν εννιακόσια περίπου χρόνια στην Αθήνα της αρχαίας Ελλάδας, τα εκπάγλου κάλλους έργα τέχνης, η πολύσημη και πολυσήμαντη αρχαία ελληνική σκέψη και όλα μαζί σαν σύμβολα, ίσως υπογραμμίζουν, Χασάν, το ηθικό χρέος του Έλληνα για μια συνέχεια του λαμπρού παρελθόντος. Άλλωστε, Χασάν φίλε μου, –το είπα και αλλού αυτό– από εκείνους τους αρχαίους μας προγόνους απέχουμε πολύ λίγο χρόνο, αν τη χρονική απόσταση τη μετρήσεις με το ακόλουθο ειδικό μέτρο:

Αν φανταστείς έναν παππού εκατοντάχρονο να δίνει, σαν πεθαίνει, μια σκυτάλη σε ένα νεογέννητο απόγονό του και εκείνο πάλι με τη σειρά του, σαν γίνει εκατοντάχρονο να τη δίνει σε άλλο νεογέννητο και ούτω καθεξής, εμείς σήμερα οι Έλληνες, Χασάν, που αναστηθήκαμε λίγο μετά τον 18ο αιώνα, μας χωρίζουν μόνο 13 παππούδες (δέκα τρεις αιώνες) αν θεωρήσουμε το έτος 529 μετά Χριστό (τον 6ο αιώνα), που έκλεισαν οι χριστιανοί ρωμαίοι αυτοκράτορες τις Φιλοσοφικές Σχολές της Αθήνας, σαν έτος θανάτου του ελληνικού τρόπου σκέψης ή 14 παππούδες σαν θεωρήσουμε το έτος 393 (τον 4ο αιώνα) που έκλεισαν την Ολυμπία οι χριστιανοί ρωμαίοι αυτοκράτορες, σαν έτος θανάτου του ελληνικού τρόπου ζωής.

Φαίνεται πως νοιώθουμε κοντά μας την ανάσα των προγόνων και παρόλο που πιθηκίζουμε μιμούμενοι «αλλότρια ιδεώδη», φαίνεται ότι κάτι μας κληροδότησαν οι θαυμάσιοι εκείνοι πρόγονοι και δεν μας αποκλήρωσαν εντελώς, ώστε να αφελληνιστούμε, παρά την ασέβειά μας προς αυτούς.

– Σε τι δείξατε ασέβεια οι νεότεροι Έλληνες στους προγόνους σας; με ρώτησε ο Χασάν.

– Χασάν φίλε μου, μην επιμείνεις στην ερώτησή σου και εκτρέψεις την κουβέντα μας αλλού. Άλλωστε, δεν είναι πρόθυμοι οι Έλληνες να ακούν τέτοιες συζητήσεις, ας αφήσουμε αυτό και άκου την τρίτη εκδοχή.

Σταμάτησα μια στιγμή, ρίχνοντας το βλέμμα μου αλλού, προσποιούμενος ότι κάτι κοιτάζω.

- Ο Χασάν κατάλαβε την αιτία της διακοπής και μου είπε χαμηλόφωνα:
- Αχ βρε, νεο-Έλληνα φίλε μου, δεν ξέρω τι ακριβώς εννοείς, αλλά αναρωτιέμαι: δεν τα παράγραψε τα σφάλματά σας ο χρόνος; Γιατί τόση συγκίνηση;
 - Δεν είναι στιγμιαία σφάλματα, Χασάν, είναι διαρκή, δεν παραγράφονται...!
 - Αν έτσι τα βλέπεις, τέτοια θα είναι. Συνέχισε σε παρακαλώ, είπε ο Χασάν.

Η τρίτη απάντηση η ρεαλιστική και ίσως πιο πιθανή, έχει να κάνει με τη βιομηχανική υστέρηση της Ελλάδας. Στο σύνολό του, σχεδόν, ο ελληνικός πληθυσμός του νέου ελεύθερου κράτους ήταν φτωχός μεν, αλλά είχε δική του μικρή αγροτική εκμετάλλευση, που την απόκτησε σαν έδωξε τους αγάδες και τους μπέηδες το 1821 (τσιφλικάδες και κόντηδες δεν είχε η Ελλάδα πλην ελαχίστων εξαιρέσεων)..

Έχει, δηλαδή, ο ελληνικός λαός, η ελληνική οικογένεια της νεότερης Ελλάδας μικρή μεν αγροτική γη, αλλά αρκετή για να επιζήσει. Ζει φτωχικά μεν, αλλά έχει απόλυτη ελευθερία, κυριαρχία και αυτονομία στη διαχείριση της μικρής της περιουσίας. Είναι ιδιοκτήτες ακηδεμόνευτοι και απόλυτα ελεύθεροι. Τα στοιχεία αυτά φτιάχνουν την αναγκαία και ικανή συνθήκη να κτίσουν ένα υψηλό φρόνιμα –που δεν θα τους επιτρεπόταν αν δούλευαν δουλοπάροικοι σε πλούσια τσιφλίκια. Το ελεύθερο φρόνιμα, η αίσθηση αυτονομίας τους ωθεί να ονειρεύονται ένα καλύτερο μέλλον για τα παιδιά τους. Το πιο ορατό, το πιο εφικτό όνειρο, που θα έβγαζε τα παιδιά τους από τη φτώχεια και θα τα ανέβαζε στην κοινωνία, ήταν να μάθουν γράμματα στο σχολείο. Έφτιαξαν σχολικά κτήρια με προσωπικές θυσίες σε κάθε χωριό, σωστά κοσμήματα αρχιτεκτονικής, που στολίζουν σήμερα τα έρημα χωριά. Αυτά τα σχολεία δεν μάθαιναν τα παιδιά γράμματα, τα έμαθαν να πετούν...

Το «μάθε παιδί μου γράμματα», το είπαν οι Έλληνες γονείς στα παιδιά τους με πολλούς τρόπους για να γίνει κατανοητό. Το είπαν και σαν ευχή και σαν παράκληση και σαν προσταγή με φοβέρα. Και ήταν διατεθειμένοι και το έκαναν πράξη, ότι για τον σκοπό αυτό, τη μόρφωση των παιδιών τους, θα πουλούσαν τα πάντα και το «παντελόνι» τους, που λέει ο λαός.

Δεν ξέρω αν μια από τις τρεις απαντήσεις ή καμία ή κάποια ή όλες αυτές μαζί ισχύουν, Χασάν.

Πάντως, συμφωνώντας και με τον ομιλητή, είναι γεγονός ότι διαμορφώθηκε, καλέ μου φίλε, ένα πνεύμα στη σύγχρονη Ελλάδα που σπρώχνει τους σημερινούς γονείς να συνεχίσουν τούτη την ιερή παράδοση και να θυσιάζουν κόπους και χρήματα και από το υστέρημά τους ακόμη, για να τα δουν πρώτα φωτισμένα και μετά τακτοποιημένα στη ζωή.

Ανοίγουμε μια παρένθεση:

Μην παρασύρεσαι, αγαπητέ Χασάν, από τις στατιστικές P.I.S.A. (Programme for International Student Assessment). Έχουν εσωτερική ακυρότητα, παρεξηγούν την αιτία που διατηρείται η «παραπαιδεία» στη χώρα μας και κυρίως δεν λαμβάνουν υπόψη τον ρόλο που παίζει η «παραπαιδεία» στην ελληνική εκπαίδευση.

Τα φροντιστήρια τα επιλέγουν οι γονείς –δεν τους αναγκάζει κανείς, έκτος από την ιερή τους φιλοδοξία. Τα επιλέγουν με ηθικά κίνητρα, με στόχο να υπερπληρώσουν τη γνώση των σχολείων μας και όχι να την αναπληρώσουν απλά.

Κλείνουμε την παρένθεση.

Μέσα σε τούτο το κοινωνικό κλίμα, Χασάν, γίνεται λειτουργία με λειτουργούς καταξιωμένους και συλλειτουργούς τους γονείς που θύουν, για τις ιερές αξίες της εκπαίδευσης των παιδιών τους, κόπους και χρήματα. Οι αξίες αυτές των ελλήνων γονέων είναι ιερές και δεν μεταλλάσσονται εύκολα και ίσως πρέπει να ενισχυθούν ή πρέπει να μείνουν ανέγγιχτες, ανεπηρέαστες και ελεύθερες.

Με ρώτησες, Χασάν, γιατί η Ελλάδα στις στατιστικές P.I.S.A. (Programme for International Student Assessment) είναι ουραγός.

Σου απαντώ με ερώτηση, φίλε μου, και ανταπάντησέ μου, σε παρακαλώ:

Πώς είναι δυνατόν να είναι ουραγοί τα Ελληνόπουλα και όχι πρώτα στον κόσμο στη γνώση, «παραδείγματος χάριν» ξένων γλωσσών; Τα Ελληνόπουλα διδάσκονται τις ξένες γλώσσες, όπως περίπου τις διδάσκονται και όλοι οι άλλοι μαθητές του κόσμου στα δημόσια σχολεία, αλλά τα Ελληνόπουλα τις διδάσκοντα επιπλέον και στα ιδιωτικά φροντιστήρια ξένων γλωσσών, που είναι σε κάθε ελληνική γωνιά, από εξειδικευμένους καθηγητές. Αυτά τα φροντιστήρια τα διαλέγουν με αυστηρά κριτήρια οι γονείς και τα πληρώνουν με τα δικά τους χρήματα.

Πώς είναι δυνατόν να είναι ουραγοί τα Ελληνόπουλα που τελειώνουν το λύκειο, και όχι πρώτα στον κόσμο στις βασικές γνώσεις; Τα Ελληνό-

πουλα διδάσκονται με τον ίδιο, περίπου, τρόπο που διδάσκονται και όλοι οι άλλοι μαθητές απόφοιτοι λυκείου του κόσμου –τριάντα και πλέον ώρες την εβδομάδα στα δημόσια σχολεία–. Τα Ελληνόπουλα διδάσκονται επιπλέον και με επιπρόσθετες δέκα πέντε ώρες την εβδομάδα, κατ'ελάχιστον, από υπερ-εξειδικευμένους φροντιστές καθηγητές στα ιδιωτικά φροντιστήρια, που τα διαλέγουν με αυστηρά κριτήρια οι γονείς.

Αλλά, πριν απαντήσεις Χασάν, να σε ρωτήσω και αυτά:

Δεν πιστεύω να πιστεύεις ότι οι έλληνες μαθητές είναι χαμηλής ικανότητας και παρά το ότι έχουν περισσότερες ώρες διδασκαλίας δεν αποδίδουν;

Ή μήπως πιστεύεις ότι αν τα ελληνικά σχολεία μας γίνουν άριστα και οι μαθητές μας άριστοι, τότε οι έλληνες γονείς θα εγκαταλείψουν τα φροντιστήρια;

Χασάν, Χασάν καλέ μου φίλε, μην κρίνεις αυτό που θα σου πω σαν λόγο έπαρσης. Οι έλληνες γονείς θυσιάζουν χρήματα και κόπους για να πραγματοποιηθεί η ευχή τους «τα παιδιά τους να διακριθούν και να προτεύσουν».

Κάνουν, και συγχώρεσέ με, φίλε μου, αν υπερβάλλω, ακριβώς, την ίδια ευχή που έκανε και για τον Γλαύκο ο πατέρας του, ο Ιππόλοχος (ραψωδία Ζ της «Ιλιάδας», στίχοι 208-209): «Εύχομαι», του είπε, «να υπερέχεις» και γι' αυτό το «υπερέχεις» οι έλληνες γονείς στέλνουν τα παιδιά τους στα φροντιστήρια...!

Η έρευνα του P.I.S.A. κάτι δεν μετρά καλά...!

Και αν τα μετρά καλά, ας μας απαντήσει η έρευνα P.I.S.A. του Ο.Ο.Σ.Α. (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης):

Πώς εξηγεί το γεγονός ότι οι μαθητές που τους κατατάσσει ουραγούς στη μάθηση (τους έλληνες μαθητές) να καταλαμβάνουν θέσεις γιατρών και μηχανικών στις ευρωπαϊκές χώρες, όπως είπε ο ομιλητής προηγούμενος;

Θα δεχτούμε ότι οι ευρωπαίοι μαθητές, αν και προηγούνται στην κατάταξη της έρευνας P.I.S.A., δεν ήταν ικανοί να σπουδάσουν γιατροί και να στελεχώσουν τις θέσεις γιατρών στις χώρες τους ή θα δεχτούμε το ποιο λογικό ότι: είχαν μεν την ικανότητα να σπουδάσουν γιατροί και τα παιδιά της Ευρώπης, αλλά δεν δέχτηκαν την υψηλή παρώθηση και βοήθεια που δέχονται οι έλληνες μαθητές από τους γονείς τους με τα φροντιστήρια και την εξαντλητική οικονομική χρηματοδότηση των σπου-

δών τους, μακριά από τα σπίτια τους και μακριά από την πατρίδα τους!

Χασάν, καλέ μου Χασάν, φίλε μου, το «κονδύλι» του προϋπολογισμού κάθε μεσαίου ελληνικού νοικοκυριού, που προορίζεται για τις σπουδές των παιδιών είναι ασύγκριτα μεγαλύτερο από το αντίστοιχο «κονδύλι» των οικογενειών άλλων χωρών και ας είναι πολύ πιο πλουσιότερες χώρες από την Ελλάδα.

– Αντώνη φίλε μου, είπε ο Χασάν, δεν ξέρω τι να πω, λογικά μού φαίνονται!

– Μα είναι! Χασάν.

Ο Χασάν σιώπησε για λίγο και συνέχισε:

– Η ομηρική κληρονομιά σας φαίνεται να καθοδηγεί ακόμη τους Έλληνες σε έργα αξιοθαύμαστα. Άλλωστε και οι μεγάλοι «αθηναίοι σοφοί μας», –λέω «σοφοί μας», φίλε μου Αντώνη, γιατί των σοφών σας το πνεύμα ανήκει, πλέον, στην Οικουμένη, δηλαδή σε όλους μας–, αναφέρουν ότι όλες οι έννοιες σηματοδοτούνται σε αντιστοιχία με πρόσωπα, με πράγματα, με κοινωνικές καταστάσεις.

Τα φροντιστήρια στην Ελλάδα φαίνεται να έχουν μια ιδιόθυμη έννοια, που την καθορίζουν οι ειδικές κοινωνικές συνθήκες, που έχουν διαμορφωθεί από την κουλτούρα της ελληνικής οικογενείας γύρω από την εκπαίδευση.

– Ευχαριστιέμαι, Χασάν, γι' αυτό που λες και αν αυτά που άκουσες έχουν βάση, τότε να θυμάσαι ότι αυτό που είναι απόλυτα κατανοητό και λογικό σε κάποια άλλη χώρα, στην Ελλάδα φοβάμαι θα δημιουργήσει δυσκολίες.

– Σαν ποιο και γιατί;

– Το να αντιγράψουμε χωρίς πολύ μεγάλη περίσκεψη τις πρακτικές των άλλων χωρών, που γι' αυτές τις χώρες είναι απόλυτα σωστές, ενώ για τη δική μας κουλτούρα θα είναι «ενδεχομένως» επιζήμιες. Θα μου επιτρέψεις, φίλε Χασάν, να μην αναφέρω τι ακριβώς εννοώ, γιατί είναι θέματα που χρειάζονται αποστασιοποίηση από πολιτικές επιρροές και επηρεασμούς. Είναι «ειδικά» ελληνικά θέματα και θέλουν ουδέτερες προσεγγίσεις με επιστημονική ακριβολογία και σεβασμό!

– Δεν σε ρωτώ, είπε ο Χασάν, αν και έχω μεγάλη περιέργεια.

– Νοιώθω ότι γίνομαι κρυψίνους, Χασάν, δεν το κάνω για σένα, αλλά επειδή αυτά είναι θέματα που «ταλανίζουν» την Ελλάδα και δεν θέλω να

τα εκθέτω με μονολόγους και με απουσία του συν-διαλόγου.

– Ο «συν-διάλογος»...; ψέλλισε χαμήλωνα ο Χασάν.

– Ναι, Χασάν, ο συν-διάλογος, που κάνει τα δυο μυαλά να σκέφτονται καλύτερα από το ένα. Ο συν-διάλογος, που όταν εξασφαλίσει πραγματικότητα, αμεροληψία, μεγάλα αυτιά και μικρή γλώσσα, βρίσκει σωστές λύσεις!

Σταμάτησα λίγο και είπα στον Χασάν, για να κλείσω το θέμα, ότι:

Οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις και οι προσομοιώσεις της ελληνικής εκπαιδευτικής κουλτούρας με την κουλτούρα που έχουν οι πλούστες χώρες του κόσμου θα έχει σε μας παρενέργειες, αγαπητέ φίλε μου, που η χειρότερη φοβάμαι μην πλήξει τη φιλοδοξία των υψηλοφρόνων για τα «γράμματα» ελλήνων γονέων και τους κάνει να σιγάσουν και να ονειρεύονται ταπεινότερα όνειρα για τα παιδιά τους...!

– Με πόνο μιλάς, αγαπητέ συνάδελφε, μου είπε ο Χασάν.

– Είναι μια αλήθεια, που αν ερμηνευόταν σωστά, τότε, θα την αξιοποιούσαμε προς όφελος και δόξα του έθνους μας, εμείς οι Έλληνες, φίλε Χασάν. Αλλά τώρα πέρασε η ώρα και πρέπει να σταματήσουμε τη συζήτηση.

– Σωστά λες! νύχτωσε και μας περιμένουν για το δείπνο στη γνωστή μας ταβέρνα.

– Ας πηγαίνουμε, λοιπόν, είπαμε και φύγαμε.

Αργά το βράδυ στην ταβέρνα το ενδιαφέρον είχε στραφεί στο διαγωνισμό που είχε προκηρύξει ο δήμαρχος Πυθαγορείου, για να τιμήσει τον Ευπαλίνο από τα Μέγαρα.

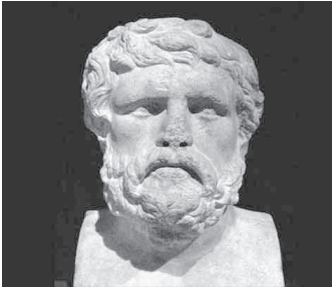
Σύμφωνα με την προκήρυξη του διαγωνισμού, έπρεπε να λύσουν κάποιο πρόβλημα σχετικό με το Ευπαλίνιο όρυγμα.

Το Ευπαλίνιο όρυγμα είναι υπόγειο υδραγωγείο μήκους τριακοσίων (XXX) μέτρων, που σχεδίασε και έφτιαξε ο Ευπαλίνος από τα Μέγαρα, όταν κυβερνούσε τη Σάμο ο τύραννος Πολυκράτης τον 6ο αιώνα.

Γι' αυτό και το πρώτο τούνελ στην εθνική οδό Αθηνών-Κορίνθου, το κοντινότερο στα Μέγαρα, ονομάστηκε «Ευπαλίνος».

Αυτό που έκανε τον διαγωνισμό πολύ δημοφιλή ήταν η ανακοίνωση του δήμαρχου ότι θα προσφερθεί στον νικητή σαν αναμνηστικό έπαθλο μια ασημένια Διήρη (Σάμαινα), ακριβές αντίγραφο των ιδιόμορφων θρυλικών χαραβιών του Πολυκράτη.

– Λίγα γνωρίζω για τον Πολυκράτη, τον Πυθαγόρα και τον Ευπαλίνο,

*Ο Πολυκράτης,
574-515 αι. π.Χ.*

είπε ο Χασάν, κάποια στιγμή θέλω να μάθω περισσότερα.

– Να το κάνεις, αλλά τώρα πρέπει να σου πω για τον πρωτότυπο αυτό διαγωνισμό, που προκήρυξε ο δήμαρχος του Πυθαγορείου.

– Κάτι άκουσα, αλλά δεν κατάλαβα καλά, είπε ο Χασάν, για εξήγησέ μου καλύτερα.

– Σύμφωνα με την προκήρυξη του διαγωνισμού, οι συμμετέχοντες θα διαγωνιστούν για τη λύση ενός προβλήματος.

– Δηλαδή πώς;

– Θα τους δοθεί για λύση ένα πρόβλημα και όποιος το λύσει σε διάστημα μιας ώρας θα κερδίσει το έπαθλο.

– Έχει ενδιαφέρον! θα λάβω μέρος, είπε ο Χασάν. Υπάρχει και το έπαθλο για τον νικητή και ίσως αυτό με παρακινεί πιο πολύ.

Τελικά ο διαγωνισμός έγινε το απόγευμα της Κυριακής στο παραθαλάσσιο σχολείο, που βρίσκεται στο Πυθαγόρειο. Η θέση του σχολείου ήταν δίπλα στη θάλασσα. Μια θεϊκή θέση για σχολείο, αφού και το κύμα ακόμα εκεί, διδάσκει τα παιδιά.

Συγκεντρώθηκε πολύς κόσμος.

Επόπτες και επιτηρητές του διαγωνισμού ήταν εθελοντές εκπαιδευτικοί. Είχε δημιουργηθεί μια εορταστική ατμόσφαιρα. Ήθελαν όλοι να δουν ποιος θα είναι ο νικητής που θα πάρει το ωραίο βραβείο...!

Ο Χασάν, φανερά εντυπωσιασμένος, γύρισε και μου είπε με τόνο και

Το Πυθαγόρειο της Σάμου.

Το σπήλαιο του Πυθαγόρα.

ύφος θαυμασμού:

– Φίλε μου συνάδελφε, τούτος ο διαγωνισμός, τούτη σήμερα η γιορτή, φαίνεται να έχει κάτι από τη γεύση του αρχαίου σας κόσμου! Όποιος έχει γνώση του αρχαίου τρόπου ζωής των Ελλήνων, θυμάται την «παράδοσή» τους, γεμάτη με διαγωνισμούς: στα θέα-

τρα, στα ωδεία, στις δημηγορίες, στον αθλητισμό...!

– Έχεις δίκιο, Χασάν, η Αρχαία Ελλάδα έκανε ένα θαυμάσιο πολιτισμικό προσχέδιο που, δυστυχώς, δεν ολοκληρώθηκε ποτέ!

Ο Χασάν κάτι πήγε να πει, αλλά μας διέκοψαν τα χειροκροτήματα του κόσμου. Έφτασε ο δήμαρχος και με ζωηρές χειρονομίες χαιρέτισε τον κόσμο και τους διαγωνιζόμενους.

– Διοργανώσαμε αυτόν τον πρωτότυπο αθλητικο-μαθηματικό αγώνα, είπε, για να τιμήσουμε τον Ευπαλίνο, αλλά και για να διαφημίσουμε το νησί μας, που έχει να επιδείξει το εξαιρετικό αυτό αρχαίο τεχνικό επίτευγμα. Θα σας δώσουμε για λύση ένα πρόβλημα. Ο χρόνος για τη λύση είναι μια ώρα ακριβώς. Το έπαθλο για τους νικητές θα είναι μια ασημένια «Σάμαινα».

Στη συνέχεια άνοιξε ένα φάκελο και μοίρασε το χαρτί με το ακόλουθο τυπωμένο πρόβλημα:

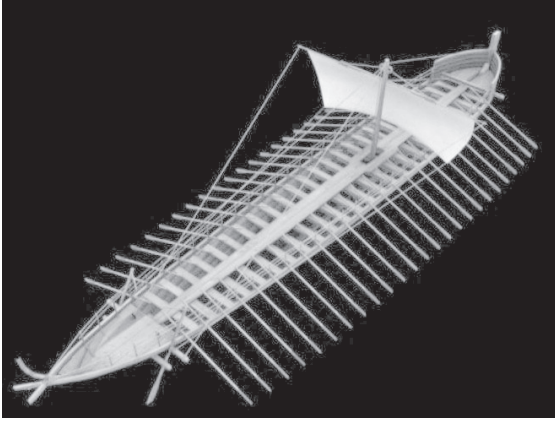
«Δυο δρομείς έτρεξαν μέσα στο τούνελ του ορύγματος του Ευπαλίνου. Ο ένας έτρεχε με σταθερό αργό ρυθμό και ο άλλος με σταθερό πολύ γρήγορο ρυθμό.

Αυτός με τον αργό ρυθμό ξεκίνησε από το στόμιο Α και τερμάτιζε στο στόμιο Β, και εκεί τελείωσε.

Ο άλλος με τον πολύ γρήγορο ρυθμό ξεκίνησε ταυτόχρονα με τον πρώτο, αλλά από το αντίθετο στόμιο, το Β.

Όταν τελείωσε ο αγώνας μετά από 50 λεπτά, ο αργός δρομέας είχε κάνει την διαδρομή μια φορά και ο γρήγορος δρομέας 4 φορές και τερμάτισαν και οι δύο ταυτόχρονα στο στόμιο Β».

– Να βρείτε πόσα μέτρα είναι το μήκος του ορύγματος και ποιες οι

Διήρης (Σάμαινα).

ωριαίες ταχύτητες των δύο δρομέων; Σας γνωρίζουμε ότι:

Οι δυο δρομείς που ξεκίνησαν ταυτόχρονα από τα δυο αντίθετα άκρα του τούνελ –το Α και το Β– συναντήθηκαν για πρώτη φορά μετά από λίγη ώρα σε ένα σημείο που απείχε από το στόμιο Α ακριβώς 207 μέτρα...

Εύχομαι καλή δύναμη και επιτυχία σε όλους, είπε ο Δήμαρχος.

Ο Χασάν γύρισε προς τον επιτηρητή να ζητήσει, προφανώς, κάποια διευκρίνιση.

– Δεν επιτρέπεται καμιά ερώτηση, του είπε με νόημα εκείνος.

Σε μια ώρα παράδωσαν όλοι τις κόλλες με τις σωστές και λάθος λύσεις και σε ένα τέταρτο οι κριτές ανακοίνωσαν τρεις νικητές με σωστές λύσεις, μεταξύ των οποίων ήταν και ο Χασάν.

Πήρε με συγκίνηση την αστραφτερή «Σάμαινα», που κέρδισε και με φανερή περηφάνια ήρθε κοντά μου, για να μου περιγράψει τη λύση που τον έφερε νικητή.

Έτσι φτάσαμε στο τέλος των ωραίων διακοπών στη Σάμο.

Το βράδυ της παραμονής της αναχώρησής μου, ήρθε ο Χασάν στην πλατεία του τουριστικού συγκροτήματος (Doysa Seaside Resort) Δόριζα να με αποχαιρετήσει...

Η συγκίνηση ήταν ολοφάνερη!

Είχαμε αφήσει μια κρίσιμη συζήτηση για τη σημερινή πολιτική κατάσταση της πατρίδας του της Κύπρου και ο Χασάν ήταν σε περίσκεψη. Έτσι έδειχνε.

– Χασάν, τόσες λίγες μέρες μαζί και αποκτήσαμε μια ωραία φιλία! Πόσο εύκολα οι άνθρωποι μαθαίνουν ο ένας τον άλλον, αν κοιταχτούν στα μάτια και μιλήσουν...

Ο Χασάν πιο συγκινημένος τώρα μου είπε:

– Δεν αρκεί να κοιταχτούν και να μιλήσουν, πρέπει να ανοίξουν και τις καρδιές τους για να δουν...!

Αντώνη, μου είπε, μεγάλωσα στα δυτικά της Κύπρου, σε ένα τουρκικό χωριό. Στον πόλεμο του 1974 αναγκάστηκαν πολλοί Τουρκοκύπριοι και Ελληνοκύπριοι να εγκαταλείψουν τις περιουσίες τους, τα σπίτια τους, τα χωριά τους και πολλοί από αυτούς να μην τα ξαναδούν πια, ποτέ...

Ήμουν έφηβος τότε.

Για όσους από εμάς τους Τουρκοκύπριους έχασαν τα χωριά τους, βγήκε ένα «φιρμάνι» που έλεγε: «Οι περιουσίες των Τουρκοκυπρίων που χαθήκαν, θα αξιολογηθούν και ανάλογα με τον βαθμό της αξιολόγησης, θα τους μοιραστούν ίσης αξίας περιουσίες από αυτές που εγκατέλειψαν οι Ελληνοκύπριοι».

Τότε, φίλε μου, όταν το άκουσα αυτό γύρισα τα μάτια μου και κοίταξα πέρα κατά τα δυτικά που ήταν το χωριό μου και ρώτησα πνιχτά μέσα μου: «Άραγε τα κόκκαλα του καλού μου παππού του Αχμέτ, της γιαγιά μου της Φατιμέ, τον κήπο και τον αργαλειό, τα δικά μου παιδικά όνειρα, τις αναμνήσεις μου, την αυλή του σπιτιού μου, θα μπορέσει κανείς να τα βαθμολογήσει;»

Μου λείπουν, Αντώνη, όλ' αυτά, όπως λείπουν και από πολλούς, πάρα πολλούς Ελληνοκυπρίους, και μας πονούν οι αναμνήσεις μας, αυτές οι άυλες εικόνες οι αξεθώριαστες...

Σταμάτησε, ενώ είχαν πλημυρίσει αυτές οι στιγμές από συγκίνηση!

– Χασάν, του είπα, μου έδειξες αυτές τις μέρες ότι η μόρφωση στον άνθρωπο είναι η μόνη διακρίνουσα, που δείχνει τα όρια που χωρούν όλους τους ανθρώπους!

Και εκείνος μετά από λίγο μου απάντησε:

– Αν η μόρφωση δείχνει τα όρια του ανθρωπισμού, φίλε μου Έλληνα, τότε οι ευχές σας «μάθε παιδί μου γράμματα» έχουν γεμίσει την Ελλάδα με «δένδρα αιθαλή»!

...και με καληνύχτισε, δείχνοντάς μου την εντύπωση πως πείστηκε ότι η ελληνική εκπαίδευση έχει κοινωνικές ηθικές συνισταμένες...

Εσύ τι λες, αγαπητέ αναγνώστη;

11.

Ένας αετός που δεν πέταξε ποτέ

— Πέτρο! Πέτρο, φώναξε δυνατά, από το ένα άκρο της πλατείας στο άλλο, ο Φίλιππος ο δικηγόρος τον φίλο του.

Συνταξιούχοι τώρα πια και οι δυο και παροπλισμένοι καθώς είναι, κάθε μέρα τα πρωινά, συναντιούνται για να πίνουν καφέ, τσάι και τέτοια... Έτσι λένε, αλλά η αλήθεια είναι ότι συναντιούνται για να ασχολούνται με τα... περασμένα και τις αναμνήσεις τους...

— Τι συμβαίνει και φωνάζεις έτσι; ρώτησε ο Πέτρος τον δικηγόρο.

— Έφυγε, ρε συ, χθες για τους ουρανούς ο Λακάκης!

— Ποιος Λακάκης, βρε;

— Ο συμμαθητής μου, δεν τον θυμάσαι; Αυτόν που βλέπαμε να περιφέρεται πάντα μοναχός!

— Πώς δεν τον θυμάμαι! Ναι, ναι! Τον θυμάμαι...

Έγινε σιωπή για λίγο και ο Πέτρος συνέχισε:

Η Πύλος Μεσσηνίας.

- Για τους ουρανούς είπες;
- Μα πάλι έκανε λίγη σιωπή και συνέχισε, κάπως, διστακτικά:
- Δεν πήγε και μακριά, πάντα στους ουρανούς ζούσε!
- Δεν έχεις άδικο, ήταν κλεισμένος στον εαυτό του, μονήρης τύπος, ανύπαντρος, μακριά από όλους μας...
- Τι επάγγελμα είχε;
- Κανένα! Μια αποτυχία η ζωή του. Δεν βρήκε κανέναν προσανατολισμό, αν και είχε καλή πυξίδα για να τον οδηγήσει!
- Τι εννοείς;
- Νου, μωρέ, νιονιό, μυαλό, πώς να σου το πω!
- Μη μου πεις!
- Τι να μη σου πω; Έτσι είναι! Σταμάτησε λίγο και συνέχισε: Αυτή είναι η μια μεριά της αλήθειας, ενώ από την άλλη μεριά της θα δεις μια αφελή παιδαριώδη αντίληψη για τη ζωή, για τη δουλειά, για όλα.
- Τι δουλειά έκανε;
- Καμία ...! άεργος ή άνεργος, αρκετά χρόνια στην Αμερική. Ζούσε μέχρι χθες, με μια μικρή σύνταξη... Κρίμα!
- Γιατί κρίμα;
- Μα δε σου είπα; Είχε μυαλό, «τσερβέλο» που λένε, και γνωστικές δυνατότητες, που δεν τις αξιοποίησε. Μιλούσε αγγλικά και γαλλικά!
- Τι μου λες!
- Ναι φίλε μου, ήταν καλός μαθητής, αλλά είχε μια αστάθεια η συμπεριφορά του. Εξιδανίκευε με υπερβολή τα πράγματα. Δεν είχε ορθολογισμό. Έδειχνε αδιαφορία, αφροντισιά για την καθημερινότητα.
- Τι, μηδενιστής ήταν;
- Όχι, όχι. Δεν ήταν μηδενιστής, αλλά ουτοπιστής. Δεν κατέβαλε καμιά φροντίδα, καμιά επιμέλεια για πρακτικά θέματα. Δεν είχε τους επιδέξιους χειρισμούς, που απαιτεί η διαχείρισή μιας καλής επικοινωνίας. Του έλειπε η διπλωματία, που θα τον βοηθούσε να προσαρμοστεί, να κάνει και να διατηρήσει φίλους. Παγιδεύτηκε μέσα στην πλάνη του. Κρίμα! Κρίμα!
- Δεν είχε φίλους;
- Όχι! Όποιος έχει φίλους είναι θωρακισμένος συναισθηματικά, πατάει γερά. Η επικοινωνία, Πέτρο, είναι αναγκαίο αγαθό για τον άνθρωπο, σαν τον αέρα. Οι φίλοι, οι φίλοι μας, οι ψυχοθεραπευτές φίλοι μας είναι απαραίτητοι σε όλους μας!
- Και ο έρωτας είναι σημαντικός φύλακας της ψυχικής υγείας, Φίλιππε!

– Μα και ο έρωτας, φιλία είναι, Πέτρο, άλλο που τη μια παρουσιάζε-
ται σαν λαμπρή έξαρσή της και την άλλη σαν μια φλεγμονή της!

– Δεν έχεις άδικο.

– Αν παραστρατήσουν οι φίλιες μας ή οι έρωτές μας, παραστρατίζουν
όλα στη ζωή μας!

– Συγγενείς δεν είχα;

– Γιατί αλλάζεις κουβέντα, τώρα;

– Αλλάζω κουβέντα γιατί, αφενός συμφωνώ με αυτά που λες, αφετέ-
ρου ξέρω ότι αν συνεχίσει η κουβέντα θα πεις ότι: «Η ετερόφυλη φιλία,
φίλε μου, είναι γιατρεία, σαν τις παντοδύναμες Ιασώ και Πανάκεια, τις
κόρες του Ασκληπιού και της Ηπιόνης. Η ετερόφυλη φιλία, θα πεις, εί-
ναι η ψυχαγωγούσα οδηγητριά μας». Τα έχεις χιλιοειπωμένα, και τα ξέ-
ρω.

– Αυτό ακριβώς θα έλεγα, αλλά και τούτο: «Η καλή κοινωνική συ-
μπεριφορά είναι το διαβατήριο για να ταξιδέψεις στη χώρα του άλλου
φύλου και όταν μπεις σε εκείνη την χώρα έχεις όλο τον κόσμο κοντά
σου χαρούμενο.»

– Και με αυτά συμφωνώ. Λέγε μου, τώρα, συγγενείς δεν είχα;

– Είχα, αλλά και από τους συγγενείς του μακριά στεκόταν και ας τον
φρόντιζαν όσο καλύτερα μπορούσαν.

– Πάντα έτσι ήταν, μοναχικός τύπος;

– Όχι τόσο. Όταν τον γνώρισα στο γυμνάσιο, όπως σου είπα, ήταν
συμμαθητής μου, έδειχνε μια ελαφρώς ιδιόρρυθμη, αλλά συμπαθή συ-
μπεριφορά.

– Δηλαδή;

– Επαινούσε ή επέκρινε με υπερβολή. Είχε λόγο στομωφόδη και συνή-
θως συναισθηματική φόρτιση.

– Λέγε μου κανένα παράδειγμα να καταλάβω τι είδους στόμφο και
συναισθηματική φόρτιση είχε ο λόγος του; Ποια υπερβολή είχε ο συναι-
σθηματισμός του;

– Πρόχειρα τώρα θυμάμαι: Σε μια επίσκεψη με την τάξη μας στην Αρ-
χαία Μεσσήνη, η ξεναγός μάς είπε ότι τούτη η θαυμάσια πολιτεία έγινε
εξαιτίας των Θηβαίων και του ωραίου Έλληνα Επαμεινώνδα, αφού νίκη-
σαν και τιμώρησαν τους Σπαρτιάτες, τους τυράννους των Μεσσηνίων.

Τότε ο Λακάκης, δείχνοντας πατριωτική αλληλεγγύη προς τους προ-
γόνους του είλωτες της Μεσσηνίας, ανέβηκε ψηλά στο αρχαίο θέατρο

Η αρχαία Μεσσήνη.

και με στεντόρεια φωνή είπε: « Σπαρτιάτες τύραννοι των Μεσσηνίων, δεν αρκεί το ΜΟΛΩΝ ΛΑΒΕ των Θερμοπυλών για να σας αμνηστεύσει η πατρίδα μου η Μεσσηνία και εγώ».

– Ωραίο αυτό! είπε ο Πέτρος.

– Ναι, όλο τέτοια έλεγε.

– Ιδιόρρυθμος, αλλά και ακριβόλογος, βρε Φίλιππε.

– Ναι, ναι! Ιδιόρρυθμος, ακριβολόγος, με απρόβλεπτες πρωτοτυπίες... και πού να μάθεις τα τελευταία που μόλις τώρα έμαθα, είπε ο Φίλιππος κουνώντας το κεφάλι του με συγκρατημένο μειδίαμα.

– Γιατί το λες; Ποια τελευταία εννοείς; μήπως άφησε κάποιο μήνυμα πριν πεθάνει;

– Μήνυμα βέβαια άφησε, αλλά τι μήνυμα...! μας γέμισε με συμπάθεια, τύψεις και συγκίνηση!

– Με ξαφνιάζουν οι λέξεις που λες. Για λέγε μου, τι μήνυμα άφησε, πού και πώς;

– Άκου, καλέ μου φίλε, να δεις ευαισθησίες και παραγγελίες, να τον γνωρίσεις καλύτερα.

– Πότε και πώς τα έμαθες;

- Πριν λίγο με πήρε ο ξάδελφός του στο τηλέφωνο και μου τα είπε.
- Για λέγε, λοιπόν.
- Ο Λακάκης, εδώ και πάρα πολύ καιρό, είχε παραδώσει τρεις φάκελους στον συνταξιούχο συμβολαιογράφο και παλιό μας συμμαθητή, που τον εμπιστευόταν, λέγοντάς του:
 - Συμβολαιογράφε, σου ζητώ μια χάρη! (όλους, μας φώναζε με τα ονόματα των επαγγελματιών μας, όταν αυτά ήταν «προϊόν» ακαδημαϊκών σπουδών. Όλους τους άλλους τους καλούσε με τα μικρά τους ονόματα).
 - Ό,τι θέλει ο συμμαθητής μου, του απάντησε ο συμβολαιογράφος.
 - Αυτά που θα σου πω και θα σου δώσω θα τα κρατήσεις κρυφά μέχρι την ημέρα που θα χρειαστούν...
 - Τι συμβαίνει; τον ρώτησε λίγο ανήσυχος ο συμβολαιογράφος.
 - Είμαι φιλάσθενος τώρα τελευταία και αμελώ πολύ και την υγεία μου...
 - Σώπα, μια χαρά σε βλέπω! τον διέκοψε ο συμβολαιογράφος.
 - Αυτά δεν σου τα λέω για να αρχίσεις να μου κάνεις κήρυγμα με συμβουλές, αλλά για να με προσέξεις τι θα σου πω!
 - Λέγε, βρε Λακάκη, τι θέλεις από μένα να κάνω και θα το κάνω, του είπε, σχεδόν παρακλητικά ο συμβολαιογράφος, ο συμμαθητής του.
 - Δεν με λένε Λακάκη, αλλά Θεόδωρο ή σκέτο Λάκη αν θέλεις. Άσε τα χαϊδευτικά σαλιαρίσματα και άκουσέ με τι θα σου πω, μην κάνεις κανένα λάθος...
 - Δεν θα κάνω λάθος.
 - Συμβολαιογράφος χωρίς λάθος δεν υπάρχει!
 - Ό,τι και να πεις βρε Λάκη, εγώ θα σε αγαπώ! του είπε.
 - Να, πάρε αυτά που σου δίνω.
 - Τι είναι αυτά;
 - Φάκελοι, δεν βλέπεις; Αν μου συμβεί κάτι στη ζωή μου...
 - Δεν θα πάθεις τίποτα κακό εσύ, είπε ο συμβολαιογράφος, που κατάλαβε πού το «πάει»...
 - Κλείστο, το καλομαθημένο σου στόμα, που όλο καλές κουβέντες ξέρει να μιλά.
 - Τι είπα που διαφωνείς πάλι;
 - Την αλήθεια είπες! Τι άλλο πιο κακό να πάθω εγώ στη ζωή μου...!
- Κάτι πήγε να πει ο συμβολαιογράφος και τον διέκοψε:

– Μην τη βαραίνουμε την κουβέντα, γιατί θα λέω αλήθειες και συ γλυκόλογα να με παρηγορείς. Είναι «ανίκητα» εκείνα που με φόρτωσαν οι... μοίρες εμένα! Ας τα αφήσουμε! Να, πάρε τους φακέλους.

Ο συμβολαιογράφος πήρε αμίλητος τους τρεις φακέλους, που του έδωσε.

– Όταν εσύ, συμβολαιογράφε, κρίνεις πότε; τότε: τον πρώτο φάκελο με τα χρήματα να τα δώσεις στον παπά να με «καλο-ψάλει»... Είναι αρκετά. Θα σου έλεγα να τα δώσεις τα λεφτά αυτά για να με στείλουν «έξω» να με κάψουν, αλλά αν το κάνω αυτό, δεν θα ξέρουν πού να ρίξουν τις στάχτες μου και θα τους στενοχωρήσω...!

Ο συμβολαιογράφος δεν μιλούσε.

– Έχω συνηθίσει στη μοναξιά, δεν θέλω οι στάχτες μου να ενοχλήσουν κανένα...!

– Μα, βρε Λάκη..., είπε όλο αγάπη ο συμβολαιογράφος.

– Συμβολαιογράφε συμμαθητή, δεν λέω παράπονα, αλήθειες λέω! Θα με ακούσεις να τελειώνουμε;

– Λέγε.

– Τον δεύτερο φάκελο θα τον δώσεις στον γυμνασιάρχη. Έχει μέσα ένα πρόβλημα και χρήματα για βραβείο σε όποιο μαθητή το λύσει.

Το πρόβλημα θα σου το πω και προφορικά. Προσπάθησε να το λύσεις και εσύ και ίσως, έτσι ακονίσεις το γέρικο μυαλό σου...!

– Λέγε το πρόβλημα, βρε ιδιότροπε άνθρωπε. Χωρίς να με βρίζεις δεν μπορείς; είπε γελώντας ο συμβολαιογράφος.

– Άκουσε το πρόβλημα με προσοχή, συμβολαιογράφε:

«Πέντε στρατιώτες, πέντε ναύτες και πέντε σμηνίτες είναι σε ένα παραθαλάσσιο φυλάκιο. Οι πέντε στρατιώτες αγόρασαν τρία κιλά ψάρια, μαρίδες, από έναν ψαρά και οι πέντε ναύτες, επίσης, αγόρασαν άλλα δύο κιλά ψάρια, μαρίδες, από τον ίδιο ψαρά. Οι πέντε σμηνίτες δεν είχαν μαζί τους χρήματα και ο ψαράς βερεσέ δεν πουλούσε. Τότε όλοι μαζί μαγείρεψαν και έφαγαν τα ψάρια με τη συνοδεία τελεμέ και πελτέ. Οι πέντε σμηνίτες έκαναν μεταξύ τους ρεφενέ και μάζεψαν επτά ευρώ που ήταν η αξία που τους αναλογούσε για το φαγητό. Αφού έφαγαν, μετά τραγουδήσαν έναν αμανέ και έκαναν πολύ χαβαλέ και τζετζελέ.

Να βρεις πώς θα μοιραστούν τα λεφτά οι στρατιώτες και οι ναύτες

δίκαια, χωρίς τζερεμέ κανενός. Να βρεις πόσο κόστισαν τα ψάρια και τα λοιπά και τα λοιπά...»

– Ποια είναι «και τα λοιπά και τα λοιπά»;

– Λύσε το πρόβλημα εσύ, χωρίς «και τα λοιπά και τα λοιπά»...

– Γάιδαρο σκας με τις παραξενιές σου!

– Κόλλησες, ρε θεωρητικέ συμβολαιογράφε, σε λεπτομέρειες και πνίγεσαι. Αν ήταν εδώ ο μαθηματικός ο συμμαθητής μας, που έχει θετικό μυαλό, θα έψαχνε να βρει πόσο κοστίζουν τα ψάρια, πόσο κοστίζει το κιλό, και πώς μοιράστηκαν οι στρατιώτες και οι ναύτες τα χρήματα που τους έδωσαν οι σμηνίτες!

– Αναρωτιέμαι, όμως, ρε Λάκη, δεν υπάρχουν ελληνικές λέξεις να βάλεις στο πρόβλημα, αντί των περσικο-αραβικο-τουρκικών λέξεων, όπως; «βερεσέ», «αμανέ», «τζερτζελέ» και τις άλλες...;

– Υπάρχουν, βρε συμβολαιογράφε, αντί αυτών, οι ελληνικές λέξεις μαργαριτάρια: αντί για βερεσέ «πίστωση», αντί για ρεφενέ «συνεισφορά», αντί για τελεμέ «μαλακό τυρί», αντί για πελτέ «τοματοπολτός», αντί για αμανέ «τραγούδι της τάβλας», αντί για τζερτζελέ «αναταραχή», αντί για χαβαλέ «ξεφάντωμα» και αντί για τζερεμέ «ζημιά»...

– Απορώ, ρε Λάκη, και γιατί εσύ «καθαρόαιμος υπερπατριώτης» χρησιμοποιείς λέξεις δανεικές, είπε, αστειευόμενος ειρωνικά, για να τον πειράξει.

Τι ήθελε και το έλεγε αυτό ο συμβολαιογράφος; Ο Λακάκης πήρε φωτιά και άρχισε να του λέει:

– Έχω τον σκοπό μου, βρε «μεταλλαγμένο απολειφάδι» της παγκοσμιοποίησης, που θα ειρωνευτείς εσύ τον πατριωτισμό μου...!

– Τι θέλω εγώ και μπαίνω στα «αχαρτογράφητα χωρικά σου ύδατα»; Καλά να πάθω, είπε γελώντας ο συμβολαιογράφος και του είπε:

– Συγγνώμη, βρε Θόδωρε.

– Όχι! δεν δέχομαι τη συγγνώμη σου!

– Εντάξει, μην τη δέχεσαι. Λέγε μου, όμως, για ποιο σκοπό ανάφηρες τις ξένες λέξεις;

– Για να προκαλέσω στα παιδιά του σχολείου «γνωστική αναστάτωση»...!

– Τι σημαίνει αυτό;

– Ξάφνιασμα, απορία, περιέργεια, πρόκληση του νου τους για σκέψη...!

– Είσαι απίθανα απρόβλεπτος, ρε Λα... Λακάκη, πήγε να πει, αλλά το άλλαξε σε Λάκη.

- Τα παιδιά θέλουν έξυπνες προκλήσεις! συμβολαιογράφε.
- Μα αυτές τις προκλήσεις τις δίνει το σχολείο, Λάκη.
- Το σχολείο δίνει, βέβαια, προκλήσεις για να σκεφτούν τα παιδιά, αλλά είναι μαγατιάτικες προκλήσεις, σε κονσέρβα, χλιοειπωμένες...!
- Και σαν ποιες είναι οι φρέσκιες, οι γνήσιες, οι «original», βρε Λάκη;
- Οι αυθεντικές, οι πρωτότυπες προκλήσεις, θέλουν τη θυμοσοφία του μπαρμπα-Παύλου για να γεννηθούν, είτε ο Λακάκης και λέγοντας αυτό άρχισε να γελάει...
- Ποιος είναι ο μπαρμπα-Παύλος και τι είπε που τον θυμήθηκες και γελάς;
- Άκουσε και θα θαυμάσεις κι εσύ γελώντας με την «έξυπνη πρόκληση» που έκανε ο σοφός αγράμματος μπαρμπα-Παύλος ο χωριανός μου. Δεν ζει τώρα, ας είναι συχωρεμένος.
- Σε ακούω.
- Τον συναντήσαμε τρεις, νεαροί τότε, μαθητές να έρχεται καβάλα στο γαϊδαρό του και αφού τον χαιρετίσαμε, μας αντιχαιρέτησε και μας ευχήθηκε «γεια σας, γυμνασιόπαιδα».
- Τότε, λοιπόν, κάποιος από μας ρώτησε τον μπαρμπα-Παύλο: «Πόσων χρόνων είναι ο γαϊδαρός;» Εκείνος στάθηκε, σκέφτηκε λίγο και μας απάντησε με νέα ερώτηση: «Ποιος από τους δυο ρε γυμνασιόπαιδα;»
- Ο συμβολαιογράφος γέλασε δυνατά.
- Έτσι κτίζεται η εξυπνάδα, συμβολαιογράφε, και όχι με τη νοικοκυρεμένη καλολογία των δασκάλων και των γονιών, που φοβούνται να αυτοσαρκαστούν μήπως και «τσαλακωθούν»...
- Τι σημαίνει «νοικοκυρεμένη καλολογία»;
- Να μη μιλάει κανείς αυθόρμητα αλλά να μιλάει και να δείχνει το αυτονόητο. Ο μπαρμπα-Παύλος αυτο-υβρίστηκε για να πει έναν έξυπνο λόγο, που ήταν πρόβλημα και διδασκαλία μαζί...!
- Ήταν πράγματι έξυπνος λόγος, σαν ωραίο ανέκδοτο, είτε ο συμβολαιογράφος.
- Και οι δάσκαλοι και οι καθηγητές πρέπει να έχουν έξυπνο λόγο, είτε ο Λακάκης.
- Ναι «συναμφοότεροι» οι δάσκαλοι και οι καθηγητές πρέπει να έχουν έξυπνο λόγο, είτε ο συμβολαιογράφος, τονίζοντας υπέρ το δέον το «συναμφοότεροι» για να το προσέξει ο Λακάκης, που αυτή τη λέξη τη χρησι-

μποιούσε ο παλιός τους γυμνασιάρχης, που μιλούσε σχεδόν την αρχαία ελληνική διάλεκτο.

– Βλέπεις, συμβολαιογράφε, το κεράκι του παλιού γυμνασιάρχη μας πώς σε φωτίζει και τολμάς να λες τις λέξεις που ξεχάσαμε;

– Ναι, ήταν ο γυμνασιάρχης μας «αρχαιο-γλωσσική κολώνα γοητείας» και ο άψογος λόγος του ηχεί ακόμη στη διαπασών...!

– Συμβολαιογράφε, είσαι ακριβής σαν ανατόμος, συγχαρητήρια!

– Μην υπερβάλλεις, Λάκη, δεν είναι δύσκολο να παινεύεις τέτοιους ανθρώπους...!

– Σωστά το λες, ήταν ιδιαίτερος άνθρωπος, με πληθωρική απλότητα!

– Έτσι είναι.

– Ας έρθουμε πάλι στους φακέλους, δεν τελείωσα.

– Τι άλλο θέλεις; λέγε.

– Υπάρχει και τρίτος φάκελος, αυτός εδώ. Να τον δώσεις στον ξάδελφό μου, της θείας μου της Ντίνας, γράφω το όνομά του μέσα και το επάγγελμά του, θα τα δεις.

– Αυτού τι να του πω;

– Να του πεις να γράψει κάτι καλό για μένα και να το διαβάσει σαν τελειώσει ο παπάς τις προσευχές του.

– Το βιογραφικό σου; ρώτησε με ειλικρινή αφέλεια ο συμβολαιογράφος.

– Θα με θυμώσεις, ρε συμβολαιογράφε! Μιλάς σαν να είναι βλακοδοχείο το κεφάλι σου!

– Τι κακό πάλι είπα και μου θυμώνεις;

– Το βιογραφικό μου δεν θέλω να το ακούσω. Το ξέρω «απέξω και ανακατωτά». Μην μου ζύνεις πληγές...!

– Τότε, τι να γράψει και τι να πει;

– Να του πεις να γράψει όχι καλά λόγια, όπως συνηθίζεται σε τέτοιες περιστάσεις, αλλά να γράψει και να διαβάσει μια ιστορία αληθινή για έναν αετό κοψοφτερισμένο. Ξέρει αυτός.

– Αφού το λες εσύ, θα ξέρει...

– Ξέρει, αλλά να του πεις να γράψει με ύφος, που να μοιάζει με τις εκθέσεις μου που έγραφα στο σχολείο και τις άκουγες, συμβολαιογράφε, και ζήλευες...

– Τις θυμάμαι, ρε Θόδωρε, είπε δυνατά ο συμβολαιογράφος, αλλά μέσα του σιγανά μουρμούρισε θλιμμένα, πέφτοντας σε βαθύ συλλογι-

σμό: «Θυμάμαι και τον καθηγητή μας τι σου έλεγε: “Μας ταξιδεύεις σε ακύμαντες θάλασσες με τις εκθέσεις σου, ρομαντικέ Θεόδωρε, αλλά πρόσεχε τη θάλασσα, έχει υφάλους”. Έβλεπε τη σκέψη σου αμφιρρέπουσα σε φαντασία και πραγματικότητα...!»

– Γιατί βουβάθηκες, συμβολαιογράφε;

– Σκέπτομαι, Θόδωρε, είτε σχεδόν αφηρημένος, και όταν συνήλθε, συμπλήρωσε συγκινημένος: Υπόσχομαι, Θόδωρε, να κάνω ότι ακριβώς μου είπες.

Αυτά είναι όλα και όλα, Πέτρο, τα μηνύματα που μας άφησε, είπε ο Φίλιππος.

– Είναι πράγματι συγκινητικό, Φίλιππε!

– Τώρα όπως καταλαβαίνεις, Πέτρο, εμείς πρέπει να ετοιμαζόμαστε να πάμε το απόγευμα να ξεβγάλουμε τον φίλο μας στο ταξίδι του, αλλά, κυρίως, φίλε Πέτρο, πρέπει να πάμε να ακούσουμε το λογο που ετοιμάζει για να διαβάσει σαν επιτάφιο ο ξάδελφός του αποχαιρετώντας τον, με το ύφος και τον τρόπο που του παρήγγειλε χθες, μόλις, ο συμβολαιογράφος.

Ας ετοιμαζόμαστε...

Είχε γύρει ο ήλιος κατά τη δύση. Κόσμος πολύς και ο καιρός γλυκός. Απομεσήμερο άνοιξης ήταν.

Αταίριαστος τέτοιος καιρός για τέτοια γεγονότα. Όμως, τούτη η ανοιξιάτικη φύση με αρμονία έδενε με τη ζωή του Λακάκη. Με άνοιξη έμοιαζε το ξεκίνημα της ζωής του. Με άνοιξη, χωρίς να έρθει ποτέ η ώριμη καλοκαιριά...!

Σταματημένος εβδομήντα οκτώ χρόνια ο χρόνος στην... άνοιξη.

Σε λίγο αρχίζει η τελετή.

Σαν τέλειωσαν τα καθήκοντα του παπά, ο ξάδελφος πήγε ψηλά στον άμβωνα και είπε:

«Μάθαμε ότι φεύγεις και ήρθαμε σήμερα σε αυτή εδώ την τελετή τα αδέρφια σου, τα ξαδέλφια σου, οι συγγενείς, οι συμμαθητές σου, οι φίλοι σου και πάρα πολλοί άλλοι για να σου πούμε αντίο!

Ο λόγος που θα ακούσεις δεν είναι επιτάφιος λόγος, αλλά ένα “μνημόνιο” προς τους ουρανούς, το οποίο προσυπογράφουμε όλοι, για να δικαιολογηθούμε στους εκεί επάνω και να μας κατανοήσουν που δεν

μπορέσαμε, όσο ήσουν στη γη, να σε αγκαλιάσουμε και να δείξουμε την αγάπη μας, όσο θα θέλαμε!

Δεν μας βοήθησες κι εσύ, βέβαια, αφού με τα λόγια σου και τα έργα σου στάθηκες μακριά μας και έδειχνες πως ζούσες στα σύννεφα παρά στη Γη μαζί μας!

Ήσουν το πρώτο από τα πέντε παιδιά της οικογένειας. Εδώ στο μικρό χωριό γεννήθηκες κι εδώ τελείωσες το δημοτικό σχολείο. Στα δώδεκά σου πήγες στη γειτονική πόλη για να μάθεις γράμματα στο εξατάξιο γυμνάσιο, ενοικιάζοντας μια ισόγεια κάμαρα τρία επί τρία χωρίς θέρμανση, χωρίς μπάνιο, χωρίς σωστή διατροφή, χωρίς άλλα πολλά...!

Να οι συνθήκες που μπορούν να ξεστρατίσουν την πορεία του στόχου μας!

Μετά το γυμνάσιο πήγες για σπουδές στο πανεπιστήμιο, που εγκατέλειψες την προσπάθεια αυτή γρήγορα, παρασυρμένος από το αμερικάνικο όνειρο, που υποσχόταν πολλά σε νέους ανθρώπους...!

Ακολούθησες το μεγάλο κύμα και με άλλους συνομηλίκους σου, βρέθηκες μετανάστης στην Αμερική!

Αυτά είναι τα βασικά και δεν τα παραλείπω, εξάδελφε.

Αν όμως παραλείψω να μιλήσω για την ιδιαίτερη ευαισθησία σου σε θέματα που είχαν σχέση με τον ιδιότυπο εγγραμματισμό σου, όπως για τη γλώσσα που ήθελες να χρησιμοποιείς και την αγάπη για την ιστορία της αρχαίας πατρίδας, δεν θα μπορούσα να δώσω το προσωπικό σου στίγμα για να κατανοήσει κανείς το γιατί στάθηκε αδύνατο να προσαρμωστείς στις συνθήκες της άλλης ηπείρου και να διαχειριστείς, τόσο αδέξια, τις ευκαιρίες που είχες σε ό,τι είχε να κάνει με την οικονομική προκοπή σου.

Με εξουσιοδότησαν, ξάδερφε, όλοι, συγγενείς και φίλοι, να αναφέρω τις μικρές προσωπικές ιστορίες που βίωσες ή πρωταγωνίστησες, γιατί λένε, καλοπροαίρετα βέβαια, ότι αυτές είναι ενδεικτικές για το πόσο διαφορετικά σκεφτόσουν και εξηγούν γιατί σε θεωρούσαν άλλοι αιθεροβάμονα, άλλοι ιδιόρρυθμο, άλλοι αντικομφορμιστή και άλλοι απείθαρχο. Μοιραίοι χαρακτηρισμοί, αφού τέτοιοι άνθρωποι ή αλλάζουν τον κόσμο ή συντρίβονται απ' αυτόν...!

Να τα περιστατικά που επιβεβαιώνουν τα παραπάνω:

Τα γυμνασιακά σου χρόνια τα πέρασες στη γειτονική μας πόλη, που ήταν μια αυστηρά αστική κοινωνία με κατοίκους, που φέρονταν υπερο-

πτικά προς τους μικρούς μαθητές, που ανίχνευαν το αλφαβητάρι του πολιτισμού στην όμορφη αυτή πολιτεία.

Εσύ ήσουν ένας ρομαντικός, ένας ονειροπόλος, ένας ιδιαίτερος άνθρωπος, που δεν θα μπορούσες να προσαρμοστείς αποδεχόμενος υποτιμητικές λέξεις... Θα σου θυμίσω ένα περιστατικό που το επιβεβαιώνει: Όταν πήγαινες, λοιπόν, στην πρώτη τάξη στο γυμνάσιο δυο τρία εξωσχολικά «μορτάκια» σε περιέλασαν. Τότε, εσύ, κάλεσες τους δικούς σου φίλους και τους προετοίμασες για πόλεμο εναντίον τους. Άλλαξες τα ονόματα των φίλων σου, δίνοντάς τους άλλα ένδοξα ονόματα από την ιστορία: Έκτορα ονόμασες τον ένα, Αίαντα τον άλλο και συ κράτησες για τον εαυτό σου το συμβολικότερο, Αχιλλέας. Στη συνέχεια τους προέτρεπες με τα ένδοξα ονόματά τους για επίθεση και έδωσες μια αρχαιόμορφη μάχη, που τη θυμούνται, τώρα, όλοι και μειδιούν!

Αυτό ήταν μια άλλη αιτία που μπορεί να αφορμίσουν οι πληγές και τα ξεστρατίσματα του στόχου!

Και το τελευταίο, για να περιοριστώ σε αυτά μόνο:

Όταν το υπερωκεάνιο “Πατρίς”, που σε μετέφερε μετανάστη, αφού εγκατέλειπες τις σπουδές σου, μαζί με πολλούς άλλους συνομηλίκους σου Έλληνες, απομακρυνόταν από την Πατρίδα, εσύ με έξαψη μεγάλη φώναξες τα ακόλουθα λόγια, επευφημούμενος και χειροκροτούμενος από όλους: *“Χαίρε μοι, ω φιλότατη πατρίς! Χαίρε Ελλάς!”*

Αυτά είναι ενδεικτικά της ιδιαιτερότητάς σου, του ύφους σου, του λόγου σου και προπάντων του στοχασμού σου και προϊδεάζουν ότι το δικό σου κυνήγι του πλούτου στην ξενιτιά θα ήταν μια ουτοπία, μια χαμένη υπόθεση!

Στην Αμερική, οι ρυθμοί ζωής απαιτούσαν δουλειά και προσπάθεια, μακριά από τη γοητεία των δικανικών λόγων του Λυσία και των δημηγοριών του Δημοσθένη, που εσένα σε μάγευαν!

Το πολιτισμικό σοκ, που ένοιωσες στην Αμερική, για σένα ήταν μεγάλο! Έμεινες μετέωρος στο κενό!

Τα επακόλουθα είναι γνωστά και πολύ επώδυνα για σένα και για μας, γι’ αυτό τα παραλείπω.

Αν σου ήταν δυνατό, ξάδερφε, να κάνεις εσύ τώρα τον απολογισμό της ζωής σου σε τούτη την τελετή, να πεις, δηλαδή, εσύ το στερνό σου λόγο, σαν απολογία ή σαν εξομολόγηση σε μας ή σε όποιον άλλον σε

Ο Κων/νος Καβάφης, 1863-1933.

ακούσει εκεί που πας, θα έλεγες τα παρακάτω λόγια του Καβάφη, και θα είχες κάποιο μικρό ή μεγάλο δίκιο. Τώρα, πια, είναι αδιάφορο:

“Χωρίς περίσκεψιν, χωρίς λύπην, χωρίς αιδώ [...]

Ανεπαισθήτως μ’ έκλεισαν από τον κόσμον έξω.”

Ξάδερφε, τούτο το ποίημα ο Καβάφης δεν το έγραψε μόνο για τον εαυτόν του και για σένα, αλλά για όλους μας.

Οι κανόνες της κοινωνίας θέλουν πειθαρχημένους και υποτακτικούς τους ανθρώπους μέσα στα όρια του έθνους, της συνήθειας...

Τέλεια στοιχισμένους στις ευθείες, που χαράσσουν οι συνήθειες των πολλών, και πρέπει να τις μιμούνται επιδοκιμάζοντάς τις, σαν μαϊμούδες οι άνθρωποι...

Η κοινωνία, διδάσκει αδιαφορώντας για τις εξαιρέσεις...

Οι άνθρωποι, όμως, είναι τόσο διαφορετικοί, τόσο ιδιαίτεροι, τόσο γοητευτικά διακριτοί που δεν χωρούν, δεν βολεύει να χωρέσουν στα ίδια καλούπια και κυρίως, δεν μπορούν όλοι να στοιχίζονται σε μιαν ευθεία, όταν υπάρχουν κακοτοπιές...!

Η φύση, άλλωστε, είναι μια όμορφη ποικιλία, γεμάτη από ελκτικές καμπύλες, είναι γεμάτη από την αρμονία των τεθλασμένων Μαιάνδρων, είναι γεμάτη από γοητευτικές παραμορφώσεις των ζικ ζακ, που η απροσδιοριστία του θείου ή του τυχαίου δημιουργούν...

Η φύση διδάσκει κάθε πλάσμα της να ακολουθεί τους κανόνες που αυτή όρισε. Αν είναι κανείς πουλί ή ψάρι, η φύση έχει διαλέξει αν θα πετάει ή θα κολυμπάει...

Αν αλλάξουν οι άνθρωποι τις φυσικές συντεταγμένες, θα πεθάνουν...

Είναι αλαζονεία και ύβρη να απαιτείς υπακοή και στοίχιση του ουράνιου τόξου με τα ευθύγραμμα τμήματα που διαγράφουν οι κομήτες, επειδή έτσι ορίζει η κοντόθωρη προοπτική του έθνους μιας κοινωνίας...

Ωστόσο, ξάδερφε, μέσα στο χωνευτήρι της κοινωνίας, η ελεύθερη, η

διαφορετική, η προσωπική επιλογή έχουν κίνδυνο και ρίσκο...

Είναι σύντομη και βιαστική η πορεία της ζωής, δεν έχει χρόνο για μεταμέλεια, δεν έχει χρόνο για επανορθώσεις...

Η προσοχή μας πρέπει να είναι τεταμένη, για να ακούσει κανείς τους ήχους των κτιστών, που περιχαρακώνουν τους ανθρώπους με συρματοπλέγματα...

“Κάλιο να βγει το μάτι παρά το όνομα”, λένε ..., που πάει να πει, κάλιο οι τύποι, παρά η ουσία... Τους τύπους βλέπουν οι άνθρωποι, την ουσία είναι δύσκολο να τη δουν... Δεν έχουν διάθεση να τη μάθουν και είναι δυσερμήνευτη...

Αλλοίμονο σε όποιον κλειστεί μέσα στα συρματοπλέγματα...

Οι κτίστες αυτοί, δηλαδή, που διαμορφώνουν τη συμπεριφορά μας, – οι γονείς, οι δάσκαλοι και η κοινωνία–, δεν δουλεύουν με δόλο και σιγανά, αυτοί φωνάζουν επισημαίνοντας τα άβατα εσκαμμένα...

Οι γονείς, οι δάσκαλοι και η κοινωνία βροντοφωνάζουν και θορυβούν, αλλά ποιος ακούει συμβουλές και νουθεσίες, όταν η φύση ξεσηκώνει τους βουερούς βοριάδες, που κουφαίνουν τα αυτιά...!

Τα σήμαντρα δεν ακούγονται τότε, όσο δυνατά και να χτυπάνε...

“Αστόχαστα, χωρίς λύπη με έκλεισαν μέσα σε τείχη”, λέει με απελπισία ο ποιητής.

Απορεί πώς δεν πρόσεξε τους κτίστες, που τον έκλεισαν μέσα, αλλά αμέσως διορθώνει:

Δεν ήταν τίποτα για να προσέξει, όλα έγιναν όπως τα χάραξαν οι μοίρες: Λάχεςις, Κλωθώ και Ατραπός...

Όταν αυτές ρίξουν κακοτυχία, κανείς δεν μπορεί να δαμάσει τα μέγα, δεν μπορώ τα ακυβέρνητα, ξάδελφε!

Η πιο συμπαθητική παραδοχή μιας άνισης και άδικης τύχης...

Θα πρόσεχαν όλοι, αν μπορούσαν, γιατί αξίζει να είναι κανείς έξω από τα τείχη που τους κλείνουν, μαζί με όλους τους ανθρώπους...

Όλοι οι άνθρωποι, ξάδερφε, ζούμε και δημιουργούμε για τον έπαινο των συνανθρώπων μας.

Η θλιβερή διαμαρτυρία του ποιητή για το άδικο κλείσιμό του έξω από την αγορά των επαίνων γίνεται πιο συμπαθητική και κατανοητή, αλλά προπάντων πιο διδακτική, όταν λέει:

“Χωρίς περίσκεψιν μ’ έκλεισαν από τον κόσμον έξω”.

Δηλαδή, χωρίς να με ρωτήσουν αν έχω φτερά, μου είπαν να πετάξω...

Το δίδαγμα όλων αυτών μου φαίνεται, ξάδελφε, ότι είναι τούτο και έχει αποδέχτες τα αυτιά όλων μας:

“Όλοι μας πρέπει να μάθουμε να σεβόμαστε τις ατομικές διαφορές των ανθρώπων με τις ποικίλες νοημοσύνες τους, με τις ποικίλες ικανότητές τους και προπάντων με τις ποικίλες πανίερές διαφορές τους.

Να μάθουμε όλοι οι άνθρωποι ότι: *“Φτερά βγάζουν και πετούν μόνο όσοι αγαπήθηκαν”*...

Εσύ άραγε, ξάδερφε, έβγαλες φτερά να πας πετώντας στους ουρανούς;

Δεν ξέρω αν πήγες πετώντας στους ουρανούς.

Ξέρω, όμως, ότι τώρα, που βασίλεψε ο ήλιος και ήρθε το σκοτάδι, κάποια νύχτα, θα κατέβεις και θα χαρείς πολύ, καθώς θα ακούς τη μελωδία της αγάπης μας, που σου έγραψα σε τούτον τον επίλογο.

Και τότε, ίσως, καταλάβεις ότι δεν έλειπε η αγάπη μας για σένα, αλλά η σιγαλιά της νύχτας έλειπε που δεν σε άφηνε να την ακούσεις...!

Τότε, στάσου να αφουγκραστείς και τη συγγνώμη μας...

Και, ίσως σου γιάνουν τα φτερά και πετάξεις...!

Ποιος ξέρει...!

Στο καλό, ξάδελφε!

25 Απρίλη 2014

A.B.K. εξάδελφος από μητέρες.»

12.

Άδακρυς ο Δίας αναχώρησε

– Το πάρτυ του Ολύμπου –

Καιρό τώρα ο Όλυμπος βρίσκεται σε μια βουβή ανησυχία. Δεν είναι ο γνωστός γαλήνιος, ήρεμος και σχεδόν ασφαλής Όλυμπος. Κάτι φαίνεται έχει τρομάξει την αιώνια αταραξία του. Έτσι, ίσως, εξηγούνται οι πρωτόγνωρες για θεούς προετοιμασίες μιας εκδήλωσης, που αφορά τον πολιτισμό του Ολύμπου.

Αποφάσισαν, με υπόδειξη του Δία, να οργανώσουν μια μεγάλη γιορτή με τίτλο «*Το κάλος του Ολύμπου*», έτσι την ονόμασαν. Μεγάλη εκδήλωση!

Θα ξεκινούσε με ένα μεγάλο διαγωνισμό. Και τι διαγωνισμό; Διαγωνισμό τέχνης! Και τι τέχνης; Της κλασσικής Ελλάδας, που γνώριζε τα «*λογικά*» όρια της τέχνης και του καλλιτέχνη. Έργα χωρίς αφαιρετικές αυθαιρεσίες και ποιήματα φορτωμένα με «*χύδην*» λέξεις...

Στην επιβλητική σάλα των θεϊκών εκδηλώσεων, τρία διάσημα γλυπτά εκτίθενται και περιμένουν τον κριτή τους. Το ένα είναι έργο του ίδιου του Δία, το άλλο της Αθηνάς και το τρίτο του Προμηθέα,

– Είναι όλα έτοιμα, Ερμή;

– Όλα, Δία μου!

Ο Όλυμπος. Ο θρόνος του Δία (Στεφάνι).

– Ο μπουφές, η μουσική, το πανό;

– Όλα, Δία μου, η μόνη μου έννοια είναι τι να γράψω στο πανό; πολιτιστικές ή πολιτισμικές εκδηλώσεις ή είναι το ίδιο;

– Όχι δεν είναι το ίδιο! Στις πολιτισμικές εκδηλώσεις θαυμάζουμε τον πολιτισμό, στις πολιτιστικές εκδηλώσεις διορθώνουμε τον πολιτισμό...!

– Άρα, γράφω πολιτισμικές εκδηλώσεις, γιατί ο πολιτισμός μας δεν θέλει διόρθωμα...

– Ό,τι δεν διορθώνεται, παλιώνει, Ερμή, «εν πάσει περιπτώσει», το σωστό για την περίπτωση είναι να γράψεις «πολιτιστικές εκδηλώσεις».

– Τι θα έπρεπε να διορθώσουμε στον πολιτισμό μας, Δία μου;

– Δεν ξέρω Ερμή, απλές σκέψεις κάνω. Εμείς ζούμε ψηλά στον Όλυμπο και οι άνθρωποι δυσκολεύονται να έρθουν κοντά μας. Ένας άλλος θεός, μου λένε, που διάλεξε ένα ταπεινό βουνό, ένα λόφο, τον Γολγοθά, μαζεύει λαοθάλασσες.

– Ένας μικρός μόνο λόφος, Δία μου, μπορεί να συναγωνιστεί έναν Όλυμπο;

– Δεν είναι μόνο ο λόφος, τον διέκοψε, είναι και άλλα πολλά!

– Και ο Όλυμπος τι κάνει; ρώτησε ανήσυχος ο Ερμής.

– Εγώ, Ερμή, διακριτικά, χρόνια τώρα, κάνω «ανοίγματα» στην κοινωνία, πάρα πολύ πριν από τότε που έλεγαν, αν θυμάσαι, ότι κάτι μάγοι ψάχνουν για άλλο θεό.

– Σαν ποια ανοίγματα, Δία μου, έκανες;

– Φώτισα τους Έλληνες να ιδρύσουν φιλοσοφικές σχολές, να οργανώνουν πανελλήνιους αθλητικούς αγώνες στην Ολυμπία, να κάνουν θέατρα για να διδάσκονται, Ερμή, λίγο είναι αυτό;

– Σωστά τα λες, Δία μου!

– Μόνο αυτό, Ερμή; ταύρος έγινα για να με ερωτευθεί η Ευρώπη και να την κάνω να αγαπήσει τους Έλληνες...

– Κόλλησε όμως μαζί σου και ούτε που νοιάστηκε για τους Έλληνες...!

Ο Δίας έκανε πως δεν άκουσε και συνέχισε:

– Πολίτευμα δημοκρατικό τους φώτισα να κάνουν και δήμους με συνελεύσεις για να κυβερνιούνται.

– Αλήθεια είναι αυτό, είπε ο Ερμής.

– Και το σημαντικότερο, Ερμή, τους φώτισα να κάνουν βωμό στον άγνωστο θεό!

– Αλήθεια, γιατί το έκανες αυτό, Δία μου; δεν το καταλαβαίνω.

– Είναι απλό, Ερμή, δεν θέλω να ξεγελούνται οι Έλληνες και να νομίζουν ότι υπάρχει θεός άλλος κανένας αληθινότερος από τον άγνωστο θεό...

– Μα τι λες, Δία μου, άθεος είσαι;

– Ερμή, θεός θα ήμουν αν έδιωχνα τη φτώχεια, τη δυστυχία, την α-

*Ο Ερμής του Πραξιτέλους.
Αρχαιολογικό Μουσείο Ολυμπίας.*

δικία και το χειρότερο τη δουλεία.

– Μα μπορεί να το κάνει αυτό ο άγνωστος θεός;

– Όχι, και γι' αυτό φώτισα τους Έλληνες να τελειοποιήσουν τη γραφή, να φτιάξουν βιβλιοθήκες, μουσεία και να κάνουν εφευρέσεις, μήπως και κατορθώσουν και κάνουν μόνοι τους αυτό που δεν μπορούμε εμείς οι θεοί...!

– Το πιστεύεις αυτό;

– Το ελπίζω, Ερμή, το ελπίζω...!

– Τους αγαπάς βλέπω τους Έλληνες, Δία μου, γι' αυτό μας λατρεύουν και δεν θα μας εγκαταλείψουν ποτέ.

– Αυτό με τρομάζει, Ερμή! ένας σοφός κάποτε θα πει «Ένας πολιτισμός καταστρέφεται, όταν οι θεοί του καταστρέφονται» (Emile M. Cioran).

– Αυτό αποκλείεται, Δία μου, δεσ τι δώρα μάς προσφέρουν στους βωμούς!

– Από φόβο τα προσφέρουν, Ερμή, άλλωστε εμείς μόνο με νέκταρ και αμβροσία ζούμε και το ξέρουν.

– Αισθάνομαι σαν να ανησυχείς, Δία μου. Είναι δυνατόν οι Έλληνες, που πίνουν νερό στ' όνομά σου, οι Έλληνές σου, που κάνουν προς τιμή σου Ολυμπιακούς αγώνες και γράφουν ύμνους για σένα, να μας εγκαταλείψουν;

– Οι Έλληνες, Ερμή, ποτέ! αλλά όταν γίνουν Ρωμιοί...;

– Τι είναι πάλι τούτο, Δία μου;

– Τίποτα, Ερμή, κοίταξα κατά το μέλλον και ξεχάστηκα.

– Τι λες, Δία; με τρομάζεις, λες Ρωμιούς τους Έλληνές σου, εσύ;

– Ερμή, εσείς οι μικροί θεοί δεν ξέρετε, όπως εγώ, τι θα συμβεί!

– Μα, Δία μου...

– Έρχεται η παγκοσμιοποίηση της Ρώμης, Ερμή. Φοβάμαι θα μας παρασύρει σαν τσουνάμι!

– Και εμείς οι θεοί, δεν μπορούμε να βοηθήσουμε;

– Και τι να κάνουμε, Ερμή, από τους ανθρώπους εξαρτόμαστε όλοι οι γνωστοί θεοί!

- Μα οι Έλληνες...
- Θα είναι σταγόνα στον ωκεανό!
- Και το πνεύμα των Ελλήνων;
- Πρώτο θα καεί...!
- Μα τι λες, Δία μου, αυτό θα κάνει η παγκοσμιοποίηση;
- Ένα θα σου πω μόνο!
- Σε ακούω, Δία μου, πολύ ανήσυχος, αλλά προσεκτικά.
- Τώρα που μεσουρανώ εγώ, έχουν τόση ελευθερία οι Έλληνες, που ο Λουκιανός, δυνατή πένα δεν λέω, γράφει ένα σωρό σατιρικούς διαλόγους για μένα, για σένα και για όλους τους θεούς του Ολύμπου...
- Και αύριο τι θα γίνεται;
- Αύριο, όταν θα έρθει η παγκοσμιοποίηση, όποιος γράφει σάτιρα για θεό θα αφορίζεται, θα καίγεται, θα τρομοκρατείται...!
- Τι σημαίνει παγκοσμιοποίηση, Δία μου;
- Ερμή, θέλεις να σου πω τι πρέπει να σημαίνει ή τι θα σημαίνει;
- Και τα δύο να μου τα εξηγήσεις, Δία μου.
- Τέτοιες ώρες βιασύνης με ρωτάς, βρε Ερμή, πράγματα που θέλουν ώρες για να τα περιγράψεις. Μη νομίζεις όμως ότι βρίσκω πρόφαση για να αποφύγω την απάντηση. Θα σου εξηγήσω, κάπως, βιαστικά.
- Ακούω, είπε ο Ερμής.
- Το «τι πρέπει να σημαίνει παγκοσμιοποίηση», το σωστό δηλαδή, είναι ότι πρέπει να βοηθήσουμε τους άλλους να γίνουν καλλίτεροι, να προωθούν δηλαδή οι αναπτυσσόμενες χώρες την τεχνολογία τους, το πνεύμα τους, τα αγαθά τους, τις ιδέες τους στις υποανάπτυκτες χώρες, ώστε να μπορέσουν οι άνθρωποι που ζουν εκεί, να αναπτυχθούν και αυτοί, μένοντας στον τόπο τους. Να τους μάθουν να αναπτύσσουν τον πλούτο και τη γνώση στον τόπο τους.
- Και τώρα να σου εξηγήσω και το «τι θα σημαίνει στην πράξη η παγκοσμιοποίηση».
- Το «τι θα σημαίνει στην πράξη», το λάθος δηλαδή, είναι να ενθαρρύνουν τους φτωχούς λαούς να γίνουν μετανάστες, να παρασύρουν τους ανθρώπους από τις υποανάπτυκτες χώρες παγκοσμίως, να φτάσουν στις αναπτυσσόμενες χώρες, που έχουν καλή τεχνολογία και πολλά αγαθά για να δουλέψουν, ελπίζοντας ότι έτσι θα τους μάθουν να αναπτύσσουν μόνοι τους τον πλούτο και τη γνώση, σαν θα επιστρέψουν στην πατρίδα τους. Αλλά αυτό είναι χίμαιρα, Ερμή! Θα προκληθεί παγκόσμιο πολιτισμικό σοκ σε όλους...!

Ο Δίας κατάλαβε ότι είπε πολλά. Δεν ήθελε να σπείρει φόβο και έτσι σταμάτησε να μιλά. Έμεινε λίγο σιωπηλός και γυρνώντας στον Ερμή του είπε:

– Άκου, Ερμή, το λέω σε σένα εμπιστευτικά. Φέτος κρίνονται τα πάντα για μας!

– Τι συμβαίνει, Δία μου;

– Τίποτα προς το παρόν.

– Τι προς το παρόν;

– Πάμε τώρα δεν είναι ώρα για τέτοιες κουβέντες. Ήρθαν οι ξένοι.

– Ναι πάμε, είπε ο Ερμής. Η ώρα της γιορτής ήδη είχε πλησιάσει.

Ο κήρυκας με επίσημη στολή από τα ψηλά σκαλοπάτια του Ολύμπου ανήγγειλε το άνοιγμα της αίθουσας που εκτίθενται τα έργα τέχνης.

Οι καλεσμένοι αρχίζουν να μπαίνουν στα ουράνια μέγαρα. Είναι πολλοί και έχουν καταφτάσει από παντού. Έδωσε ο Όλυμπος μεγάλη δημοσιότητα και επισημότητα στην εκδήλωση. Κάνουν οι θεοί επίδειξη χλιδής, επίδειξη ομορφιάς, επίδειξη δύναμης, επίδειξη όλων, όσα νομίζουν ότι θαυμάζουν ή φοβούνται οι άνθρωποι. Τα παλάτια των θεών ολόφωτα! Όλοι λάμπουν! Οικοδεσπότες και εκλεκτοί επισκέπτες. Θεές, θεοί, νύμφες με τουαλέτες, ημίθεοι, ήρωες, και ιερείς κρατώντας περγαμηνές με ύμνους.

Ανάμεσά τους και η Αφροδίτη με το βαθύ ντεκολτέ...! Θροϊστήκε η αίθουσα, σαν μπήκε μέσα η Αφροδίτη και ο Θάμυρις, ο λυράρης σιγοτραγουδίασε:

«Τι λυγερή σαν περπατάς!

Τι λυγερή σαν μπαίνεις!

Τι λυγερή σαν προσπερνάς!

Τι λυγερή σαν βγαίνεις!»

Και το ρεφρέν είχε ένα νόημα, όλο μυστήριο:

«Το παίνεμά μου λυγερή

κάνεις μην το ξεχάσει

παίρνει από σένα ομορφιά

και θέλει να σου μοιάσει.

*Σαν φυλαχτό θα το κρατούν
τους δίσεκτους τους χρόνους
Εκείνοι που δεν λησμονούν
για να ξεχνούν τους πόνους.»*

Η Αφροδίτη μειδίασε και χαμήλωσε τα μάτια. Έδειχνε ταπεινή υπερφάνεια μέσα στη σιγουριά της ομορφιάς της. Τούτα όλα την έκαναν ωραιότερη!

Ο Αίολος δεν κρατήθηκε, ήθελε να δώσει έναν τόνο παραπάνω. Άφησε λίγο τον Ζέφυρο να παιχνιδίσει στα πόδια της Αφροδίτης, σηκώνοντας ελαφρά το άσπρο μεσο-φούστανό της, το βελεσάκι της, όπως το λένε. Άφησε μια μικρή ριπή ανέμου και όλοι έβγαλαν έναν άναρθρο ήχο θαυμασμού, σαν είδαν το πόδι της γυμνό λίγο πάνω από τα γόνατά της. Ένα μονόχο θαυμαστικό σαν το «*λα ματζόρε*», που αντήχησε σε όλον τον Όλυμπο.

Επικράτησε μια χαώδης απειθαρχία στην αίθουσα. Ναι, αγαπητέ αναγνώστη, μια χαώδης απειθαρχία, αλλά ιερή. Μην ξεχνάς, αναγνώστη, ότι δεν ήταν μια απλή «*θεά*» ομορφιάς η Αφροδίτη, αλλά μια σεβάσμια θεά, που ενθάρρυνε τους ανθρώπους να είναι απροσποίητα ηθικοί. Μην το ξεχνάς...!

Ο Δίας μειδίασε, αλλά έκανε νεύμα στον Αίολο να αφήσει τα παιχνιδίσματα με τον τρελό αέρα του...

Να και ο Απόλλωνας με τις μούσες. Όλες με χάρη και αρμονική τάξη, σαν τις νότες ενός μελωδικού πενταγράμμου. Θάμπωσαν όλα από φως και ζωντάνια σαν μπήκε στην αίθουσα. Μια γοητεία όλος ο Όλυμπος! Μια γοητεία, αλλά... όλο αβεβαιότητα...!

Τα μηνύματα που έρχονται από παντού είναι ανησυχητικά και ο Δίας θέλει να κάνει επίδειξη πολιτισμού, για να δείξει σε όσους τον αμφισβητούν ότι δεν βρίσκεται σε παρακμή.

Εδώ και πενήντα χρόνια, ήδη, από το 313 μ.Χ. υπάρχει διάταγμα αυτοκρατορικό του ρωμαίου αυτοκράτορα Κωνσταντίνου, που επιτρέπει δημοσίως να αμφισβητούν τον Δία. Τώρα βρισκόμαστε στο 362 μ.Χ. και ένας νέος αυτοκράτορας ρωμαίος ελληνόφωνας και ελληνο-σπουδαγμένος, ο Ιουλιανός, λέει ότι θα τα αλλάξει τα πράγματα! Ας περιμένουμε...

Σαν μπήκαν όλοι στην ευρύχωρη αίθουσα, που παρουσιάζονται τα τρία αξιοθαύμαστα έργα τέχνης, τοποθετημένα επάνω σε ξύλινα βάθρα, ο κήρυκας είπε:

– Θαυμάστε θεοί και άνθρωποι, σε τούτη την έκθεση *«το κάλος του Ολύμπου»!* Έτσι, τουλάχιστον, πιστεύουν οι θεοί.

Ήταν τρία έργα, ίσα στη λαμπρότητα, ίσα στο μέγεθος και ίσα σε ό,τι πρέπει να είναι ίσα, γιατί γνωρίζει ο ευγενής πολιτισμός των Ελλήνων ότι η καθολική ισότητα είναι άδικη. Χρειαζόμαστε μια πιο ορθόδοξη προσέγγιση της ισότητας για να είναι δίκαιη! Γιατί η ισότητα είναι άλλοτε ιερή, άλλοτε ανέφικτη και άλλοτε άδικη.

Είναι ιερή η ισότητα, αν απαιτήσουμε ισότητα των ανθρώπων απέναντι στους νόμους.

Είναι ανέφικτη η ισότητα, αν απαιτήσουμε ισότητα των ανθρώπων απέναντι στις δυνατότητές τους.

Είναι άδικη η ισότητα, αν απαιτήσουμε ισότητα των ανθρώπων απέναντι στη διάθεσή τους για δημιουργία.

– Εδώ σήμερα, είπε ο Δίας, στο σύντομο χαιρετισμό του, εορτάζει το ελληνικό πνεύμα. Χαρείτε αυτά τα τρία έργα. Είναι υποδείγματα ελληνικού πολιτισμού!

Όλοι ξέσπασαν σε χειροκροτήματα και θαυμαστικά!

Στο πρώτο βάθρο είναι ένας ολόχρυσος ταύρος, που είναι έργο του Δία, και τον έφτιαξε *«κατ' εικόνα και ομοίωση»* του ταύρου εκείνου, που

Τιτσιάνο Βετσέλλιο, *«Η αρπαγή της Ευρώπης»*, 1561-1562, Μουσείο Βοστώνης.

στη ράχη του η γηραιά τώρα Ευρώπη έκανε τότε, σαν να, τους περιπάτους των ηδέων αναμνήσεών της στην Εσπερία. Από τότε που ήταν να ακόμη ατακτούσε η Ευρώπη...!

Στο δεύτερο βάθρο είναι ένα από απόφιο ασήμι *«δαιδαλώδες»* κτήριο, έργο της Αθηνάς, όμοιο με το μελλοντικό Αρσάκειο. Έτσι φανταζόταν το σχολείο της η σεμνή και σοφή Αθηνά, για να ξεχνά μέσα εκεί – με τα βιβλία της και τις προ-

σευχές της– τα μη και μη των απαγορεύσεων που της επέβαλαν στον Παρθενώνα της.

Στο τρίτο βάθρο είναι ένας άνθρωπος από χυτό χαλκό, έργο του δεξιοτέχνη Προμηθέα, ανώτερο από τον έφηβο των Αντικυθήρων. Αυτό, τουλάχιστον, διέδιδε τούτος ο ανιδιοτελής φιλόanthρωπος, που πίστευε ότι οι άνθρωποι είναι ανώτεροι των θεών...!

Και μήπως έχει άδικο; Ο θεός έφτιαξε τον άνθρωπο μια φορά, ο άνθρωπος συνέχεια φτιάχνει χιλιάδες θεούς...!

Αξιολογητής των ωραίων τούτων έργων ορίστηκε ο Μώμος, ένας τεχνοκράτης του Ολύμπου. Είχε τη φήμη, μια φήμη οπό το παρελθόν, αυστηρού, δύσκολου και ιδιόρρυθμου κριτή, που δεν έβρισκε τίποτα χωρίς ψεγάδι... Αυτό κρατούσε σε μια αδιόρατη ανησυχία τον Δία.

Ο Ερμής διέκρινε κάποιο δισταγμό στον Δία και μη γνωρίζοντας τι τον απασχολεί ακριβώς, τον ρώτησε:

- Σε ανησυχεί η αξιολόγηση, Δία μου;
- Ερμή, τι λόγο είπες, είναι δυνατόν εμείς οι θεοί ή οι λογικοί άνθρωποι να μη θέλουν την αξιολόγηση;
- Τότε, τι σε προβληματίζει;
- Ο αξιολογητής, Ερμή! Ο Μώμος έχει κακό παρελθόν, επικρατεί ένα κλίμα φόβου και αντιπάθειας γι' αυτόν!
- Όρισε τότε έναν άλλον αξιολογητή, δίκαιο, ικανό και φιλικό με τους άλλους.
- Ερμή, αν ήταν τόσο εύκολο, θα το είχα κάνει. Η δύναμη της αδράνειας από συνήθεια είναι μεγάλη. Αν το κάνω βίαια, θα μας κατεβάσουν από τον Όλυμπο, όπως κατεβάζουν και τις κυβερνήσεις τους οι άνθρωποι...! Ο Ερμής έμεινε σκεφτικός.

Πιθανόν, θα χρειαστεί να κάνουμε μια παν-θεϊκή προσπάθεια, Ερμή, μια συμπόρευση των θεών να επιλέξουμε αξιολογητή που δεν φοβίζει.

- Διακρίνω ότι βρίσκεσαι σε αδιέξοδο, Δία μου;
- Πολύ μεγάλο αδιέξοδο, Ερμή, αλλά προς το παρόν αναγκαστικά με τον Μώμο αξιολογητή θα προχωρήσουμε και ο θεός βοηθός, είπε ο Δίας, και ο Ερμής κρυφά, αν και δωδεκα-θεϊστής, καλού κακού, σταυροκοπήθηκε...!

Τότε πρόβαλε στην αίθουσα ο Μώμος... Είναι ένας από τους μικρούς θεούς του ψόγου, της επίκρισης, της κατηγορίας. Πλησίασε στα βάθρα

και με ύφος βλοσυρό, όπως οι περισσότεροι αξιολογητές, που πιστεύουν ότι αν χαμογελάσουν, θα φανεί η άγνοιά τους, που τα χαμογέλά τους είναι ίδια και όμοια με εκείνων των αξιολογητών, που χαμογελούν από άγνοια. Οι πρώτοι ξέρουν την άγνοιά τους, οι δεύτεροι την αγνοούν. Ωστόσο οι δεύτεροι, ενδεχομένως, να κρίνουν σωστά από επιείκεια, οι πρώτοι ποτέ...! Τα κενά τους τα γεμίζουν με αυστηρότητα! Είναι ένα καλό καμουφλάζ η αυστηρότητα και ευκολοφόρετη...!

Ανοίγουμε μια παρένθεση:

Πιστεύω, αγαπητέ αναγνώστη, ότι δεν εκπλήσσεσαι, όπως και εγώ, από τη συμπεριφορά του Μώμου. Σπάνια θα δεις αξιολογητή να τρέμει μήπως αδικήσει κάποιον αξιολογώντας τον αυστηρά. Αν κάποτε δεις τέτοιο αξιολογητή, να υποκλιθείς μπροστά του, να του φιλήσεις το χέρι και να του εμπιστευτείς την αξιολόγηση. Αυτή την αξιολόγηση που θέλει κάθε παιδί στο σπίτι, κάθε μαθητής στο σχολείο, κάθε εργαζόμενος στη δουλειά, κάθε άνθρωπος. Έναν αξιολογητή, που θα εμπνέει εμπιστοσύνη, θα παρωθεί και θα φωτίζει τους γύρω του. Έναν αξιολογητή, που θα ψάχνει με αγωνία να βρει τη χρυσή τομή στα προβλήματα. Έναν αξιολογητή, που θα πάρει τη θέση του αξιολογητή με την αξία του –με το σπαθί του– και μετά θα πετάξει το σπαθί και θα πάρει στο χέρι του, το δίσκο της δικαιοσύνης.

Κλείνουμε την παρένθεση.

Ο Μώμος προχώρησε με επισημότητα και χωρίς το βλέμμα του να

Ο Μώμος, ο θεός της χλεύης, νωπογραφία.

περιφέρεται, πήγε πρώτα στο έργο του Προμηθέα. Ήταν ένα ομοίωμα ανθρώπου, ένας ιδανικός έφηβος.

– Προμηθέα, του είπε, το έργο σου έχει ελλείψεις...

– Σαν ποιες; ρώτησε έκπληκτος ο Προμηθέας.

– Θα διαβάσεις κάποτε, Προμηθέα, ότι μερικοί παιδαγωγοί, που ισχυρίζονται ότι μετράν τα μυαλά των ανθρώπων με ακρίβεια, βρήκαν ότι ο Αϊνστάιν «δεν τα είχε τετρακόσια»...!

– Σοβαρά, Μώμο;

– Σοβαρά το λένε, αλλά εγώ πιστεύω ότι αυτοί μάλλον «δεν ξέρουν πού πάνε τα τέσσερα»...!

– Και τι σχέση έχει αυτό με τον έφηβο που δημιούργησα με τέχνη; είπε ο Προμηθέας.

– Έπρεπε να βάλεις το μυαλό του ανθρώπου έξω από το κεφάλι, ώστε να φαίνονται οι στροφές που παίρνει σαν λειτουργεί και να μετράμε σωστά την εξυπνάδα του...!

– Μα, Μώμο μου, είπε δειλά ο Προμηθέας, και μέσα το κεφάλι να μένει κενό;

– Βεβαίως, του λέει ο Μώμος, τι θα άλλαζε;

– Γιατί το λες, Μώμο μου;

– Κενά και κούφια δεν είναι τα κεφάλια, σαν λένε ότι την ομάδα τους, το κόμμα τους, τη θρησκεία τους, την πατρίδα τους, τα παιδιά τους, τους γονείς τους κ.ά. τα αγαπάνε επειδή είναι τα καλύτερα;

– Και πού είναι το παράλογο;

– Το σωστό, το μυαλωμένο, θα ήταν αν έλεγαν ότι η ομάδα τους, το κόμμα τους, η θρησκεία τους, η πατρίδα τους, τα παιδιά τους, οι γονείς τους κ.ά. είναι τα καλύτερα επειδή τα αγαπάνε...

– Τώρα που το λες, σαν να έχεις δίκαιο, Μώμο μου!

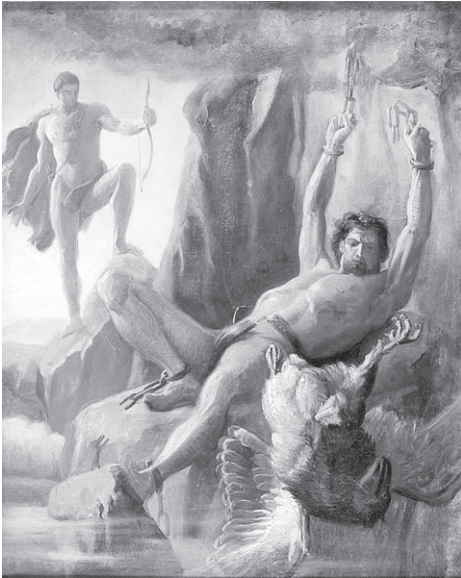
– Αφήνω τα τερατώδες που θα γιορτάσουν, κάποτε, το αύριο σήμερα...!

– Δηλαδή;

– Τον ερχομό της νέας χιλιετηρίδας, της τρίτης χιλιετίας –το millennium ντε, μη με ακούν κιόλας με τέτοια πλούσια γλώσσα, όπως η ελληνική, να δανειζομαι ξένες λέξεις– θα τη γιορτάσουν ένα χρόνο πριν έρθει η τρίτη χιλιετηρίδα...

– Τι θέλεις να πεις;

– Προς το παρόν τίποτα. Θα τα μάθεις, αν ζεις, την 1η Ιανουαρίου του 2000, που θα γιορτάζουν πριν την ώρα της την άφιξη της τρίτης χιλιετίας...

Carl Bloch, «Η απελευθέρωση του Προμηθέα», 1864, Μουσείο Τέχνης, Ρίμπε Δανίας.

- Και ποιο το σωστό;
- Το σωστό θα ήταν να τη γιορτάσουν την 1η Ιανουαρίου του 2001, φυσικά!
- Μα είναι τόσο επιλήψιμο αυτό;
- Επιλήψιμο όχι, αλλά απογοητευτικό, όταν γίνεται από άγνοια...!

Ο Προμηθέας συλλογιζόταν αυτά που άκουγε.

– Θέλεις να σου πω και άλλα, που δείχνουν ότι είναι κούφια τα κεφάλια; του είπε ο Μώμος.

– Ο Προμηθέας βλέποντας αδιέξοδη τη συζήτηση, αν και ο Μώμος δεν έλεγε ανοησίες, έφερε πάνω το θέμα εκεί που νόμιζε ότι ο

Μώμος σαφώς σφάλει:

– Αλλά, καλέ μου Μώμε, έξω από το κεφάλι τα μυαλά δεν θα πάνουν... αέρα;

– Και αυτό διορθώνεται, Προμηθέα, καπέλωσέ τους...!

– Εγώ καρφώθηκα στον Καύκασο για το καλό τους. Ποτέ δεν θα καπέλωσω τους ανθρώπους...! είπε ο Προμηθέας θυμωμένος.

– Αχ μωρέ Προμηθέα, λέει ο Μώμος, αν ήξερες τι φέσια τουρκικά και ευρωπαϊκά έχουν να φορέσουν στους Έλληνες, δεν θα θύμωνες.

– Εγώ δεν είμαι... θεός να ξέρω τα μελλούμενα, είτε με νόημα ο Προμηθέας...!

Έκανε να πει κάτι ο Μώμος στο ειρωνικό σχόλιο του Προμηθέα, αλλά σταμάτησε... Πήγε στο επόμενο έργο.

– Αθηνά, της είπε, τι είναι αυτό το έργο σου; Διδακτήριο;

– Ναι! Μώμο, Παρθεναγωγείο! είπε σοβαρή σοβαρή η Αθηνά.

– Και ποιοι θα σπουδάζουν εδώ; ρώτησε με απορία ο Μώμος.

– Οι παρθένες!

– Ποιες είναι αυτές;

*Η θεά Αθηνά, Μουσείο
Λούβρου, Παρίσι.*

– Η Αθηνά κοκκίνισε λίγο, κοίταξε λίγο αμήχανα και συνέχισε:

– Να, οι νεαρές γυναίκες που...

– Τι «που» Αθηνά; θεά είσαι, πες το.

Στάθηκε λίγο και πιο θαρρετά είπε:

– Θα φοιτούν μόνο νεαρές κοπέλες, που κρατούν ψηλά το μέτωπό τους...!

– Και η τιμή Αθηνά; ρώτησε ο Μώμος.

– Δεν καταλαβαίνω τι μου λες, είπε κατακόκκινη η Αθηνά.

– Η τιμή, τα δίδακτρα που λέμε, είπε ο Μώμος, τα κρατάτε ψηλά;

– Η Αθηνά ανάσανε με ανακούφιση. Είναι δωρεάν η παιδεία των Ελλήνων, Μώμο, δεν το ξέρεις;

– Η παιδεία, ίσως, η παραπαιδεία όμως;

– Δεν υπάρχει παραπαιδεία στην Ελλάδα, Μώμο...!

– Μα τι λες, Αθηνά; είναι παντού κρυμμένη, σαν τους χριστιανούς στις κατακόμβες...

Άκουσε η Αθηνά χριστιανούς και κατακόμβες και την έπιασε ζάλη...! Με έντονο ύφος, αρκετό θυμό και απόλυτη αυτοπεποίθηση, είπε δυνατά για να το ακούσουν όλοι:

– Αυτό το υβριστικό «παραπαιδεία» που είπες, Μώμο, είναι μια παραποίηση της αλήθειας. Αυτό που συμβαίνει στην Ελλάδα δεν είναι παραπαιδεία είναι «πρά την παιδεία», δίπλα της και την υποστηρίζει. Μόνο οι Έλληνες έχουν «πρά την παιδεία» παιδεία...!

Οι φλύαροι λένε ανοησίες και αμαυρώνουν μια θυσιαστική συμπεριφορά των Ελλήνων, σχετικά με την «παραπαιδεία των φροντιστηρίων». Τη μεγαλύτερη και ωραιότερη θυσιαστική συμπεριφορά ελλήνων γονέων σε σχέση με όλους τους άλλους γονείς όλου του κόσμου!

Ο Μώμος άκουγε σκεπτικός χωρίς να μιλά και αλλάζοντας θέμα ρώτησε:

– Εδώ τι είναι;

– Αίθουσες διδασκαλίας.

– Και εκεί δίπλα;

– Οι κοιτώνες για τον ύπνο.

– Σε λίγο δεν θα χρειαζόμαστε κοιτώνες, Αθηνά, θα αρκούν οι αίθουσες διδασκαλίας για τον ύπνο των μαθητών...

– Μώμο, αυτό που εννοείς είναι ύβρη!

– Αθηνά, αγνοείς πολλά!

– Ενδεχομένως, αγαπητέ Μώμο, είπε η ευγενής θεά, ενδεχομένως!

– Μα οι σοφοί θεοί, σοφή μου θεά, πρέπει να είναι απόλυτα σίγουροι, είπε ο Μώμος, δεν πρέπει να λένε «ενδεχομένως»...

– Λάθος, Μώμο, στολίδι των σοφών θεών και ανθρώπων είναι όταν λένε το «ενδεχομένως» όχι το «απολύτως»...

– Αθηνά, κάνεις λάθος, οι καιροί απαιτούν «ατράνταχτες αλήθειες», «δόγματα ιερά» και «πιστεύω»...

– Άλλη παρατήρηση έχεις παρακαλώ; ρώτησε συνοφρυωμένη η Αθηνά.

– Αυτή η μεγάλη αίθουσα με τις βαριές κουρτίνες, σε τι θα χρησιμεύει;

– Είναι η βιβλιοθήκη. Εκεί θα διαβάζουν και θα μαθαίνουν.

– Οι άνθρωποι δεν θα διαβάζουν πια για να μάθουν, Αθηνά, αλλά θα διαβάζουν μόνο όσα βιβλία συμφωνούν με τα «πιστεύω» τους και τα επιβεβαιώνουν...

– Αυτά είναι λόγια των σκοταδιστών. Συμφωνείς, θεός εσύ, Μώμο, με αυτούς; του είτε η Αθηνά.

– Τότε, σοφή μου, γιατί θα κάψουν τα βιβλία στην Αλεξάνδρεια;

– Μώμο, μη λες τέτοια, κανείς δεν γνωρίζει τα μελλούμενα!

– Τότε, λέει ψευτιές το μαντείο του θεού Απόλλωνα που προλέγει;

– Άκουσε, Μώμο, τον δέικοψε η Αθηνά, το μαντείο δεν λέει ψέματα, αλλά εικασίες. Οι θεοί δεν έχουν φανερώσει ποτέ τίποτα...!

Οι δώδεκα του Ολύμπου, ίσως, είτε ο Μώμος, αλλά είναι μόνο αυτοί θεοί;

Η Αθηνά, σιώπησε για λίγο. Το θράσος του ξεπέρασε τα κόσμια όρια. Εδώ στον Όλυμπο να σου τα λένε κατάμουτρα –declare–, που λένε οι Γαλάτες, ότι υπάρχουν και άλλοι θεοί...; Η Αθηνά σιγοψιθύρισε χαμηλόφωνα για να ακουστεί μόνο από το Μώμο:

– Και αν υπάρχουν άλλοι θεοί, Μώμο, θα είναι τάχα καλύτεροι από τους θεούς, που λένε το «ενδεχομένως»; Έκανε μεταβολή η ευγενής θεά και έφυγε ανήσυχη και θυμωμένη και ο Μώμος πήγε παρακάτω.

– Πλησίασε τον Δία και βλέποντας τον ταύρο, που είχε φιλοτεχνήσει του είτε:

- Δία μεγάλε θεέ, δεν παρακολουθείς τις μεταμοντέρνες εξελίξεις...!
- Τι είναι πάλι αυτή η νεολογία; είπε έκπληκτος ο Δίας. Άκου μεταμοντέρνες...!
- Δεν έχεις ακούσει για τους μελλοντικούς καλλιτέχνες, τον Πικάσο, για παράδειγμα, που βάζουν τα αυτιά στη θέση της ουράς των ζώων;
- Αυτοί είναι αιθεροβάμονες! Εμείς οι θεοί είμαστε ρεαλιστές, όπως η φύση!
- Θεός είσαι, Δία, και μπορείς να κάνεις ό,τι θέλεις, αν έβαζες εσύ μάτια και πάνω στα κέρατα του ταύρου, θα γινόταν τετραπέρατος με τέσσερα μάτια!
- Βρε Μώμο, είπε ο Δίας φιλικά, μια και μιλούσε σε μικρό συνάδελφό του θεό, τέτοια κέρατα θα γίνουν περιζήτητα και από τους ανθρώπους ακόμα...!
- Ε και συ, Δία μου, τι πρόβλημα έχεις; διατάξεις τον Ήφαιστο να φτιάξει ένα μοντέρνο «κερατοποιείο» να έχουν να βάζουν κέρατα οι άνθρωποι στα κεφάλια τους...!
- Μώμο, λες ανοησίες! αν ορίσω να φτιάχνει ο Ήφαιστος κέρατα, τότε ο Έρωτας τι θα κάνει;
- Τι δουλειά έχει ο Έρωτας με τα κέρατα; αυτός μόνο να τρελαίνει τους ανθρώπους είναι καλός...
- Και όταν τρελαίνονται από έρωτα, βρε ανόητε Μώμο, οι άνθρωποι, είπε γεμάτος οργή ο Δίας, τι κάνουν;
- Δεν ξέρω, Δία μου.
- «Ξεράδια σου», πήγε να πει ο Δίας, αλλά συγκρατήθηκε σε τόσο κόσμο μπροστά και είπε:
- Βάζουν κέρατα σε ξένα κεφάλια!
- Γιατί όχι στα δικά τους;
- Έχεις δει, βρε ανέραστε Μώμε, ερωτευμένο με κεφάλι;
- Το σεξικό σχόλιο, «ανέραστε», έθιξε το αντριλίκι του Μώμου, τον έκανε «έξω φρενών»!
- Έχω δει, είπε με θυμό ο Μώμος!
- Ποιον; ρώτησε ο Δίας.
- Εσένα, Δία, πολλές φορές...!
- Πότε και με ποια με είδες ερωτευμένο; είπε ο Δίας και σείστηκε ο Όλυμπος!
- Τόσο δυνατά φώναξε ο Δίας, που η φωνή του ακούστηκε πάνω, κάτω,

Ο Δίας, Μουσείο Ερμιτάζ, Αγία Πετρούπολη Ρωσίας.

πέρα και δώθε, όπως μαρτυρούν φίλοι, που το άκουσαν στις Αγριαπιδιές του Αμυνταίου, στην Ανδραβίδα, στην Άρτα, ως και πέρα στη Λέρο, παντού... Στην αίθουσα έπεσε νεκρική σιγή...

– Πότε και με ποια; βροντοφώναξε ξανά ο Δίας!

Ο Μώμος έχει προσβληθεί, έχει εκτεθεί, έχει θυμώσει, δεν κάνει πίσω. Άρχισε μεγαλοφώνως να απαριθμεί ονόματα και να εκθέτει θνητές και θεές, απούσες και παρούσες.

– Σε έχω δει, Δία, κατά καιρούς με την Αίγινα, Αλκμήνη, Ανάγκη, Αντιόπη, Αστερία, Γαραμάντη, Δανάη, Δήμητρα, Διώνη, Ελάρα, Ηλέκτρα, Θάλεια, Θέμιδα, Ευρώπη, Ευρυνόμη, Ιώ, Καλλιστώ, Καλύκη, Κάρμη, Λάμια, Λητώ, Λήδα, Μαία, Μήτιδα, Μνημοσύνη, Νέμεσι, Νιόβη, Περσεφόνη, Πλουτώ, Πρωτογένεια, Σεμέλη, Ταυγέτη, Ύβρη, Ωρα και με μια Νύμφη, που δεν θυμάμαι το όνομά της...

Ο Δίας κοίταξε δεξιά, αριστερά και δυο «βουλές» ήρθαν στο νου του: ή να ρίξει κεραυνό επάνω του και να τον στείλει στα Τάρταρα ή να αντιλογήσει μαζί του και να δικαιολογηθεί σε τόσο κόσμο μπροστά. Διάλεξε τη δεύτερη.

– Βρε παιδί μου, του είπε μαλακά, έχεις δει εσύ ή άλλος κανείς τον Δία με τα μάτια σου, να τρέχει ξοπίσω και να παρακαλεί, όπως κάνουν οι ερωτευμένοι;

– Ξοπίσω, όχι!

– Αλλά, τι;

– Να! τα κορίτσια λένε ότι τρέχουν πίσω σου, σαν γίνεσαι τη μια δροσιά, την άλλη κούκος ή ορτύκι, την παράλλη άνεμος, ταύρος, κεραυνός και άλλα, πόσα να πω τώρα;

– Κι αν τρέχουν πίσω μου, τι με αυτό;

– Με αυτό τίποτα, μα σαν σε φτάσουν, μετά χάνεσαι και αυτές αρχίζουν να μετρούν τους μήνες...!

Ο Δίας δίνει μια ευκαιρία στον Μώμο να τα μπαλώσει κάπως, να βγουν από το αδιέξοδο. Του λέει, πάλι μαλακά, ενώ όλοι έχουν κομμένη την ανάσα:

– Είναι αλήθεια αυτό, που λένε ή το λένε γιατί έγινε καπνός ο φιλαράκος τους, που, αφού τις έταξε λαγούς με πετραχήλια, τις άφησε με κρυφή συντροφιά και τα φορτώνουν, τότε, όλα σε μένα τον μεγάλθυμο θεό Δία;

– Δεν νομίζω, Δία μου!

– Το «νομίζω», φώναξε η Θέμις, που πάντα υπερασπίζεται το δίκαιο των μεγάλων, δεν είναι αποχρώσα, (επαρκής) ένδειξη, είναι εικασία, είναι αποκόρημα φαντασίας, είναι συκοφαντία!

Τότε, ευθύς ο θεός Άρης πετάχτηκε πάνοπλος και διέταξε να εκκενωθεί η αίθουσα. Είχαν βεβαιωθεί οι πάντες ότι κάποιιοι ξένοι –χριστιανοί λέγανε–, χωρίς αυτό να βεβαιωθεί ποτέ, υποκινούν τον Μώμο...! Τα επακόλουθα εκθέτουν τον Όλυμπο, γιατί όλα έγιναν «εν θερμώ» και χωρίς δημοκρατικές διαδικασίες...

Ο Άρης ανέλαβε έκτακτες αρμοδιότητες και με τη διαδικασία του κατεπείγοντος ψηφίστηκε η αποπομπή του Μώμου από τον Όλυμπο και «κακήν κακώς» εστάλη οριστικά να ζει με τους κοινούς θνητούς στη Γη.

Από τότε είναι ανάμεσά μας ο Μώμος ο στρυφνός, που έχει μπερδέψει την κρίση με την επίκριση και κάνει προπαγάνδα, λέγοντας στους Έλληνες ότι οι θεοί δεν θέλουν την αξιολόγηση. Και εμείς σαν πιστοί στο θέλημα των θεών μας «εξω-πετάξαμε» την αξιολόγηση και ζούμε μακάριοι στις μέρες μας, αφού όλοι δηλώνουμε ό,τι θέλουμε, ξεπλένουμε όσα θέλουμε, καπνίζουμε όπου θέλουμε, εμβολιαζόμαστε αν θέλουμε και δουλεύουμε όπως θέλουμε...

Μετά απ' αυτή την τροπή που πήραν τα πράγματα, ανταρσία τη χαρακτήρισαν, ο Άρης ανέθεσε την κρίση των έργων σε δύο έμπιστους αξιολογητές και υποτακτικούς των θεών. Αυτοί έδωσαν το χρυσό μετάλλιο στον Δία, το αργυρό στην Αθηνά και το χάλκινο στον Προμηθέα.

Ο Δίας στενοχωρήθηκε με αυτή την εξέλιξη που πήραν τα πράγματα, αλλά όταν οι στρατοκράτες έχουν τον έλεγχο, δεν έχουν τον θεό τους...!

Κάποιος παρευρισκόμενος δημοσιογράφος, «αργυρώνητος», όπως ισχυρίζονται πολλοί, ονομαζόμενος Αίσωπος, υποβίβασε το γεγονός αυτό στο ρεπορτάζ, γράφοντας ότι είναι «μύθευμα». (Βλέπε, αναγνώστη μου, τον σχετικό μύθο του Αισώπου: «Ζeus, Προμηθεύς, Αθηνά, Μώμος».)

Την επόμενη μέρα των γεγονότων, πρωί πρωί, άγρια χαράματα, «άμα τη εώ», δηλαδή μόλις φάνηκε ο Εωσφόρος, το αστέρι το λαμπρό, ο Αυγερινός, η Αφροδίτη μας ντε, ο Δίας ξύπνησε τον Ερμή και τον Αίολο και ακούστηκε να λέει ανήσυχος:

– Πάρτε τα τρία έργα, το χάλκινο του Προμηθέα, το ασημένιο της Αθηνάς και το χρυσό του Δία και πηγαίνετε γρήγορα –όσο να λιώσει το

σάλιο μου– στο ζωο-πανήγυρο να τα ανταλλάξετε με μεγαλόσωμα ζώα, που τα έχουμε ανάγκη μεγάλη για τις θυσίες μας...!

Τους τόνισε ότι:

1ο Για το ασημένιο έργο θα ζητήσετε διπλάσιο αριθμό ζώων από αυτά που θα πάρετε από το χάλκινο! Το ασημένιο έχει διπλάσια αξία από το χάλκινο,

2ο Για το χρυσό έργο θα ζητήσετε διπλάσιο αριθμό ζώων από αυτά που θα πάρετε από το ασημένιο! Το χρυσό έχει διπλάσια αξία από το ασημένιο,

3ο Το ένα δέκατο των ζώων (το 10%) να τα φέρετε εδώ στον Όλυμπο και τα υπόλοιπα ζώα να τα δώσετε στους ιερείς του Μαντείου των Δελφών.

Ποιο ήρεμος, τους έδωσε τις παρακάτω οδηγίες:

Πέστε τους εκεί κάτω, στους ιερείς των Δελφών, ότι τα πράγματα δεν πάνε καθόλου καλά.

Ο Όλυμπος ανησυχεί!

Αλλαξοπιστούν συνεχώς οι Έλληνες.

Σε λίγες μέρες, ο Ιουλιανός ο αυτοκράτορας θα στείλει δικούς του ανθρώπους να πάρουν χρησμό από την Πυθία.

Ας συλλογιστεί το Μαντείο τι θα πει και πώς θα το πει.

Οι «σταυροφόροι» караδοκούν για τα στραβοπατήματά μας.

Να θυσιάζουν ζώα στους βωμούς των θεών, να τρώνε οι πιστοί και να μας δοξάζουν.

Αυτά είπε ο Δίας και έγινε άφαντος!

Όταν βρέθηκαν μόνοι οι δύο θεοί άρχισαν ψιλοκουβέντα μεταξύ τους σαν άνθρωποι.

Το συνήθιζαν τότε οι θεοί, και όπως έχεις ακούσει, συζητούσαν και με τους ανθρώπους και τους έμοιαζαν πολύ. Στο μόνο που διέφεραν από τους ανθρώπους ήταν ότι οι θεοί εκείνοι, έλεγαν, όπως όλοι οι θεοί, ότι ήταν «αθάνατοι». Και φαινόταν για χιλιάδες χρόνια ότι έλεγαν την αλήθεια...! Τώρα θα μου πείτε: Μα αφού πέθαναν...! Αυτό είναι αλήθεια! Ήταν τόσο σίγουροι, φαίνεται, για το «αθάνατοι», που δεν είπαν κουβέντα για ανάσταση...! Βλέπετε, αν και θεοί σοφοί, δεν τα προέβλεψαν όλα...!

– Ρε συ, Αίολε, εμείς έχουμε μεσάνυχτα στον Όλυμπο! τούτοι οι Ρωμαίοι που κυβερνούν τους Έλληνες είναι άπιστοι, δεν ενδιαφέρονται για τη θρησκεία μας.

- Γιατί, ρε Ερμή, των Ρωμαίων είμαστε θεοί για να νοιάζονται;
- Σωστά τα λες, αν είχαν φωνή οι Έλληνες, τα πράγματα δεν θα ήταν έτσι.
- Τον Σωκράτη, ρε Ερμή, γέροντα άνθρωπο, που κάτι μισόλογα είπε κατά των θεών τους, οι Έλληνες τον σταύρωσαν.
- Όχι δεν τον σταύρωσαν, Αίολε, οι Ρωμαίοι εκτελούν με σταύρωση! Οι Έλληνες έδειχναν ευγένεια και στον θάνατο. Αλλιώς τον σκότωσαν...
- Ναι, αλλά τώρα οι Έλληνες είναι χωρίς φωνή. Άφησε που οι περισσότεροι Έλληνες τρέχουν και γίνονται ρωμαίοι πολίτες.
- Ας τα αφήσουμε αυτά, μόνο λύπη φέρνουν! Ας πάμε τώρα να κάνουμε το θέλημα του Δία.

Οι δυο θεοί βρήκαν φοίνικες έμπορους και πούλησαν στον πρώτο το χάλκινο έργο και πήραν έναν αριθμό ζώων, στον δεύτερο το ασημένιο έργο και πήραν διπλάσιο αριθμό ζώων απ' ό,τι με το προηγούμενο, το χάλκινο. Τέλος από το τρίτο το χρυσό έργο πήραν διπλάσιο αριθμό ζώων απ' ό,τι με το προηγούμενο, το ασημένιο. Όλα έγιναν σύμφωνα με τις οδηγίες του Δία. Τελικά, συγκέντρωσαν ένα διψήφιο αριθμό ζώων.

– Πόσα ζώα ακριβώς είναι το 10%, Ερμή; ρώτησε ο Αίολος.

– Να το βρεις Αίολε. Όλα έτοιμα τα θέλεις;

Έδωσαν τα εννέα δέκατα των ζώων στους ιερείς των Δελφών και κράτησαν το ένα δέκατο των ζώων (το 10%) για τους θεούς του Ολύμπου. Χαιρέτησαν τους ιερείς και κίνησαν να γυρίσουν στον Όλυμπο.

Αλλά έξω από το μαντείο γινόταν χαλασμός! Υπήρχαν δύο μεγάλες συγκεντρώσεις. Τι συγκεντρώσεις, λαοθάλασσες! Ήταν αντιμέτωποι χιλιάδες οπαδοί και μάλωναν για το νόημα ενός χρησμού, οι μεν με τους δε. Φιλονικούσαν οι μεν, οι οπαδοί του Δία, οι Έλληνες, με τους δε, τους οπαδούς του Χριστού.

Φιλονικούσαν για το αν ο περίφημος χρησμός, που είχε δοθεί στους απεσταλμένους του Ιουλιανού του αυτοκράτορα, ήταν γνήσιος ή ψεύτικος. Να τι έγραφε ο περίφημος εκείνος χρησμός στην καθαρεύουσα και στη «μαλλιαρή»:

«Είπατε τω βασιλεί χαμαί πέσε δαίδαλος αυλά, ουκέτι Φοίβος έχει καλύβην,

«Να πείτε στον βασιλιά πως έπεσε χάμου (γκρεμίστηκε) το δαιδαλώδες σπίτι (το παλάτι του – στους Δελφούς–), και

Το Μαντείο των Δελφών.

*ου μάντιδα δάφνην, ου πα-
γάν λαλέουσαν, απέσβετο
και λάλον ύδωρ».*

πια, ο Φοίβος (ο θεός Απόλλωνας) δεν έχει καλύβα (σκέπασμα να βάλει το κεφάλι του) ούτε μαντική δάφνη, ούτε πηγή που να μιλάει, αποσβήστηκε (πάει χάθηκε) και το νερό που μιλούσε».

Οι μεν επικριτές του Μαντείου, οι χριστιανοί, αυτοί που αμφισβητούν την ικανότητα του Μαντείου να μαντεύει, να αποκαλύπτει, να προφητεύει, ισχυρίζονται ότι είναι γνήσιος ο χρησμός.

Αγνοούν όμως ότι έτσι έμμεσα παραδέχονται –με το να θεωρούν γνήσιο τον χρησμό– ότι το Μαντείο έχει θεϊκή ικανότητα να μαντέψει, και μάλιστα με τόσο ποιητικά και εύχητα λόγια τον οριστικό θάνατό του...!

Οι δε υποστηρικτές του μαντείου, οι Έλληνες, δηλώνουν ότι είναι ψεύτικος ο χρησμός και αποκλείεται να είναι αυτή η απάντηση σε ένα ρομαντικό αυτοκράτορα, που δήλωνε Έλληνας και ήθελε να αναστήσει ξανά το ελληνικό πνεύμα.

Αγνοούν όμως και αυτοί ότι έτσι, έμμεσα ακυρώνουν τη σοφία του Μαντείου, που θα είχε, ήδη, καταλάβει το τέλος του και το διατύπωσε με συγκινητικά λόγια στον βασιλιά, για να το καταλάβει αυτός και ο κόσμος...

*Η Αφροδίτη της Μήλου,
Μουσείο Λούβρου, Παρίσι.*

Στη σκληρή αντιμαχία μεταξύ Ελλήνων, που λατρεύουν τον Δία, και Χριστιανών, που μισούν τον Δία, κυριαρχεί το μίσος των μεν για τους δε...! Κτυπούσαν και γκρέμιζαν με μίσος και μένος οι μεν τους δε. Τέλος, έβριζαν αισχρά οι μεν τους δε, μέχρι που τελείως σώ-πασαν οι δε.

Και ο Δίας, ο σοφός θεός στον Όλυμπο, βλέποντας αυτά και γνωρίζοντας το ημιτόνιο του ήχου που ρίχνει την αυλαία, ετοίμασε αργά τα πράγματά του, όπως ταιριάζει να κάνουν οι σοφοί και οι γενναίοι σε παρόμοιες περιπτώσεις. Έκανε νεύμα στην Αφροδίτη να κλείσει λίγο το ντεκολτέ της και του Απόλλωνα να σβήσει τα φώτα και να καλύψει τη γύμνια των αγαλμάτων.

– Δεν αρέσουν, πια, αυτά στους ανθρώπους, τους είπε.

– Μα εμείς, Δία μου, είπε ο Απόλλωνας, πάντα τους διδάσκαμε ότι μόνο τα φώτα και το ντεκολτέ ανορθώνουν το νου του ανθρώπου...!

– Το θέμα δεν είναι τι διδάξαμε, αλλά τι κατάλαβαν... οι άνθρωποι, Απόλλωνα!

Έμειναν σιωπηλοί και οι δυο θεοί. Έσβησε ο Απόλλων τα φώτα και έπεσε το σκοτάδι. Και η Αφροδίτη με λυγμούς κουμπωνόταν. Δεν χρειαζόταν πια το ντεκολτέ, αφού στα σκοτάδια όλα μοιάζουν...

Ο Ποσειδώνας, μακριά στον μεγάλο ωκεανό, απειλούσε με τεράστιο κύμα να πνίξει όλον τον κόσμο!

– Ντροπή, Ποσειδώνα, είπε ο Δίας, μη μουντζουρώσεις με τέτοιον επίλογο τον Όλυμπο. Κατέβασε την τρίαινα και έλα μαζί μας!

Έσκυψε το κεφάλι ο Ποσειδώνας δακρύνοντας, και ήρθε κι αυτός στον Όλυμπο, αφού έκανε πρώτα –από άκρη σε άκρη– ακύμαντη τη θάλασσα. Τι θεσπέσιο θέαμα!

– Πάμε τώρα, τους είπε ο Δίας, ο ευγενής θεός.

Έφυγαν από τον Όλυμπο όλοι, αφού έκλεισε τελευταία η Εστία την πόρτα.

Και ο Δίας, άδακρυς, τους οδήγησε εκεί που είχαν πάει και οι πριν από εκείνον, οι παλιοί θεοί... Εκεί που μοιραία καταλήγουν όλοι οι θεοί και οι άνθρωποι...

Έτσι απλά, αγαπητοί εσείς, οι μεν και οι δε, έτσι απλά...

Ο επίλογος:

Το Μαντείο, πρέπει να ξέρουν οι μεν και οι δε, δηλαδή οι «μεν» οπαδοί του νέου θεού –οι χριστιανοί– και οι «δε» –οι οπαδοί των εθνικών θεών– (του Δία κ.λ.π.), ότι δεν είχε την αρωγή κανενός θεού. Ήταν ένα «συγχωρούμενο» ψέμα, που επινόησαν οι ιερείς, για να καλύψουν τις ανάγκες των ανθρώπων, να ακούσουν έναν παρήγορο λόγο οι άνθρωποι, να ανοίξουν ένα παράθυρο στην αγωνία του αύριο...

Σε τι διαφέρει η Πυθία από κάθε προφητεύοντα; Σε τίποτα, ως προς το ψέμα! είναι κακόχη η λέξη «ψέμα». Εδώ θα ταίριαζε η λέξη «εικασία αλήθειας».

Το ψέμα όμως, αγαπητοί εσείς, οι μεν και οι δε, έχει και ηθική διάσταση, όταν πρόθεσή του είναι να λειτουργήσει σαν παραμυθία, σαν ελπίδα, που πολλές φορές αυτο-εκπληρώνεται. Και την ηθική διάσταση του ψέματος την κρίνει μόνο ο ηθικός και έξυπνος νους...

Οι ιερείς του μαντείου, θα γνώριζαν βέβαια, ότι δεν ήταν θεϊκός ο λόγος τους, αλλά λόγος ηθικών και έξυπνων ανθρώπων, όπως τέτοιος μπορεί, αγαπητοί, να είναι και η προφητεία ενός σύγχρονου προφητεύοντα, αρκεί και ο σύγχρονος προφήτης να έχει ασκηθεί πολύ στην ηθική και να έχει κοπιάσει για τη σοφία, ώστε να χειρίζεται με ισορροπία και τέχνη τα σοφά και μαγικά «ήξεις αφήξεις», όπως τα χειρίζονταν εκείνοι οι σοφοί και αξιαγάπητοι ιερείς των Δελφών...

Τέτοιοι άνθρωποι είναι μεγαλειώδεις και το μεγαλείο δεν μπορούν να το καταλάβουν οι οπαδοί, γιατί οι οπαδοί έχουν ατράνταχτες πεπειθήσεις και πληθωρικό συναισθηματισμό, που δεν τους βοηθάει να αγαπήσουν τον πλησίον.

Τα συναισθήματά μας, αγαπητοί μου, δεν έχουν ανάγκη αποδείξεων. Μας προκύπτουν και τα αγαπάμε σαν αλήθειες. Τα συναισθήματα δεν επιδέχονται αντιπαραθέσεις και ούτε έχουν την ανάγκη αρωγής αυτόκλητων συνηγόρων. Τα συναισθήματά μας τα αγαπάμε, αγαπητοί μου, δεν τα εκθέτουμε στη λογική!

Αλλά μην ξεχνάτε, αγαπητοί εσείς, οι μεν και οι δε, όταν αντιδικείτε,

ότι είστε δυο ολόιδιοι αντιθετικοί σύνδεσμοι, δύο τίποτα, δηλαδή, αν ο ένας από τους δυο σας λείπει...

Το αν είναι αληθινός ή όχι ένας θεός δεν είναι δική σας «δουλειά»...!

Δική σας «δουλειά» είναι να λέτε ότι είναι καλός ο θεός σας...!

Ξέρετε, φαντάζομαι, εσείς με βεβαιότητα ότι δεν υπάρχει άλλος αληθινός θεός εκτός από τον δικό σας θεό...

Αλλά, πρέπει να ξέρετε ότι και όλοι οι άλλοι θεοί, οι ψεύτικοι, που φτιάχτηκαν αλλού από άλλους ανθρώπους είναι σεβαστοί, αφού τους έφτιαξαν οι άνθρωποι για το καλό τους!

Άλλωστε ο αληθινός θεός, ο δικός σας, σαν θεός, θα έχει τον σκοπό του, φαίνεται, που αφήνει τόσους ψευτοθεούς να περνιούνται για αληθινοί και δεν τους εξαφανίζει με ένα θαύμα του!

Αλλά, αγαπητοί μου, σίγουρα θα πονάει πολύ ο θεός σας να βλέπει εσάς, να βλέπετε καλύτερα από αυτόν, που σας έδωσε το φως και να θέλετε να περιγελάσετε, να ειρωνευτείτε ή και να εξαφανίσετε τους άλλους ξένους ψευτοθεούς. Αν ήθελε κάτι τέτοιο ο θεός σας, θα μπορούσε να τους εξαφανίζει μόνος του. Ή δεν το πιστεύετε ούτε αυτό;

Πηγαίνετε τώρα, και «μηκέτι αμαρτάνετε»...

Έχει σοφό σχέδιο ο θεός, ο άγνωστος που τον ψάχνουμε. Έχει σχέδιο άλτο, άπειρο, άγνωστο, σαν τον παρακάτω αριθμό, τον π του κύκλου! $\pi = 3,1415926535897932384626\dots$ Ένας αριθμός που δεν τελειώνει ποτέ και φτάνει μέχρι το πιθανό ή απίθανο άπειρο!

Ελάτε, αγαπητοί μου, να ασκηθείτε στην ορθή κρίση, λύνοντας το παραπάνω πρόβλημα. Να βρούμε –αν θυμάστε– τον αριθμό των ζώων, που αγόρασαν οι δυο θεοί, Ερμής και Αίολος, πουλώντας τα θεϊκά έργα του Ολύμπου. Και πως τα χώρισαν, χωρίς φυσικά να... τεμαχίσουν κανένα.

Ελάτε εσείς, οι μεν και οι δε, να λύσουμε το πρόβλημα που θα μας κάνει καλό και καλούς!

Ελάτε να αξιολογήσουμε τα δεδομένα του προβλήματος, για να το λύσουμε και να αναστοχαστούμε πόση δυσκολία και ιερότητα έχει ο «χώρος» της αξιολόγησης και πόση προετοιμασία και ταπεινότητα α-

παιτείται για να γίνει κάποιος καλός στο ρόλο του αξιολογητή. Είτε είναι αξιολογητής, όπως τώρα εμείς των δεδομένων, είτε είναι αξιολογητής ως γονιός των παιδιών του, είτε είναι αξιολογητής ως δάσκαλος των μαθητών του, είτε είναι αξιολογητής ως προϊστάμενος των συναδέλφων του.

Έτσι το πάρτι στο Όλυμπο τελείωσε, αφήνοντας σε μας, εικόνες για ρεμβασμούς, σκέψεις και στοχασμούς.

13.

Τα λάθη του Ζήνωνα

Φλώρινα, άνοιξη του 2 ...

- **Κ**αλημέρα στον καλό φίλο μου. Σε χάσαμε, δυο μέρες τώρα, πού ήσουν;
 - Μα δεν το ξέρεις; Ήμουν στη Φλώρινα.
 - Α, σωστά λες, το ξέχασα, πήγατε στην εκδήλωση, που παρουσιάστηκαν λογοτεχνικές αναλύσεις σε έργα του Καζαντζάκη και άλλων. Τι έγινε εκεί; για πες μου.
 - Είχε ωραία θέματα, αλλά, ως συνήθως, ενδιαφέρον είχαν για την παρέα μας και οι συζητήσεις μας αργότερα στην ταβέρνα, πίνοντας κρασί...!
 - Έχεις δίκιο, συνέδρια και εκδηλώσεις χωρίς στο περιθώριο του χρόνου τους να συμπληρώνονται με μικρά συμπόσια για συζητήσεις και συναναστροφές, είναι σαν να ντύνεσαι στην «πένα», χωρίς λόγο.
 - Έχεις δίκιο, έτσι γίνεται πάντα, αλλά τούτη τη φορά όλα ήταν υπέροχα!
 - Ζηλεύω που δεν ήμουν στην παρέα σας.
 - Μη νοιάζεσαι, θα σου τα πω όλα τα αξιόλογα, αν έχεις λίγο χρόνο.
 - Α! Μπράβο! Πάμε στο «Πανόραμα» για καφέ και άρχισε από τώρα να μου τα λες.
 - Μη βιάζεσαι, έχουμε χρόνο, θα σου τα πω όλα και θα αρχίσω από την αρχή, από το Σάββατο το μεσημέρι, προχθές, που ξεκινήσαμε δώδεκα περίπου άτομα, άντρες και γυναίκες, έτσι σαν εκδρομή, από εδώ την Κοζάνη για τη Φλώρινα, για να παραβρεθούμε όπως σου είχαμε πει σε μια φιλολογική βραδιά. Είμαστε προσκαλεσμένοι από τον νεοσύστατο όμιλο της Φλώρινας και επιστρέψαμε το βράδυ της Κυριακής.
 - Αυτά τα ξέρω, βρε φίλε, μπες στο θέμα να μου πεις τα καθέκαστα.
 - Αμάν η βιασύνη σου, βρε Γιάννη, Δάσκαλος είσαι και το ξέρεις, χωρίς προκαταβολικές κουβέντες, μπορείς να αρχίσεις το μάθημα; Αλλά αφού το θέλεις έτσι, ξεκινώ έτσι ξεκάρφωτα, στην «ψύχρα», που λέ-

Ο Ζήνωνας ο Ελεάτης, 488-425 π.Χ.

νε και τα παιδιά.

– Έχεις επαγγελματικό εθισμό, Στέφανε, με την πειθαρχημένη συζήτηση. Όλα τα θέλεις με λειτουργική τάξη!

– Πώς αλλιώς; με λειτουργική αταξία, όπως συνήθως στην τηλεόραση;

– Τι είναι πάλι τούτο, Στέφανε; Γιατί λες «λειτουργική αταξία» τις συζητήσεις στα πάνελ; Λειτουργεί τίποτα καλά με αταξία;

– Οι συζητήσεις που βλέπεις στην Τ.Β., Γιάννη, που είναι όλο αταξία, που δεν μιλεί κανένας μετά τον άλλο, αλλά ο ένας επάνω στον άλλο, είναι συζητήσεις που λειτουργούν καλά γι' αυτούς...!

– Πώς λειτουργούν καλά, αφού

δεν ακούει κανείς κανέναν;

– Μα στόχος δεν είναι η συζήτηση, αλλά να αποφύγουν τη συζήτηση... Πετυχαίνουν τον αρχικό στόχο τους, που ήταν να μην ακούσουν οι ακροατές/θεατές αυτά που δεν τους συμφέρουν...!

– Κατάλαβα, μίλησε όπως θέλεις, αλλά για τα σημαντικότερα!

– Όπως θέλεις. Άκου μια μικρή περίληψη: Ξεκινώ, λοιπόν, από την ώρα που μπήκαμε στην αίθουσα της Φλώρινας. Εκεί που παρουσιάστηκαν πολλές και καλές αναλύσεις έργων, από τις όποιες πιο πολύ μου άρεσε μια ανάλυση στο ποίημα «Οδύσσεια» του Καζαντζάκη. Κυρίως μου έκανε εντύπωση ο πρόλογος του ομιλητή, ο οποίος πριν να αρχίσει την ομιλία του, έκανε μια ολιγόλεπτη εισαγωγή λέγοντας:

«Η σημερινή μας λογοτεχνική ή φιλολογική ή φιλοσοφική εκδήλωση ή όπως αλλιώς θέλετε να την ονομάσουμε, αγαπητοί φίλοι, γίνεται όπως γνωρίζετε πολύ καλά, για να αποτίσουμε φόρο τιμής σε αξιόλογους ανθρώπους του πνεύματος, όπως ένας από αυτούς είναι και ο Νίκος Καζαντζάκης.

Κάθε ομιλητής πρέπει να μιλάει με σεβασμό που αρμόζει σε έναν πνευματικό άνθρωπο και φιλόσοφο. Για τούτο, δεν πρέπει να εστιάζει μόνο στο να διεγείρει τα συναισθήματά μας, προβάλλοντας τον θαυμασμό του για το έργο του, αλλά πρέπει, κυρίως, –και θα είναι ωφελιμότερος ο ομιλητής στο ακροατήριό του–, να προβάλλει το έργο του κάθε λογοτέχνη ή φιλοσόφου με κριτικό πνεύμα και χωρίς υπερβολές.

Οι πνευματικοί άνθρωποι είναι αξιοθαύμαστοι άνθρωποι, αλλά δεν είναι ωφέλιμοι, όταν τους παρουσιάζουμε σαν υπεράνθρωπους, χρησιμοποιώντας επαίνους με υπερβολές και “ηδυσμένο λόγο”.

Κάθε ομιλητής δεν πρέπει να εξαντλείται στην επινόηση επαίνων γι’ αυτούς, αλλά στη σαφή αιτιολόγηση των επαίνων του.

Οι πνευματικοί άνθρωποι θα ήταν ωφελιμότεροι, αν μπορούσαν να αποστασιοποιηθούν από τις θορυβώδεις “υπερβολές” των θαυμαστών τους ή οπαδών τους, γιατί οι πνευματικοί άνθρωποι είναι ταπεινοί και δεν ευχαριστιούνται όταν τους βάζουμε ξένα φκιασίδα, παρά μόνο σαν προσπαθούμε να στολιστούμε με τα στολίδια τους.

Λυπούνται από τα “υπερβολικά” μας θαυμαστικά, όταν τα λέμε για φανούμε εμείς ισάξιοί τους. Αν πάλι πιστέψουν, ότι πιστεύουμε, ως αληθινές τις υπερβολές που λέμε για αυτούς, τότε, θα λυπούνται για μας...

Αυτό που λέω, να το έχω ελέγξει και να είναι λογικό. Να έχω λογικά επιχειρήματα!

Πρέπει να λέμε γι’ αυτούς ότι είναι οι άνθρωποι της διπλανής πόρτας, ολόιδιοι με μας, και θέλουμε να τους μοιάσουμε, σαν κοπιάσουμε όσο αυτοί και έχουμε την αρωγή που είχαν και εκείνοι από την τύχη και άλλα πολλά!

Αυτά αρκούν! Τιμούν αυτούς και ωφελούν και μας!»

Εδώ τέλειωσε ο πρόλογός του και συνέχισε:

«Εγώ σήμερα θα αναφερθώ σε ένα μνημειώδες έργο του Καζαντζάκη, την “Οδύσσεια”. Θα προσπαθήσω να τιμήσω τον Καζαντζάκη, τηρώντας αυτά που πριν λίγο είπα σαν εισαγωγή.

Θα ξεκινήσω απαγγέλλοντάς σας τους είκοσι δύο τελευταίους στίχους του, από το σύνολο των τριάντα τριών χιλιάδων τριακοσίων τριάντα τριών στίχων του ποιήματος της “Οδύσσειας”, αυτού του ποιήματος που είναι το μεγαλύτερο ποίημα όλων των εποχών. Σαν μέτρο σύγκρι-

Ο Νίκος Καζαντζάκης, 1883-1957.

σης αναφέρω ότι η “Οδύσσεια” του Ομήρου και η “Ιλιάδα” έχουν μαζί: 27.803 στίχους (12.110 και 15.693 στίχους, αντίστοιχα).

Με τέτοιο μέγεθος δεν μας δίνεται εύκολα η ευκαιρία να τη διαβάσουμε, για να γνωρίσουμε τι είναι η περίφημη “Οδύσσεια” του Καζαντζάκη.

Ο Νίκος Καζαντζάκης σπούδασε νομικά στην Αθήνα και φιλοσοφία

στο Παρίσι.

Ήταν πολύ παραγωγικός, με τεράστια υπομονή. Προτάθηκε για το βραβείο Νόμπελ, αλλά δεν το πήρε. Δεν έγινε ούτε Ακαδημαϊκός.

Να μερικά αποφθέγματα από το έργο του Νίκου Καζαντζάκη:

1. Αν δεν αγκαλιάσεις τον εαυτό σου, μην περιμένεις να το κάνει άλλος.
2. Έχεις τα πινέλα, έχεις τα χρώματα, ζωγράφισε τον παράδεισο και μπες μέσα.
3. Ολάνθιστος γκρεμός της γυναικός το σώμα.
4. Δεν ελπίζω τίποτα. Δεν φοβάμαι τίποτα. Είμαι ελεύθερος.
5. Ό,τι δεν συνέβη ποτέ, είναι ότι δεν ποθήσαμε αρκετά.
6. Μια αστραπή η ζωή μας. Μα προλαβαίνουμε.

Αγαπητοί φίλοι, τα αποφθέγματα αυτά είναι ευφυείς φιλοσοφικοί στοχασμοί. Είναι υπερρεαλιστικά ευφυολογήματα, που κατακλύζονται από ρομαντισμό. Είναι έννοιες μεταφορικές, που θωπεύουν την καρδιά και γεννούν αισθήματα συγκίνησης τέτοια, που αδυνατίζουν τη λογική να δει τα ρεαλιστικά τους μειονεκτήματα.

Ο Καζαντζάκης στοχεύει στη συγκίνηση. Να τι περιγράφει η “Οδύσσεια”, που είναι η φανταστική συνέχεια της “Οδύσσειας” του Ομήρου, στην κεντρική της ιδέα!

Ο Οδυσσέας, αφού σκότωσε τους μνηστήρες, με διαλεκτούς συντρόφους άρχισε μια μακρά περιπλάνηση, προσπαθώντας να φτιάξει ένα νέο

κόσμο, ένα νέο θεό. Μετά από αγώνα και αποτυχίες, έφτασε στον παγωμένο πόλο της γης, το τέλος του ταξιδιού. Νιώθει πως έφτασε η στερνή του ώρα και αποχαιρετά τον κόσμο.

Αυτά λένε οι πρώτοι 33.311 στίχοι και τελειώνει με ένα χαιρετισμό 22 στίχων, οι τελευταίοι από τους 33.333 στίχους.

Με αυτούς περιγράφει το ηλιοβασίλημα του ήλιου. Του ήλιου που έχει δει το ταξίδι του Οδυσσέα και το έχει θαυμάσει!

Ας ακούσουμε τους 22 τελευταίους στίχους της “Οδύσσειας” του Καζαντζάκη:

Ήλιε μου μεγάλε ανατολίτη μου, τα μάτια σου βουρκώσαν,
κι όλος ο κόσμος πια σκοτεινίασε κι όλη η ζωή ζαλιόστη
 και κατεβαίνει στις μανούλας του το κυματοχαμώι.
 Κι η μάνα σου που σε αραθύμησε, πά στο κατώφλι εστάθη
 κρατάει χλωρή λαμπάδα φέγγει σου, κρατάει κρασί κερνά σε.
 “Γιε μου, και τάβλα σου στρωσα να φας και να καλοκαρδίσεις,
γιε μου, σαράντα φουρνοκάρβελα, κρασί σαράντα στάμνες,
 σαράντα κοπελιές που πνίγηκαν λαμπάδες να σου φέγγουν
γιε μου και ρόδα κλίνη σου στρωσα και γιούλια προσκεφάλια
νύχτες και νύχτες σε λαχτάρησα, γιόκα μου κανακάρη!”
 Μα ο μαύρος ήλιος μας ξαγριεύτηκε, δίνει κλοτσιά στην τάβλα,
 σκορπίσαν ψωμιά στα κύματα, κι η θάλασσα κρασώθη
κι οι πρασινομαλλούσες βούλιαζαν σα σμέρνες μες στα φύκια.
Έσβησε η γης, θαμπώθη η θάλασσα, ξεπαράλυσσε οι σάρκες,
 το σώμα πνεύμα ανάριο γίνηκε, το πνέμα εγίνη αγέρας,
 κι ο αγέρας σάλεψε, αναστέναξε, και στην κουφή μεγάλη
σιγή, τη λιόστερνη κραυγή της γης, γρικήθη απελπισμένο,
χωρίς λαιμό και στόμα και φωνή, το γηλιομοιρολόι:
 “Μάνα κι αν έχεις δείπνο γέψου το, κρασί ξεφάντωσε το,
μάνα, κι αν έχεις στρώμα ξάπλωσε τα χοντροκόκαλά σου,
 δε θέλω, μάνα, πια κρασί να πιω μήτε ψωμί να αγγίζω
Απόψε βίγλισα τον αγαπό σα στοχασμό να σβήνει.

Η τεχνική του ποιήματος:

Στίχος ιαμβικός, δεκαπεντασύλλαβος.

Αν προσέξετε, θα δείτε ότι όλο το ποίημα είναι γραμμένο πάνω στο ρυθμό και το μέτρο του δεκαπεντασύλλαβου στίχου και ο Καζαντζάκης έχει προσθέσει δυο συλλαβές, που τις έχουμε υπογραμμίσει και τονίσει, για να τις παρατηρήσετε.

Νοηματική ανάλυση:

Οι τριάντα τρεις χιλιάδες τριακόσιοι τριάντα τρεις στοχασμοί πώς να χωρέσουν μέσα σε είκοσι δύο στίχους, που γράφονται σαν επίλογος του ωραιότερου αγναντέματος ...! Από θαυμασμό ας σταματήσουμε για λίγο!

Ο Καζαντζάκης άδραξε την ευκαιρία στο πρόσωπο του σοφού Οδυσσέα, για να κάνει τη μεγάλη πολιτισμική και πολιτική απόπειρα, να αλλάξει τον κόσμο...

Έφτιαξε έναν νέο Οδυσσέα, που γκρέμισε, προηλάκισε, έκτισε, στοχάστηκε, αγάπησε και αγαπήθηκε. Ο αγώνας τελείωσε, ο αγώνας για τον άνθρωπο, η μεγάλη θυσία, η υπέρτατη θυσία, σαν του Σωκράτη, σαν του Χριστού, σαν του Γκάντι. Θυσία με αίμα.

Μοιάζουν οι θυσίες, αλλά τούτη η θυσία του Οδυσσέα, που περιγράφει ο Καζαντζάκης είναι μια εικονική θυσία για να είμαστε ακριβείς και δίκαιοι.

Ο Οδυσσέας φτάνει στο τέρμα του πολιτισμικού ταξιδιού του, εκεί που δύει ο ήλιος, λίγο πριν δύσει, στο τέλος του τέλους.

Καλεί τους “τιμημένους” παλαιούς ανθρώπους, που έχουν πεθάνει να τον καλωσορίσουν, καθώς έρχεται και αυτός να μπει στην αθανασία, απελεύθερος, ελεύθερος.

“Ορτσα παιδιά”, σηκώστε τα πανιά φωνάζει και κινάει για το ταξίδι στον νέο αιώνιο (;) κόσμο!

Ο ήλιος, τώρα, είναι ο μάρτυρας που είδε όλο το ταξίδι του Οδυσσέα. Παρακαλεσμένος ή αυτόκλητος μάρτυρας του ταξιδιού του Οδυσσέα ο ήλιος, είναι τώρα μνημένος, γνώστης και γνωστικός. Τα ξέρει όλα, τα είδε όλα, τριάντα τρεις χιλιάδες τριακόσιοι τριάντα τρεις στίχοι, φίλες και φίλοι, προκαλούν δέος.

Ο Καζαντζάκης είναι ο ποιητής και αφηγητής τούτου του epilόγου. Δεν μιλά για τα βιώματα του Οδυσσέα, αλλά για τη γνώση που παίρνει ο

ήλιος, εσύ, εγώ. Να ποια είναι η κατανόηση του διδάγματος τούτου του καζαντζάκειου Οδυσσέα.

“Ήλιε μεγάλε ανατολίτη μου”, λέει. Η ανατολή είναι ο συμβολισμός της μυστηριακής υπαρξιακής αναζήτησης των εικασιών. Εικασιών χωρίς λογική απόδειξη. Εδώ οι εικασίες επαληθεύονται αυθαίρετα από τα συναισθήματα και απαιτούν πίστη και μοιράζουν απειλές και υποσχέσεις.

Η ανατολή συμβολίζει την αυθαίρετη ελεύθερη σκέψη.

Η ανατολή είναι σχετική έννοια, προϋποθέτει δύση που, συμβολικά, την εκπροσωπεί ο ορθολογισμός, η αποδεικτική διαδικασία της λογικής, ο σκεπτικισμός, η λογοδοτούσα ελεύθερη σκέψη.

Η “Οδύσσεια” του Καζαντζάκη πνέει μια πίστη, ένα συναίσθημα, μια εικασία χωρίς αποδείξεις. Είναι η αντηλιά της “Οδύσσειας” του Ομήρου και απαιτεί προστατευτικά γυαλιά το διάβασμά της. Οι αναγνώστες και των δύο επών δεν πρέπει να τα προσεγγίζουν με προ-συναίσθηματα, αλλά με κριτική σκέψη, απέραντο σεβασμό, αλλά και τόλμη.

Αλλά, μελετώντας την να μην ξεχνάμε πάνω απ’ όλα και τον λόγο του ποιητή: “Δεν ελπίζω τίποτα. Δε φοβάμαι τίποτα. Είμαι λέφτερος”.

Ας απολαύσουμε την έκσταση του ήλιου στη θέα του ομορφότερου παρωνύμιου της αγάπης και ωραιότερου προσωνυμίου του Οδυσσέα, τη λέξη “αγαπός” ή αν το θέλεις της επιθετοποιημένης αγάπης ή της αρρενοποιημένης αγάπης. Εδώ ο Καζαντζάκης είναι πλάστης θεϊκής λέξης με διεσταλμένη απέραντη έννοια.

Βούρκωσε ο ήλιος έμπλεος –γεμάτος– με γνώσεις.

Ήλιε, μεγάλε στοχαστή, –βούρκωσαν– απόκαναν, λέει ο ποιητής, τα μάτια σου και σκοτείνιασε το παν.

Στη μάνα σου γη μπαίνεις, μέσα στα κύματα του ορίζοντα και χάνεσαι.

Σε αραθύμησε (σε λαχτάρισε υπερβολικά) η μάνα γη, που δεν είναι μύστης της νέας σου γνώσης και στάθηκε στο κατώφλι της με τη μεγάλη λαχτάρα της μάνας να σε καλωσορίζει:

Γιόκα μου, ήλιε μου, σου ετοίμασα όλα τα αγαθά, όλες τις αξίες που λατρεύεις. Φαγητά, υπηρέτριες και λυγερές να σου φωτίζουν και την κλίνη με ρόδα και γιούλια. Νύχτες και νύχτες σε λαχτάρισα, λέει η μάνα γη.

Η περιπέτεια του Οδυσσέα, που την παρακολούθησε ανελλιπώς ο ήλιος, είχε μεγάλη διάρκεια (“νύχτες και νύχτες σε λαχτάρησα”).

Μα ο ήλιος είχε αλλάξει διάθεση, φιλοσοφία, μετά από την εμπειρία της παρακολούθησης αυτής της περιπέτειας του Οδυσσέα και του ταξιδιού του. Τα πέταξε όλα σαν περιττά και άσημα: ψωμιά, κρασιά και τις λυγρές.

Χάθηκε η γη, σκοτείνιασε η θάλασσα, παρέλυσαν οι σάρκες και έγιναν σκέψη, η σκέψη αέρας, ο αέρας σαν αναστεναγμός ηλιομοιρολογιού κραύγασε την τελευταία του ήλιου φωνή, που ήταν μόνο αέρας.

Μάνα, φάε και κοιμήσου, εσύ, όσο θες.

Εγώ αποκάρφωσα, σήμερα αγναντεύοντας αυτόν που μου έδειξε το νόημα της ζωής, τον Αγαπό, να φεύγει.

Επιμύθιο:

Ο Καζαντζάκης τελειώνει με μια αίσθηση ότι ερμήνευσε το όνειρο, βρήκε την αλήθεια.

Έγραψε μια “Οδύσσεια”, επέκταση της “Οδύσσειας”.

Επαναστοχεύει στο *“Δεν ελπίζω τίποτα. Δε φοβάμαι τίποτα. Είμαι λέπτερος”*.

Έφτιαξε ξύλινο θεό κοιτάζοντας τον καθρέφτη. Το ταξίδι δεν είχε σκοπό να γνωρίσει τον κόσμο, είχε στόχο να διδάξει τον κόσμο. Ο Όμηρος περιέγραψε έναν άνθρωπο Οδυσσέα, ο Καζαντζάκης έναν υπεράνθρωπο Οδυσσέα. Η διαφορά είναι μεγάλη.

Μη μας μαγεύει η γοητεία των στοχασμών, η αλήθεια είναι μακρύτερα από τον χιονισμένο πόλο της Γης, που τέλειωσε το ταξίδι τούτου του Οδυσσέα του Καζαντζάκη.

Το ένα ταξίδι είναι του νόστου, το άλλο του μισεμού.

Εμείς παραμένουμε πιστοί στα ταξίδια του νόστου, όχι του μισεμού.

Ο Οδυσσέας του Ομήρου έκανε το ταξίδι, μαθαίνοντας από τους ανθρώπους *“πολλών δ’ ανθρώπων ίδεν άστεα και νόον έγνω”*.

Ο Οδυσσέας του Καζαντζάκη έκανε το ταξίδι, διδάσκοντας τον κόσμο *“είχε γνώση να κάνει νόμους δίκαιους, να φτιάξει θεό”*.

Η διαφορά είναι πάλι μεγάλη.

Ο ένας Οδυσσέας του Ομήρου είναι ακουμπισμένος στην αβεβαιότητα της βεβαιότητάς του: *“εν οίδα ότι ουδέν οίδα”*, άρα ψάχνω ακόμη για τη σοφία.

Ο άλλος Οδυσσέας του Καζαντζάκη είναι ακουμπισμένος στη βεβαιότητα της αβεβαιότητάς του. Επαναλαμβάνω: *“είχε γνώση να κάνει νόμους*

δίκαιους, να φτιάξει θεό”. Άρα, γνώριζε τη σοφία ή κάτι από τη σοφία.

Η διαφορά είναι ακόμα, πάλι, μεγάλη.

Ο Όμηρος κρατούσε αλλιώς την πένα του και αλλιώς ο Καζαντζάκης.

Τα ταξίδια είναι ωραία σαν πηγαينوέρχεσαι...

Κάθε άνθρωπος μπορεί να είναι ευτυχής βαδίζοντας τον δρόμο τον γνωστό, τον μαθημένο, αυτόν που έχουν βαδίσει τόσοι και τόσοι. Αλλά, κάθε άνθρωπος έχει χρέος να διαλέγει την ανηφόρα που θα τον ανεβάσει πιο ψηλά, για να αγναντέψει και άλλους ορίζοντες. Η ανηφόρα δεν έχει τελειωμό, είναι σαν τη σκάλα του Καβάφη, στο ποίημα “*Το πρώτο σκαλί*”.

Ο άνθρωπος θα αγωνίζεται πάντα να βρει ποια είναι ηθική δικαιολογία της εντολής που δίνει ο “θεός” προς το λιοντάρι: “Σκότωσε, για να ζήσεις τα παιδιά σου”.

Θα ψάχνει πάντα ο άνθρωπος να βρει τη λύση. Μα το πρόβλημα είναι άλλοτο...

Δεν έχει ο άνθρωπος τον αλγόριθμο με τα σωστά δεδομένα. Τον έχει κρύψει ο “θεός”, ο άγνωστος, ο χαμένος που τον ψάχνουμε.

Μας άφησε ένα αλφαβητάρι να φτιάχνουμε περίτεχνα παράπονα και αόριστα ερωτηματικά.

Επιχειρούμε με ένα νου, που είναι πρωτόγονο εργαλείο συγκρινόμενο, με τη σοφία που περικλείει το αυγό μιας μύγας ή μιας κότας ή μιας χελώνας, που το εξάγει από τα οπίσθιά της (γέλασε το ακροατήριο) και μέσα του είναι γραμμένες εντολές και να δημιουργήσει μόνο του, το αυγό αυτό, όταν λίγο ζεσταθεί, ζωή με περίτεχνα φτερά ή μνήμη ταξιδιών ή μάτια σαν περισκόπια.

Μοιάζει ο αγώνας του ανθρώπου να βρει λύσεις, με του Δαίδαλου την αγωνία που, προσπαθώντας να πετάξει μακριά από τις σιδερένιες αλυσίδες του, σχεδίαζε φτερά από ανάλαφρα πούπουλα.

Πού να φανταζόταν, ο μακάριος, ο αγωνιστής, ο στοχαστής ο Δαίδαλος, το έξυπνο καμάρι μας, ότι με κείνα τα σίδηρα τα βαριά, που του έδενε ο Μίνωας τα πόδια, εμείς οι σύγχρονοι άνθρωποι, οι απόγονοί του, θα φτιάχναμε αεροπλάνα με φτερά για να πετάμε.

Άφαντη η αλήθεια και ο θεός σε σιγή, ποτέ δεν μίλησε σε άνθρωπο.

Εικασίες κάνουν οι άνθρωποι, που σιγά σιγά τις πιστεύουν.

Το ψάξιμο του ανθρώπου είναι ωραίο, αρκεί να το κάνει για να γίνει

σοφός με τη διαδικασία του ψαξίματός του, αρκεί να μη βρει λύσεις, σαν τόσες άλλες, απλοϊκές ή φιλοσοφήματα πιο επικίνδυνα και απλοϊκά. Δες σε παγκόσμιο επίπεδο πόσοι διατείνονται ότι γνωρίζουν, άρα βρήκαν τον αληθινό δημιουργό θεό τους ...

Το ψάξιμο είναι μια μέθοδος μαθητείας, που μας βοηθάει να γίνουμε σοφοί, και όταν γίνουμε σοφοί, θα είμαστε σιωπηλοί σαν το θεό. Ναι, αγαπητοί ακροατές.

Πολλοί άνθρωποι, σαν νιώσουν σοφοί, δεν γίνονται σιωπηλοί, αλλά αυτοανακηρύσσονται ήλιοι, είναι επιρρεπείς πολλοί άνθρωποι σε αυτό, γιατί απολαμβάνουν λιβανωτούς από όσους τυφλώνουν με το φανταχτερό τους φως .

Ο Καζαντζάκης έφτιαξε έναν Οδυσσέα που θάμπωσε τον ήλιο, ένα παράδειγμα για να το βλέπουμε. Αλλά να μην ξεχνάμε ότι είναι ένα παράδειγμα. Το αληθινό δείγμα της ζωής δεν φτιάχνεται με κηρύγματα και αφορισμούς, αλλά κτίζεται σιγά σιγά με σχεδιασμένα μαθήματα, σαν τα project των σχολείων, που μας μαθαίνουν πώς να μαθαίνουμε, αλλά, προπάντων, μας μαθαίνουν πώς να μάθουμε από κείνα που μάθαμε έτσι, που να πορευόμαστε και λίγο μόνοι μας, με το φως του αποσπερίτη μας και του αυγερινού μας, που είναι κοινά και συναμφοτέρα, χωρίς να μας στραβώνει άθελά του ο μέγας ήλιος, ο καλός, ο άγιος ήλιος, ο ακούραστος ήλιος μας.

Να μάθουμε να αποφύγουμε το μήκος κύματος που σπάει το καράβι στα δύο και να μην τα περιμένουμε όλα από τον Ποσειδώνα, που ήταν θεός και αθάνατος όσο τον “πιστεύαμε”.

Τα παραδείγματα δεν είναι αληθινά δείγματα.

Αχ, βρε Καζαντζάκη, πού να βρεθεί πυροκροτητής να γίνει η έκρηξη της τορπίλης των τριάντα τριών χιλιάδων τριακοσίων τριάντα τριών “αγαπό”-τρινιτροτολουόλης;

Γιατί σκέπασες τον “αγαπό” με το βάρος τόσων στίχων;

Ποιος θα αντέξει να το σηκώσει αυτό το ποίημα, για να δει την ωραιότερη λέξη του, που βρίσκεται στον τελευταίο στίχο σου και είναι η λέξη “αγαπός”;

Για να το διαβάσουμε δεν γράφτηκε τούτο το ποίημα;

Σας ευχαριστώ», είπε ο ομιλητής και τέλειωσε.

Τότε, φίλε μου ακολούθησαν ερωτήσεις πολλές και πολλοί ακροατές

διατύπωσαν αμφισβητήσεις και επιδοκίμασιες.

Ήταν η τελευταία ομιλία και είχε ήδη νυχτώσει, γι' αυτό πήγαμε κατευθείαν σε μια κοντινή ταβέρνα. Εκεί συνεχίσαμε να συζητούμε για τη διάλεξη, μέχρι που ο φίλος από το Βελβεντό για να ελαφρύνει την ένταση και τον προβληματισμό από τα υπαρξιακά προβλήματα που στριφογύριζαν στα κεφάλια όλων μας, είπε, μισο-αστεία μισο-σοβαρά:

«– Οι σοφοί πάντα μπερδεύαν τον κόσμο και μπερδεύονται και μεταξύ τους! Ξέρετε, αγαπητοί φίλοι μου, ότι η πραγματική αιτία που νίκησε η χελώνα κάποτε το λαγό στο τρέξιμο, δεν ήταν η παροιμιώδης υπεροψία του λαγού, που του καταλογίζουν, αλλά η πίστη που έδωσε ο λαγός στη σοφία του Ζήνωνα, ενός φιλόσοφου από την Ελέα που υποστήριζε παράδοξες αλήθειες, σοφίσματα τα έλεγαν.»

– Τι είναι πάλι αυτό, ρε ευφάνταστε Μακεδόνα; του είπε ο Κεφαλλονίτης της παρέας μας, όλο περιέργεια.

– Να, θα σας πω ό,τι ακριβώς συνέβη σε εκείνον τον αγώνα...

– Σε ακούμε, του είπαμε όλοι, γνωρίζοντας ότι κάποια δική του ιστορία θα πλάσει με το νου του για να ευθυμήσει η παρέα.

– Τον γνωρίζω τον Μακεδόνα, πάντα πλάθει ωραίες ιστορίες ή πανέξυπνα ανέκδοτα ή αινιγματικούς γρίφους ή προβλήματα για να μας διασκεδάξει, ενώ ταυτόχρονα μας παρασύρει να σκεφτόμαστε και πάντα το πετυχαίνει!

– Έτσι ακριβώς πάντα κάνει, άκου τη συνέχεια:

«– Φίλοι αγαπημένοι, είπε, τα χρόνια που ο Ζήνωνας είχε Σχολή στην Ελέα της κάτω Ιταλίας, οργανώθηκε αυτός ο παράξενος αγώνας δρόμου μεταξύ λαγού και χελώνας.

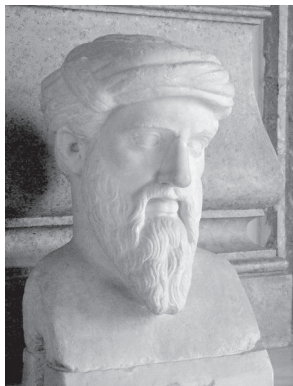
Θα έτρεχαν από την ξακουστή πόλη Ελέα της κάτω Ιταλίας και θα κατέληγαν στην Ποσειδώνια, που είναι επάνω στο δρόμο για τη Νεάπολη, κάπου 10 χιλιόμετρα, δηλαδή 50 στάδια.

Αλλά υπήρχε ένας όρος: Η χελώνα έπρεπε να προηγηθεί του λαγού κατά ένα ορισμένο χρόνο.

Ο λαγός γνωρίζοντας ότι τρέχει πολύ γρήγορα, δέχτηκε να προηγηθεί η χελώνα, αλλά, καλού κακού, επειδή δεν ήξερε από μαθηματικά και αποστάσεις, ρώτησε τον Πυθαγόρα τον μαθηματικό να του πει πόσο χρόνο να δεχτεί να προηγηθεί η χελώνα.

Ο Πυθαγόρας έβγαλε μολύβι και χαρτί και του λέει:

– Εσύ λαγέ, μπορείς να τρέχεις χαλαρά με μέση ταχύτητα 10 περίπου

*Ο Πυθαγόρας ο Σάμιος
580-496 π.Χ.*

χιλιόμετρα την ώρα και η χελώνα μόνο 200 μέτρα την ώρα. Θα τη νικήσεις, αρκεί να μην την αφήσεις να προηγηθεί πάρα πολύ χρόνο!

– Το “πάρα πολύ” είναι κοντά στο άπειρο, που λέει και ο Ζήνωνας; ρώτησε ο λαγός;

– Να μην ακούω τέτοιες ανοησίες, είπε ο Πυθαγόρας, είναι ασαφής έννοια το άπειρο.

– Μα τι λες; Ασαφής έννοια το άπειρο; είπε ο λαγός.

– Ναι ασαφής, είπε με θυμό ο Πυθαγόρας.

– Μα άπειρη δεν λένε τη γνώση του Δία και την πανσοφία του, Πυθαγόρα;

– Ούτε άπειρη γνώση έχει ο Δίας ο θεός, ούτε πάνσοφος είναι!

– Δηλαδή, δεν είναι πάνσοφος ο Δίας μας, Πυθαγόρα;

– Μη ρωτάς εμένα. Ρώτα τα αρνιά, τα μικρά ψάρια και τους άτυχους ανθρώπους τι λένε ...

– Τέτοια λες, Πυθαγόρα, και σε λένε απείθαρχο και επικίνδυνο. Θα σε κάψουν μια μέρα!

– Οι απείθαρχοι, λαγέ, αλλάζουν τον κόσμο, όταν τους καίνε! Πάντως, μην αφήσεις να προηγηθεί η χελώνα περισσότερο από ένα εικοσιτετράωρο.

Ευχαρίστησε τον Πυθαγόρα ο λαγός και ετοιμαζόταν να πάει να τρέξει.

Εκεί τον πλησίασε ο Ζήνωνας ο σοφός και του είπε:

– Λαγέ, έκανες τραγικό λάθος!

– Ποιο λάθος; ρώτησε ο λαγός.

– Το άπειρο είναι μια πραγματικότητα, υπάρχει, δεν έχει αρχή και τέλος, αλλά υπάρχει.

– Δηλαδή, Ζήνωνα, εσύ πιστεύεις ότι είναι άπειρη η γνώση του Δία του θεού μας και είναι πάνσοφος;

– Μη ρωτάς εμένα. Ρώτα τον λύκο, τα μεγάλα ψάρια και τους τυχερούς ανθρώπους τι λένε...

– Τέτοια λες, Ζήνωνα, και δεν σε πιστεύει κανένας.

– Δοξάζουν όμως, και τον λένε άπειρα πάνσοφο θεό τον Δία και οι λύκοι και τα μεγάλα ψάρια και οι τυχεροί άνθρωποι!

– Δεν έχεις και άδικο...!

– Πρόσεξέ με και άκουσε τώρα, λαγέ, για ποιο λόγο εσύ θα χάσεις σήμερα από την χελώνα! Όταν τρέξεις εσύ τώρα από εδώ που είσαι, ας το πούμε, το σημείο Α, για να φτάσεις στο σημείο Β, που είναι τώρα η χελώνα, δεν θα χρειαστείς έναν ορισμένο χρόνο;

– Συμφωνώ, είπε ο λαγός!

– Άκου τώρα και τα παρακάτω. Μέχρι να πας εκεί που είναι τώρα η χελώνα, δεν θα έχει πάει και η χελώνα πάρα πέρα;

– Ναι, είπε ο λαγός.

– Για να πας εσύ στο πάρα πέρα της χελώνας, αυτή δεν θα πάει λίγο παραπέρα;

– Ναι, λέει πάλι, ο λαγός.

– Ε! αυτό το “από κει στο πάρα πέρα” θα γίνεται διαρκώς, άπειρες φορές! Νυν και αεί και εις τους αιώνας των αιώνων!

– Αμήν, ψιθύρισε ο λαγός, μην πιστεύοντας στ’ αυτιά του!

– Γι’ αυτό σου λέω, μάταιος κόπος! Παράτα τα, λαγέ!

– Ο λαγός μπροστά στο δίλημμα της επιστήμης, συγγνώμη, των επιστημόνων, αντί να θυμηθεί εκείνον που έλεγε για τη σχετικότητα των πραγμάτων “ότι τίποτα δεν είναι έτσι ακριβώς, όπως λέμε ότι είναι”, σκέφτηκε ότι σωστό θα είναι, όταν “φιλονικούν” οι αλήθειες των ανθρώπων μεταξύ τους, να πάει με κείνη την αλήθεια που “κλείνει” προς το μέρος του θρησκευόμενου ανθρώπου. Έτσι, ακολούθησε τη γνώμη του Ζήνωνα.

Κανείς δεν έχασε ποτέ που πήγε με το μέρος του Δία! Άλλος έγινε βασιλιάς, άλλος τύραννος, άλλος μάντης και άλλος απλά δεν έπαθε χειρότερα από αυτά που είχε πάθει...!

Έτσι, λοιπόν ο λαγός εγκατέλειψε την προσπάθεια! Τα επακόλουθα είναι γνωστά.

Υπάρχουν, όμως, και άγνωστα που δεν μαθεύτηκαν ποτέ. Ακούστε τα:

– Σαν έμαθαν οι κριτές του αγώνα, οι ελλανοδίκες, ότι τα αίτια της ήττας ήταν οι παραδοξολογίες του Ζήνωνα, τον κάλεσαν για να αποζημιώσει τον λαγό, για την ηθική βλάβη που του προξένησε η γελοιοποίησή του στην Οικουμένη!

– Λαγέ, ρώτησαν οι δικαστές, πόσα καρότα μπορείς να φας σε μια ημέρα;

– Εξήντα καρότα την ημέρα, απάντησε, αν είναι φρέσκα. Τα χθεσινά μαραίνονται, τα απεχθάνομαι.

– Λοιπόν, λαγέ, διάλεξε τι από τα δυο προτιμάς:

Να σου δίνει για μια εβδομάδα συνεχώς, ο Ζήνωνας από 18 φρέσκα καρότα την ημέρα ή να σου δίνει για μια εβδομάδα, κάθε μέρα διπλάσια ποσότητα από την προηγούμενη; Τη Δευτέρα 1 καρότο, την Τρίτη 2, την Τετάρτη 4 και ούτω καθεξής, μέχρι την Κυριακή.

– Και το ρωτάτε, λέει ο λαγός! Διαλέγω τον δεύτερο τρόπο, φυσικά!

Ο Πυθαγόρας χαμογέλασε και είπε:

– Οι βλάκες δεν είναι βλάκες, αλλά βιαστικοί!

Ο Ζήνωνας είπε χωρίς χαμόγελο:

– Οι βιαστικοί βιάζονται, γιατί είναι βλάκες!

– Πάλι τα ίδια είπε ο λαγός, εσείς, δύο σοφοί, διαφωνείτε, αν είμαι βιαστικός ή βλάκας;

Οι σοφοί κοιταχτήκαν!

– Ένας από τους δύο σας κάνει λάθος!»

Οι δύο σοφοί δεν είπαν κουβέντα. Τι να έλεγαν; Ο καλός φίλος μας ο Μακεδόνας, συνέχισε:

«– Βλέπω ευθύμησε όλη η παρέα, αλλά σας έβαλα σε συλλογισμούς να βρείτε αν διάλεξε λάθος ο λαγός.

Τι από τα δύο συμβαίνει: Ο λαγός είχε μάθει το νου του να τρέχει ή έπρεπε να είχε μάθει το νου του να μην τρέχει.

Το πρώτο σημαίνει άγνοια κινδύνου, το δεύτερο φόβο κινδύνου, που και τα δυο απέχουν μακριά από την ενδιάμεση φρόνιμη μεσότητα.»

Εδώ σταμάτησε τη διήγηση του ο Μακεδόνας και έκανε νεύμα στο γκαρσόνι να έρθει.

Τότε ο Κεφαλλονίτης ο μειλίχιος και πράος φίλος όλης της συντροφιάς, μας παρότρυνε να βρούμε αν ο λαγός διάλεξε την πιο συμφέρουσα πρόταση, άρα και πιο σωστή.

Οι μισοί από την παρέα είπαν ότι το σωστό είναι ο λαγός να προτιμήσει τα 18 κιλά επί επτά ημέρες. Άρα θα έτρωγε 126 καρότα.

Οι άλλοι μισοί να τα διπλασιάζει κάθε μέρα όλη την εβδομάδα: $1+2+4+8+16+32+64=127$ καρότα.

– Ο λαγός, φίλοι μου, είπε κάποιος, ήταν βιαστικός. Γι’ αυτό θα φάει τρία καρότα λιγότερα, δυστυχώς!

Τότε ήρθε το γκαρσόνι και πήρε παραγγελία. Με τα «βίβα» και τα κρασιά άλλαξε η πορεία της συζήτησης και το πρόβλημα έμεινε μετέωρο και άλυτο προς το παρόν.

– Αυτά, φίλε μου, είναι τα νέα από τη Φλώρινα!

– Σε ευχαριστώ, αλλά τώρα με έβαλες σε σκέψεις και εμένα, τελικά σωστά διάλεξε ο λαγός;

– Όχι, βέβαια, οι λαγοί είναι πάντα βιαστικοί, δεν παρακολουθείς στους ολυμπιακούς αγώνες, οι «λαγοί» πάντα τρέχουν πρώτοι βιαστικά και πάντα χάνουν...!

– Καλό το αστείο σου, αλλά η βιασύνη δεν είναι πάντα κακό ... ή δεν είναι πάντα καλό.

– Συμφωνώ, η βιασύνη ή η αργοπορία, άλλοτε μας σώζουν και άλλοτε μας σκοτώνουν. Πρέπει να τις χρησιμοποιούμε κάθε φορά κατάλληλα.

– Δηλαδή πώς;

– Πρέπει να μάθουμε να χρησιμοποιούμε τον αναγκαίο χρόνο που χρειάζεται κάθε φορά για να σκεφτούμε.

– Μαθαίνεται αυτό;

– Βεβαίως, αν κάθε φορά από μόνοι μας ή με τη βοήθεια των δασκάλων μας ή των γονιών μας προσπαθούμε να σκεφτόμαστε σε τόσο σύντομο χρόνο, ώστε να προφτάσουμε, ή σε τόσο αρκετό χρόνο ώστε να μην κάνουμε λάθος. Έτσι, ίσως, σιγά σιγά θα μάθουμε το μυαλό μας να βρίσκει, κάθε φορά, τον αναγκαίο χρόνο που θα είναι το «μέτρον», το «μηδέν άγαν», η χρυσή μεσότητα. Αυτά είναι που φέρνουν πειθαρχία στη σκέψη μας και την κάνουν να είναι λογικότερη.

– Όλα τα βλέπεις με τετραγωνική λογική. Είναι πάντα έτσι;

– Όχι φίλε, δεν είναι ποτέ πάντα έτσι. Το λέω γιατί με αφορμή την ομιλία που σου είπα ότι άκουσα και το πρόβλημα του λαγού που προσπαθούμε να λύσουμε. Σκέφτομαι πόσο μακριά είμαστε από τη λογική του Αριστοτέλη και των άλλων, που κανοναρχούσαν τον φιλοσοφικό τους στοχασμό με μαθηματική σαφήνεια και λογική ακριβολογία.

– Μα μη σε παρασύρει η επιπολαιότητα που έδειξε ο λαγός, λαγός είναι. Δεν σκέφτονται οι άνθρωποι σαν το λαγό επιπόλαια! μου είπε γελώντας ο φίλος μου.

– Όχι, αλλά θα συμφωνήσεις ότι η Ανθρωπότητα χρειάζεται να ξαναποτίσει τις ρίζες εκείνων των δένδρων, που πάνω τους άνθισε η σκέψη του ελληνικού πνεύματος; Είναι μια αναγκαία μονοκαλλιέργεια το «*αρχαίο ελληνικό δένδρο*», που θα μας σώσει από τα αφορία της αμειψισποράς...

Τότε κτύπησε το τηλέφωνό μου. Κοίταξα το ρολόι μου, είχε ήδη μεσημεριάσει.

Ήταν η γυναικά μου και μου θύμισε τη λίστα με τα ψώνια που περιμένει ώρες να φέρω!

Σταμάτησα τη συζήτηση. Είχα άλλες έννοιες, τώρα. Έπρεπε να βρω μια εύλογη δικαιολογία της αργοπορίας μου.

Φώναξα το γκαρσόνι βιαστικά να πληρώσω, κερνώντας τον καφέ και τα δυο ούζα που ήπιαμε.

Έτσι τέλειωσε απότομα η κουβέντα μας και έμεινε άλυτο το πρόβλημα ή ο γρίφος...

14.

Ο Αλκιβιάδης ο ευφυής

Το λεωφορείο είχε ξεκινήσει νωρίς το πρωί από την Κατάνια με τελικό προορισμό, για σήμερα, τις Συρακούσες. Βρισκόμουν στη «Μεγάλη Ελλάδα» για ένα επταήμερο προσκύνημα, με μια μεγάλη παρέα εκλεκτών φίλων.

Με τη βοήθεια του μικροφώνου του λεωφορείου, που το περιφέραμε από χέρι σε χέρι, σχεδόν μια ώρα, συζητούσαμε, αν είμαστε εκεί σαν περιηγητές ή σαν τουρίστες.

Δεν θα τελειώναμε, αν δεν έπαιρνε τον λόγο ο συνήθως λιγομίλητος της παρέας, που τον αποκαλούμε φιλικά «Αλκαίο», μια και είναι από τη Μυτιλήνη και γράφει και στίχους. Αυτός σε δυο λεπτά συνόψισε και κατέληξε ως εξής:

– Ο περιηγητής, είτε, είναι ένας «πραματευτής», ένας γυρολόγος που διαπραγματεύεται, γυρίζοντας από εδώ και από εκεί, να αγοράσει ότι

Οι Συρακούσες.

τον ενδιαφέρει. Ο περιηγητής πηγαίνει, όπου πάει, να δει και να μάθει και λιγότερο να διασκεδάσει. Γυρεύει περισσότερο απολαύσεις πνευματικές.

Ο τουρίστας διαφέρει σε τούτο: είναι ένας καταναλωτής που μεταφέρεται από τόπο σε τόπο για να δει και να γνωρίσει ό,τι οι άλλοι έχουν αποδιαλέξει γι' αυτόν. Ο τουρίστας πηγαίνει να δει και να διασκεδάσει και λιγότερο να γνωρίσει και να μάθει. Γυρεύει περισσότερο απολαύσεις σωματικές.

Αυτές είναι οι βασικές διαφορές αν και ο «άνθρωπος» σε κάθε περίπτωση κάνει τη διαφορά, αφού εύκολα ο περιηγητής γίνεται τουρίστας και ο τουρίστας περιηγητής.

Κύριοι, εμείς εδώ δηλώσαμε ότι ήρθαμε σαν περιηγητές. Τέλος οι φλυαρίες. Ήρθαμε να «μάθουμε». Στο σκοπό μας λοιπόν.

Ανακουφισθήκαμε όλοι, που με τόση συντομία έκλεισε τη συζήτηση.

Τότε ένας συνταξιδιώτης μας σηκώθηκε αυθόρμητα, πήγε στην μπροστινή θέση, που ήταν το μικρόφωνο και ετοιμαζόταν να πει κάτι. Δεν ξαφνιαστήκαμε, γιατί το έκαναν συχνά αυτό και άλλοι συνταξιδιώτες μας, όταν είχαν να ανακοινώσουν μια ενδιαφέρουσα πληροφορία ή να πουν ένα έξυπνο ανέκδοτο ή ό,τι άλλο που θα έκανε πιο ευχάριστο το ταξίδι μας.

– Αγαπητοί μου φίλοι, είπε, ήρθαν στο νου μου μνήμες παλιές που έχουν σχέση με την αυτοκαταστροφική συμπεριφορά ενός ανθρώπου ευφυούς. Θυμήθηκα τον Αλκιβιάδη, αυτόν τον μεγάλο πολιτικό και στρατηγό της αθηναϊκής δημοκρατίας, που η θυελλώδης πολιτική του κατακυλούσε, άρχισε από αυτά τα μέρη που τώρα έχουμε επισκεφτεί.

Σταμάτησαν οι μικρο-συζητήσεις στο λεωφορείο, πράγμα που φάνερωσε ότι τους άρεσε η πρόταση.

Ο Αλκιβιάδης, είπε, πνίγηκε από τον εγωισμό του. Από αυτό το νησί που ταξιδεύουμε τώρα, έφυγε αυτοεξόριστος και ζήτησε ασυλία από τους εχθρούς του, τους Σπαρτιάτες.

Δεν είχε κατανοήσει αυτός ο ευφυής άνθρωπος ότι η θαυμάσια αθηναϊκή δημοκρατία θεωρούσε την προπέτεια και την αλαζονεία των πολιτών, επικίνδυνες για τη λειτουργία της ίδιας της δημοκρατίας. Η αθηνα-

Ζαν-Μπατίστ Ρενιό (1754-1829). Ο Σωκράτης αποσπά τον Αλκιβιάδη από την αγκαλιά της αισθησιακής απόλαυσης, 1791, Μουσείο Λούβρου.

ϊκή δημοκρατία δεν χαριζόταν σε κανέναν πολίτη της που έδειχνε αντι-κοινωνικές συμπεριφορές.

Φαίνεται, δεν έπιασαν τόπο οι νουθεσίες των σοφών και διασήμων δασκάλων του και του ένδοξου κηδεμόνα του, Περικλή... Καταστράφηκε και κατέστρεψε φίλους και εχθρούς, αλλά, κυρίως την Αθήνα και την Ελλάδα.

Η αρχή του τέλους για τον σπουδαίο Αλκιβιάδη αρχίζει όταν συμβούλεψε τους Αθηναίους να εκστρατεύσουν στη μακρινή Σικελία. Σε αντίθεση με τον Νικία που τους απέτρεπε από κάτι τέτοιο.

Αποδειχτήκαν και οι δύο αυτοί στρατηγοί πολύ επιζήμιοι, όχι μόνο για την Αθήνα, αλλά και για τον κόσμο ολόκληρο, αφού έβλαψαν την Αθήνα, ο πρώτος με την άμετρη υπεροψία του και ο άλλος με την άτολμη φρονιμάδα του.

Τον κόσμο τον έβλαψαν, γιατί υποθέτουμε ότι θα ήταν καλλίτερος, αν στη θέση της Ρώμης ήταν η ωριμότερη Αθήνα ή αν στη θέση της Πέλλας ήταν η επίσης ωριμότερη Αθήνα. Αλλά το «αν» είναι υπόθεση αβέβαιη και εμείς τώρα λέμε ... ευχάριστες εικασίες.

Ο Νικίας, σοφός στρατηγός, στη δύση της ακμής του, ήταν τότε 54 ετών, τους συμβούλεψε να μη διακινδυνεύσουν (ρискάρουν) κάνοντας την εκστρατεία στη Σικελία, γιατί ήταν ανέτοιμοι.

Ο Αλκιβιάδης, 450-404 π.Χ.

Ο Αλκιβιάδης, αντίθετα, που ήταν τότε στο άνθος της νιότης του, 36 ετών, τους παρότρυνε να τολμήσουν.

Οι Αθηναίοι δέχτηκαν τη γνώμη του Αλκιβιάδη, να κάνουν την εκστρατεία, αλλά την αρχηγία της εκστρατείας την ανέθεσαν στον Νικία, τον συντηρητικό νου και έμπειρο στρατηγό. Σε αυτόν που είχε επιφυλάξεις.

Οι Αθηναίοι, όπως ακούτε, θαύμασαν τη γνώμη του Αλκιβιάδη, αλλά αρχιστράτηγο όρισαν τον Νικία.

Η σοφή εκκλησία του Δήμου έκανε το ορθότερο ή ηθικότερο. Ακολούθησε την χρυσή μεσότητα.

Ο στόλος ετοιμάστηκε και ξεκίνησε εορταστικά από τον Πειραιά, αλλά πριν φτάσει ο λαμπρός αυτός στόλος στη Σικελία, οι Αθηναίοι ανακάλεσαν τον Αλκιβιάδη από την εκστρατεία, για να τον τιμωρήσουν, επειδή πρόσβαλε τους θεούς τους.

– Η Ελλάδα πάντα σκοτώνει τους καλούς, είτε κάποιος από τους εκδρομείς, δυνατά.

– Λάθος, αγαπητέ φίλε... Έκανε πολύ σωστά η αθηναϊκή δημοκρατία με τους πανίσχυρους νόμους της, στον Αλκιβιάδη. Δεν ήταν ο μόνος που τιμωρήθηκε από τη δημοκρατία των Αθηναίων. Θα σας φανεί παράξενο, αλλά είναι αλήθεια, ότι για παρόμοιους λόγους τιμώρησαν και πολλούς άλλους διάσημους άντρες.

– Ποιους; ρώτησαν μερικοί.

Είναι πάρα πολλοί, θα σας αναφέρω τα ονόματα από τους σημαντικότερους, που είναι: ο Σωκράτης, ο Θεμιστοκλής, ο Μιλτιάδης, ο Αριστείδης ο δίκαιος, ο Φειδίας, ο Αισχύλος, ο Σοφοκλής, ο Ευριπίδης, ο

Ηρόδοτος, ο Θουκυδίδης, ο Αριστοφάνης, ο Ισοκράτης.

Όλοι στο λεωφορείο αναστατώθηκαν!

– Μα είναι δυνατόν να μην αδικήθηκαν αυτοί οι άνθρωποι; φώναξε κάποιος.

– Όλοι αυτοί οι διακεκριμένοι πολίτες, φίλοι μου, συνέχισε ο ομιλητής, πρέπει να γνώριζαν ότι δικάστηκαν με νόμους δίκαιους, από μια κοινωνία που γνώριζε ότι κανείς, όσο επιφανής και αν είναι, δεν είναι υπεράνω των νόμων. Από τους επιφανείς συνανθρώπους τους καταλύθηκαν τα ωραία πολιτεύματα των ανθρώπων. Οι επιφανείς εύκολα γίνονται αλαζόνες, όταν βλέπουν τα θαυμαστικά των ανθρώπων να τους λιβανίζουν!

Η δημοκρατία όσα λάθη και να κάνει, πρέπει να παραδεχτούμε ότι είναι το δίκαιο και παρήγορο σοφό λάθος των ανθρώπων!

– Σοφό και λάθος. Δεν είναι αντιφατικά αυτά; είπε κάποιος.

– Όχι, αγαπητέ μου, και θα εξηγήσω.

Η Δημοκρατία, έτσι όπως συνέλαβαν την ιδέα της οι Έλληνες είναι ένα θεώρημα μαθηματικό, με υπόθεση και απόδειξη. Απόδειξη που έγινε αξίωμα βασικό της πολιτικής ιστορίας του ανθρώπου.

Όλα τα θεωρήματα στα μαθηματικά έχουν τη μορφή λογικών υποθέσεων: αν ισχύει το Α, τότε συμπεραίνουμε ότι θα ισχύει και το Β.

Το βασικό θεώρημα και θεμέλιο της δημοκρατίας είναι η υπόθεση ότι: *«όλων των ανθρώπων η γνώμη έχει ίδια βαρύτητα.»*

Ανοίγουμε μια παρένθεση, αγαπητοί φίλοι.

Το παραπάνω δεν αποδεικνύεται και ούτε είναι λογικό να ισχύει, ότι δηλαδή, όλοι έχουμε την ίδια εξυπνάδα και έχει ίδια βαρύτητα κάθε γνώμη. Άρα, είναι λάθος να το λέμε, αλλά όμως το υποθέτουμε ότι είναι αληθινό για το κοινό καλό μας (είναι κοινό καλό να νιώθουμε όλοι ίσοι). Δεν είμαστε όλοι το ίδιο έξυπνοι. Το γνωρίζουμε αυτό, αλλά είναι δύσκολο –πολύ δύσκολο– να το αποδείξουμε, και να το αποδεχτούμε όλοι, γιατί:

1ο: Δεν γνωρίζουμε τι είδους εξυπνάδα (υπάρχουν πολλές...) απαιτείται να έχουν οι άνθρωποι για να ζουν δίκαια σε μια κοινωνία,

2ο: Ακόμη και αν ξέραμε το είδος της εξυπνάδας, δεν θα μπορούσαμε να τη μετρήσουμε με ακρίβεια, αφού μέρος της εξυπνάδας μας είναι και ο φόβος, η χαρά, η ψυχική διάθεση και

3ο: Ποτέ δεν θα βρούμε απόλυτα αξιόπιστο αξιολογητή, δηλαδή ηθικό, δίκαιο και σοφό κριτή, για να κρίνει την εξυπνάδα μας, μια και τέτοιος δίκαιος κριτής είναι μόνο ο θεός.

Άρα, αναγκαστικά δεχόμαστε την υπόθεση ότι: *«όλων των ανθρώπων το μυαλό έχει την ίδια εξυπνάδα.»* Και συνακόλουθα συμπεραίνουμε ότι όλων οι κρίσεις, οι γνώμες είναι ισοδύναμες, δίκαιες και υπηρετούν την αλήθεια. Να γιατί είναι ένα σοφό λάθος. Να γιατί οι Έλληνες ήταν σοφοί και κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η δημοκρατία είναι το ασφαλέστερο πολίτευμα για μια κοινωνία.

Κάποιος από τις πίσω θέσεις του λεωφορείου φώναξε δυνατά:

– Πώς γεννήθηκαν, τότε, στην Αρχαία Ελλάδα, ταυτόχρονα, τόσοι ευφυείς άνθρωποι, ενώ γεννιέται ένας κάθε χίλια χρόνια, που λέει ο λόγος.

– Φίλε μου, ανοίγεις ένα μεγάλο θέμα, αφού δεν ξέρουμε αν γεννήθηκαν σοφοί ή τους έφτιαξε η δημοκρατία σοφούς.

– Τι δηλαδή δεν γεννιέται κανείς ευφυής, αλλά γίνεται; ξαναρώτησε ο ίδιος συνταξιδιώτης.

– Αυτό είναι ένα άλλο θέμα, αλλά ευχαρίστως θα απαντήσω, αν και οι άλλοι συνεπιβάτες επιθυμούν να ακούσουν και μου δίνετε το χρόνο.

Κανείς δεν απάντησε, σημάδι ότι όλοι περίμεναν τη συνέχεια.

Ας μιλήσουμε λοιπόν για το μεγάλο αυτό ζήτημα.

«Γεννιέται ή γίνεται κανείς ταλαντούχος ή ευφυής άνθρωπος;»

Ένα μεγάλο πρόβλημα που απασχόλησε και απασχολεί τους ανθρώπους είναι να μάθουν τι επιδρά περισσότερο η κληρονομικότητα ή το περιβάλλον στην ευφυΐα του ανθρώπου.

Σήμερα πιστεύει, η πλειοψηφία των ειδικών ότι η κληρονομικότητα παίζει σημαντικό ρόλο, αλλά το περιβάλλον φαίνεται να παίζει πολύ σημαντικότερο, γιατί μπορούμε περισσότερο να το παρατηρήσουμε και να το επηρεάσουμε.

Αν παρατηρήσουμε τους ανθρώπους που έχουν κάνει πολύ σπουδαία επιτεύγματα στην τέχνη, στα γράμματα ή σε διάφορους τομείς, τους σοφούς μας δηλαδή, θα δυσκολευτούμε να πούμε, αν, ό,τι πέτυχαν, το οφείλουν στην κληρονομημένη ευφυΐα τους ή στο κατάλληλο περιβάλλ-

λον που έζησαν και τους καθοδήγησε.

Υπάρχουν άνθρωποι με εξαιρετική κληρονομημένη ευφυΐα, οι οποίοι, όμως, δεν μπόρεσαν να αναπτύξουν τις ικανότητές τους, γιατί έζησαν σε ένα περιβάλλον που δεν ευνοούσε την ανάπτυξή τους.

Αντίθετα, όλοι ανεξαιρέτως οι άνθρωποι που έχουν πετύχει πολλά σημαντικά πράγματα σε διάφορους τομείς, έχουν ζήσει σε ένα περιβάλλον που ευνόησε την ανάπτυξή τους και τους παρακίνησε να καταβάλουν μεγάλη προσπάθεια.

Οι επιστήμονες στην προσπάθειά τους να δώσουν απάντηση στην υπόθεση, αν τα ταλέντα γεννιούνται ή γίνονται, δεν μπορούν να καταλήξουν με βεβαιότητα.

Αν προσπαθήσει, κάποιος, να πάρει μια πιο ξεκάθαρη θέση, πρέπει να απαντήσει πρώτα στο ερώτημα:

Την ευφυΐα ή το ταλέντο του πλήθους των λατινοαμερικανών ποδοσφαιριστών ή την ευφυΐα του πλήθους των εβραίων καθηγητών στα πανεπιστήμια ή την ευφυΐα του πλήθους των αρχαίων ελλήνων διανοητών, την καθόρισε ή την καθορίζει το περιβάλλον ή η ράτσα; Τότε, ίσως, βρεθεί κανείς σε δίλημμα και να μην μπορεί να απαντήσει. Γιατί παρατηρούμε ότι όπου δημιουργείται κατάλληλο περιβάλλον, εκεί ανθούν και τα ταλέντα.

Η βοήθεια που μπορούμε να δώσουμε στους ανθρώπους είναι να βελτιώσουμε το περιβάλλον.

Η άποψη, ότι υπερέχει το περιβάλλον της κληρονομικότητας έχει και ένα ηθικό αισιόδοξο μήνυμα, αφού καταλήγει στο συμπέρασμα ότι μπορούμε να πολλαπλασιάσουμε τη δυνατότητα κάθε ανθρώπου, μόνο αν βελτιώσουμε το περιβάλλον του, αφού η ευφυΐα που του κληροδότησε η φύση είναι δεδομένη και προς το παρόν δεν μπορούμε να την αλλάξουμε.

Όπως είπαμε και στην αρχή είναι απόλυτα φυσικό και αναμενόμενο, ορισμένοι άνθρωποι να είναι πιο προικισμένοι από τη φύση, αλλά είναι επίσης φυσικό ότι αυτή η προίκα είναι ελαφρώς μεγαλύτερη από την προίκα των άλλων ανθρώπων.

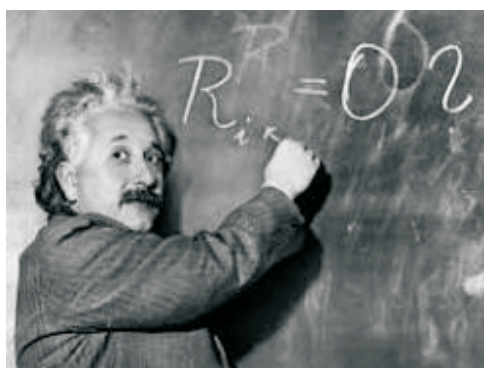
Σε κάθε περίπτωση οι χαρισματικοί δεν είναι υπεράνθρωποι.

Έχουν μια διαφορά, που πρέπει να κινείται μέσα στα φυσιολογικά όρια που κινούνται όλα τα ανθρώπινα μεγέθη: το ύψος μας, το τρέξιμο, η τριχοφυΐα και άλλα π.χ. Ο δίμετρος άντρας δεν είναι διπλάσιος σε

ύψος από τον μέσο άντρα με ύψος 1,70, ούτε ο παγκόσμιος πρωταθλητής των εκατό μέτρων τρέχει τον μισό χρόνο από τον μέσο άνθρωπο, ούτε ο μακρόβιος άνθρωπος ζει πολύ περισσότερα χρόνια από όσα ζει ο μέσος άνθρωπος. Αυτά τα παραδείγματα μας κάνουν να υποθέσουμε ότι και ο ευφυής υπερέχει από τον μέσο άνθρωπο όχι πάρα πολύ, και εύκολα τον πλησιάζουμε ή και τους ξεπερνάμε αν εμείς οι μέσοι άνθρωποι έχουμε καλύτερο περιβάλλον από τον ευφυή.

Αν και δεν υπάρχει κανένα αξιόπιστο κριτήριο που να μετράει με ακρίβεια την ευφυΐα, οι άνθρωποι κάνουν αυθαίρετες εκτιμήσεις και φαντάζονται υπερφυσικές τις διαφορές που παρατηρούν στους χαρισματικούς.

Αυτό δεν είναι αλήθεια, γιατί το περιβάλλον ασκεί ισχυρότερη επίδραση από την ευφυΐα για να γίνει κανείς ταλέντο.

Ο Άλμπερτ Αϊνστάιν, 1879-1955.

Υπάρχουν ένα σωρό μύθοι γύρω από τον Αϊνστάιν, τον Έντισον, τον Ζολά, τους Μπιτλς, τον Ναπολέοντα κ.ά., ότι τάχα δεν έγιναν ό,τι έγιναν λόγω του υποστηρικτικού περιβάλλοντος και της προσπάθειάς τους, αλλά λόγω εξαιρετικής ευφυΐας.

Οι ευφυείς άνθρωποι δεν είναι τόσο διακριτοί και αναγνωρίσιμοι. Δεν θα μας ξεπερνούσαν τό-

σο πολύ και δεν θα τους αναγνωρίζαμε μεταξύ μας, αν δεν είχαν το κατάλληλο περιβάλλον.

Αρκεί να θυμηθούμε τον γάλλο νομπελίστα της Ιατρικής Γκιγιμεν, του οποίου η θεωρία αρχικά χαρακτηρίστηκε ως «*αποκύημα νοσηρής φαντασίας*».

Αυτά έλεγαν και για τον Αϊνστάιν. Η περίπτωση του είναι ίσως η πιο εντυπωσιακή, αλλά όχι η μοναδική. Ο Αϊνστάιν ο ίδιος έλεγε: «*Αν η θεωρία μου αποδειχθεί σωστή, οι Γερμανοί θα με θεωρήσουν Γερμανό, οι Ελβετοί ελβετό πολίτη και οι Γάλλοι μεγάλο επιστήμονα. Αν αποδειχθεί λάθος, οι Γάλλοι θα πουν ότι είμαι Ελβετός, οι Ελβετοί Γερμανός και οι Γερμανοί Εβραίος*». Αυτό επιβεβαιώνει τα αβέβαια κριτήρια, που στηρίζομαστε για να προδικάσουμε αν είναι ή δεν είναι κανείς ευφυής ή χαρισματικός.

Άλλα τι είδους ικανότητα έχουν οι ευφυείς;

Υποστηρίζεται ότι μπορεί να είναι κάποιος πιο έξυπνος σε θέματα γνώσεων, όπως στη Γλώσσα, στα Μαθηματικά, στη Μουσική κ.λ.π., αλλά όχι σε θέματα που αφορούν τη συναισθηματική ή την πνευματική νοημοσύνη.

Αλλά χωρίς συναισθηματική νοημοσύνη δεν μπορείς να πεις δυνατά «θέλω» και «μπορώ».

Και χωρίς πνευματική νοημοσύνη δεν μπορείς να ξεχωρίσεις για ποια πράγματα πρέπει να πεις δυνατά «θέλω» και «μπορώ».

Πρέπει να γνωρίζουμε ότι η πνευματική νοημοσύνη οδηγεί τους ανθρώπους να ασχολούνται στη ζωή με πολύ σπουδαία και ουσιαστικά πράγματα όπως:

1. Να θυσιάζονται για υψηλά ιδανικά.
2. Να θυσιάζονται για τους ανθρώπους που προστατεύουν.
3. Να μην αδικούν.

Πού καταλήγουμε;

Η τελική πρόοδος ενός ταλέντου δεν εξαρτάται από την κληρονομικότητα, αλλά, κυρίως, από το περιβάλλον του.

Δεν ισχυρίζεται κανείς ότι δεν υπάρχουν ευφυείς άνθρωποι, απλά λένε ότι δεν απέχει η ευφυΐα τους υπερβολικά πολύ από την ευφυΐα ενός μέσου ανθρώπου.

Το περιβάλλον είναι εκείνο που βοήθησε στην Αθήνα να γίνουν (όχι να γεννηθούν) θαυμάσιοι φιλόσοφοι και στη Σπάρτη να γίνουν (όχι να γεννηθούν) θαυμάσιοι γενναίοι πολεμιστές.

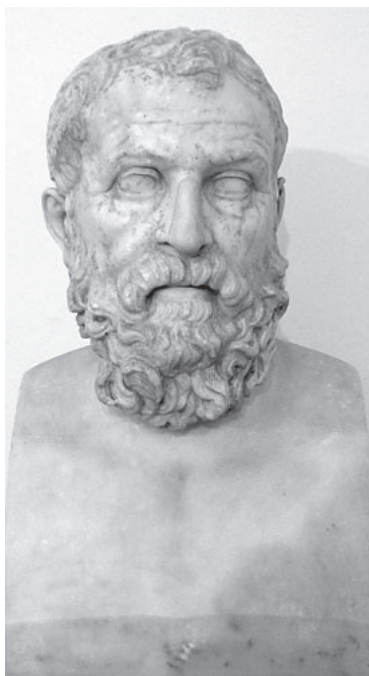
Δεν ξέρω αν σας έπεισα ότι το περιβάλλον είναι το σημαντικότερο και όχι η κληρονομικότητα που σημαίνει, φίλοι μου και συνταξιδιώτες, ότι η πλάστιγγα κλίνει προς το γινόμεσθε και όχι προς το γεννιόμεσθε.

Δεν ξέρω αν σας έπεισα, εγώ πάντως το πιστεύω.

Μιλούσα τόση ώρα, είπε ο συνταξιούχος, έχοντας πάντα κατά νου τον ευφυή Αλκιβιάδη, αλλά, όπως θα διαπιστώσατε δεν ήταν ευφυής σε όλους τους τομείς και τα ... μούσκεψε στη ζωή του, όπως και άλλοι πολύ ευφυείς.

Με όσα είπαμε δεν μειώσαμε την αξία των διάσημων ευφυών σοφών μας, απλά τους φέρνουμε πιο κοντά μας.

Αλλά αν θέλετε να τους αγγίζετε κιόλας, μπορώ να σας προτείνω ένα

*Ο Σόλωνας ο Αθηναίος,
638-559 π.Χ.*

τρόπο, είπε και γέλασε.

– Πολύ ευχαρίστως, είπαν όλοι, τι μας προτείνεις να κάνουμε;

– Θα έχετε αυτή τη χαρά, αν λύσετε το ίδιο πρόβλημα που έλυσε ένας από τους παλιούς σοφούς μας.

– Τι πρόβλημα είναι αυτό; ρώτησε κάποιος με έκπληξη μεγάλη!

– Είναι μικρό, σύντομο και έξυπνο! Ακούστε το.

– Να κρατήσουμε σημειώσεις, μια στιγμή περίμενε, του φώναξαν.

– Δεν χρειάζεται, έχει λακωνική συντομία, σαν μια ανάσα. Ακούστε το:

«Ο Βίας, ο Σόλων και ο Χείλων ήταν τρεις από τους επτά σοφούς μας, όπως ξέρετε.

Μια μέρα ο Βίας, θέλοντας να δοκιμάσει την εξυπνάδα του Σόλωνα και του Χείλωνα έκανε το εξής: Διάλεξε δύο διαφορετικούς μονοψήφιους αριθμούς από το 3 μέχρι το 9 και είπε μυστικά

στο αυτί του Σόλωνα το άθροισμα των δυο αυτών αριθμών τους και στο αυτί του Χείλωνα το γινόμενο των δυο αυτών αριθμών.

– Τώρα θέλω να βρείτε ποιοι είναι οι δύο αριθμοί που διάλεξα και σας ψιθύρισα στο αυτί.

Ο Σόλων και ο Χείλων κοιτάχτηκαν με αμηχανία.

– Δεν τους ξέρω, λέει ο Σόλων...

– Ούτε εγώ, λέει ο Χείλων...

– Τώρα εγώ τους ξέρω, λέει ο Σόλων...

– Η σιωπή είναι χρυσός, είπε ο Χείλων παραδεχόμενος την ήττα του...

– Ποιοι ήταν οι αριθμοί που δυσκόλεψαν τον Σόλωνα και τον Χείλωνα;

Γιατί το «ούτε κι εγώ», που είπε ο

*Ο Χείλωνας ο Λακεδαιμόνιος,
600-520 π.Χ.*

Χείλωνας, βοήθησε τον Σόλωνα να βρει τους δυο αριθμούς;»

– Σας ευχαριστώ που ακούσατε με τόση προσοχή. Όποιος έχει ερωτήσεις, ας τις κρατήσει γι' αργότερα, τώρα δεν έχουμε χρόνο.

Φτάσαμε, είπε, ενώ το λεωφορείο σταματούσε μπροστά στο ξενοδοχείο Grant Hotel Ortigia, μέσα στην ωραία πόλη των Συρακουσών.

Το βράδυ στο δείπνο η συζήτηση φούντωσε πάλι.

Αλλά τώρα, ειπώθηκαν αμφισβητήσεις με τρανταχτές απόψεις.

– Οι ευφυείς είναι πολύ πιο ψηλά από εκεί που τους κατέβασες, του είπαν.

– Φίλοι μου, πρόθεσή μου δεν είναι να τους ανεβοκατεβάσω, αλλά να δείξουμε αν γεννιούνται ή αν γίνονται.

Αν ένα ταλέντο δεν ασκηθεί, θα τον ξεπεράσει ένας μέτριος που ασκείται.

Αν ένα ταλέντο ασκηθεί, θα ξεπερνά πάντα ένα μέσο άνθρωπο, που επίσης ασκείται.

Αν αισθανόμαστε δέος μπροστά στα επιτεύγματα των σοφών ανθρώπων, να πιστεύουμε ότι αυτά είναι αποτέλεσμα της μεγάλης προσπάθειάς τους και λιγότερο του ταλέντου τους.

Ας κλείσουμε τώρα τη συζήτηση με ένα ειρωνικό σχόλιο:

«Ναι, ειρωνεύομαι τις γνώσεις τις πολλές.

Κοιτάζω τον σοφό και τον συγκρίνω

με τη σοφία του αυγού ενός πουλιού,

μιας μάγας ταπεινής ή μιας χελώνας,

σαν βγαίνουν από κώλο στρογγυλό,

με εντολές επάνω του γραμμένες,

να βγει ζωή σαν το αυγό θα ζεσταθεί...

Τότε τον νιώθω τιποτένιο τον σοφό μας!

Και ο φτωχικός ο νους μου απορεί!

Αν ο κρυφός θεός μαζί μας παίζει...!»

15. Στην Ίμβρο

Χαλοκαίρι στο αρχαίο θέατρο της Ίμβρου* της επαρχίας Τσανάκαλε, στην Τουρκία. Ήταν μια όμορφη βραδιά του τριημέρου των πολιτιστικών εκδηλώσεων, που οργάνωσαν οι ομογενείς μας κάτοικοι του νησιού, παλιοί και νεότεροι για να γιορτάσουν το άνοιγμα των ελληνικών σχολείων του νησιού, που ήταν κλειστά αρκετά χρόνια.

Ήταν μια βραδιά του Αυγούστου και την έκανε να ξεχωρίζει ιδιαίτερα το περιβάλλον του αρχαίου θεάτρου που ήταν μια ξεχασμένη παρακαταθήκη του αρχαίου μας κόσμου.

Αλλά, εκείνο που κυρίως αποτυπώθηκε εκείνη τη βραδιά ανεξίτηλα στη μνήμη μου ήταν η παρουσίαση της ομιλίας με τη μορφή θεατρικής παράστασης.

Το θέμα ήταν πρωτότυπα προκλητικό με τίτλο: *«Η αισιοδοξία του*

Χωριό της Ίμβρου.

* Με την ελπίδα, σύντομα να αναστηλωθεί και να λειτουργήσει.

πεσιμισμού» και η παράσταση στην πραγματικότητα δεν είχε τα τυπικά στοιχεία ενός θεατρικού έργου με διαλόγους και δράσεις, αλλά ήταν ένας μονόλογος με όλα όμως εκείνα τα θεατρικά στοιχεία που κρατούν το ενδιαφέρον των ακροατών σε ψηλό επίπεδο.

Ο ομιλητής της βραδιάς εκείνης, σε ρόλο αρχαίου ραψωδού, παρουσίασε από τη σκηνή με θεατρικό τρόπο μια πρωτότυπη άποψη για την αισιόδοξη και την απαισιόδοξη οπτική γωνία που βλέπει κάποιος ένα ποτήρι που είναι ως την μέση γεμάτο. Είναι μισογεμάτο; Είναι μισοάδειο;

«Αυτές οι δύο λογικά ταυτόσημες έννοιες, γιατί έχουν διαφορετική συναισθηματική απήχηση;» αναρωτήθηκε.

Με δραματοποιημένο λόγο ο ηθοποιός μίλησε με αφορμή το πραγματολογικό στοιχείο του ποτηριού, για τον πεσιμισμό, ρίχνοντας μια σύντομη αισιόδοξη και απαισιόδοξη ματιά.

Μίλησε για τον πεσιμισμό, χρησιμοποιώντας παραδείγματα, δίνοντας συμβουλές και αφήνοντας υπονοούμενα. Έκανε αστεϊσμό και έβαλε προβληματισμούς και προβλήματα για σκέψεις...

Το θέμα, είπε, το έχει επιλέξει, για να τονίσει στους συγκεκριμένους θεατές ότι «δεν πρέπει ποτέ να χάνουμε την ελπίδα και τη διάθεση για αγώνα.»

Θα προσπαθήσω να αναπλάσω αυτή την παράσταση όσο πιο πιστά μπορώ, αλλά σε καμιά περίπτωση δεν θα κατορθώσω να αναπλάσω το πλαίσιο της εορταστικής ατμόσφαιρας, που δημιουργούσε ο χώρος, ο κόσμος και ο θεατρικός λόγος του ηθοποιού.

Θα ήταν παράλειψη, αν δεν επισημάνω ότι την παράσταση την παρακολούθησαν και αρκετοί μουσουλμάνοι του νησιού, δείχνοντας έτσι την κοινωνικομορφική εικόνα της έννοιας «φιλία των λαών».

Εννέα η ώρα ακριβώς, άρχισε η ομιλία-παράσταση στο χώρο του αρχαίου θεάτρου της Ίμβρου.

Πρώτη πράξη. Άνοιξε η αυλαία

Ο μοναδικός ηθοποιός της παράστασης παρουσιάστηκε με εμφάνιση αρχαίου ραψωδού, κρατώντας στα χέρια του σημειώσεις και το χαρακτηριστικό μακρύ ραβδί εκείνων. Είχε φωνή ολοκάθαρη και το ύφος του εμπύχωνε.

Στάθηκε αρκετή ώρα άπρακτος και μετά είπε:

«— Σήμερα το έργο που θα δείτε, αγαπητοί κάτοικοι του νησιού, φίλοι

της ομογένειάς μας και αγαπητοί φίλοι ομογενείς, αναφέρεται στον “πεσιμισμό”. Διάλεξα αυτό το θέμα επειδή ταιριάζει σε ανθρώπους σαν εσάς, που έχουν βιώσει μεγάλες δυσκολίες και δεν έχουν λιποψυχήσει. Το διάλεξα παίρνοντας παράδειγμα το δικό σας θάρρος να πολεμάτε τις δυσκολίες, χωρίς να απογοητεύεστε.

Με παρακινεί εδώ ο ιερός χώρος του αρχαίου θεάτρου των προγόνων, για να δώσω στο έργο κάτι από τα στοιχεία του αρχαίου δραματολογίου. Να έχει πρόλογο, να έχει επεισόδια, να έχει χιούμορ, να έχει έξοδο. Θέλω να έχω τη συμπάθειά σας για την επιλογή μου αυτή και εύχομαι να προκαλέσω ευχάριστα συναισθήματα.

Θα υμνήσω τον πεσιμισμό!

Προς θεού! Όχι εκείνον με το “πεθαμενί” χρώμα πεσιμισμό, που έχουμε μάθει και αναφέρεται σε αυτούς τους ανθρώπους που τα βιάφουν μαύρα, κατάμαυρα, σαν ακούσουν το καμπανάκι κινδύνου που κτυπά, όταν τα πράγματα παίρνουν κακή πορεία.

Δεν θα μιλήσω γι’ αυτόν, αλλά για τον άλλον πεσιμισμό με το “πρασινί” χρώμα, που δεν έχουμε μάθει και αναφέρεται σε αυτούς τους ανθρώπους που σηκώνουν τα μανίκια για να πολεμήσουν σαν ακούσουν το καμπανάκι κινδύνου, που κτυπά όταν τα πράγματα παίρνουν την κάτω βόλτα και προσπαθούν να αλλάξουν τον “κακό καιρό” σε καλό.

Πεσιμισμός με τη μεταφορική έννοια είναι ο υπερθετικός βαθμός της κακής οπτικής γωνίας που βλέπει κανείς τον κόσμο. Και με την κατά κυριολεξία έννοια, πεσιμισμός είναι ο υπερθετικός βαθμός του “κακός”, ο “κάκιστος”.

Πεσιμισμός είναι η εστίαση της ματιάς πάνω στα κακά (προσοχή όμως, στον τόνο, στα οξύτονα!) του κόσμου.»

Γέλασαν αρκετοί από τους θεατές.

«Ο απαισιόδοξος πεσιμισμός

Όταν η εστίαση στο κακό δεν συνοδεύεται από ορθή και κριτική εξέταση των κακώς κειμένων πραγμάτων και καταλήγει σε μια αφοριστική διαπίστωση ότι είναι καθολικά “κακός” και μη αναστρέψιμος ο κόσμος, τότε δεν ενεργοποιεί τις δυνάμεις μας και δεν αμυνόμαστε και ούτε καταπολεμούμε το κακό.

Δηλαδή εδώ ο πεσιμισμός οδηγεί τον άνθρωπο να υποταχθεί στο κα-

κό και πείθεται ότι τα πράγματα είναι “μαύρα” και θα παραμείνουν έτσι. Δεν πολεμάει το κακό και προσπαθεί να βρει ουτοπικές διεξόδους.

Η εκδοχή αυτή, όταν ενισχυθεί από ψυχοπαθολογικά σύνδρομα, εδραιώνεται σαν πεποίθηση και οδηγεί τους ανθρώπους σε παθητική αδράνεια με υπερβολές, που συνήθως οδηγούν στην αυτοκαταστροφή.

Ένα τέτοιο ρεύμα πεσιμιστικό δημιουργήθηκε και στο χώρο της ποίησης με αποτέλεσμα να γραφτούν κείμενα με “μωβ” αποχρώσεις, που έκαναν θόρυβο, όχι για τη σημαντικότητα των ιδεών τους, αλλά για την υπερβολική τους απαισιοδοξία και την απαξίωση της ζωής.

Τόνισαν τον μηδενισμό των αξιών και της ζωής σε τέτοιο σημείο, που πολλές φορές οι ποιητές το επιβεβαίωσαν εμπράκτως: Ο Κώστας Καρυωτάκης αυτοπυροβολήθηκε, καθώς αυτόχειρας έγινε και ο σπουδαίος Ιωάννης Συκουτρής, όπως επίσης και ο Περικλής Γιαννόπουλος. Αυτός ο τελευταίος με δραματικότερο τρόπο. Δανείστηκε ένα λευκό άλογο και καβαλάρης στα λευκά ντυμένος μπήκε βαθιά στη θάλασσα και πυροβολήθηκε.

Ο αισιόδοξος πεσιμισμός

Ο αισιόδοξος πεσιμισμός αντιδιαστέλλει τον πεσιμισμό από την απαισιοδοξία. Όταν, η εστίαση της ματιάς μας συνοδεύεται από ορθή και κριτική εξέταση των κακώς κειμένων πραγμάτων, τότε ενεργοποιεί τις δυνάμεις μας και αμυνόμαστε και καταπολεμούμε το κακό που παρατηρούμε γύρω μας.

Δηλαδή, εδώ ο πεσιμισμός βοηθάει τον άνθρωπο να επιβιώνει μέσα στο κακό, αφού προσπαθεί να το διαχειριστεί με ρεαλισμό και να το πολεμήσει.

Για τον αισιόδοξο πεσιμισμό έχουν γράψει σπουδαίοι φιλόσοφοι, λογοτέχνες κι επιστήμονες, όπως οι: Νίτσε, Φρόιντ, Καμί. Αυτό λέει ένας σύγχρονός μας, ο Dienstag (Ντινστάγκ). Το έργο τους μας θυμίζει πως ο πεσιμισμός είναι μια κοσμοθεωρία που ερεθίζει την κριτική σκέψη κι επομένως δεν πρέπει να θεωρείται μονοδιάστατο συναίσθημα που οδηγεί στην κατάθλιψη.

Ένας λογικός πεσιμιστής δεν παραιτείται, αλλά αντίθετα παρακινείται, ενεργοποιείται, ενδυναμώνεται, σπρώχνεται για να πολεμήσει το κακό και αυτό αντίκειται σαφώς σε ό,τι έχουμε μάθει εδώ και αιώνες για τον πεσιμισμό.

Ο πεσιμισμός δεν είναι κατ’ ανάγκη εραστής του θανάτου, “ερασιθά-

Ο Λορέντζος Μαβίλης, 1860-1912.

ζώων, όλων των ζώων, –και αυτών που μιλούν και αυτών που δεν μιλούν–, και θα καταλάβεις ...

Καθένα ζώο τρώει όποιο μπορεί χωρίς να δείχνει οίκτο. Ένα, μάλιστα, είδος “ζώου” σκοτώνει και τρώει τα άλλα ζώα, αλλά σκοτώνει και τα ζώα του είδους του, αλλά προς θεού όμως δεν τα τρώει, δεν κανιβαλίζει δηλαδή, αλλά απλά τα σκοτώνει. Μάλιστα δε πριν τα σκοτώσει ζητά και τη “βοήθεια” από το θεό με προσευχές για να το βοηθήσει να σκοτώσει τους εχθρούς, όπως ονομάζει τους απέναντί του

Προφανώς, για όλα τούτα, ο θεός θα έχει το λόγο του που αφήνει και γίνονται. Εκτός πια και μας αφήνει να δει μέχρι πού θα φτάσει η παλιανθρωπιά μας.»

Πάλι γέλια από τους θεατές...

«Πού οδηγεί ο πεσιμισμός

Ο άνθρωπος που δεν ξέρει για ποιο λόγο ο θεός κάνει τα στραβά μάτια σε τόσες άδικες πράξεις των ανθρώπων, υψώνεται μόνος του να βάλει μια ηθική τάξη στα πράγματα σχετικά με την κοινή διαβίωσή του και την απειλή της αλληλοεξόντωσής του.

νατος”, όπως τον χαρακτήρισε ο αυτόχειρας Ιωάννης Συκουτλής, αλλά μπορεί να είναι λειτουργικός, όταν ενεργοποιεί δράση και πολεμά τα κακώς κείμενα. Ο Λορέντζος Μαβίλης ήταν μια τέτοια περίπτωση.

Η φιλοσοφία του πεσιμισμού

Ο πεσιμισμός είναι φιλοσοφικό ρεύμα, που υποστηρίζει ότι το κακό είναι διάχυτο στη φύση και ο κόσμος είναι κατά βάση κακός.

Αυτό είναι μια άποψη ρεαλιστική, γιατί στηρίζεται στις αδιάψευστες ενδείξεις της φύσης, που εκεί η ζωή είναι μια αλυσίδα από “θάνατο-ζωή”. Βλέπε για παράδειγμα την τροφική αλυσίδα των

Αυτός ο στόχος είναι εφικτός και αξίζει να πολεμήσει κανένας.

Αλλά πόλεμο δεν κάνει αυτός που λέει ότι όλα είναι καλά.

Πόλεμο κάνει ο απαισιόδοξος απελπισμένος που βλέπει ότι η δικαιοσύνη και ο πλούτος και τα αξιώματα (να σταθούμε σε αυτά τα τρία αγαθά) δεν αποδίδονται δίκαια, αλλά αρπάζονται άδικα με νόμιμο τρόπο.

Μόνο όποιος δει με τη σωστή οπτική γωνία του πεσιμισμού, αγωνίζεται.

Ο πεσιμισμός, όμως, όπως και όλες οι θεωρίες κινδυνεύουν από τους οπαδούς τους με τις ατράνταχτες πεποιθήσεις τους. Τους οπαδούς που δεν εξετάζουν με προσοχή τις ιδέες τους έτσι, ώστε να τις υποστηρίξουν με επιφύλαξη, γιατί σοφία σημαίνει επιφύλαξη, που είναι ταυτόσημο με το σωκρατικό “τίποτα δεν γνωρίζω απόλυτα καλά”. Τους οπαδούς που απλοποιούν λανθασμένα τα μεγάλα προβλήματα και προτείνουν με βροντερό τρόπο αδιέξοδες λύσεις, όπως παλιότερα ο Εμπεδοκλής στην Αίτνα και πρόσφατα ο Δημήτρης Λιαντίνης, μια λαμπρή πένα, στον Ταΰγετο....

Όταν οι άνθρωποι «αυτοχειριάζονται» για το προσωπικό τους “πιστεύω” προκαλούν συγκίνηση και πρέπει να κρίνονται με σεβασμό και επιείκεια, γιατί πληρώνουν βαρύτατο τίμημα, με την ίδια τους τη ζωή, για το πιστεύω τους, αλλά όμως δεν είναι καλά παραδείγματα, γιατί υπαινίσσονται με τη μεγίστη πράξη της αυτοχειρίας τους ότι τα προσωπικά τους “πιστεύω” αγγίζουν τάχα την αλήθεια. Αυτό είναι λάθος, αφού τα προσωπικά, “πιστεύω” κάθε ανθρώπου (και των πιο σοφών) όλα είναι αδύναμα και ακυρώνονται εμπρός στην πανιερότητα του “εν οίδα ότι ουδέν οίδα”.

Πού καταλήγουμε;

Το ερώτημα μπαίνει προκλητικά ως εξής:

Ο πεσιμισμός που σημαίνει: “Βλέπω κάκιστα τα πράγματα”, διδάσκει:

Δυναμική δράση κατά του κακού ή παθητική υποταγή στο κακό;

Την απάντηση θα την εκμαιεύσουμε αν ξαναπαιάσουμε με σεβασμό τον παλιό λόγο του Αριστοτέλη, που λέει ότι σε ηθικά θέματα δεν υπάρχει μεσότητα. Ή ανεβαίνεις στην κορυφή και πολεμάς σαν “κλέφτης” ή μένεις στον κάμπο και υπομένεις σαν ραγιάς.

Άρα πρέπει κάθε ένας μας να καταλήξει ποιο είναι ηθικό:

Η δράση ή η υποταγή;

Τότε θα έχουμε απάντηση προσωπική, εξατομικευμένη και ο καθένας μας θα έχει ο ίδιος την ευθύνη της επιλογής του.»

Έκλεισε η αυλαία. Τέλος πρώτης πράξης. Χειροκροτήσαμε όλοι έκπληκτοι από την πρωτόγνωρη για μας αντίληψη για τον υγιή πεσιμισμό...

Δεύτερη πράξη. Άνοιξε η αυλαία

Ο ηθοποιός ανακοίνωσε ότι θα απαγγείλει ένα ποίημα του Λορέντζου Μαβίλη, που μας στέλνει αισιόδοξα και όχι απαισιόδοξα μηνύματα:

«– Πώς, όμως θα διακρίνουμε τον αισιόδοξο ποιητή; ρώτησε.

Η ερώτηση είναι ρητορική, αγαπητοί θεατές. Το περιεχόμενο κάθε κειμένου πρέπει να το κρίνει ο αναγνώστης και να το ερμηνεύσει όπως το κατανοεί, αισιόδοξα ή απαισιόδοξα.

Ο αναγνώστης δεν πρέπει να ψάχνει να βρει τι λένε τα κείμενα, αλλά να ψάχνει με θάρρος να βρει τι του λένε τα κείμενα και να τα κρίνει όπως αυτός τα καταλαβαίνει.

Μετά να τα χαιρετά, αν θέλει με ... υπόκλιση ή αν θέλει με ... “φυλλοφίλημα” ή αν θέλει ... ας τα αντιπαρέλθει με διακριτικότητα, αλλά ποτέ με υπεροψία ή περιφρόνηση...

Τα βιβλία, τα κείμενα και τα ποιήματα θέλουν ευγενείς αναγνώστες. Κάθε βιβλίο λέει εκείνο που μπορεί να κατανοήσει ο αναγνώστης. Καμιά φορά το βιβλίο λέει στον καλό αναγνώστη και περισσότερα από αυτά που του έχει βάλει στις “αράδες” του να πει ο συγγραφέας του, όταν το έγραφε...!

Και αν σε απογοητεύσει το περιεχόμενο ενός βιβλίου, μην το περιφρονείς, γιατί και εκείνο το ίδιο το βιβλίο λυπάται περισσότερο από σένα για τον συγγραφέα του...!»

Τα λόγια αυτά άρεσαν και ξέσπασαν χειροκροτήματα.

Ο ηθοποιός είπε «για τον Μαβίλη ότι αγοράζοντας στη Βουλή το 1910, σαν βουλευτής Κερκύρας, είπε το περίφημο: “Δεν υπάρχει χυδαία γλώσσα, αλλά χυδαίοι άνθρωποι”...

Επίσης, πολεμώντας σαν εθελοντής το 1912, σκοτώθηκε σε ηλικία 52 χρόνων στην Ήπειρο, στο Δρίσκο!

Από μερικούς θεωρείται απαισιόδοξος σαν ποιητής, αν και δεν έχει κανένα προσωπικό στοιχείο, που να φανερώνει κάτι τέτοιο. Είχε αισιοδοξία σε όλη τη ζωή του και πάλεψε να το δείξει.

Τα ποιήματά του ίσα ίσα, που ελεεινολογούν την κλάψα των ανθρω-

πων, που προσπαθούν να “γραπωθούν” από τη ζωή, έστω και αν δεν έχει κανένα ευνόητο νόημα γι’ αυτούς.

Επί πλέον υμνεί τη ζωή που αγωνίζεται για ιδανικά. Η ζωή αξίζει όταν έχει ιδανικά. Όταν δεν υπηρετεί χυδαίους ανθρώπους που, κάτω από ένα άδικο πλαίσιο νόμων, κλέβουν, αδικούν και ηθικολογούν με υποκρισία.

Λένε πως είπε πεθαίνοντας: “Πολλές τιμές περίμενα, μα όχι να πεθάνω για την πατρίδα μου”».

Πάλι χειροκρότησε με ενθουσιασμό ο κόσμος στο θέατρο.

«Ο θάνατός του ήταν ένας ωραίος λυρικός επίλογος μιας ζωής, με νόημα.»

Πάλι χειροκρότησαν.

Μετά, ο ηθοποιός ανέβηκε σε ένα ψηλό βάθρο και με όσο μπορούσε καλύτερο τρόπο απήγγειλε μια φορά το ποίημα. Το απάγγειλε πάλι για δεύτερη φορά για να το αισθανθούμε καλύτερα:

«Αλήθη

*Καλότυχοι οι νεκροί που λησμονάνε
την πίκρα της ζωής. Όταν βυθίσει
ο ήλιος και το σούρουπο ακλουθήση,
μην τους κλαίς, ο καημός σου όσος και να 'ναι.*

*Τέτοιαν ώρα οι ψυχές διψούν και πάνε
στης λησμονιάς την κρουσταλλένια βρύση·
μα βούρκος το νεράκι θα μαυρίσει,
αν στάζει γι' αυτές δάκρυ όθε αγαπάνε.*

*Κι αν πιουν θολό νερό ξαναθυμούνται,
διαβαίνοντας λιβάδια από ασφοδίλι·
πόνους παλιούς, που μέσα τους κοιμούνται.*

*Α δε μπορείς παρά να κλαις το δείλι,
τους ζωντανούς τα μάτια σου ας θρηνήσουν·
θέλουν αυτή —μα δε βολεί να λησμονήσουν.»*

Όταν τελείωσε, γύρισε προς τον κόσμο και είπε:

«– Δεν ξέρω πώς ακούστηκε, αλλά εγώ συγκινήθηκα πολύ!

Είναι ένα από τα πιο ευαίσθητα σονέτα. Τα σονέτα του Μαβίλη είναι σαν μια λάμψη αστραπής και τόσο κρατούν, όσο μια ανάσα και μετά, σε αφήνουν να ξεδιαλύνεις τα σύμβολα και τους συμβολισμούς με λογισμό και με όνειρα.

Η λήθη, η πίκρα της ζωής, ο θάνατος, οι αναμνήσεις, η ενσυναίσθηση είναι τα υλικά που ο ποιητής διαλέγει να κτίσει τη μουντή πλευρά του σπιτιού της ζωής, την πλευρά κατά τον νοτιά της αντίχαρης και της ανακαρδιάς.

Πεσιμισμό, λοιπόν, έχουμε εδώ ή ρεαλιστική αποτύπωση της ζωής;

Ο ίδιος ο ποιητής με τη ζωή του και τον τρόπο που έζησε, μας μιλάει με ρεαλισμό για αγώνα, αφού όπου ντουφέκι κοινωνικής διεκδίκησης, πρώτος και καλύτερος, όπου φιλελεύθερο σφύριγμα έδινε το “παρών”, αδιαφορώντας για το σφύριγμα της σφαίρας στον... Δρίσκο.

Ο Μαβίλης έδωσε και αυτό, αγαπητοί μου, μην το ξεχνάμε ποτέ, την εννοιολογική εποπτεία του “χυδαίου” στη Βουλή των Ελλήνων.

Αυτά τα λόγια και τα έργα του με τον απαισιόδοξο πεσιμισμό είναι αταίριαστα και ούτε το επιτρέπει η θυσία του να τα συσχετίσουμε.

Όμως, ξεχαστήκαμε· ας ρίξουμε τώρα μια ματιά στο νόημα του ποιήματος “*Λήθη*” του Μαβίλη:

Τυχρότεροι, λέει ο ίδιος, αυτοί που φεύγουν, μην τους κλαις. Δεν τους τιμάς, όταν αναλώνεσαι σε ένα κλάμα για τους ωραίους που έφυγαν. Γιατί τους ωραίους μόνο κλαίει κανείς. Ωραίους τους έκαναν τα έργα τους και ωραίοι είναι όσο τα παραδείγματα της ζωής τους είναι παραδείγματα ζωής για εμάς.

Μη θολώνεις το δρόμο του χρέους σου με μια λύπη για κείνους, και ξεχνάς το μεγάλο χρέος που έχεις να πολεμήσεις για τους ζωντανούς...

Αυτός είναι ο προορισμός του ανθρώπου, να παραδειγματίζεται από τα φωτεινά πρότυπα των ανθρώπων και να αφήνει αναμνήσεις που τον καταξιώνουν... Αυτοπραγμάτωση λέγεται αυτό, αγαπητοί μου.

Η λύπη οδηγεί σε αδράνεια...

Αυτούς που έφυγαν, μην τους κλαις. Θαύμασέ τους. Ο θαυμασμός είναι βάλσαμο και τους αλαφρώνει...

Η πίκρα της ζωής δεν θέλει παρηγοριά, αλλά πόλεμο για να τη διώξεις...

Αν κλαις, ξαναζωντανεύεις πίκρες και τις πίκρες τις πολεμάμε, δεν τις ανασταίνουμε...

Όταν σου μένει χρόνος από το μεροκάματο του χρέους –το δειλινό– και θες να στοχαστείς για τη ζωή, για τους ανθρώπους, ρίξε μια ματιά στους ζωντανούς, που μάχονται άνιση μάχη με την αδικία, τους αδύνατους ζωντανούς, τους πεθαμένους ζωντανούς...

Μόνοι τους δεν μπορούν να ξεφύγουν –να ξεχάσουν– αφού τους άφησε μόνους η μοίρα ή ο θεός –αδιάφορα...

Γι' αυτούς πάλεψε, κλάψε αν θες, τούτοι δεν είναι που δεν θέλουν, αλλά δεν ΠΡΕΠΕΙ, ΔΕΝ ΒΟΛΕΙ να λησμονήσουν...

Οι άνθρωποι βιαζόμαστε και συνήθως βλέπουμε τις λέξεις των ποιημάτων, όχι το πνεύμα τους. Ίσως επειδή, είναι πιο βολικό το μήνυμα να έχει πεσιμισμό, παρά επαναστατικό διδακτισμό, όπως και ο δημιουργός του...

Τούτο το ποίημα αδικεί τον Μαβίλη, όταν αντί να δούμε το “πνεύμα” του, που είναι ένα επαναστατικό μανιφέστο, που δείχνει τρόπο δράσης και ανοίγει παράθυρο αισιοδοξίας στον κόσμο, βλέπουμε το “γράμμα” του, που μιλά συμβολικά για νεκρούς και αποσπερίτες...

Ο ίδιος ο ποιητής φώναζε και φωνάζει με τα παραδείγματα ζωής που έδωσε: “*Δέστε με τι κάνω! Μιμηθείτε με να σωθείτε!*” ...

Για μας κλαίει στα ποιήματά του, για τη χαμοζωή που μας προσφέρουν και τους προσκυνάμε...

Δεν είναι πεσιμιστής ή απαισιόδοξος ο Μαβίλης, αυτός που θυσιάστηκε για ιδανικά, ενώ είχε όλη τη δυνατότητα να ζήσει μια καλή ακίνδυνη ζωή, αφού είχε πλούτο, κύρος και δύναμη, αφού ήταν εύπορος, μορφωμένος και βουλευτής...»

Πάλι χειροκρότησαν όλοι.

Χειροκρότησαν πολλή ώρα, με ενθουσιασμό!

«Ο Μαβίλης είναι μνημείο ελπίδας και το ποίημά του η “Λήθη” είναι η σημαία του μνημείου.

Τι ειρωνεία! Τη μνήμη του να τη δοξάζει η “Λήθη” του»...!

Πάλι χειροκροτήματα, πολλά και επευφημίες.

Έκλυσε η αυλαία. τέλος δεύτερης πράξης και της ομιλίας.

Άνοιξε πάλι η αυλαία.

Ο ηθοποιός υποκλίθηκε πολλές φορές και ο κόσμος χειροκροτούσε πολλή ώρα. Ύστερα ανόρεκτα, αργά αργά άρχισε να αδειάζει από κόσμο το αρχαίο θέατρο.

Ήταν άραγε η μαγεία του αρχαίου θεάτρου;

Ήταν ο σκοπός της εκδήλωσης ιερός;

Ήταν το θέμα καλό; Ήταν όλα αυτά; Δεν ξέρω!

Ήταν πάντως μια εντυπωσιακή βραδιά! Τα συναισθήματα είχαν υψηλόβαθμο εκθέτη!

Ένα ζευγάρι νεαρό από την Κωνσταντινούπολη, που ήταν στην Οργανωτική Επιτροπή των εκδηλώσεων αυτών στην Ίμβρο, πιασμένο χέρι χέρι, πήγε να συγχαρεί τον ηθοποιό στο καμαρίνι του.

Η κοπέλα είπε:

«Ήρθαμε να σας συγχαρούμε και να σας δηλώσουμε πόσο πολύ μας επηρέασε ο τρόπος της σκέψης σας.»

Και ο άνδρας συνέχισε:

«Μας γέμισε αισιοδοξία! Μας άρεσαν όλα όσα ακούσαμε!»

«Πετούμε στα ουράνια», είπε η κοπέλα, «και μέσα μας φτερουγίζει αλλιώς ο έρωτας!»

Έριχναν κλεφτές ματιές λατρείας ο ένας νέος στον άλλον...

Ο ηθοποιός χαμογελώντας είπε:

«Είναι η μαγεία του έρωτά σας, που τα κάνει όλα να λάμπουν!»

«Όχι, όχι!» είπε με έμφαση η κοπέλα, «τα λόγια σας μας άλλαξαν!»

«Χαίρομαι!»

«Θα διώξουμε μακριά τη μιζέρια», είπε ο άντρας και συμφώνησε με νεύματα και η κοπέλα.

Ο ηθοποιός πάλι χαμογέλασε και είπε:

«Βλέπετε, λοιπόν, αγαπητοί φίλοι μου, το μισοάδειο και το μισογεμάτο ποτήρι δεν περιέχουν τα ίδια πράγματα. Γιατί όπως λέει ο Πρωταγόρας “Πάντων χρημάτων μέτρον ο άνθρωπος”, που πάει να πει ότι: “έτσι είναι αν έτσι το νομίζουμε”, παραπλήσια έκφραση με το πιραντελικό θεατρικό έργο “Έτσι είναι, αν έτσι νομίζετε”...»

Το νεαρό ζευγάρι γέλασε.

«Αδειάστε τον πεσιμισμό από τα μαύρα συναισθήματα και γεμίστε τον με λογική!»

Το ζευγάρι κοιταζόταν.

«Κυβερνάτε τα συναισθήματά σας με τη λογική!»

«Μα τα συναισθήματα ακούν τη λογική;» ρώτησε η κοπέλα.

«Πάντα! “Νους ορά, νους ακούει, νους γεύεται, νους οσφραίνεται και νους θωπεύει”. Να το θυμάστε», είπε ο ηθοποιός.

«Η καρδιά και η ψυχή είναι ορθολογιστές, τεχνοκράτες και δουλεύουν με τον κανόνα της λογικής ... όταν υπάρχει...»

Καληνύχτα σας», είπε ο ηθοποιός και χαιρέτησε με χειροφίλημα τη δεσποινίδα και με χειραψία τον νεαρό, ενώ συγχρόνως τους έδωσε ένα μικρό φάκελο, λέγοντάς τους: «Να το διαβάσετε όταν έχετε χρόνο», και έφυγε.

Το επόμενο πρωί το ζευγάρι των νέων πίνοντας τον καφέ τους, προσπαθούσε να λύσει το ακόλουθο πρόβλημα, που περιείχε το γράμμα του ηθοποιού, που μόλις άνοιξαν και είχε τυπωθεί με ιδιότυπη μορφή. Το πρόβλημα έλεγε:

«Η πρώτη Ολυμπιάδα, όπως πρέπει να ξέρεις, έγινε το 776 προ Χριστού. Η 293η Ολυμπιάδα είναι δυστυχώς η τελευταία.

Μετά τις κατάργησε κάποιος ανόητος αυτοκράτορας.

Σε ένδειξη σεβασμού προς τον πολιτισμό εκείνο, ψάξε και βρες με βάση τα δεδομένα που άκουσες παραπάνω:

1) Ποιο έτος μ.Χ. έγινε η τελευταία Ολυμπιάδα;

2) Αν όλα πήγαιναν καλά και δεν καταργούνταν οι Ολυμπιακοί αγώνες, ποιος θα ήταν ο αριθμός της Ολυμπιάδας που γιορτάσαμε στην Αθήνα το 2004;

3) Να βρεις επίσης: Η Ολυμπιάδα που γιορτάσαμε στην Αθήνα, αν δεν είχαν καταργηθεί οι Ολυμπιακοί αγώνες, τότε έπρεπε να τη γιορτάζαμε; το 2003, το 2004 ή το 2005;

Είθε να προσπαθήσετε να το βρείτε! Είθε!»

Λύσεις προβλημάτων

1. Στο Καρνοβούνι της Μάνης

Νύξη 1 : Τα παιδιά δεν ήταν ποτέ περισσότερα από 20.

Νύξη 2: Δεν μπορεί ο αριθμός των μαθητών να είναι περιττός αριθμός (μονός αριθμός), για παράδειγμα 11, 13, 15, γιατί τότε τα κορίτσια είναι αδύνατον να είναι δύο περισσότερα από τα αγόρια (σκέψου).

Νύξη 3: Αφού οι περιττοί αριθμοί αποκλείονται όπως είδαμε παραπάνω, τότε ο αριθμός των μαθητών θα είναι ένας αριθμός άρτιος (ζυγός), από το 4 μέχρι το 20 (σκέψου).

Νύξη 4: Όταν μοίραζαν τα παιδιά τα αυγά μεταξύ τους, κατέληξαν στο τέλος του τρίτου μοιράσματος να έχουν όλα τα παιδιά από ίδιο αριθμό αυγών. Αυτό σημαίνει ότι το σύνολο των αυγών των παιδιών θα είναι ένας αριθμός πολλαπλάσιος του τρία ή ένας αριθμός που θα διαιρείται με το τρία (σκέψου).

Νύξη 5: Τις δραχμές τα παιδιά: ο Νίκων, ο Πέτρος και ο Τζανής, τις πήραν πουλώντας τα αυγά τους προς μια δραχμή το ένα.. Άρα πήραν και οι τρεις τόσες δραχμές όσος και ο αριθμός των αυγών που είχαν (σκέψου).

Νύξη 6: Έστω ότι είναι 12 τα παιδιά του σχολείου. Τότε θα ήταν 5 αγόρια και 7 κορίτσια. Η αξία των δώρων θα ήταν:

1ο: Αν το τόπι κόστιζε 2 δραχμές και η κούκλα 3 δραχμές, το σύνολο θα ήταν: $5 \times 2 = 10$ και $7 \times 3 = 21$ ίσον με 31 δραχμές. Αυτό το αποκλείει η Νύξη 4. Γιατί αν τα χρήματα ήταν 31 δραχμές, τότε τόσος θα ήταν και ο αριθμός των αυγών. Αλλά ο αριθμός 31 δεν διαιρείται δια του τρία (σκέψου).

2ο: Αν το τόπι κόστιζε 3 δραχμές και η κούκλα 2 δραχμές, το σύνολο θα ήταν: $5 \times 3 = 15$ και $7 \times 2 = 14$ ίσον με 29 δραχμές. Αυτό το αποκλείει, επίσης η Νύξη 4. Γιατί αν τα χρήματα ήταν 29 δραχμές, τότε τόσος θα ήταν και ο αριθμός των αυγών. Αλλά ο αριθμός 29 δεν διαιρείται δια του τρία (σκέψου). Άρα αποκλείεται να ήταν 12 οι μαθητές.

Νύξη 7: Ομοίως αν εξετάσεις και όλους τους άρτιους αριθμούς που είναι ο πιθανός αριθμός των μαθητών από το 4 μέχρι το 20, θα καταλήξεις στη σωστή λύση. Τότε θα βρεις και την αξία των δώρων. Πόσο κόστιζε το καθένα και φυσικά θα βρεις τον αριθμό των αυγών (προσπάθησε).

Νύξη 8: Τώρα αφού βρήκες πόσους μαθητές έχει το σχολείο και πόσα ήταν όλα όλα τα αυγά, πρέπει να βρεις και πόσα αυγά είχαν αρχικά τα παιδιά, πριν τα μοιραστούν με αυτόν τον ωραίο τρόπο μεταξύ τους.

Νύξη 9: Ξεκίνησε αντίστροφα από το τελευταίο μοίρασμα, αφού ξέρεις τώρα πόσα ήταν τα αυγά όλα όλα. (Θα έχεις βρει τη σωστή λύση, αν βρήκες ότι τα αυγά ήταν 24).

Νύξη 10: Τελευταία βοήθεια. Κάνε θεατρική... αναπαράσταση. Παίξε το ρόλο των παιδιών και μοίρασε τα αυγά.

Πώς μοίρασαν (παράδειγμα)	Ο Νίκων έχει	Ο Πέτρος έχει	Ο Τζανής έχει	ΣΥΝΟΛΟ
Πριν από το μοίρασμα	13	7	4	24
Μετά το 1ο μοίρασμα	2	14	8	24
Μετά το 2ο μοίρασμα	4	4	16	24
Μετά το 3ο μοίρασμα	8	8	8	24

2. Γιατί κύριε Φρόνιτε;

Νύξη 1: Να μερικές λεπτομέρειες:

Ήταν μια, ακριβώς ακριβώς, ολοστρόγγυλη και τεράστια πλατεία με εμβαδόν 7.850 τετραγωνικών μέτρων. Ποια ήταν η διάμετρος αυτής της πλατείας (εμβαδόν κύκλου $3,14 \times$ ακτίνα στο τετράγωνο ($E = 2\pi \cdot r^2$)). Άρα, η ακτίνα της πλατείας είναι 50 μέτρα (βρες το με πράξεις).

Νύξη 2: Στο κέντρο της πλατείας τοποθετήσαμε το μνημείο του Κομνηνού, με το πρόσωπό του στραμμένο κατά το Δημαρχείο. Γύρω γύρω από την πλατεία και ακριβώς στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα της πλατείας είχαμε τοποθετήσει τέσσερα σημαντικά κτήρια.

Νύξη 3: Στο κέντρο της πλατείας το μνημείο του Κομνηνού έβλεπε, όπως είπαμε, εμπρός του ακριβώς το Δημαρχείο, στα αριστερά του μνημείου του Κομνηνού, ακριβώς, βρισκόταν η εκκλησία στα δεξιά του μνημείου, ακριβώς το κτήριο της Αστυνομίας και πίσω από το μνημείο, ακριβώς, το Σχολείο.

Νύξη 4: Τα τέσσερα κτήρια ακουμπούσαν ακριβώς στην άκρη της ολοστρόγγυλης πλατείας.

Νύξη 5: Το εντυπωσιακό καμπαναριό ήταν τόσο ψηλό, που ο ίσκιος του κάποιες μέρες το πρωί – όταν ο ίσκιος του γίνεται διπλάσιος από το ύψος του–, τότε ο ίσκιος του καμπαναριού έφτανε ακριβώς στη βάση του βάθρου του μνημείου, που ήταν στο κέντρο της πλατείας. Άρα ο ίσκιος είχε μήκος 50 μέτρα και το καμπαναριό είχε ύψος 25 μέτρα, αφού ο ίσκιος του ήταν διπλάσιος από το ύψος του και έφτανε από το άκρο της στρογγυλής πλατείας, που ήταν το καμπαναριό στο κέντρο της πλατείας, ακριβώς που ήταν το μνημείο του Κομνηνού (την ακτίνα της πλατείας την έχουμε βρει).

Νύξη 6: Τα τέσσερα κτήρια στην άκρη της πλατείας, σε σχέση με το μνημείο του Κομνηνού, ήταν ακριβώς στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα: το ένα ανατολικά, το άλλο δυτικά, το τρίτο νότια και το τέταρτο στο βορρά.

Νύξη 7: Σε ποιο σημείο του ορίζοντα βρίσκεται το καθένα κτήριο, θα το βρούμε αν σκεφτούμε ότι το πρωί που ανατέλλει ο ήλιος, ο ίσκιος του καμπαναριού φτάνει στο κέντρο της πλατείας στη βάση του μνημείου. Άρα, η εκκλησία βρίσκεται στα ανατολικά της πλατείας

Νύξη 8: Αλλά, ο ανδριάντας του Κομνηνού, όπως είπαμε παραπάνω, έχει την εκκλησία στο αριστερό του χέρι. Άρα, η ανατολή είναι αριστερά του Κομνηνού. Εκεί που είναι και η εκκλησία.

Νύξη 9: Εύκολα βρίσκουμε ότι στα δεξιά του Κομνηνού είναι η Δύση και εκεί είναι και το κτήριο της Αστυνομίας. Πίσω του είναι ο βορράς και το κτήριο του Σχολείου και εμπρός του και νότια το Δημαρχείο.

Νύξη 10: Ο Κομνηνός βλέπει νότια.

3. Ο Μάνης

Νύξη 1: Να δούμε πόσο γρήγορα βαδίζει επάνω στη γέφυρα ο κάθε αθλητής:

Ο πρώτος, ο Θουκυδίδης, είπε: «*Εγώ την περνώ σε ένα λεπτό.*»

Ο δεύτερος, ο Διομήδης, είπε: «*Εγώ την περνώ σε δύο λεπτά.*»

Ο τρίτος, ο Κλεισθένης, είπε: «*Εγώ την περνώ σε τρία; τέσσερα; ή πέντε λεπτά;* (δεν ακούστηκε καλά τι είπε). Είπε, επίσης, ότι έχει νυκτοφοβία και δεν κυκλοφορεί μόνος του στη γέφυρα.

Ο τέταρτος, ο Ευπαλίνος, είπε: «*Εγώ την περνώ σε δέκα λεπτά.*»

Νύξη 2: Θα περάσουν για πρώτη φορά μαζί ο Θουκυδίδης, που την περνά σε ένα λεπτό, με τον Διομήδη, που την περνά σε δύο λεπτά (θα κάνουν συνολικό χρόνο 2 λεπτά). Ο Διομήδης, θα παραμείνει απέναντι και θα επιστρέψει ο Θουκυδίδης.

Νύξη 3: Θα επιστρέψει πίσω μόνος του ο Θουκυδίδης, που περνά τη γέφυρα σε ένα λεπτό (σύνολο χρόνου 3 λεπτά).

Νύξη 4: Τώρα θα παραμείνει ο Θουκυδίδης και θα περάσουν μαζί τη δεύτερη φορά απέναντι ο Ευπαλίνος, που την περνά σε 10 λεπτά με τον Κλεισθένη, που την περνά σε 3-5 λεπτά (θα κάνουν χρόνο και οι δυο 10 λεπτά) (συνολικός χρόνος μέχρι τώρα: 13 λεπτά). Εκεί θα παραμείνουν απέναντι οι δυο, ο Ευπαλίνος και ο Κλεισθένης και θα επιστρέψει πίσω μόνος του ο Διομήδης (συνολικός χρόνος μέχρι τώρα: 13 λεπτά).

Νύξη 5: Θα επιστρέψει πίσω μόνος του ο Διομήδης, που περνά τη γέφυρα σε 2 λεπτά (συνολικός χρόνος μέχρι τώρα: 15 λεπτά).

Νύξη 6: Τέλος, θα περάσουν μαζί ο Θουκυδίδης, που την περνά σε ένα λεπτό με τον Διομήδη, που την περνά σε 2 λεπτά (συνολικός χρόνος μέχρι τώρα: 17 λεπτά).

Νύξη 7: Άρα, σε 17 λεπτά περνούν όλοι τη γέφυρα και αφήνουν σαν αμοιβή-δώρο στον Διογένη ένα ευρώ για κάθε λεπτό που έκαιγε το φανάρι. (Άφησαν συνολικά στον Διογένη 17 δραχμές. Τόσο χρόνο σε λεπτά έκαναν να περάσουν την γέφυρα).

Νύξη 8: Ο Μάνης λέει ότι κάθε πελάτης πρέπει να πληρώσει για το δείπνο τους έναν αριθμό ευρώ που είναι ίδιος με τον αριθμό των δραχμών, που άφησαν τα παιδιά στον Διογένη. Και αυτός είναι ο αριθμός 17. Άρα, θα πληρώσει κάθε ένας 17 ευρώ. Και όλοι μαζί πρέπει να πληρώσουν συνολικά 187 δραχμές.

Νύξη 9: Από αυτό μπορούμε να βρούμε ότι η παρέα του Σταϊκόπουλου αποτελούνταν από 11 άτομα.

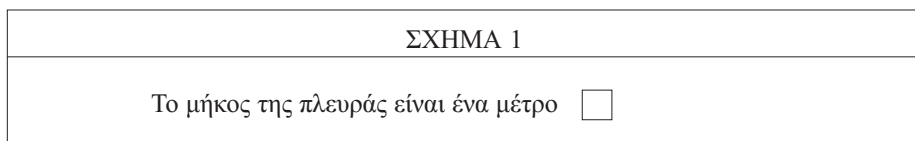
Νύξη 10: Συμπέρασμα: Αν και το μενού ήταν λιτότατο, άξια η πληρωμή του Μάνη.

4. Ο μεγάλος δάσκαλός μας!

Η λύση του προβλήματος δόθηκε με τη μαιευτική μέθοδο.

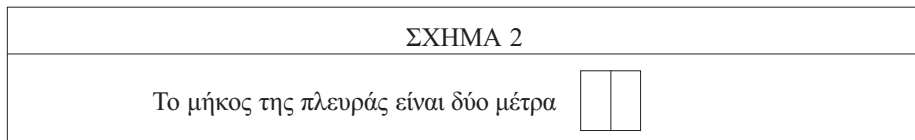
Προσπαθούμε βήμα-βήμα.

Νύξη 1: Ο καθρέφτης της Υπατίας είναι τετράγωνος με πλευρές 100 εκατοστά, άρα το εμβαδόν του –το μέγεθος του– είναι 1 τετραγωνικό μέτρο. Αφού $1 \times 1 = 1$ (σχήμα 1).

Νύξη 2: Το Ερώτημα είναι: Πόσο πρέπει να είναι η πλευρά του νέου καθρέφτη για να γίνει διπλάσιος από τον αρχικό και τετράγωνος, δηλαδή το εμβαδόν του να είναι 2 τετραγωνικά μέτρα;

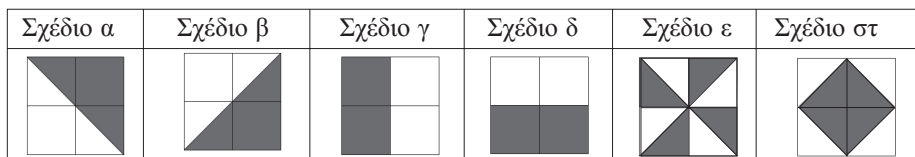
Νύξη 3: Οι περισσότεροι λένε ότι η κάθε πλευρά του νέου καθρέφτη πρέπει να είναι διπλάσια από την πλευρά του πρώτου δηλαδή να είναι 2 μέτρα, όπως το παρακάτω σχήμα 2.

Νύξη 4: Τότε όμως το «μέγεθός» του, το εμβαδόν του, θα γίνει 4 τετραγωνικά μέτρα τετραπλάσιος, δηλαδή. Αφού $2 \times 2 = 4$ (σχήμα 2) Εμείς όμως θέλαμε να είναι διπλάσιος, και όχι τετραπλάσιος. Δηλαδή να είναι ο μισός από αυτόν που φτιάξαμε στο σχήμα 2, Να είναι 2 τετραγωνικά μέτρα, και όχι 4.

Νύξη 5: Αν επιχειρήσουμε να χωρίσουμε το παραπάνω τετράγωνο (σχήμα 2) στη μέση, τότε θα βρούμε μια λύση. Αυτό, όμως, δεν είναι και τόσο εύκολο. Ας προσπαθήσουμε...

Νύξη 6: Να πώς το χώρισαν μερικοί άνθρωποι: Έκοψαν το τετράγωνο του σχήματος 2 στη μέση και το χρωμάτισαν. Υπάρχουν, όπως βλέπεις, πολλοί τρόποι για να κόψουμε στη μέση το τετράγωνο.

Νύξη 7: Ας σχολιάσουμε αυτό που έκαναν οι άνθρωποι που προσπάθησαν να λύσουν το πρόβλημα.

- Ο πρώτος τον χώρισε έτσι, όπως δείχνει το σχέδιο α:
Βρήκε το μισό, αλλά δεν ήταν τετράγωνο, αλλά τρίγωνο.
- Ο δεύτερος τον χώρισε έτσι, όπως δείχνει το σχέδιο β:
Βρήκε το μισό αλλά δεν ήταν τετράγωνο αλλά επίσης τρίγωνο.
- Ο τρίτος τον χώρισε έτσι, όπως δείχνει το σχέδιο γ:
Βρήκε το μισό αλλά δεν ήταν τετράγωνο αλλά ορθογώνιο παραλληλόγραμμο.
- Ο τέταρτος τον χώρισε έτσι όπως δείχνει το σχέδιο δ:
Βρήκε το μισό αλλά δεν ήταν τετράγωνο αλλά ορθογώνιο παραλληλόγραμμο.
- Ο πέμπτος τον χώρισε έτσι, όπως δείχνει το σχέδιο ε:
Βρήκε το μισό αλλά δεν ήταν τετράγωνο αλλά... μαργαρίτα.
- Ο έκτος τον χώρισε έτσι, όπως δείχνει το σχέδιο στ:
Βρήκε το μισό και ήταν πράγματι τετράγωνο.

Νύξη 8: Παρατήρησε τώρα ότι το μήκος της πλευράς του τετράγωνου καθρέφτη που σχημάτισε ο βος άνθρωπος είναι η διαγώνιος του παλιού καθρέφτη.

Νύξη 9: Μπορείς να πεις τώρα αν ο παρακάτω κανόνας απαντάει σε ό,τι ρωτήσαμε στην αρχή; «Για να διπλασιάσουμε ένα τετράγωνο, πρέπει η νέα πλευρά να είναι ίση με... τη διαγώνιο... του παλιού ... τετραγώνου».

Νύξη 10: Ο αγράμματος δούλος, τότε, με τη βοήθεια και καθοδήγηση του Σωκράτη βρήκε τη λύση (δες το περιστατικό, όπως το περιγράφει στο βιβλίο «Μένων» ο Πλάτωνας).

5. Οι πρόσκοποι από τη Χίο

Νύξη 1: Για να κατανοήσουμε καλύτερα τι έγινε με την πώληση των βιβλίων, ας πάρουμε ένα παράδειγμα με μικρό αριθμό. Ας πούμε ότι έχεις τρία αυγά και πρέπει να πουλήσεις τα μισά και μισό επιπλέον αυγό. Το μισό του τρία είναι ενάμιση αυγό και μισό ακόμη μας κάνουν δυο αυγά. Πουλάμε τα δυο χωρίς να σπάσουμε κανένα αυγό και μας μένει ένα.

Νύξη 2: Ας πάμε τώρα στα βιβλία: Δεν ξέρουμε πόσα πούλησαν στο πρώτο καφε-νείο και πόσα τους έμειναν. Ξέρουμε, όμως, ότι στο έκτο καφενείο πούλησαν τα μισά από τα βιβλία, που τους είχαν μείνει και μισό επιπλέον βιβλίο και έτσι τα πούλησαν όλα. Αν υπολογίσουμε θα δούμε ότι μετά το πέμπτο καφενείο, τους είχε μείνει μόνο ένα βιβλίο.

Στο πέμπτο καφενείο (πρόσεξε) πούλησαν και εκεί τα μισά από τα βιβλία που τους είχαν μείνει και μισό επιπλέον βιβλίο και τους έμεινε ένα. Άρα είχαν τρία βιβλία πριν μπουν στο πέμπτο καφενείο

Νύξη 3: Στο τέταρτο καφενείο πούλησαν (πρόσεξε) μόνο τα μισά από τα βιβλία που είχαν και τους έμειναν τρία. Άρα, είχαν έξη βιβλία πριν μπουν στο τέταρτο καφε-νείο.

Στο τρίτο καφενείο (πρόσεξε) πούλησαν ακριβώς τα μισά από τα βιβλία που είχαν μείνει. Άρα είχαν 12 βιβλία πριν να μπουν στο τρίτο καφενείο.

Νύξη 4: Στο δεύτερο καφενείο πούλησαν (πρόσεξε) τα μισά από τα βιβλία που είχαν και μισό επιπλέον βιβλίο και τους έμειναν 12. Άρα, είχαν 25 βιβλία πριν μπουν στο δεύτερο καφενείο.

Στο πρώτο καφενείο οι πρόσκοποι διαπίστωσαν ότι πούλησαν τα μισά από τα βιβλία που είχαν και μισό επιπλέον βιβλίο, και έτσι τους έμειναν 25.

Άρα, είχαν 51 βιβλία πριν μπουν στο πρώτο καφενείο.

Νύξη 5: Συμφωνείς τώρα, βέβαια, ότι είχαν 51 βιβλία όλα όλα, τα οποία πούλησαν και εισέπραξαν 51 ευρώ και με τα χρήματα αυτά, αγόρασαν 51 λαμπάδες αφού κόστιζαν ένα ευρώ η μια.

Νύξη 6: Τις λαμπάδες τις μοιραστήκαν όλοι: ο ενωμοτάρχης, οι τρεις υπενωμο-τάρχες και οι πρόσκοποι και πήραν όλοι από ίσο αριθμό λαμπάδων.

Νύξη 7: Όλοι όλοι οι πρόσκοποι μαζί, ο ένας ενωμοτάρχης και οι τρεις υπενωμο-τάρχες ήταν λιγότεροι από 50 και περισσότεροι από 5 τουλάχιστον (το λέμε στην αρχή, ότι ήταν λιγότεροι από 50).

Νύξη 8: Τις 51 λαμπάδες για να τις μοιραστούν όλοι και να πάρουν από ίδιο αριθμό λαμπάδων, ακριβώς, μια δυνατότητα έχουν, αφού το 51 διαιρούμενο μας δίνει τρεις μόνο ακεραίους αριθμούς σαν ηλίκο: το 3, το 17 και το 51.

Νύξη 9: Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι οι πρόσκοποι πήραν από 3 λαμπά-δες ο καθένας και ότι ήταν όλοι όλοι 17.

Νύξη 10: Γενικό συμπέρασμα: Οι χιώτες πρόσκοποι αποδεικνύουν ότι οι Χιώτες δεν πάνε πάντα όλοι δυο δυο.

6. Το πέρασμα της ερήμου

Νύξη 1: Σύμφωνα με το πρόβλημα, το νερό κάθε στρατιώτη φτάνει μόνο για ταξίδι πέντε ωρών. Η απόσταση απαιτεί ταξίδι οκτώ ωρών.

Νύξη 2: Πρέπει, λοιπόν, κάποιος ή κάποιοι να δώσουν νερό στον «ταχυδρόμο» από το νερό τους τις τρεις πρώτες ώρες, ώστε μετά αυτός με το δικό του νερό να μπορεί να φτάσει στον προορισμό του.

Νύξη 3: Ας υποθέσουμε ότι την ομάδα της αποστολής, την αποτελούν δύο άτομα –ο ταχυδρόμος και ένας άλλος βοηθός στρατιώτης– τότε πρέπει από το νερό του βοηθού να πιουν τρεις ώρες και οι δύο (ο βοηθός και ο «ταχυδρόμος») για να έχει ο «ταχυδρόμος» τις υπόλοιπες πέντε ώρες νερό. Αλλά, όμως, το νερό του βοηθού δεν φτάνει για να πίνουν δύο άνθρωποι τρεις ώρες (σκέψου). Άρα αυτή η λύση απορρίπτεται.

Νύξη 4: Αν υποθέσουμε ότι ο «ταχυδρόμος» έχει δύο βοηθούς. Την ομάδα της αποστολής δηλαδή, την αποτελούν τρεις. Τότε πρέπει ο ένας βοηθός να ποτίσει με το νερό του τους τρεις (τον εαυτό του, τον άλλο βοηθό και τον «ταχυδρόμο») την πρώτη ώρα και μετά θα έχει νερό να επιστρέψει. Ο δεύτερος βοηθός θα ποτίσει τους υπόλοιπους δύο (τον εαυτό του και τον «ταχυδρόμο») για μια ακόμη ώρα, για να του μείνει νερό να μπορεί να επιστρέψει. Τότε όμως δεν φτάνει το νερό για τον «ταχυδρόμο» τις υπόλοιπες πέντε ώρες (σκέψου). Άρα και αυτή η λύση απορρίπτεται.

Νύξη 5: Αν υποθέσουμε ότι έχει τρεις βοηθούς Την ομάδα της αποστολής δηλαδή, την αποτελούν τέσσερις. Τότε θα πρέπει ο πρώτος βοηθός να ποτίσει την πρώτη ώρα τέσσερις (τον εαυτό του, τους άλλους δύο βοηθούς και τον «ταχυδρόμο») και θα του μείνει νερό μιας ώρας για να επιστρέψει. Ο δεύτερος βοηθός τη δεύτερη ώρα θα ποτίσει τους υπόλοιπους τρεις (τον εαυτό του, τον άλλο βοηθό και τον «ταχυδρόμο») και θα του μείνει νερό δύο ωρών για να επιστρέψει. Ο τρίτος βοηθός θα ποτίσει την τρίτη ώρα του ταξιδιού τους υπόλοιπους δύο (τον εαυτό του και τον «ταχυδρόμο») και θα του μείνει νερό τριών ημερών για να επιστρέψει.

Τότε μένουν πέντε ώρες ταξίδι ακόμη στον «ταχυδρόμο» και το νερό του επαρκεί για τις υπόλοιπες πέντε ώρες.

Νύξη 6: Άρα αυτή η λύση είναι σωστή

Νύξη 7: Συμπέρασμα: Οι άντρες που χρειάστηκαν για την επιτυχία της αποστολής ήταν τρεις βοηθοί και ο «ταχυδρόμος». Αφού, όμως, πήραν μέρος όλοι, πλην του Στέλιου, τότε όλοι όλοι οι άντρες του φυλακίου ήταν πέντε.

Νύξη 8: Ακουσαμε τα ονόματα: ο λοχίας από τη Ρούμελη, ο Σήφης (προφανώς από την Κρήτη), ο Τσαμπίκος (προφανέστατα από τη Ρόδο), ο Αλκέτας από τη Μακεδονία και ο Στέλιος ο Μοραΐτης (σύνολο πέντε).

Νύξη 9: Από τον διάλογο που κάνει ο μάγειρας, φαίνεται ότι δεν μπορεί να τον λένε ούτε Σήφη ούτε Τσαμπίκο, ούτε Αλκέτα και φυσικά, δεν ήταν ο λοχίας.

Νύξη 10: Άρα τον μάγειρα τον λένε Στέλιο.

7. Ο Χρύσανθος και η αριστεία

Νύξη 1: Τα Χριστούγεννα τα παιδιά είπαν, κάθε ένα χωριστά, στον παππού τους τα κάλαντα και τους έδωσε από επτά ευρώ στο καθένα.

Νύξη 2: Την Πρωτοχρονιά πήγαν όλα μαζί και του είπαν πάλι τα κάλαντα και τότε τους έδωσε 87 ευρώ, για να τα μοιραστούν ακριβώς, μεταξύ τους.

Νύξη 3: Για να μοιραστούν ακριβώς τα παιδιά 87 ευρώ πρέπει να είναι ή 3 παιδιά ή 29 παιδιά. Με αυτούς τους αριθμούς μόνο διαιρείται το 87.

Νύξη 4: Λογικό είναι τα παιδιά να είναι 3 και το κάθε ένα πήρε από 29 ευρώ (το αντίστροφο είναι όχι αδύνατο αλλά απίθανο. Κάθε παιδί πήρε 29 ευρώ την Πρωτοχρονιά και 7 τα Χριστούγεννα. Σύνολο 36 ευρώ.

Νύξη 5: Το γινόμενο των ηλικιών των παιδιών του είναι ίσος με τον αριθμό των ευρώ που πήρε κάθε παιδί από τα κάλαντα, δηλαδή 36.

Νύξη 6: Υπάρχουν οι παρακάτω περιπτώσεις που το γινόμενο των ηλικιών των τριών παιδιών μιας οικογένειας να είναι 36.

Περίπτωση 1η	1 έτους	1 έτους	36 ετών	36	38
Περίπτωση 2η	1 έτους	2 ετών	18 ετών	36	21
Περίπτωση 3η	1 ετών	3 ετών	12 ετών	36	16
Περίπτωση 4η	1 ετών	4 ετών	9 ετών	36	14
Περίπτωση 5η	1 ετών	6 ετών	6 ετών	36	13
Περίπτωση 6η	2 ετών	2 ετών	9 ετών	36	13
Περίπτωση 7η	2 ετών	3 ετών	6 ετών	36	11
Περίπτωση 8η	3 ετών	3 ετών	4 ετών	36	10

Νύξη 7: Το δεύτερο στοιχείο που δίνει, είναι το άθροισμα των ηλικιών των παιδιών είναι ίσο με τον αριθμό του σπιτιού της οδού Μελενίκου στη Θεσσαλονίκη, που τον γνώριζαν όλοι. Αλλά, δυσκολεύονται να βρουν την ηλικία των τριών παιδιών.

Νύξη 8: Από τα παραπάνω δεδομένα, βλέπουμε ότι αφού γνώριζαν τον αριθμό του σπιτιού, θα τον σύγκριναν με τον ίδιο αριθμό του αθροίσματος και θα έβρισκαν αμέσως τις ηλικίες των παιδιών, αν ο αριθμός ταίριαζε με ένα άθροισμα μόνο. Αφού όμως δυσκολεύονται και δεν το βρίσκουν, αυτό δηλώνει ότι ο αριθμός του σπιτιού ταυριάζει με τα αθροίσματα περισσότερων περιπτώσεων. Πράγματι, βλέπουμε ότι οι περιπτώσεις 5η και 6η, μας δίνουν άθροισμα 13, που προφανώς θα είναι ο αριθμός του σπιτιού, που ταυριάζει και στις δύο περιπτώσεις.

Νύξη 9: Άρα, δεν μπορεί να βρει ακόμη την ηλικία των παιδιών. Όταν όμως λέει ότι ένα του παιδί πηγαίνει στο Δημοτικό Σχολείο και μάλιστα δύο χρόνια, αφού έχει την ίδια δασκάλα, τότε πρέπει το παιδί να είναι τουλάχιστον πάνω από 7 χρόνων.

Νύξη 10: Από τις δύο λοιπόν περιπτώσεις, η πιο λογική είναι η 6η περίπτωση. Όλα τα άλλα στοιχεία ήταν παραπλανητικά.

8. Φυγάδες στην άκρη του Ταινάρου

Ο Ορφέας, όπως κατάλαβες, ήταν τυχερός. Κάθε φορά ενεργούσε τυχαία και είχε αρκετές πιθανότητες να το βρει και περισσότερες να μη το βρει. Αλλά αυτό δεν είναι η λύση. Η λύση πρέπει 100% να οδηγεί στην επιτυχία. Ας προσπαθήσουμε μαζί:

Πρώτο πρόβλημα:

Νύξη 1: Βάζουμε τρεις μπάλες από το ένα μέρος της παλάντζας και τρεις από το άλλο, π.χ. τις 1, 2, 3 μαζί και τις 4, 5, 6 μαζί.

Νύξη 2: Αν ισορροπήσει, πού θα βρίσκεται η μπάλα; Θα είναι η ελαφρότερη στις υπόλοιπες τρεις μπάλες: τις 7, 8, 9.

Νύξη 3: Αν δεν ισορροπήσει, τότε πού θα βρίσκεται η μπάλα; Θα είναι η ελαφρότερη μπάλα στις τρεις μπάλες που βρίσκονται στο μέρος του δίσκου, που θα γέρνει προς τα επάνω.

Νύξη 4: Έτσι έχουμε «εντοπίσει» τις τρεις μπάλες μέσα στις οποίες είναι και η ελαφρότερη.

Νύξη 5: Έστω ότι είναι μια από τις 1, 2, 3.

Νύξη 6: Ας πάρουμε τις δύο από αυτές. π.χ. την 1 και τη 2, και τις βάζουμε στην παλάντζα.

Νύξη 7: Αν ισορροπήσει, τότε πού είναι η ελαφρότερη;

Νύξη 8: Η ελαφρότερη θα είναι αυτή που έμεινε: η 3.

Νύξη 9: Αν δεν ισορροπήσει, τότε πού βρίσκεται η ελαφρότερη;

Νύξη 10: Η ελαφρότερη μπάλα, θα είναι αυτή που βρίσκονται στο μέρος του δίσκου που γέρνει προς τα επάνω.

Δεύτερο πρόβλημα:

Νύξη 1: Ας υποθέσουμε ότι μια γνήσια λύρα ζυγίζει 10 γραμμάρια και μια κάλπικη 2 επιπλέον γραμμάρια, δηλαδή 12 γραμμάρια.

Νύξη 2: Τότε, μπορούμε να βρούμε πόσο ζυγίζουν οι δύο, οι τρεις ή οι πολλές γνήσιες ή κάλπικες λίρες;

Νύξη 3: Αν πάρουμε μια λίρα από κάθε τσουβάλι, δηλαδή δέκα λίρες και τις ζυγίσουμε, θα καταλάβουμε ότι μία από αυτές είναι κάλπικη, αφού όλες θα ζυγίζουν περισσότερο από το αναμενόμενο βάρος των δέκα γνήσιων λιρών. Αντί να ζυγίζουν 100 γραμμάρια ($10 \times 10 = 100$), θα ζυγίζουν 102 γραμμάρια, δηλαδή: $(10 \times 9 = 90) + (1 \times 12 = 12) = 102$ γραμμάρια.

Νύξη 4: Αν πάρουμε δύο λίρες από κάθε τσουβάλι, δηλαδή είκοσι λίρες και τις ζυγίσουμε, θα καταλάβουμε ότι δύο είναι κάλπικες αφού όλες θα ζυγίζουν αντί για $20 \times 10 = 200$ γραμμάρια, θα ζυγίζουν $(18 \times 10 = 180) + (2 \times 12 = 24) = 204$ γραμμάρια. Δηλα-

δη, 4 γραμμάρια περισσότερο από το αναμενόμενο βάρος των είκοσι γνήσιων λιρών.

Νύξη 5: Από τη διαφορά του βάρους που θα είχαν οι λίρες, αν ήταν όλες γνήσιες, μπορούμε να καταλάβουμε κάθε φορά πόσες είναι οι κάλπικες.

Νύξη 6: Άρα, από το βάρος μπορούμε να καταλάβουμε πόσες κάλπικες υπάρχουν, αρκεί να ξέρουμε πόσες λίρες ζυγίζουμε.

Νύξη 7: Αν πάρουμε τώρα μία λίρα από το πρώτο τσουβάλι, δύο λίρες από το δεύτερο τσουβάλι, τρεις λίρες από το τρίτο τσουβάλι, τέσσερες λίρες από το τέταρτο, πέντε από το πέμπτο, έξι από το έκτο, επτά από το έβδομο, οκτώ από το όγδοο, εννέα από το ένατο και δέκα από το δέκατο, συμφωνείς ότι θα έχουμε συγκεντρώσει 55 λίρες γνήσιες και κάλπικες;

Νύξη 8: Αν ήταν όλες γνήσιες θα ζύγιζαν $55 \times 10 = 550$ γραμμάρια; Κάθε κάλπικη αυξάνει το βάρος 2 γραμμάρια;

Νύξη 9: Από τη διαφορά του βάρους μπορούμε να βρούμε εύκολα πόσες κάλπικες λίρες έχουμε.

Νύξη 10: Αν βρούμε μία κάλπικη λίρα σημαίνει ότι το πρώτο τσουβάλι έχει τις κάλπικες, γιατί από αυτό πήραμε μία μόνο λίρα. Αν βρούμε δύο κάλπικες λίρες σημαίνει ότι το δεύτερο τσουβάλι έχει τις κάλπικες, γιατί από αυτό πήραμε δύο μόνο λίρες. Αν βρούμε τρεις κάλπικες λίρες σημαίνει ότι το τρίτο τσουβάλι έχει τις κάλπικες, γιατί από αυτό πήραμε τρεις μόνο λίρες κ.ο.κ. Άρα από τον αριθμό των κάλπικων λιρών θα βρούμε πιο τσουβάλι έχει τις κάλπικες λίρες.

Τρίτο πρόβλημα:

1ο ζύγισμα: Συγκρίνουμε την πρώτη τριάδα ρόδων με τη δεύτερη τριάδα ρόδων.

2ο ζύγισμα: Συγκρίνουμε την πρώτη τριάδα ρόδων με την τρίτη τριάδα ρόδων.

Από τις δύο συγκρίσεις (ζυγίσματα) θα καταλάβουμε ποια τριάδα περιέχει το προβληματικό ρόδι και αν αυτό είναι βαρύτερο ή ελαφρότερο.

3ο ζύγισμα: Συγκρίνουμε το πρώτο ρόδι της «προβληματικής» τριάδας με το δεύτερο ρόδι. Αν ισορροπήσει το προβληματικό ρόδι, το βαρύτερο ή ελαφρότερο είναι το τρίτο. Αν δεν ισορροπήσει το προβληματικό ρόδι, θα είναι εκείνο που κάνει τη ζυγαριά να γέρνει προς το μέρος που αναμένουμε.

9. Οι στάβλοι της Αρχαίας Ολυμπίας

Νύξη 1: Να προσέξουμε ότι κάθε στάβλος αναγράφει τον αριθμό των ζώων με τα σύμβολα των αρχαίων Ελλήνων.

ΟΙ ΣΤΑΥΛΟΙ ΤΩΝ ΕΞΙ ΠΟΛΕΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΧΡΗΜΑΤΑ Ή ΤΟ ΚΡΙΘΑΡΙ ΠΟΥ ΠΡΟΣΦΕΡΕ ΚΑΘΕ ΠΟΛΗ

Πέλλα	Σπάρτη	Ρώμη	Αθήνα	Ηλεία	Μίλητος
α	ε	ι Χ	δ	ι	α
Πρόσφερε μόνο χρήματα 2 δραχμές	Πρόσφερε μόνο κριθάρι 9 στατήρες	Πρόσφερε μόνο χρήματα 14 δραχμές	Πρόσφερε μόνο κριθάρι 8 στατήρες	Πρόσφερε μόνο κριθάρι 14 στατήρες	Πρόσφερε μόνο χρήματα 2 δραχμές

Νύξη 2: Κάθε στατήρας κριθάρι κοστίζει μια δραχμή.

Νύξη 3: Κάθε ίππος θα φάει όλο το διάστημα των αγώνων ένα στατήρα κριθάρι.

Νύξη 4: Η Πέλλα έδωσε 2 δραχμές και ξόδεψε ένα στατήρα κριθάρι. Θα πρέπει να της επιστραφεί μια δραχμή.

Νύξη 5: Η Σπάρτη έδωσε 9 στατήρες κριθάρι και ξόδεψε 5 στατήρες κριθάρι. Θα πρέπει να πληρωθεί για την αξία των 4 στατήρων με 4 δραχμές.

Νύξη 6: Η Ρώμη έδωσε 14 δραχμές και ξόδεψε 10 στατήρες κριθάρι. Θα πρέπει να της επιστραφούν 4 δραχμές.

Νύξη 7: Η Αθήνα έδωσε και 8 στατήρες κριθάρι και ξόδεψε 4 στατήρες κριθάρι. Θα πρέπει να πληρωθεί για την αξία των 4 στατήρων με 4 δραχμές.

Νύξη 8: Η Ηλεία έδωσε και 14 στατήρες κριθάρι και ξόδεψε 10 στατήρες κριθάρι. Θα πρέπει να πληρωθεί για την αξία των 4 στατήρων με 4 δραχμές.

Νύξη 9: Η Μίλητος έδωσε 2 δραχμές και ξόδεψε ένα στατήρα κριθάρι. Θα πρέπει να της επιστραφεί μια δραχμή.

Νύξη 10: Η λέξη «αειδια» είναι ψευδολέξη που σχηματίζουν οι αριθμοί 1, 5, 10, 4, 10, 1, αν γραφούν με ελληνικούς αριθμούς.

10. Με τον Χασάν στη Σάμο

Νύξη 1: «Οι δυο δρομείς έτρεξαν μέσα στο τούνελ. Αυτός με τον αργό ρυθμό ξεκίνησε από το στόμιο Α και τερμάτιζε στο στόμιο Β και εκεί τελείωσε. Ο άλλος με τον πολύ γρήγορο ρυθμό ξεκίνησε ταυτόχρονα με τον πρώτο, αλλά από το αντίθετο στόμιο το Β.

Νύξη 2: Όταν τελείωσε ο αγώνας μετά από 50 λεπτά, ο αργός δρομέας είχε κάνει τη διαδρομή μια φορά και ο γρήγορος δρομέας 4 φορές και τερμάτισαν και οι δύο ταυτόχρονα στο στόμιο Β.»

Νύξη 3: Συμφωνείς ότι ο γρήγορος δρομέας έχει τετραπλάσια ταχύτητα από τον αργό;

Νύξη 4: Συμφωνείς ότι οι δυο δρομείς που ξεκίνησαν ταυτόχρονα από τα δυο αντίθετα άκρα του τούνελ το Α και το Β συναντήθηκαν για πρώτη φορά μετά από λίγη ώρα σε ένα σημείο που απείχε από το στόμιο Α ακριβώς 207 μέτρα (το λέει το πρόβλημα).

Νύξη 5: Συμφωνείς ότι όταν συναντήθηκαν για πρώτη φορά ο αργός δρομέας είχε τρέξει μόνο 207 μέτρα;

Νύξη 6: Συμφωνείς ότι όταν συναντήθηκαν για πρώτη φορά ο γρήγορος δρομέας (που έτρεχε με τετραπλάσια ταχύτητα) είχε τρέξει τέσσερες φορές την απόσταση των 207 μέτρων, δηλαδή 828 μέτρα;

Νύξη 7: Άρα το μήκος όλο του τούνελ είναι 1035 μέτρα (828 και 207 μέτρα)

Νύξη 8: Ο αργός δρομέας σε 50 λεπτά τρέχει 1035 μέτρα. Άρα σε μια ώρα τρέχει 1242 μέτρα.

Νύξη 9: Ο γρήγορος δρομέας τρέχει με τετραπλάσια ταχύτητα: $1.035 \times 4 = 4.140$ μέτρα σε 50 λεπτά και 4.968 σε μια ώρα.

Νύξη 10: Ο αργός δρομέας σε 50 λεπτά τρέχει 1.035 μέτρα. Άρα τα 2079 μέτρα τα τρέχει σε 10) λεπτά. Τότε έγινε και η συνάντηση.

11. Ένας αετός που δεν πέταξε ποτέ

Νύξη 1: Οι πέντε στρατιώτες αγόρασαν τρία κιλά ψάρια μαρίδες, από έναν ψαρά. Οι πέντε ναύτες, επίσης, αγόρασαν άλλα δύο κιλά ψάρια μαρίδες από τον ίδιο ψαρά.

Νύξη 2: Οι πέντε σμηνίτες δεν αγόρασαν ψάρια από τον ψαρά.

Νύξη 3: Όμως, όλοι μαζί μαγείρεψαν και έφαγαν τα ψάρια.

Νύξη 4: Οι πέντε σμηνίτες μάζεψαν μεταξύ τους επτά ευρώ, που ήταν η αξία που τους αναλογούσε για το φαγητό.

Νύξη 5: Η αξία του φαγητού των σμηνιτών είναι 7 ευρώ.

Νύξη 6: Τόση θα είναι και η αξία του φαγητού που φάνανε και οι στρατιώτες. Τόση θα είναι και η αξία του φαγητού που φάγανε και οι ναύτες.

Νύξη 7: Όλων το φαγητό κόστισε $3 \times 7 = 21$ ευρώ.

Νύξη 8: Άρα 21 ευρώ θα κόστισαν και τα 5 κιλά ψάρια που αγόρασαν οι στρατιώτες και οι ναύτες. Η τιμή του κιλού λοιπόν άξιζε 4,2 ευρώ. ($21 : 5 = 4,2$)

Νύξη 9: Οι στρατιώτες πλήρωσαν $3 \times 4,2 = 12,6$ ευρώ και το φαγητό που έφαγαν άξιζε 7 ευρώ. Πρέπει να τους επιστραφούν 5,6 ευρώ.

Νύξη 10: Οι ναύτες πλήρωσαν $2 \times 4,2 = 8,4$ ευρώ και το φαγητό που έφαγαν άξιζε 7 ευρώ. Πρέπει να τους επιστραφούν 1,4 ευρώ.

12. Άδακρυς ο Δίας αναχώρησε

Νύξη 1: Το ασημένιο έργο έχει διπλάσια αξία από το χάλκινο. Το χρυσό έργο έχει διπλάσια αξία από το ασημένιο.

Νύξη 2: Τελικά, πουλώντας τα έργα τέχνης, πήραν ένα διψήφιο αριθμό ζώων και από αυτά το ένα δέκατο των ζώων (το 10%) θα τα δώσουν στον Όλυμπο και τα υπόλοιπα 90% των ζώων θα τα δώσουν στους ιερείς του μαντείου των Δελφών.

Νύξη 3: Αν πήραν, πουλώντας τα έργα τέχνης, ένα ζώο για το χάλκινο, θα πήραν δυο για το ασημένιο και τέσσερα για το χρυσό. Σύνολο επτά ζώα.

Νύξη 4: Αν πήραν, πουλώντας τα έργα τέχνης, 2 ζώα για το χάλκινο, θα πήραν 4 για το ασημένιο και 8 για το χρυσό. Σύνολο 14 ζώα.

Νύξη 5: Άρα, ο διψήφιος αριθμός ζώων που πήραν, θα είναι ένας αριθμός πολλαπλάσιο του 7 (σκέψου),

Νύξη 6: Επίσης, πρέπει ο διψήφιος αριθμός ζώων να διαιρείται ακριβώς με το 10 και να δίνει πηλίκο ακέραιο αριθμό ζώων.

Νύξη 7: Τα δυνατά διψήφια πολλαπλάσια του 7 είναι: 14, 21, 28 κ.λ.π., μέχρι... και το 98.

Νύξη 8: Το μόνο διψήφιο πολλαπλάσιο (από τα παραπάνω που θα βρεις), που διαιρείται ακριβώς με το 10 και δίνει πηλίκο ακέραιο αριθμό ζώων, είναι το 70.

Νύξη 9: Το 10% ακριβώς (7 ζώα), επτά θα πάνε στον Όλυμπο και το 90% (63 ζώα) θα δοθούν στους ιερείς των Δελφών.

Νύξη 10: Πήραν συνολικά 70 ζώα: 10 για το χάλκινο, 20 για το ασημένιο και 40 για το χρυσό.

13. Τα λάθη του Ζήνωνα

Νύξη 1: Ο πρώτος τρόπος προτείνει 18 κιλά επί 7 μέρες, δηλαδή σύνολο: $7 \times 18 = 126$ κιλά.

Νύξη 2: Ο δεύτερος τρόπος προτείνει: 1η μέρα: 1 κιλό, 2η μέρα: 2 κιλά, 3η μέρα: 4 κιλά, 4η μέρα: 8 κιλά, 5η μέρα: 16 κιλά, 6η μέρα: 32 κιλά, 7η μέρα: 64 κιλά. Σύνολο $1+2+4+8+16+32+64=127$ κιλά.

Νύξη 3: Από τα παραπάνω δεδομένα θα έπρεπε να διαλέξουμε τον δεύτερο τρόπο.

Νύξη 4: Να σκεφτούμε και άλλες πληροφορίες που δίνει το πρόβλημα όπως: «Θα πηγαίνεις στην αγορά... μόνο μια φορά την ημέρα».

Νύξη 5: Να σκεφτούμε και μιαν άλλη πληροφορία: «Τι χωρητικότητα έχει το καλάθι;»

Νύξη 6: Να σκεφτούμε και μια άλλη πληροφορία: «Απαγορεύεται από τον Ερμή τα ζώα και οι άνθρωποι να μεταφέρουν φορτίο περισσότερο από εξήντα κιλά.»

Νύξη 7: Μας βοηθούν τα παραπάνω να αλλάξουμε γνώμη για το ποιος τρόπος συμφέρει το λαγό;

Νύξη 8: Αν το καλάθι χωράει 60 κιλά, πώς μπορεί να μεταφέρει τα 64 κιλά της 7ης μέρας, αφού απαγορεύεται να πάει δύο φορές την ίδια μέρα;

Νύξη 9: Άρα, κατ' ανάγκη την 7η μέρα θα μεταφέρει μόνο 60 κιλά;

Νύξη 10: Συνεπώς διαλέγει σωστά ο λαγός τον πρώτο τρόπο, γιατί θα αποζημιωθεί με 126 κιλά και όχι με 124 κιλά του δεύτερου τρόπου, αφού την 7η μέρα θα μεταφέρει 60 και όχι 64 κιλά.

14. Ο Αλκιβιάδης ο ευφυής

Νύξη 1: Το πρόβλημα είναι μικρό και έχει λακωνική συντομία,. Ακούστε το:

«Ο Βίας, ο Σόλωνας και ο Χείλωνας ήταν τρεις από τους επτά σοφούς μας. Μια μέρα ο Βίας, θέλοντας να δοκιμάσει την εξυπνάδα του Σόλωνα και του Χείλωνα έκανε το εξής: Διάλεξε δύο διαφορετικούς μονοψήφιους αριθμούς από το 3 μέχρι το 9 και είπε:

Στο αυτί του Σόλωνα, μυστικά, το άθροισμα των δυο αυτών αριθμών.

Στο αυτί του Χείλωνα, μυστικά επίσης, το γινόμενο των δυο αυτών αριθμών.

Τώρα θέλω να βρείτε, τους είπε δυνατά, ποιοι είναι οι δύο αριθμοί που διάλεξα και σας ψιθύρισα στο αυτί;

Νύξη 2: Δεν τους ξέρω λέει ο Σόλωνας.

Νύξη 3: Ούτε εγώ λέει ο Χείλωνας.

Νύξη 4: Τώρα εγώ τους ξέρω λέει ο Σόλωνας.

Νύξη 5: “Η σιωπή είναι χρυσός” είπε ο Χείλων παραδεχόμενος την ήττα του.»

Νύξη 6: Ποιοι ήταν οι αριθμοί που δυσκόλεψαν τον Σόλωνα και τον Χείλωνα;

Νύξη 7: Πινάκας με τα πιθανά αθροίσματα και γινόμενα δύο διαφορετικών μονοψήφιων αριθμών από το 3 μέχρι το 9 είναι:

Αριθμός πρώτος	Αριθμός δεύτερος	Άθροισμα των δύο αριθμών	Γινόμενο των δύο αριθμών
3	4	7	12
3	5	8	15
3	6	9	18
3	7	10	21
3	8	11	24
3	9	12	27
4	5	9	20
4	6	10	24
4	7	11	21
4	8	12	32
4	9	13	36
5	6	11	30
5	7	12	35
5	8	13	40
5	9	14	45
6	7	13	42
6	8	14	48
6	9	15	54
7	8	15	56
7	9	16	63
8	9	17	72

Νύξη 8:

Η απάντηση του Σόλωνα:

Όλα τα αθροίσματα εκτός από τα δύο πρώτα και τα δύο τελευταία δεν βοηθούν τον Σόλωνα να πει με βεβαιότητα ποιοι είναι οι δυο αριθμοί (σκέψου).

Απάντηση του Χείλωνα:

Όλα τα γινόμενα (πλην του 24) τον βοηθούν να απαντήσει με βεβαιότητα ποιοι είναι οι δυο αριθμοί (σκέψου). Το άθροισμα 24 τον δυσκολεύει. Μόνο σε αυτά τα δυο γινόμενα του $4 \times 6 = 24$ και του $3 \times 8 = 24$ θα απαντούσε; δεν ξέρω. Άρα, ο Βίας τους έχει δώσει το (3 και 8) ή το (4 και 6);

Νύξη 9: Ο Σόλωνας τότε θα έχει ή το άθροισμα 10 που γίνεται από τους αριθμούς: (3 και 7) ή (4 και 6). Ή το άθροισμα 11 που γίνεται από τους αριθμούς: (3 και 8) ή (4 και 7) ή (5 και 6).

Πρώτη περίπτωση: Αν ήταν το άθροισμα 10 που γίνεται από τους αριθμούς: (3 και 7) ή (4 και 6), τότε τα γινόμενα θα ήταν 21 και 24. Μα το γινόμενο 21 είναι μοναδικό και θα τους γνώριζε τους αριθμούς ο Χείλωνας. Αφού δεν τους γνωρίζει, τότε ο ο Σόλωνας είναι σίγουρος ότι οι δυο αριθμοί είναι το (3 και 8).

Δεύτερη περίπτωση: Αν ήταν το άθροισμα 11 που γίνεται από τους αριθμούς: (3 και 8) ή (4 και 7) ή (5 και 6), τότε τα γινόμενά τους θα ήταν 24 ή 28 ή 30. Μα τα γινόμενα 28 και 30 είναι μοναδικά και θα τους γνώριζε τους αριθμούς ο Χείλωνας. Αφού δεν τους γνωρίζει, τότε ο Σόλωνας είναι σίγουρος ότι οι δυο αριθμοί είναι το (3 και 8).

Νύξη 10. Έτσι αναγκάζεται ο Χείλωνας να πει : «η σωπή είναι χρυσός». Αν δεν μιλούσε ποτέ, δεν θα το εύρισκε ο Σόλωνας.

15. Στην Ίμβρο

Η λύση:

Νύξη 1: Ξέρουμε ότι η πρώτη Ολυμπιάδα έγινε το 776 π.Χ.

Νύξη 2: Οι Ολυμπιάδες γίνονταν τακτικά κάθε τέσσερα χρόνια.

Νύξη 3: Η τελευταία Ολυμπιάδα ήταν η 293η.

Νύξη 4: Αν η πρώτη Ολυμπιάδα έγινε το 776, η δεύτερη έγινε το 772 και απέχουν οι δύο αυτές Ολυμπιάδες, η πρώτη από την δεύτερη τέσσερα χρόνια, σκέψου ότι από την πρώτη μέχρι τη δέκατη Ολυμπιάδα έχουν περασει $9 \times 4 = 36$ χρόνια και όχι 40).

Νύξη 5: Σκέψου τώρα: Από την πρώτη μέχρι την τελευταία Ολυμπιάδα την 293η έχουν περάσει $293 \times 4 = 1172$ χρόνια ή $292 \times 4 = 1168$; (σκέψου με βάση τη Νύξη 4).

Νύξη 6: Πρέπει να έχεις κατανοήσεις ότι τα χρόνια που έχουν περάσει μέχρι την 293η Ολυμπιάδα είναι $292 \times 4 = 1168$ χρόνια.

Νύξη 7: Προσοχή μεγάλη τώρα:

Μερικά χρόνια από τα 1168 που έχουν περάσει, ανήκουν στα προ του Χριστού χρόνια και μερικά στα μετά Χριστό χρόνια.

Από το 776 π.Χ μέχρι το 1 προ Χριστού είναι 775 ($776 - 1 = 775$).

Τα υπόλοιπα χρόνια ($1168 - 775 = 393$) ήταν τα χρόνια μετά Χριστό.

Νύξη 8: Για να κατανοήσουμε καλύτερα πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι το έτος 1 το έχουμε δύο φορές μια προ Χριστού και μια μετά Χριστό. Δεν υπάρχει έτος μηδέν.

10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
									π.Χ.	μ.Χ.									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20

Νύξη 9: Βρήκαμε ότι η 293η Ολυμπιάδα έγινε το 393 μετά Χριστό. (Τι σύμπτωση! τότε πέθανε και ο τελευταίος ελληνοδιδάσκαλος της Ανατολής, ο περίφημος Λιβάνιος, δάσκαλος του Βασιλείου και του Ιουλιανού (που είχαν τα προσωνύμια Μέγας ο μιν, Παραβάτης ο δε).

Νύξη 10: Κάτι παράδοξο που παρατήρησες:

Το 776 π.Χ. είναι το πρώτο έτος της 1ης Ολυμπιάδας. Αν συνεχίζαμε αδιάκοπα την τέλεση των Ολυμπιακών αγώνων και δεν τους καταργούσαν τότε, οι Ολυμπιακοί αγώνες της Αθήνας θα τελούνταν το 2005 και θα ήταν η 695η Ολυμπιάδα και θα είχαν περάσει 2.780 χρόνια από την πρώτη Ολυμπιάδα. Το 2.780 όπως βλέπεις είναι «δίσεκτο» έτος, ενώ το 2005 δεν είναι. Αλλά ο Κουμπερτέν (ο αναβιωτής των Ολυμπιακών αγώνων) σκέφτηκε ότι οι σύγχρονες Ολυμπιάδες πρέπει να πέφτουν σε δίσεκτο έτος, που είναι διαίρετό δια του τέσσερα και άρα πιο βολικό στους υπολογισμούς, γ' αυτό και τις ξεκίνησε το 1896 και όχι το 1897, όπως θα απαιτούσε η καλή συνέχεια και καλή... λογική ακολουθία.